

EGYETEMES REGÉNYTÁR

Andrásfalvy de Andrásfalva

Regény

Irta

Werner Gyula

Budapest 1894
Singer és Wolfner kiadása

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 4.0 Nemzetközi (CC BY-SA 4.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.hu>

Elektronikus változat:
Budapest : Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2015
Készült az Internet Szolgáltatók Tanácsa támogatásával.
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár E-könyvtári Szolgáltatások Osztálya
ISBN 978-615-5472-19-0 (online)
MEK-13681

TARTALOM

ELSŐ KÖTET

ELSŐ FEJEZET.

Az ősi házban.

MÁSODIK FEJEZET.

Az internátus.

HARMADIK FEJEZET.

Első szereplésem.

NEGYEDIK FEJEZET.

Eliz naplója.

ÖTÖDIK FEJEZET.

Jégzajlás.

HATODIK FEJEZET.

Csalóka napfény.

HETEDIK FEJEZET.

Anyám.

MÁSODIK KÖTET

NYOLCZADIK FEJEZET.

Régi ismerősök.

KILENCZEDIK FEJEZET.

A megkisértés.

TIZEDIK FEJEZET.

Eliz naplója.

TIZENEGYEDIK FEJEZET.

Katinka.

TIZENKETTEDIK FEJEZET.

Levelek.

TIZENHARMADIK FEJEZET.

Eliz naplója.

TIZENNEGYEDIK FEJEZET.

Hazatérés.

TIZENÖTÖDIK FEJEZET.

Az aratás.

ELSŐ KÖTET

ELSŐ FEJEZET.

Az ősi házban.

Világosan előtttem áll ma is az ősi ház, vakító fehér falával és hosszú sor ablakával.

Szelid hajlású dombon épült, lába alatt ama meredek szirtnek, melyen valamikor az Andrásfalvyak sasfészke függött a vidék felett.

Az andrásfalvi vár, omladék volt már gyermekkoromban is. Néhány faldarab, egy épen maradt, csucsban összefutó keskeny ablak, s egy két kőlépcső volt minden, a mi belőle ránk maradt. Igaz, egy földalatti helyiség is jókarban volt még, három nagy rozsdás vaskarika volt beedzve nyirkos falába. Ez volt a vár tömlöcze, ezekhez a vaskarikákhoz láncolták a boldogtalanokat, a kik őseim idejében fogságba estek.

Anyám nagyon büszke volt az andrásfalvi vár romjaira. Mindenkinék megmutogatta az omladékot. Kijelölte, hol volt az ebédlő, hol voltak a hálószobák, holt volt a várórség tanyája, meg az őrtorony. Oly elevenen tudott beszélni a rég letűnt időkről, hogy képzeletemben könnyű volt felépíteni az egész várat. Szinte hallottam a kőlépcsőn dédőseim nehéz, sarkantyus lépése zaját, s az ives ablakon fiatal, halvány szép női arcot láttam lemélázni a völgybe, selyem keszkenő libgett a kezében...

Anyám szobája nyugotnak feküdt s ablakáról éppen a várromra láthatott. Sokszor megleptem őt, mikor a romokra függesztett tekintettel állt az ablakban, mozdulatlanul, sötéten, szinte mogorván.

Ilyenkor észrevétlenül akartam kiosonni a szobából, de ő meglátott és magához intett. Mikor még iczi-piczi legényke voltam, felemelt, s megparancsolta, hogy a hajdani várra nézzek.

- Nézd meg jól, Attila és életed minden pillanatában emlékezzél meg róla, hogy őseidnek váruk volt.

- De most nincs, - mondtam én a gyermekkor nyíltságával.

Anyám végighuzta feketekeztyűs kezét homlokán (egész nap keztyűben volt s abban is feküdt le), aztán sóhajtott.

- Ugy vedd, mintha most is volna várad, Attila. Mit tesz az, hogy néhány fal leomlott, s néhány szoba összedőlt? Kastélyunk a várnak árnyékában épült és egyenes ágon leszármazó vérutóda annak. Téged is Andrásfalvynak hívnak, mint őseidet, a kik a várat építették. Ugyanazon mező táplál, a mely őket. Annak a földnek termését aratja le apád, melyen a várurak vadásztak, mikor még százados erdő borította itt a talajt s e kastély helyén bölények legeltek.

- Be jó volt akkor, anyám, - szakítottam félbe hosszú beszédét.

- Jó volt, válaszolta mélázva, s kemény arczkifejezése megennyhült. Szép világ volt az, Attila... Azután erélyesen megrázta fejét, mintha alkalmatlan gondolatokat akarna elűzni s arczatát két kezébe fogva, így beszélt hozzám.

- Ugy legyen, fiam, hogy őseid várának emléke átvetődjék minden szavadon és minden tetteiden. Ennek a büszke omladéknak árnyéka kíséren mindenhová. Nagyon megszorítanál, ha valamikor el tudnád feledni, hogy Andrásfalvy vagy s várad van.

- Csak egy várablakom, mondtam vidám nevetéssel.

- Várad van, Attila, válaszolá anyám szemrehányó, komoly pillantást vetve rám. S ha csak egy várablakod van is, te onnét nézzed a világot. Ugy járj-kelj az emberek között, mintha tizenhárom lovagvár volna hátad mögött s mindig huszonnégy csatlós lovagolna mögötted. Most menj, folytasd játékaidat, Andrásfalvy Attila, várurak unokája.

Attól tartok, hogy akkor még nem sokat értettem anyám furcsa beszédjéből, de maguk a szavak mélyen bevésődtek emlékezetembe.

Én boldogan futottam játszótársaim közé, magára hagyva anyámat, a mint sötéten és méltóságon nézte tovább a várromot, magába szíva a régi idők minden hagyományát, s vissza-idézve büszke emlékeit...

A mily sokat beszélt anyám őseimről, várunkról s a régi jó időkről, oly keveset szólt mindezekről apám, Andrásfalvy Bendeguz. Apám egész ellentéte volt anyámnak. Amaz kövér, gömbölyű, jókedvű; ez magas, sovány, komoly. Apám harsány nevetésétől az egész ház zengett, anyámat sohasem láttam szívéből kacagni.

Hanem atyám nagy tisztelője volt anyámnak. Szavára sokat adott s tanácsát minden fontosabb dolognál kikérte. A kedvéért igyekezett mérsékelni rossz szokásait, s jelenlétében erőt vett indulatán. A külső gazdálkodásba nem szólt bele anyám, de a belső háztartás az ő akarata szerint volt berendezve.

Innen volt, hogy míg az apám ispánja aféle parasztispán volt, a ki egész életében bagaria-csizmában járt, örökké pipázott és káromkodott, addig a háznál két fehérkeztyűs inas szolgált ki bennünket, nevelő és franczia kisasszony állt rendelkezésünkre, s a puha bolyhos szőnyegekzen zajtalanul jártunk-keltünk, rosszul érezve magunkat az ünnepies csendben, a nyomasztó, előkelő félhomályban.

Anyám csillagkeresztes hölgy volt, a mi valami nagy kitüntetés lehetett, mert életét ahhoz mérve rendezte be. Nem anya, feleség, háziasszony volt első sorban, hanem csillagkeresztes dáma, a kinek az udvarhoz szabad bejárása van.

Jól volt tájékozva az udvari körök minden dolgáról, s minden évben rendesen meghozatta a gótai almanachot. Megjött házunkhoz minden udvari gyászjelentés, sima, vastag, fehér papírra nyomva, kétfejű sassal diszítve. Hűségesen viselte a megrendelt két vagy háromheti gyászt, teljesen ismeretlen hercegek és hercegnőkért, mindig tudta, ha ennek vagy annak a magas urnak, vagy dámának meghülni méltóztatott.

Az udvartartáshoz tartozó urak és hölgyek nevének élő krónikája volt anyám. El tudta sorolni az élő s már elhunyt cs. és kir. kamarások és belső titkos tanácsosok nejeinek teljes névsorát. S hogy ezt a magas kitüntetést ki, melyik évben kapta.

Figyelemmel olvasta a napi lapokat s mindig tudta, hol van az udvar; hány tagja utazik inkognitóban; hány lovat és hány szolgát vittek magukkal; velük van-e a cs. és kir. konyhaedénykészlet; s honnét szállítják utána hadgyakorlatok alkalmával a jég közé tett hust s a bécsi burgkutjának kitünő vizét.

Az udvari bálokról sokat beszélt nekünk anyám. Apróra leírta a hercegnők ragyogó öltözkését s szórul-szóra tudta mindazt, a mit cercleközben magas udvari méltóságoknak s államférfiaknak mondott ő felsége.

Később tudtam meg, hogy atyám nem nagyon jó szemmel nézte anyámnak az udvari dolgokkal való eme tulságos törődését, de hallgatott, mert ő sem türt beleszólást a külső gazdaság vitelébe s politikai barátainak megválasztásába.

Igy hát házukban tulajdonképpen kettős, egymástól teljesen elkülönített élet folyt. Atyám a kerti lakban kénye-kedve szerint fogadta barátait, ivott, kártyázott és politizált velük; de, ha anyám csendes lakosztályába belépett, levetette sarkantyus csizmáját, német nadrágot huzott s keztyűt erőszakolt kövér, gömbölyű ujjaira.

Az apám szókimondó, pipázó, magyar viseletben járó barátai közül egy sem került anyám szeme elé. Csendes, nyugodt, előkelő élet folyt itt a sötétszínű függönyök árnyékában, az aranyozott, fehér ajtófélfák mögött. Franczia, német szó hangzott itt, nesztelenül lépkedtek az emberek, nyugalmazott katonatisztek, kamarások és kir. tanácsosok jelentek itt meg a csillagkeresztes urnó tiszteletére, halkan beszélve, finoman hajlongva és hang nélkül nevetgélve.

Ketten voltunk testvérek, én és Eliz. A mily pogány nevet választott atyám az én számomra, épp oly gyöngéd, poétikus névre kereszteltette anyám hugomat.

Eliz! még most is előttem van, átható kék szemével és hosszú, világos-szőke hajával. Az anyám vérét örökölte: finom, komoly, illemtudó volt kisleány-kora óta. Fogott rajta az anyám nevelése.

Én szivesebben elidőztem atyámmal, a hol szabadon éreztem magamat, mint a madár. Kilovagoltam vele a tanyára, elkísértem, ha szalonkavadászatra indult és sokáig elültem köztük, mikor a szomszédbirtokosokkal mulatott.

Nekem terhemre volt minden mozdulatomra ügyelni, minden legkisebb szavamat latba vetni, halkan társalogni s mozdulatlanul ülni széken, hallgatva udvari történeteket, a melyek egy cseppet sem érdekelnek.

Anyámat szerettem, de szobáiban rabnak éreztem magamat: az illem, a mesterkélt finomság, az előkelő szokások rabjának.

Szegény jó anyám, úgy látszik észrevette ezt, mert megtagadva elveit, sokszor ő maga buzditott ilyformán:

- Ne légy oly csendes, ha rosszul esik. Üss lármát, légy te csak itt is az én kis vad fiam. Te vagy az egyedüli, a kiért kivételt teszek. Te felforgathatod az egész házat, ha úgy tetszik, ámbár ez nem egészen illik.

Sohasem tett szemrehányást, hogy inkább vonzódok apámhoz, mint hozzá, de láttam, hogy rosszul esik neki.

Őszintén szólva, gyermekkoromban paraszt voltam kissé. Konyhában, ólakban, a cselédek közt örömet időztem. Mindenféle nótát eltanultam tőlük, édesdeden ettem fekete kenyérük-ből s a béresgyerekek voltak legkedvesebb játszótársaim. Sokszor mentem haza tépett ruhával és megkarmolt arczczal.

Nekem minden szabad volt, de szigorúan volt tartva szegény kis Eliz. Egyszer szóba is hozta anyám előtt a dolgot.

- Mama, mért szabad Attilának minden? Te sohasem szólitod meg őt, akármit csinál.

- Ő fiu, a ház örököse - válaszolá anyám minden zavar nélkül, kifejtve sajátos nevelési elméletét... Ősei is szilajok voltak, a daliás várurak. Erősek és vadak voltak, máskülönbén hogy vadásztak volna bölényre és medvére, s hogy ülhetek volna lóra, ha ellenség jött? Attilának még elég ideje lesz megszokni az illedelmes, nyugodt magaviseletet és méltóságos magatartást, de magának (hugomat anyám magázta) gyöngédnek, hajlékonynak kell lenni, mint egy virágos ágnak. Mit akar? csak nem irigyli a bátyja kedvteléseit?

A jónevelésű, szőke kis leány odajött hozzám s gyöngéden megsimogatta arczomat, aztán mély bókkal köszönt, mint a hogy udvari hölgyek üdvözlík a királyt.

- Te vagy az andrásfalvi vár ura. Ugy-e, fölépited újra a várunkat? Nagyon szeretném, ha a felépült vár ablakaiból nézhetnék le a völgybe.

Mélázó kék szemével az omladék várra nézett. A nap már lenyugodott, szürke homály fogta körül a romokat, denevérek röpködtek elő éjjeli utjokra s a nyitott ablakon behallatszott az erdő zugása és a nyájukat hazaterelő bojtárok éles fütyöntése.

Homályosan éreztem, hogy anyám tanítása hálás talajra talált Eliz lelkében s hogy ez a szép kis szőke leány egész életében abból az egyetlen váráblakból nézi majd a világ folyását, mely az Andrásfalvyak sasfészkéből épen maradt.

Mily sok csalódás s keserű bánat kimélte volna meg családunkat, ha azt a néhány mohos falat néhány évtizeddel ezelőtt elhordta volna valami jótékony északi szél, hogy ne állt volna anyám ablaka alatt, elsüllyedt világokra, elmúlt dicsőségre, füst gyanánt elszállt hatalomra emlékeztetve őt s benne, általa Elizt...

Sokat jártam az ispánunkkal. Nagy csizmája, báránybőr kabátja, nyers fellépése és erős dohányszaga örökre száműzte őt anyám lakosztályából. Soha sem volt neki szabad megjelenni a nyugalmazott őrnagyok s cs. és kir. kamarások becses társaságában.

Ennek ő tulajdonképpen örült s nem adta volna ezt a megtiszteltetést egy félországért.

- Azért mi a mamával megbecsüljük egymást, szokta mondani, ha gyermekies nyíltsággal faggattam őt: Miért nem szabad neki megjelenni anyám színe előtt?

És ebben - mint sok egyébben is - igaza volt. Anyám nem érintkezett vele, mert - mint mondá - Szekrényes nagyon elhagyja magát. De becsületességében, hűségében és tiszta, nyílt eszében szerfölött bízott.

Viszont Szekrényes legőszintébb bámulója volt anyámnak és sokszor mondogatá nekem:

- A nagyasszony többet ér tizenhárom férfinál.

- Apámnál is? - kérdém egész ártatlanul.

A derék Szekrényes nagy zavarba jött, izgatottan tolt homlokán előre-hátra fekete asztragán sapkáját, aztán kitérőleg válaszolt:

- Hm... hiszen a gazduram is ember a talpán; bizvást elmondhatom, hogy ő is legény a gáton, hanem hát többet érnek a nagyasszonynyal... ketten.

Az előkelő hidegségtől eltekintve, mely anyám lakosztályát eltöltötte, elég jó élet folyt az andrásfalvi ősi házban.

Nyáron kocsikáztunk, lovagoltunk, átrándultunk a szomszédba s mindenféle bogarakat szedtünk össze a váromladék nyirkos aljában.

Télen csengős szánban vágattunk a napfényben szikrázó havon; én madarakra lövöldöztem a fenyvesben, atyámék nagy hajtóvadászatot rendeztek s Szilveszter estéjén fényes estély volt a mamánál. Farsangban pedig a fehérnéppel elszöktem a fonóba, a hol itattak-etettek a jó emberek s a hol a cselédeinket derekasan megforgattam; úgy seregtek, mint az orsó.

Teltek-multak a napok, mikor egyszer oly esemény történt, mely komoly viszályt támasztott atyám és anyám között.

Az 18.-ik évben voltunk. Nyár derekán anyám a szokottnál is jobban volt tájékozva az udvar dolgairól, apám pedig a szokottnál is gyakrabban jött össze azon barátaival, a kiknek sarkantyuja sohasem pendült meg anyám elfogadótermében.

Két hét óta anyám szokatlanul nyugtalan volt. Elegáns selyemruhák, divatos kalapok, szmirnai szőnyegek érkeztek nap-nap mellett a postán.

Anyám, nagy csodálkozásomra, az udvaron, tehát semleges területen szóba állt Szekrényessel. Hajnalban aztán az öreg ispán elutazott s másnap gyönyörű négy hollófekete, fiatal lóval jött meg. Nemsokára a legközelebbi városból új hintót hoztak, olyan szépet, a milyent én még sohasem láttam. Sötétkékre volt festve, aranyos volt a kerékküllője, cifra kékselyem szövettel volt bevonva a bakja s hátul két nehéz ezüst bojt lógott, hogy a két nyalka huszárnak legyen mibe kapaszkodni.

A házat kimeszelték, az ablakokat újra festették, a tetőt újra zsindelyezték.

A kertész tizedmagával dolgozott, hogy a virágágyakat rendbehozza. A kapu elé két roppant árbocot vertek le a földre, úgy gondolom, zászlókat akartak aggatni rája.

Atyám mindebbe nem szólt bele. Nem avatkozott semmibe, mintha tudomása sem volna az országos nagy készülődésről, mely az egész kastélyt felforgatta.

Egyszer délben mégis szóba került a dolog. Beszédükből úgy vettem ki, hogy anyám valami nagy urat vár, azért akar kitenni magáért.

Atyám lépésről-lépésre engedett anyámnak, hanem egyszer csak valami zászlóról beszéltek.

Atyám kifakadt.

- Nem bánom, - mondá gunyosan - fogadd őt illendően. Tudom, mivel tartozunk magas állásodnak. Te csillagkeresztes hölgy vagy s a Hófstáthoz tartozol. Csak kötelességedet teljesíted, ha lábaidhoz szórod kertünk minden virágát s a diszes alkalomhoz illő fényes fogatban mégy elébe a gyermekekkel. De egybe nem egyezem bele soha: a kapum előtt csak nemzetiszín zászlókat engedek kitűzni, másfélét, idegenszínűt, sárga-feketét soha.

Felállt s indulatosan járt fel s alá a szobában.

Anyám nyugodt, halvány arczán egy vonás se mozdult.

- A magas kíséret egy pillanatra meg fog állni kastélyunk udvarán. Az illem úgy hozza magával, hogy a legmagasabb vendég a házon, mely előtt megáll, ott lássa a maga színeit.

Máig sem tudom felfogni, mi ütött apámhoz s mit talált e nyugodt, halkan kiejtett szavakban, a mi őt oly éktelen dühbe hozta.

Sem azelőtt, sem azután nem láttam őt magáról így megfélemedkezve. Rekedten kiabált s öklével az asztalra ütött. Emlegette, hogy a házánál ő az ur s ő akar itt parancsolni.

Anyám felállott, hidegen végignézte a haragos embert, aztán Elizt kézenfogva, lassu léptekkel ment be legbelsőbb szobájába.

Délután fogatott, bucsut vett tőlem s Elizzel nővéréhez, gróf Selmenékhez hajtattott, a kik Andrásfalvától csak a harmadik faluban laktak. Anyám eltávozása után sem csillapodott atyám indulata. Délután kőműveseket hozatott s az egész kastélyon végig berakatta téglával az utcára néző ablakokat. A két árboczfát kivágatta, s kidoboltatta a faluban, hogy mindenki két forint napszámot kap, a ki másnap dél felé az udvarházban munkára jelentkezik.

Másnap délben tele volt a nagy udvar emberekkel. Fát vágtak, fűrészelték, kopácsoltak, kerepeltek, furtak, faragtak, szóval pokoli lármát csaptak.

Igy történt, hogy mikor délután ragyogó kíséret bontakozott ki az országút szürke porából, az egész falu ki volt halva, a hol a fényes társaság elvonult. Egyetlen ember sem volt az utcán s ablakokban; zászlók, éljenek, virágfüzérek, a lelkesedés és szeretet nyilvánulásai nem voltak sehol.

Az udvarház berakott ablakain még meglátszott a friss vakolás, s az udvaron százféle műszerszámnak siketítő zaja olvadt össze pokoli harmóniába.

Tábornokok, államférfiak s hercegek megbotránkozva nézték ezt az illojális tüntetést; ezalatt a kísérethez csatlakozva, aranyküllőjü nagyszerű diszhintójában a szokottnál is halványabban s megközelíthetetlenebbül ült az ünneprontónak neje, a csillagkeresztes hölgy - anyám.

Én s a béresgyerekek felmáztunk egy boglyára, onnan néztük a menet elvonulását.

Mikor lejöttünk, apám kézen fogott s az ispánnal az érő vetéseket nézegette.

- Két hét múlva aratunk, - mondá látszólag közönyös hangon. - Jó termésünk lesz az idén, ugy-e, öreg?

Az ispán a szokottnál is nyersebb volt. Nem is válaszolt mindjárt, csak nagysokára dörmögött érthetetlen szavakat.

Én néhány égőpiros pipacsot szakítottam a buzában, aztán a vékony gyalogösvényen tovább mentünk a vetések beláthatatlan szőke táblái között.

Leértünk a hajlásba, nesztelenül lépkedtünk a ruganyos, magas füben. A napfénytől kiszáritott nádasból egész oszlopokban szállt elő a muslicza, s a távoli vizekből tisztán hallatszott, a mint a békák hangversenyt csaptak.

Kijutottunk a dülőuthoz, mely mellett kőkereszt állott. Szekrényes lekapta fejéről hűsleges asztrakán süvegét és keresztet vetett magára.

Ránczos, időviselt arczán mély felindulás jele látszott, szeméből két öreg könnycsepp pergett alá.

Hirtelen elhatározással megragadta atyám kezét és ajkához vitte.

Atyám megzavarodva védekezett.

- Ugyan mi lelte, vén ficzkó? Nem resteli férfi létére kezét csókolni?

- Eszembe jutott a fiam. Ártatlanul kellett neki meghalni... Tudom, azért falaztatta be a tekintetes ur az ablakokat. Én értem tette, a ki senki-semmi, a ki ágtulszakadt szegény öreg ember vagyok. Én értem s a fiamért tette, áldja meg az Isten.

Csak később, évek múlva, érettebb észszel tudtam meg, hogy Szekrényesnek egyetlen fiát Schlick osztrák tábornok agyonlövötte, mert besorozott osztrák hadnagy lévén, levélben elárulta atyámnak, hogy az ő elfogatására van kiküldve, fusson külföldre, míg e bolond idők járnak.

Atyám velünk együtt menekült, de a levélkét elfelejtette elégetni. Egy zsandár megtalálta az elhagyott kastélyban, a fiatal Szekrényest annak révén haditörvényszék elébe állították s kioltották fiatal, reményteljes életét...

Este, mikor magunk voltunk, atyám izgatottan kérdezé:

- Ott volt anyád a kíséretben?

- Ott.

- Hát... hm... láttad-e a császárt?

- Láttam. Egészen fiatal ember, olyan jó képe van...

- Jó képe van?... Adja Isten, dörmögé atyám, tüskés állát simogatva, a mi nála nagy zavar jele volt emberemlékezet óta.

- Mit gondolsz, fiam, megharagszik-e anyád nagyon?

- A bevakolt ablakokért, édes apám?

- Meg a pokoli lármáért, édes fiam... De nem tehettem másképp. Eszembe jutott a Szekrényes fia, a ki értünk halt meg s a kit az „ő” nevében végeztek ki hóhérai... Nem tudtam a szívemre venni, hogy feldiszítem a házamat, míg a leghivebb szolgám a fedelem alatt gyászol és siratja egyetlen fiát...

Anyám haragudott néhány hétig, sőt be akarta nyújtani lemondását, mint csillagkeresztes hölgy, de apránként újra rendbe jött minden s a béke helyreállott.

Még egy fontos eseményt kell itt megemlítenem.

Eliz és én a nevelő felügyelete alatt a Vágban fürödtünk. Kis deszkaházikó volt építve a jég-hideg hullámok fölé, de mi kiusztunk annak alsó fala alatt s belevetettük magunkat a ragadó hullámokba.

Egy ily fürdés Eliznek majdnem életébe került. Vigyázatlan volt s csaknem egy deszkával megrakott tutaj alá jutott. Sikoltozására utána vetettem magamat és sikerült őt kimenteni, de az ijedség s a megerőltetés miatt hosszú betegségbe estem.

E betegségem alatt ismertem meg anyám nemes, önfeláldozó szívét. A hideg, tartózkodó, méltóságteljes külső, szenvedélyes anyai szívet rejtett.

Hetekig ült ágyamnál, nyugodt, vonzó tekintetével s hüvös, sima kezével csillapítva lázamat, beadogatva az orvosságot s ezernyi gyöngéd figyelemmel enyhítve bajomat.

Ha édes kezével megigazította párnámat, ha halkán járt-kelt körülöttem, ha szeretetteljes, kedves hangját hallottam: éreztem, hogy nem az orvosok tudománya, sem atyám kétségbeesése s az én természetem nagy ellenállási ereje fognak megmenteni az életnek, hanem egyedül csak anyám s az ő tiszta, végtelen szeretete.

A mennyire tartózkodó és félénk voltam eddig vele szemben, épp annyira egész lelkemből vonzódtam most hozzá.

Mikor fellábadtam, nem kíváncsítottam el mellőle, teljesen jól éreztem magamat a bolyhos szőnyegekkel, függönyökkel zajtalanná tett szobákban. Apám sokszor kísérelte meg feléleszteni hajdani szilaj életkedvem, lovagolni, vadászni hívott, de én bágyadtan és halványan ültem anyám fekete selyem szoknyája mellett s nem kíváncsítottam ki az Isten szabad ege alá.

Természetesen a gyakori együttlét lelkemre is hatással volt. Anyám elvei és gondolatai lassankint áthatották az egész valómat.

Holdvilágos éjszakákon sokáig elhallgattam anyám elbeszélését őseim fényes, vitézi pályájáról, a dicsőséges harcokról, melyek az andrásfalvi vár bástyái alatt folytak.

Mint anyám, én is ellenszenvvel kezdtem viseltetni az öreg Szekrényes bárányszőr ködmöne és nagy csizmája iránt, sohasem mentem már ki a cselédek közé, nem álltam szóba a béresgyerekekkel, egyszóval, abból a bizonyos egyetlen váráblakból kezdtem nézni a világot s az embereket, a melyikből valaha az andrásfalvi ősök villámló szeme parancsolt az egész völgynek, háromnapos járó földön.

Atyám csendesen figyelte bennem a hirtelen változást s abbahagyta kísérleteit arra nézve, hogy újra magához csatolja fiatal, hajlékony szívemet.

Néha összevonta sűrű szemöldökét, mikor ezüstcsattos cipőt s selyembugyogót kértem kis sarkantus csizmám és cifra szűrő helyett.

Máskor rámmordult, hogy okosabbat is tanulhatnék, mikor a gótai almanachbeli jártaságomat árultam el neki.

De - világosan láttam rajta - mégis az esett neki legrosszabbul, mikor egyszer csak azzal álltam elő neki:

- Papa, én nem falaztatom be az ablakaimat, ha a császár jön.

- Hát mit csinálsz, fiam? kérdé szeliden.

- Elébe megyek, fehér lovon, s Eliz virágokat szór a paripája elé...

Nem szólt semmit, hanem viharos indulót kezdett dobolni az ablaküvegen.

Egy hét múlva, ebéd után, atyám kijelenté, hogy a kollégiumba fog küldeni.

- A gyerek megnőtt már, jó lesz neki emberek közé menni. Hadd érezze a szabad élet csipős levegőjét, nagyon el talál puhulni itthon.

Éjjel arra ébredtem fel, hogy anyám csendesen sir s nyugtalanul forgolódik ágyán.

Fényes, holdvilágos őszi éjszaka volt, a szoba tele volt bűvös, fehér világossággal.

Az ablakon át oda láttam az andrásfalvi vár sötét falaira.

Ugy tetszett nekem, mintha föl volna épülve teljesen. Minden ablak tele volt daliás lovagok és szép asszonyok fejével. A kanyargós uton megrakott társzekerek vitték fel a győzelmes csatákban szerzett kincseket.

Lent, mélyen lent a nyirkos völgy ködében atyám jól ismert alakja állott. Hátat fordított az egész fényes társaságnak, s egy cseppet sem látszott törődni velük.

MÁSODIK FEJEZET.

Az internátus.

Kis vidéki városba vitt atyám, jó messze az ősi háztól. Bizonyára azzal az utógondolattal tette, hogy anyámnak s Eliznek ne legyen módjukban engem gyakran meglátogatni.

Postakocsival utaztunk, erdőborított vidékeken. Naponkint kétszer lovakat váltott a postakocsis az állomásokon, s utszéli vendéglők előtt állott meg etetni.

Vidéki urakkal utaztunk, a kikkel apám élénk beszélgetést kezdett. Mindnyájan tudták, hogy apám befalaztatta a kastélynak utczára néző ablakait. Csodálták, szerették, ünnepezték érte.

Mindnyájan elégedetlenek voltak; hogy mivel, nem tudom. Emlegették, hogy ez nem tarthat így soká, mert tönkreteszik az országot. Hogy kik teszik tönkre? azt nem mondták világosan.

Egy kövér, fekete ur, a kinek himlőhelyes arcza és hajlott, keselyü-orra volt, mérgelődött a legjobban.

- Eb ura a fakó - mondá dühösen - pipáját a kocsi oldalán kiverve. - Eszkimó is inkább leszek, mint német.

Egy utszéli korcsmánál megálltunk délfelé. Egyszerű, fehérre meszelt ház volt az, gerendás szobákkal, nagy, tágas állással lovak és szekereknek.

A tiszta belső szobában két tornyosra vetett nyoszolya, pohárszék, néhány festett faláda s egy asztal meg néhány szék volt a berendezés.

Az asztalt beterítették rojtos, fehér terítővel, poharakat s egy-két palaczk bort meg tányérokat raktak rá. Szép fiatal paraszt menyecske szolgált ki bennünket, csak úgy suhogott rajta a szájránczu selyem viganója.

Jóizüen megebédeltünk, nemsokára beállítottak a cigányok is, apámék vigan voltak. A himlőhelyes ur apámat köszöntötte föl.

- Kastélyod befalazott ablakaira, - mondá a többek között - rásüt a magyar nemzet szeretetének fényes napvilága. Megvirrad még valaha!

Apámat most hallottam először szónokolni. Nem értettem meg mindent, a mit mondott, de az urak lángba borultak tőle. (No meg a korcsmáros jó borától.)

Azután összeölelkeztek, összecsókolóztak, némelyikük sirt, mások a cigányprimás fekete arczát csókolták meg, a miért kedvükre való, szívhezszóló nótát huzott a fülükbe.

Végre előállott az új postakocsi, mely Eperjes felé közlekedett.

Hatalmas bárka volt, négy nehéz meklenburgi ló volt elébe fogva. A bakon, a kocsis mellett, kalauz ült, belül kényelmes ülések vadonatúj bőrrel voltak bevonva.

A kocsis megfujta kürtjét, mely végig zengett a völgyben. Valahonnét visszhang felelgetett rá.

A holminkat behordták s az urak is jöttek kifelé.

Egyszer csak a himlőhelyes ur megállította az egész társaságot s a bárka ajtajára mutatott.

Apám s barátai a fejüket rázták, élénken gesztikuláltak s egy pillanatig tanakodtak valamin. Ugy látszik, megállapodtak a követendő eljárásban, mert félkörben megálltak a kocsi előtt. A himlőhelyes ur úgy tett, mintha be akarna szállni. Fél lábával már a felhágón volt.

Ezalatt sokan nézték az elindulásunkat. Vásáros idő volt, az állás tele volt parasztszekerekkel. Ezeknek a gazdái mind körülöttünk bámészkodtak. A himlőhelyes ur tekintetével körülfutott az embercsoporton s azután kiszámított méltatlankodással ugrott vissza a delizsánczról.

- Nem ülünk fel, hé, - mondá a kalauznak.

- Mért, kérem alásan?

- Mert csúf madár van pingálva a kocsi ajtajára.

- Kétfejű sas ökelme - mondá a kalauz nagy hidegvérrel. - Ha nem ülnek fel az urak, hát... annyi.

Megfujta kürtjét, a kocsis megcsördítette ostorát s a nagy, nehéz szekér robogva tűnt el az országut porfelhői között.

A nézők között a tetszés zaja hallatszott, néhány éljent is kapott a himlőhelyes ur. Aztán kitört a nevetés mindenfelé, mint valami egészséges, üdítő záporosó.

Apámék beküldtek egy legényt a faluba, hogy hozzon nekik kocsikat.

Nemsokára saroglyás parasztszekerekre ültünk s megindultunk fölfelé a kanyargós hegyi uton.

Minél magasabbra mentünk, annál szebben bontakozott ki alattunk a vidék. Néhol erdőégés nyomait láttuk, üszkös, elégett, csonka fatörzseket s feketére perzselt pázsitot.

- A muszkák gyújtották fel, - mondá valaki a társaságból, öklével megfenyegetve a fénylő láthatárt, mely mögött, valahol nagyon messze, a mindenható czár végtelen birodalma terül el.

- Ott álltak a vörössapkások, - szólt atyám, kinyújtott kezével egy kerek hegycsucsra mutatva.

- Ugy hullt rájuk a puskagolyó, mint a jégeső s ők mozdulatlanul álltak, mint a fal.

Szemünk felragyogott az emlékekre s rákezdték a Szózatot.

A sebesen lefelé gördülő szekerekről szerteszállt az ének buskomoly hangja. Minden hegy-szakadék s minden völgy visszhangozta, megszázsorozta a férfiak dalát.

A himlőhelyes ur hozzám fordult.

- Jó iskola ez neked, fiu, - szólt komolyan. - Olyan derék ember váljék belőled, kis öcsém, mint az apád...

Késő este volt, mikor beértünk a városkába. Az utcák sötétek voltak, egy-két petróleumlámpa égett az utcaszögleteken. Az utcákon nem járt senki; a kivilágított ablakokból kisugárzó enyhe világosság átvetődött az országuton.

Megálltunk a „Két bárány” fogadó előtt. Engemet kifárasztott az ut, hamar lefeküdtem, de nem tudtam elaludni.

Apámék sokáig fent voltak s én félálomban hallgattam beszédjük zsongását s a muzsikaszót.

Lent az udvaron, szőlőlugasban voltak. Eloltottam gyertyámat, a sötét ablakból néztem őket.

Néhány szál gyertya mellett ültek, tisztán hallottam összeütődő poharuk csengését.

Az udvar többi része csendes volt. Láttam a fák sötét körvonalát, a szél felém hozta a hársfavrág illatát. Az ég be volt borulva, csak néhány csillag fénylett ki a felhők szakadásain.

Bennem a benyomások összezavarodtak s az ablakban elálmosodtam. Fejemet az ablakfélfára hajtottam, s a csillagok felé fordított arczczal anyámra gondolék.

Vajjon mit csinál ő most? Gondol-e reám? S gondol-e reám Eliz?

Nem tudom, meddig aludhattam így. Arra ébredtem fel, hogy fádom. Becsuktam az ablakot s dideregve bujtam az idegen ágyba, idegen fedél alatt.

Keserves könnyeimmel áztattam párnámat, mely nekem keménynek s hidegnek tetszett, mintha kövön aludnám.

A nap már magasan járt, mikor felébredtem. Utitársaink még hajnalban tovább mentek s atyám egyedül maradt velem.

Pompás reggelit rendelt számunkra. Ő maga kereste ki a legjobb falatokat s szokatlanul gyöngéd volt hozzám. Kárpótolni akart azért, hogy az utitársak kedvéért kissé elhanyagolt. Kezemet fogta s arczomat simogatta. Jó tanácsokkal látott el s megkért, hogy írjak haza gyakran.

- Hanem, tette hozzá némileg zavart arczczal, arról a madár-históriáról ne írj anyádnak semmit. Rosszul esnék neki, mert ő, fiacskám, nagy tisztelője annak a furcsa madárnak.

- Melyik madárnak? - kérdezém csodálkozva.

- Hát... hm... annak, fiam, a melyik a delezsáncz ajtajára volt festve...

Nem értettem ugyan a dolgot, de szentül megígértem, hogy hallgatni fogok róla. S jól emlékszem, hogy büszke voltam rá, hogy atyámmal valami közös titkunk van, a mit sem anyámnak, sem Eliznek nem szabad tudni. Szinte embernyi embernek képzeltem magamat.

Ujonan szerzett férfiméltóságom azonban nem gátolt meg abban, hogy keservesen ne zokogjak, mikor atyám egy nagy, tiszta, komor házban magamra hagyott.

Egyedül voltam oly sok fiu közt, egészen egyedül.

Az internátus kétemeletes, patkóalaku épület volt, tömör, vastag falakkal, régi módi ablakokkal, homályos folyosókkal, melyekben téli időben már négy órakor meggyújtották a függőlámpákat.

A szerzetes tanárok velünk laktak, kettő közülök mindig velünk étkezett s velünk aludt.

Az épületet tágas udvar és kert vette körül. Az udvaron labdáztunk, szaladoztunk, ugráltunk órák közt és szabad napokon. A kertbe csak felügyelet mellett jártunk be. Zöld folyóka s borostyán lepte el a falakat, felkuszva egész az első emeletig. Maga az épület éjszaknak feküdt, azért örökös borongás, hidegség és didergés volt benne. A kert tele volt napfénynyel, enyhe levegő, szemvidító zölddel, azért mindig nagy örömmel mentünk oda.

Én még az iskola-ablakból is folyton kedves kertemet néztem; a halkan mozgó lombokat, a derült árnyékot, a mindent előzőnlő szőke napfényt, mely egyedül emlékeztetett az elhagyott ősi házra, a fájdalmasan nélkülözött szabad falusi életre.

Három évi tartózkodásom alatt semmi sem volt oly kedves nekem, mint e kert. Kora tavaszkor már lestem bokrai zsendülését, a pázsit zöldbeborulását, a fák megtelését, szóval a természet életrekelését. Zöldje, illata, frissesége, szele, mozgása drága volt előttem, s vonzó volt még akkor is, ha a fák kopaszon meredtek az égnek, ha hó lepte el bokrait és ösvényeit, s fekete varjak telepedtek le a kerti ház tetejére.

Mégis legjobban szerettem tavaszkor, mikor örökös növésben, örökös változásban volt. Szemlátomást nőtt, szépült, erősödött. Világos színe napról-napra sötétedett, teljesebbek lettek bokrai, eső és verőfény váltakozva érte; fiatal, szilaj, áprilisi szelek keresték fel, üde karjuk ölelésében szinte felfrissült s feléledt az én kertem, s a gyönyörtől összerázkódott minden legvékonyabb galyacskája.

Szigoru katonás rend volt az internátusban, nehezemre esett megszokni.

Reggel hatkor keltünk télen-nyáron. Dideregve, fázva, álmatlanul mentünk le a kápolnába, hol reggeli imát végeztünk s csendes misét hallgattunk.

A folyosókon s a kápolnában még sötét volt, mély árnyékban nyújtózkodtak a hosszú padok, a szentatya halk hangon mormolta a misét, még a csengetyűnek is álmosabb volt a hangja, mint egyébkor. Nem egyszer megtörtént, hogy úgy aludtunk, a mise alatt, mint a tej.

Mise után felmentünk az iskolába s következett a legkellemetlenebb napi foglalkozásunk, az elmélkedés. Mindnyájunknak naplót kellett vezetni arról, micsoda gondolatok támadtak bennünk, mily bűnre volt előtte való nap hajlandóságunk s micsoda erős fogadást tettünk a mai napra?

Eleinte tetszett ez a dolog. Jól esett magamba szállni, megvizsgálni szívem minden redőjét, lelkem minden gondolatát. De néhány hét múlva alaposan meguntam. A hosszú elmélkedések elmaradtak s igen sűrűn irtam naplómba ezt a kényelmes egy sort: „mint tegnap”. A mi azt tette, hogy ma nincs semmi új gondolatom, semmi új bűnöm és semmi új fogadásom.

Később, mikor kinyílt a szemem, sok derült perczem telt el társaim naplójának olvasásában.

Volt köztünk egy-két nagy kópé, a ki a naplóírást rossz tréfákra használta föl.

A „fogadás” rovatba ilyeneket irtak: ma lemondok a lencseevésről. (Ez volt az az étel, mely részünkről „közgyűlölet”-nek örvendett.) Vagy: ma nem tanulom meg a görög leczkémét, bár ez a legkedvesebb studiumom. Vékony Laczi egyszer ezt irta: fogadom, hogy ma nem iszom le magamat. Máskor meg ezt: szentül fogadom, hogy ma nem mászok át a falon, hogy a szép lányokhoz menjek.

Persze szörnyű vizsgálat kerekedett a dologból. Az igazgató meg volt rémülve, hogy az ő növendékei leiszszak magukat s a falon keresztül éjszakának idején leányokhoz járnak. Elővették a kapust, a szolgálát, a szakácsot, s egyenkint vallattak mindnyájunkat. Végre is kitűnt, hogy az intézet jó híre nem szenvedett csorbát s Vékony Laczi oly ártatlan a korhelykedésben, mint a ma született gyermek. Az intézet hófehér ártatlansága napfényre derült, de szegény Vékony Laczi három napig volt bezárva a sötét szobába kenyéren és vizen, a miért - így hangzott az igazgató ítélete - ok nélkül való félelmet és nyugtalanságot keltett előljáróiban s gunyt üzött a naponkint való elmélkedés tiszteletreméltó kötelességéből.

Csecse Jóska, az intézet szakácsa nagy tekintélynek örvendett köztünk. Kövér, pirospozsgás, nagy bajszu ember volt, korlátlan zsarnoka csaknem száz fiatal gyomornak. Daczára a tanárok ellenőrzésének, teljesen hatalmában voltunk mindannyian. Boldog ember volt az, a kire bőven árasztá jóindulatának verőfényét jókora darab borjusültek, piruló farsangi fánkók és kappanhájas levesek képében. Ő volt az intézet megtestesült bőségszaruja s egyszersmind pandoraszelenczéje. Tőle eredt minden jó, de minden rossz is. A kire ránehezedett hirtelen haragja, jaj volt annak, oly szűkre szabta főzelék-adagjait s úgy elégette sültjét. De a kit kegyeibe fogadott, boldog istenteremtése volt az. Arra csak úgy ontotta konyhaművészetének inycsiklandozó áldását.

Elgondolhatja a szives olvasó, micsoda ádáz versengés folyt köztünk a Csecse Jóska magas kegyeinek elnyeréséért. Nincs az a miniszterelnök, a kinek hűségesebb, odaadóbb gárdája van, mint mi voltunk a mi zsarnokunknak. Kövér, piros arczán meteorologiai tanulmányokat tettünk. Benső meglelégedéssel, sőt mondhatnám, ujongó örömmel üdvözlöttük ajkán a mosolyt; gonosz sejtelmekkel telve láttuk összevont, bozontos szemöldökéből a közelgő vihart.

Kegyeibe jutni nem volt nehéz feladat. Mindenekelőtt mindnyájan neki adtuk a borunkat, a mit hetenkint kétszer ebédünkhöz kaptunk.

Hódolatunknak és alattvalói hűségünknek ezt a jelét sohasem engedte el. Borral áldoztunk neki, mint a régiek Bachusnak. Hanem hát Bachus is volt ő, gömbölyű potrohával, borvirágos arcával, s hullámokon ringó hajó mozgásához hasonló dőlöngöző járásával.

Csütörtökön és vasárnap, mikor a boradót alázatosan lábaihoz tettük, ragyogó jó kedve támadt. Egymásután hajtogatta fel a féltczés üvegeknek a zamatos tartalmát, miközben komolyan állítá, hogy ő nem ivott többet féltcze bornál.

Arczán ilyenkor kigyult az égő pirosság, mely az égbolton tudvalevőleg szelet és vihart jelent, de Csecse Jóska arczán csak azt tette, hogy hű adófizetői hűségesen lerótták, a mivel tartoztak neki. Az ő arczának fénylő pirossága kitűzött zászló volt, királyi jókedvének kitűzött jelvénye. Ki ne látott volna kisvárosokban piros zászlócskát kitűzve ily felirással: „jég”, a mi a korcsolyapálya megnyitását jelenti? Nos, a Csecse Jóska jókedvének piros zászlócskája azt jelentette, hogy tárva-nyitva áll számunkra szive és konyhája, kedvünkre duskálhatunk pompás sültjében és tepertős pogácsájában.

Engem Csecse Jóska különösen kedvelt. Nem a szép szememért, hanem az anyám borküldeményeiért, a ki - betegeskedésemre való tekintettel - tokaji meg sashegyi bort küldött karcsu, zöldes üvegekben.

Ezek a vignettás üvegek a szakácsunk agglegényes szobáját diszitették. Ott sorakoztak a polczon, dugó nélkül, s valószínűleg üresen. Szomoru jelvényei a mulandóságnak s kedves emlékei azon bizalmas óráknak, melyeket Csecse Jóska, szobájába bezárkózva, velük töltött, - azokban a jó időkben, mikor még tokaji és sashegyi villogott belőlük a derék szakácsra kaczerán és hivogatólag, mint szép leányok szeme.

Ezekre az ingatag, törékeny üveglábakra volt felépítve Csecse Jóska irántam érzett szeretetének sziklavára. Teljes erővel sütött rám mindig jóindulatának napvilága, sohasem éreztem kegyeinek napfogyatkozását.

Ennek köszönhettem, hogy a betegségnek minden nyoma eltűnt arczomról, s piros, erős, jókedvű, ruganyos urfivá lettem.

Egy-egy újabb borküldemény átadásakor nem is mulasztotta el az én derék pártfogóm újra meg újra ismételni e sokat hallott szavakat:

- Csak nincs is az urfinak nálam önfeláldozóbb barátja. Egyrészt jól tartom, a tenyeremből édes mézzel etetem; másrészt megiszom a borát, a mi a fiatal uraknak méreg. Nekem már nem árt, ha meg is mérgezem magamat egy kis tokajival. Isten neki!

Sohasem mulasztotta el különben az én pártfogóm, élénk színekkel ecsetelni a veszedelmeket, melyek a borivásból származhatnak.

Roppant leleményességgel és tiszteletreméltó állhatatossággal sorolta el nekem a bornak (különösen a tokaji és sashegyinek) gonosz tulajdonságait, s egész megrázó tragédiákat beszélt el nekem oly gyermekekről, a kik az orvosok tanácsára erős aszaborokat ittak.

Leirta a lassu vérmérgezést, mely belőle ered; a fájdalmas fejszaggatásokat, a gyomorégést, álmatlanságot, szóval az egész szervezet biztos felbomlását.

Az orvosokat szidta, mint a bokrot. Gyilkosok, mondá dühösen, ha előhoztam neki, hogy ők a tokaji bor hatására nézve tőle eltérően gondolkoznak.

- Sohase igyék tokajit! mindig ezzel végezte be e tárgyban folytatott eszmecserénket. - Sohase igyék, a mig engem lát.

Engem a negyedik osztályba vett fel az igazgató, de a tanulás nem volt erős oldalam. A latin nyelvet s a számtant kinnal tanultam mindig. A vegytannal is nehezemre esett foglalkozni, a történelmet szerettem legjobban, mert az leginkább érdekelt. Meg azután a történelem tanára volt a legrokonszenvesebb professzorunk.

Halvány, középmagas pap volt, nagyon világos s nagyon fénylő kék szemmel, halk, kedves hanggal, melylyel szívünkhöz tudott szólni.

Komoly s előzékeny volt mindig, sohasem hallottuk egy kemény vagy indulatos szavát.

A történelemre kézikönyv volt előírva, melyet maga az igazgató irt és adott ki.

Száraz, lélek nélkül való könyv volt ez, az események rövid elősorolásával, s mint később érettebb észszel átláttam, olyan felfogással és színezéssel, mely a magyar nemzet legbensőbb érzésével ellenkezett.

Szabó tisztelendő ur (igy hívták a történelem tanárát) nem ragaszkodott e könyvhöz előadásaiban. Lelkesedéssel s ékesszólással rajzolta meg azokat az időket, mikor még nemzeti királyság volt Magyarország az Árpádok, s a vegyes házból származott királyok alatt. Szeretettel domborította ki nemzetünk hivatását és dicsőségét és könyves szemmel, elfogódott hanggal beszélt háromszázéves szenvedéseiről.

Mindnyájan éreztük, hogy fiatal szívünk lángja fellobog s hogy magyarnak lenni büszkeség. Hosszu sorban vonultak el lelki szemeink előtt a hősök fényes árnyai. A diadalmas csaták; Mátyás király érczalakja, a mint Bécs megremeg lova patkója alatt; a dicső erdélyi fejedelmek, Bocskay, Bethlen Gábor, a Rákóczyak; a szélben uszó zászlók, rohanó kuruczhadak élén; a „Rákóczy haj! Bercsényi haj!” megkapó szivrázó dallama...

Kimondhatatlanul fellelkesedtünk ez előadásokon. Legkedvesebb tanárunk halványan, köhécselve, halk hangon mondta el nekünk mindezt, mi csendesen hallgattuk, a mély csendben meglehetett hallani a légy döngését és szívünk dobogását.

Csodálatosan objektív előadása volt a német világról. Csak a pusztá tényeket sorolta elő, valami erős megjegyzést vagy maró bírálatot sohasem hallottunk tőle az osztrák politikáról vagy ellenségeinkről, sohasem mondta el mi az ő meggyőződése, felfogása, nézete; de objektív előadásában annyi erő volt, mint a tökéletes márványszobrok nyugalmában: örökre és változatlanul megmaradt emlékezetünkben, minden vonala és kifejezése.

Az igazgató hajlott, magas öreg ur volt, sovány, ránczos arczu, hideg modoru, szűkszavu. Valami érdemrendje volt, a mit mindig feltűzött, valahányszor közénk jött. Hires volt szigoráról s nagy aulikus hírében állott.

Egyszer egy novemberi délután toppant be, mikor történelmi óra volt.

Szabó a szokottnál is többet köhécselt s halványsága mindnyájunkat megdöbbsentett.

Széchenyi koráról beszélt s Kossuth első föllépéséről.

Az igazgató megnézte az osztálykönyvet s ugy tett, mintha az előadásra nem is ügyelne.

Szabón meglátszott, hogy zavarban van. Válogatta, latolgatta a szavakat, nem beszélt oly folyékonyan, mint máskor.

A 47-ik évi országgyűlést említette még, aztán hirtelen elhallgatott.

Az igazgató ránézett, aztán fehér, vértelen, kezével intett neki, hogy folytassa. Szabó állhatatosan hallgatott.

- Mondja kérem tovább, fordult felé az igazgató, mig szemében guny villant fel. Negyvenhét után negyvennyolcz következik s e fiatal emberek kíváncsiak arra, hogy ez évben mi történt.

Szabó lehajtotta fejét s csöndesen, de szilárdan mondá:

- Ha negyvennyolcra beszélek, negyvenkilencről sem hallgathatok.

- Hát ne hallgasson, szólt az igazgató, jéghideg tekintetét hosszasan nyugtatva a fiatal professzoron. Sőt kérem önt, hogy beszéljen róla. Hisz az én kézikönyvemben pontosan megvan minden: a boldogtalan izgatás, a felzaklatott szenvedélyek, a forradalom, a néhány hónapig tartó tragikomédia s végre a szégyenletes bukás: Világos! Mindezt elmondhatja ön a fiatal uraknak, hadd tanulják meg belőle, hogy semmiért a világon nem szabad koczkára tenni a hazát.

Mindezt komolyan, megfontolva mondta, s gunyos, fürkésző szemét végighordozta rajtunk.

Sohasem fogom elfelejteni Szabó fölmagasztosult tekintetét, a mit az igazgató szavai alatt reánk vetett. Arczát még mélyebb sápadtság borította el, de hangja nyugodt és elszánt volt, mikor végre megszólalt.

- Én igazgató urnak ezen felfogását nem osztom. Lelkiismeretem nem engedi meg, hogy tanítványaim fogékony lelkébe ilyen tanokat oltsak.

- Milyen tanokat?

- Oly tanokat, melyek forradalomnak hívják a nemzet szabadságharczát. Oly tanokat, melyek a jogainkról való lemondást hirdetik. Oly tanokat...

Még tovább is beszélt volna, de az igazgatónak egy parancsoló kézmozdulata hallgatásra inté. Latinul mondott valamit neki, a mit nem értettünk meg teljesen.

Kedves tanárunk mélyen meghajtotta magát engedelmessége jeléül, de mi zugtunk s félhangosan tiltakoztunk, ezzel mintegy pártját fogva és tüntetve mellette felebbvalójával szemben.

De az egykedvű, hideg, gunyos öreg embernek egy arcizma sem rándult meg. Gyorsan felkelt s tanárunktól nyomon követve, elhagyta a termet.

Eltávozásuk után olyan volt az iskola, mintha felfordították volna. Csoportokba összeverődve, izgatottan beszéltek meg a történeteket. Abban mindnyájan megegyeztünk, hogy igazgatónk nem jó magyar ember, hogy a történetkönyve a leghitványabb minden könyvek között és hogy egy emberként állunk kedves professzorunk háta mögött.

Valami tüntetésfélében állapodtunk meg, macskazenében vagy ilyesmiben. Még javában tervezgettünk, mikor Szabó visszajött. Egy pillantással tisztában volt a helyzettel. Közénk lépett s az ő szivigható, halk hangján azt mondá:

- Ti nem tudjátok még fiaim felfogni, mért kellett úgy beszélni az igazgatótoknak a hogyan beszélt. Én nem magyarázhatom most azt meg nektek. Elégedjete meg azon nyilatkozatommal, hogy ő is épp oly jó hazafi, mint ti vagy én. Tanuljátok meg korán tisztelni mások véleményét és sohase vonjátok kétségbe azok tiszta szándékát, a kik a közdolgokról másképp gondolkoznak mint ti.

Igy végződött e feledhetetlen jelenet, mely oly mélyen belevésődött emlékezetembe, hogy még ma sem tudok rágondolni megindulás nélkül.

Az iskolaév lassan eltelt. Sok levelet kaptam anyámtól és Eliztól, nehányszor meg is látogattak. Bármily jól éreztem magamat az intézetben, türelmetlenül vártam mégis a szünidőt, mikor két hónapra hazamehetek. Ám e közben még egy szomorú eseményt kellett átélni.

Márctiusban Szabó tanár betegeskedni kezdett. Erősen köhögött, arcza megsoványodott és ólomszínűvé vált, égő piros foltokkal - az örökös láz rózsáival - tarkítva. Hangja meggyöngült, rekedten beszélt s a beszédben hamar kifáradt.

Nézése, mosolya oly szomorú volt, hogy megesett a szívünk rajta. A szokottnál is nagyobb szeretettel bánt velünk, szelleme szokatlan fényben ragyogott, mint a nap, mielőtt lenyugszik s mélységes sötétség marad utána.

Márctius közepén egy hétig elmaradt. Azt mondták, hogy ágyban fekvő beteg. Szerettük volna meglátogatni, de nem engedték meg. Azt beszélték, hogy föltétlen nyugalom kell neki.

Volt is nagy csend. Szobája előtt lábujjhegyen jártunk s suttogva beszélünk. Szomorúak voltunk mindannyian, nem esett jól a játék s a szórakozás.

Nyolcz nap múlva felkelt s eljött közénk. Megijedtünk, mikor megláttuk, alig ismertük meg, úgy össze volt esve, csak romja volt maga-magának. Köhögéssel küzdve, kínosan beszélt, nagy szüneteket tartott és zsebkendőjét ajkaihoz szorította.

Verőfényes tavaszi nap volt, a kertben a fiatal vadgesztenyefákat már ellepték a rügyek és szinte hallatszott a rohamosan szikkadó földnek halk pattogása.

Megkért, hogy nyissam ki az ablakot. A szoba tele lett szőke világossággal, friss levegővel, tavaszi szél fuvásával. A házak felett, a kissé szintelen, tavaszi égbolton könnyű felhők usztak.

Vágyó, hosszú tekintetet vetett le a kertbe s világosan láttam, hogy erősen összerázkódott, mintha valami szörnyű gondolat gyötörné.

Azután folytatta előadását. Mikor bevégezte megéljeneztek. Láthatólag jól esett neki, szemében s ajkán bágyadt, futó mosoly villant meg.

Az utolsó mosoly, melyet arczán láttunk.

- Nagyon szeretném, fiuk, ha nem utolszor látnánk egymást, mondá egészen hozzánk lépve. Ha Isten másképp rendelkezne velem, emlékezzetek vissza tanításimra. Boldog volnék, ha lelkesedésem tovább élne és munkálna bennetek. Szerettem volna megérni, míg férfiakká váltok s ti veszitek kezetekbe a haza sorsát... Oh, a haza! Nem szolgálhattam őt másképp, minthogy tüzcsóvákat dobtam lelketekbe. Csak lángbaborulna lelketek...

A köhögés elfojtotta szavát, zsebkendőjét szájához vitte, piczi vérfolt támadt rajta.

Kiment, s kedves szeretett alakja csakhamar eltűnt az intézet folyosójának borongó homályában.

Nem jött többé fel hozzánk. Néhányszor még láttuk őt a kertben, a napsütött utakon, aztán újra ágyba került. Nem kelt fel többé soha.

Egy ködös, esős májusi reggelen megkondukt az intézet lélekharangja. Tudtuk, hogy ezt csak akkor huzzák meg, ha a rendnek halottja van.

Egyszerű, szegényes szerzetesi szobájában feküdt kiterítve a nekünk oly drága halott. Összekulcsolt kezében feszületet tartott, szerzetének komor, fekete ruhája volt rajta.

Zokogva, sokáig álltam ravatala mellett, aztán lementem a kertbe s egy marék ibolyát szakítottam, hogy telehintsem vele koporsóját.

Nyugodtan, mozdulatlanul feküdt ott, nemes, halvány arczczal, örökre lezárt szemekkel, utolsó lehelletéig bizva nemzete sorsának jobbrafordulásában...

A történelem tanítását maga az igazgató vette át, az iskolaévből még hátralévő néhány hónapra.

Első előadása nagy meglepetésszámba ment.

Korán elhunyt tanárunkról emlékezett meg, oly bensőségteljes s oly gyöngéden, hogy szívünket egy csapásra meghódította vele.

Végül e szavakkal rekesztette be előadását:

- Elégtétellel tartozom az ifju halottnak kedveseim. Habozás nélkül s örömmel megadom neki ime az elégtételt, én, az öreg ember, a ki, a természet rendje ellenére, túléltem őt. Neki volt igaza, nem nekem, tudjátok akkor... mikor a közelmúlt évek eseményeiről beszélgeténk. Könyvemből hagyjátok ki azokat a helyeket, melyeket ő kifogásolt. Mint igazgató, igyekeztem mérsékelni őt és titeket; mint utódja, mint tanárotok, én sem mondhatok mást, mint a mire ő tanított benneteket.

Gyermekek voltunk és mégis megértettük őt. Nagy lelkesedéssel fogadtuk szavát. Nem tartottuk többé se aulikusnak, se rossz hazafinak.

Eljött lassankint a nagy, nyári szünidő. Apám, anyám, Eliz, mindnyájan eljöttek értem, hogy diadallal hazavigyenek.

Már fel akartam ülni a kocsiba, mikor Csecse Jóska gurult le felém a lépcsőkön, hogy fülembé sugja bucsuját, s hogy teletömje zsebeimet pompás cseresnyés-lepénynyel.

- Csak tokajit ne igyék, suttogá a világon a legkomolyabb arczczal. Csak tokajit ne, a mig engem lát, mert az halálos méreg.

- A mig magát látom! De hisz nem fogom most látni teljes két hónapig?

Egy kicsit zavarba jött, mint a ki féllábával az ügyesen vetett hurokba lépett, aztán furfangos mosolylyal válaszolta:

- Ha csak az a baj, urficska, azon könnyü szerrel segíthetünk. Tudja mit, elküldöm Andrásfalvára a - fotográfiámat.

HARMADIK FEJEZET.

Első szereplésem.

Még két évet töltöttem az intézetben, ennek eltelte után kint laktam a városban a tornatanárunknál, a ki jómodu fiuknak jó pénzért teljes ellátást adott.

Csecse Jóska oly érzékeny bucsut vett tőlem, mintha az északi jeges-tenger feküdnék ezentul közöttünk. Rá harmadnap már ott járt nálam s jól érezte magát csinosan butorzott, világos kis szobámban, nagy érdeklődéssel tudakozódva, mikor kaptam utoljára levelet s mikor irtam haza - borért.

Fehér, a tornatanár, karcsu, fekete szemü, délczeg ur volt. Senkisem nézte volna ki belőle a vasgyurót, pedig híres erős ember volt s félelmes kardvivő. Erejének hírét egy szerencsétlenül végződő birkozás állapította meg.

Valami bikanyaku, izmos mészáros, a ki fogadott, hogy őt földhöz vágja, úgy megölelt aczélkarjával, hogy belső sérülést kapott s néhány nap mulva belehalt a boldogtalan.

Mi, fiatalok, vívni tanultunk tőle. Hirtelen indulatu ember lévén, ha valamelyikünk véletlenségből megvágta, oly vad haraggal vágott vissza, hogy hetekig viseltük testünkön diadalának jelvényeit, a vérrel aláfutott kék foltokat.

Feleségével nem jól éltek, sokat czivódtak, minden kis dolog miatt összekaptak.

Azt hiszem, ezeket az apró házi viharokat a férfi szándékosan idézte fel, mert minden pörlekedés után három napig maradt el a háztól. Ugy hallottuk, hogy ezalatt a három nap alatt mulatásnak adta a fejét nagy keservében. Valamikor őrmester volt a dragonyosoknál, ott szokta meg az örökös korhelyéletet s most sem tudott végleg lemondani róla, mikor az Isten fölvitte a dolgát.

Bár sok jövedelme volt, gyakran jutott pénzzavarba. Feleségének szűken mérte ki a konyhapénzt, a minek mi kosztosai adtuk meg az árát.

Nem igen feküdtünk bizony mi az ő uriházánál rózsákon, mégis szerettünk nála lenni, s ha küldött volna, sem tudtunk volna elválni tőle.

Csillag volt a háza felett, mint a nóta mondja; nem is egy, de négy. Ezt a négy csillagot Kata, Sárika, Rózsika és Pannikának hívták.

Négy leánya volt a házigazdánknak, meg négy kosztosa.

Hiába volt hig kotyvalék a reggeli kávénk, hiába kaptunk kis adag sülteket, hiába éheztünk, fáztunk és türtünk pénzünkért, erről mi akkor nem tudtunk semmit. A négy kisleány aranyfelhő volt, mely megszépítette mindazt a nyomoruságot, a mit a házuknál elszenvedtünk. Azt hittük, hogy királyok módjára élünk, mert egy asztalnál ültünk velük, s abban a hitben éltünk, hogy az ebédhez feladott hitvány lőre ütött a fejünkbe, mikor mi az ő fiatalságuk és szépségük édes borától lettünk holtrészegek.

A leányokat az angolkisasszonyok nevelték, s csak minden második vasárnapra jöttek haza.

Két hétig folyton ezeket a kedves vasárnapokat vártuk s ha másnap az intézetbe ujra bementek, ezen egyetlen napnak emlékein élösködtünk a következő tizennégy napig.

Ezeket a feledhetetlen napokat egyszerűen a „mi vasárnapunk”-nak hívtuk s már korra reggel ott leskelődtünk a jól őrzött ajtó körül, várva kicsi hölgyeinket.

Végre jöttek; elragadóan kedvesek voltak fekete bársony capuchonukban s egyszerű, egyforma, lilacsíkos intézeti ruhájukban.

Tekintettel arra a lehetőségre, hogy a fehérfüggönyös ablakok mögül gondos apácza-szemek kísérik éber figyelemmel őket, lesütött szemmel, szerényen, aprókat lépve tipegtek mellettünk hölgyeink.

Alig fordultunk be azonban a megyeház szögletén, a hol teljes biztosságban érezték magukat a „nővérek” erényőrző tekintete elől, egész valójuk hirtelen megváltozott. Egyszerre olyanok lettek, mint a tűz, mely belekap a járókelőkbe s gunyos megjegyzésekkel megégeti őket. Boldog égés támadt bennünk is, ránk villanó szemük fényétől s egész bimbóvoltuk üde bűbájától.

Nem voltunk szerelmesek, - oh! ez a hatalmas szenvedély sokkal később szállott le szivünkre megváltó fényével -; ez ártatlan érintkezésben gyermeklányokkal nem volt még meg ama teljes, vérpiros virágnak kábitó illata, mely a nemi különbség talajából nő fel. Mégis, micsoda kellemes, jó érzés volt az, istenem, mely színültig megtöltötte szivünket meglelégedéssel s verőfényes örömmel, a hogy napsütött, tavaszi hullámokkal vannak tele hóolvadáskor a patakok.

Eljön az idő, mikor az élet minden hulláma átfolyván szivünkön, olyanokká válunk, mint a kiszáradt folyomány, mely hasztalan várja új hullámok jövetelét.

Azt meg kell adni, hogy ezek a velünk egykorású kisleányok sokkal józanabbak és okosabbak voltak, mint mi. Ők már tudatával voltak annak, hogy joguk van a férfiak hódolatára és hogy korlátlanul uralkodnak felettünk szépségük királyi hatalmával.

Ha most, érett ésszel vizsgálom életem e szakát, el kell ismernem, hogy még mi komolyan vettük ezen érzelmeket, a kisleányok kinevettek bennünket egymás között s nagyon jól mulattak a mi rovásunkra.

Még mi meghatározott cél nélkül, boldog tudatlansággal imádtuk őket, ők már tisztában voltak vele, hogy mindez csak játék, melynek komoly értelme nincs, mert nem végződhetik - házasságon.

Akármily kicsinyek és fiatalok voltak is, őket már úgy át meg átjárta a férjhezmenés gondolata, mint a hogy egy erőfélben levő barackot átjár (az érés főfeltétele) a napsugár.

Gyermekek viszonyunkat nem tekintették másnak hadi gyakorlatnál, melyen el kell sajátítani a komoly hadviselésnek minden fogását és minden módját. Annak a komoly hadviselésnek, mely nőkre nézve egyedül a házasság békekötésében végződhetik.

Bizony, ifju barátaim, a kik tizenhatéves korotokban tizennégyéves leányokra vetitek ki szerelmi hálótokat, bele kell nyugodnotok a gondolatba, hogy ti csak ama fabábuk szerepét játszottátok, melyre felpróbálják azokat a ruhákat, melyeket aztán mások - élő emberek - fognak viselni.

Míg ti becses személyeteket tartván a világrend központjának, a Rózsikák és Katiczák kedves mosolyát és ragyogó nézését magatokra vonatkoztatjátok, azalatt ők el vannak ragadtatva, hogy alkalmat adtatok nekik magukat a mosolygásba és a szép szemek észvesztő hatalmának használatába - jól begyakorolni.

Akkor azonban ki gondolt volna közülünk ilyesmire? Tökéletesen boldogok voltunk, ha lánykánkkal fénylő tekintetet válthattunk; ha a nyitott ablakon megpillanthattuk ágyacskája fehér függönyét, a mint a légvonat halkán megmozgatta. Czipője kicsiny angolsarka, divatosan felfésült haja, nyulánk alakjának árnyéka a falon, a legközönyösebb szó, mely ajkáról

ellebbent, s mely menyei zenének tetszett nekünk... szóval, minden kicsiség, mely hozzátartozott, mely az övé volt: önkivületbe, bámulatba ejtett bennünket.

Ha sétaközben, futólag találkoztunk vele; ha a lefüggönyözött zárdaablak mögött fejecskejét véltük rejteni, pedig valami szobalánynak vagy idős apácának a közönyös feje volt; ha a kolostorkert kőfalán túl kis lába lépteire ügyeltünk, holott a kertész nagy, nehéz csizmája alatt ropogott a porond; ha a nyitott kapun át egy pillanatra benézhattunk a komor, szűk, hideg udvarra, melyre szobája ablaka nyílik, mialatt a nyitott kapun a kolostor vízhordó szamarai ügettek ki méltóságosan s mi még e szamarakat is nagyon kedveseknek tartottuk: akkor egész napunk derült és boldog volt, rózsaszínben láttuk az életet s az egész világot szerettük volna szívünkre ölelni. Miért? Mily nehéz volna arra ma megfelelni, a mi akkor oly természetes és oly igaz volt!

Márcziusi hóolvadáshoz hasonlított legjobban ez időben szívünk állapota. A nap süttött, könnyű báránnyelűk usztak az égen, a hó alatt ibolya nyílt, a levegő oly édes volt s oly bágyasztó s a hirtelen olvadástól támadt árvíz (szüzsies, szertelen érzések árvize) elborította egész valónk s elöntötte a mi kis száraz hely még eszünkben megmaradt.

Még mi csak álmodoztunk, nem tudva számot adni az édes felindulásokról s homályos, ködben tévelygő érzelmekről, melyek bennünket elfogtak, addig a kis leányok nagyon is jól tudták, mit csinálnak - s Isten bocsássa meg a bűnomet - azt hiszem eléggé gyakorlatias célokat követtek.

Mi őket mulattattuk, apró lovagi szolgálatokat teljesítettünk körülöttük, tudatlan céltábláik voltunk, arra teremtve, hogy rajtuk tanulják meg biztos kézzel lőni be a szerelem nyilait férjnek alkalmas férfiak szívébe.

Mi kényeztettük őket, ellestük apró óhajtaikat; divatba hoztuk őket, kikiáltva szépségüket az egész világnak s lángoló betűkkel írva fel az égboltjára: „Rózsika, szeretlek”.

Egy emlékezetes vasárnapon a leánykák kint voltak ismét.

Atyjuk szíves volt megengedni, hogy megtakarított zsebpénzünkből himzett selyemkendőt, arany melltűt s párisi illatszereket vegyünk nekik.

Én Rózsikának - az én csillagom ő volt - nagyon csinos holmikat vettem, s piruló arczczal, elfogódva, remegő hangon ajánlottam fel neki.

- Elfogadom, kedves Attila, mondá olyan magatartással, mintha szokva volna rá, hogy India gyémántjait rakják le naponkint lábaihoz, s megjutalmazlak érte. Megengeded mama?

Ezzel minden teketória nélkül a nyakamba ugrott s friss kis szája megérinté homlokomat. Forogni kezdett velem a világ, de ő, mintha semmi különös nem történt volna, könnyű tánc-lépéssel a nagy álló tükör elé lebbent s magára rakta ajándékomat.

- Szép vagyok? kérdezte a legcsábítóbb mosolyával.

- Nekem szép.

- Neked? mondá vállait vonogatva, másnak nem?

- Legalább nem volna szabad, hogy másnak is tessél, sugtam halkán, hogy anyja meg ne hallja.

- Kis tacsó, - mondá nekem, a tizenhatéves fiúnak, a tizennégyéves leány s megveregette arczomat rózsás ujjával.

Elhülve bámultam rá. Merészsége, felsőbbségének érzete elkábitott. Homályosan derengett bennem egy halk sejtetem, sejtelve annak, hogy a tizennégyéves leányok, teljesen kifejlett

nőiségük tudatában magasan usznak fejünk felett, mint a felhők, melyeket kezünkkel el nem érhetünk. De a kiválasztott férfi kedvéért lejönnek a magasból, keblére hullnak csendes nyári eső alakjában, hogy zöldbe boruljon tőlük a határ s kipattanjanak a boldogság teljes virágai.

Ezen elmélet helyességét meg kellett élnem még aznap délután.

Nagy uzsonna volt a lányok kedvéért, melyhez én hoztam a fagyaltot s az édességeket, meg a tokaji aszút. F fiatal urak is voltak meghiva, jogászok, gazdászok, valamennyien jó ismerőseim. Volt egy, a kit nem ismertem azelőtt s a kit veszttemre ismertem meg ma, egy tűzérhadnagy. Nem tudom, honnan cseppent közénk piros hajtókás barna kabátjában, a kecsgeorru sarkantyus csizmáival, denique itt ült köztünk, önhittén pödörgetve vöröses bajuszát s veszedelmesen sokat foglalkozva Rózsikával.

És Rózsika, - óh, egek! - önmegadással türe udvarlását. Mit mondok, önmegadással? nem, ez nem helyes kifejezés: örömmel, büszkén, boldogan fogadta.

Teljesen előtűnt viseletében a nagyleány, mely eddig csak itt-ott csillant rajta keresztül, mint fitos orrocskája s csillogó fekete szeme az arcát borító fátyolon.

Most egy csapással megváltozott minden. Ez a vörhenyesszőke tűzérhadnagy napsugár volt, melytől kinyílt az én kis kemény, bordószínű rózsabimbóm, Rózsika.

Egészen úgy viselte magát mint a nagyleányok szokták. Megfeledkezett kurta szoknyájáról s a holnapi leczkéről. Bátran kocczintott a gyűlöletes kamaszszal, háromszor is tele rakta tányérját az én fagyaltommal, sőt - világosan láttam - egy pillanatra oda engedte neki az ujjá hegyét az asztal alatt.

Engem figyelmére sem méltatott, mintha a világon sem volnék.

- Rózsika, mondtam neki, erőt véve fájdalmamon, velem nem kocczintasz?

Mesterien színlelt bámulattal nézett rám.

- Nem, kis tacsó.

- Mért nem? - kérdezém kitörő haraggal.

- Mert nem akarom, hogy becsipj s holnap elővegyenek a tanáraid.

Mosolyogva fordult a hadnagyhoz s szemével felém intve, mondá:

- Szeretem a kis Attilát, nagyon kedves fiu. Ügyes udvarló lesz belőle, ha megnő.

A tűzérhadnagy hangosan nevetett, de a mama pártomat fogta.

- Micsoda beszéd ez, Rózsika? Andrásfalvy ur már tizenhatéves és két év múlva érettségit tesz.

- De mama, - felelt Rózsika vállait vonogatva - csak nem akarod elhitetni velünk, hogy a férfikor tizenhat évnél kezdődik?

Türelmem elfogyott, kihívó, ellenséges pillantást vettem a tűzérhadnagy felé s kitámolyogtam az ebédlőből.

Szobámba mentem s magamra zártam az ajtót. Már sötétedett, a tárgyak s butorok összefolytak a márcziusi alkonyatban.

Levettem magamat a karszékbe, melyre a hűtlen a maga szép kis kezeivel himzett takarót. Nem resteltem bevallani, hogy keservesen sirtam a szenvedett méltatlanság miatt. Nem tudom meddig ülhettem így, azon bizonytalan reményt táplálva, hogy Rózsika megbánja egyetlen magaviseletét s utánam jó, hogy megvigasztaljon. F fiatal, szép arcza megjelenik a sötét ablaknál s megkoczogtatja azt, mint valami széltől hajlitott virágzó almafaág.

Feltettem magamban, hogy megbocsátok neki, de szobámból ki nem ereszttem, míg azt az arczátlan tüzerhadnagyot el nem hordja innen a forgószelel.

Égő fejemet lehajtva hallgatóztam, egyik félóra a másik után telt el, és ő nem jött.

Jól érzi magát nélkülem, egészen megfélekezett rólam, gondolám sötét nehezteléssel. Azóta hány ragyogó pillantást válthattak s mennyi kedves dolgot mondhattak el egymásnak. Világos, hogy szeretik egymást, de mi van azon a szőke kamaszon szeretni való? A kardja, a sarkantyuja, az olcsó arany sujtásai? Olyan a leány szíve, mint a tengerszem, senki sem ismerheti ki veszélyes mélységét, örvényét, meglepetését.

Most bizonyára nevetnek rajtam, s kigunyolják fájdalmamat. No hát jól van, bemegyek közéjük s belekötök abba a hórihorgas katonába. Az apától eltanult kardvágásokkal hadd szabdaljam meg a leány imádóját.

Kinyitottam az ajtót, s kinéztem a sötétségbe. Enyhe, csillagos tavaszi éjszaka volt az olvadó hónap halk csepegése hallatszott mindenfelől.

Az ebédlő s a szalon kivilágított ablakai az udvarra szolgáltak, a bentlevőknek árnyai végigvetődtek a tüzfalon. Még az árnyékok zürzavarában is megismertem az ő kedves árnyékát, s mellette egy hosszú, gyűlöletes test árnyékát, mely a leggyűlöltebb s leghitványabb volt szememben a világ minden árnyékai között.

Néhány lépést tettem előre, mikor beleütköztem valakibe, a ki szobám felé futott.

- Maga az, Attila urfi, dörmögé egy mély, vastag hang a sötétben, a Csecse Jóska hangja.

Ritkán örültem úgy meg a látogatónak. Gyertyát gyújtottam s fölvettem az asztalra néhány üveg jó bort, a mit otthonról a házigazdám asztalára küldtek.

Csecse Jóska, mióta az intézetből elkerültem, odamódosította a borivásról hangoztatott aranytanácsát:

- Csak akkor igyék tokajit, ha engem lát.

Ez méltányos elismerése volt annak a megváltozott helyzetnek, mely az intézetből való távozásommal támadt. Most már nem tarthatott kizárólagos igényt atyám borküldeményeire, azon egyszerű okból, mert nem az ő sültjeit ettem többé.

Feldult, szomorú arczomat látva, okát fürkészte.

- Ugy látom, épen jókor jöttem, fordult felém, mialatt nagy ügyességgel huzgálta ki a boros palaczkokból a dugót. Mi lelte az én kedves urfimat, hogy olyan fehér színe van, mint a napra kitett vászonnak?...

Valami úgy készítetett, hogy hatalmas keblére boruljak s elzokogjam neki bánatomat, de erőt vettem magamon és sietve irt néhány sorral meghívtam egy-két osztálytársamat egy kis barátságos vacsorára.

A fiuk hamar megjöttek, a legközelebbi vendéglőből jó magyaros vacsorát hozattam s asztalhoz ültünk.

Csecse Jóska ült az asztalfőn, körülbástyázva magát boros üvegekkel, melyekből mintegy varázsütésre fogyott a bor.

Én szomorúan ültem köztük s nagyon komikus lehettem fitogtatott bánatommal, mely - azt hittem - jól áll nekem.

Fiatalkorunkban még szeretjük mutogatni bánatunkat, mint fiatal, szőke asszonyok a gyászruhát.

Érdekességem tudatában komoran és sötéten ültem barátaim között, mohón ittam az erős ó-bort, s egyszer minden ok nélkül a falhoz dobtam poharamat, a társaság előtt érthetetlen eme fenyegetés kíséretében:

- Igy töröm össze emlékéket, mint e karcsu poharat, mely az ő nyulánk termetére emlékeztet.

Mikor meg Csecse Jóska piros sashegyit bontott, vérfagyasztó mosolylyal suttogám:

- Hah, ha kionthatnám vérét a kamasznak, mely bizonyára nehézkes és fekete, mint a bajor sör!

Ezekből a jelekből eltalálva bajomat, hosszú tünődés után, Csecse Jóska elhatározta, hogy megvigasztal.

Szinültig megtöltötte poharát, a világosság felé tartva, sokáig gyönyörködött villogó, gránát-piros színében, aztán husos ajkát csókra csucsortva, lassanként kihörpénté borát.

- Egy pohár bor mindig többet ér, tisztelt urfiak, két leányszemnél. S leányok szivéből könnyebben kifogy a hűség, mint poharomból a bor. Szerelmük törékenyebb az üvegnél. Azért azt tanácsolom az én kedves fiatal barátomnak, hogy sohase csipjen be szép leányok szemétől, addig, a míg jó boroktól csiphet be. Életemben mindig többre becsültem a jót a szépnél.

Öblös, mély hangján bolondos nótába kezdett, mely ezen két sornak végtelen változata.

„Sógor, ugy-e jó bor?

Jó bor ugy-e, sógor?”

A fiuk jókedvvel vágtak bele a nótába s csakhamar dalolásuktól zengett az egész ház.

Én ott ültem, az orrom hegyéig beburkolózva méltóságos szomorúságom fekete köpenyegébe, mignem a bor nekem is a fejembe szállt, forgott velem az egész világ s gondolataim annyira összezavarodtak, hogy azt sem tudtam mit beszélek.

Egymás szavába belevágva kiabáltunk, nem uralkodva többé a kifejezések és szavak felett, míg felzaklatott fiatal vérünk meggondolatlan tettek elkövetésére ösztöngött bennünket.

Borunk tizenegy óra felé elfogyott s vendégeim már távozni akartak, mikor a hatalmasan elázott szakács újra szót kért. Két kezével az asztalba kapaszkodva, összefüggés nélkül, zavarosan beszélt.

- Urak, urfiak, válogatott cigány legények! kezdé dadogva, mert a nyelve már nehezen forgott.

- Le vele, kiálták feléje tréfásan.

- Igenis le vele... kapaszkodék meg a szóban. Ma márczius tizenötödike van. Le vele. Nem a márczius tizenötödikével, hanem a némettel!

- Éljen Csecse Jóska! Éljen a szakácsok királya! kiálták lelkesen.

- Igenis, a szakácsok királya vagyok, folytatá, ujjalag megragadva az utolsó szót, a mit hallott. Bár volnék a királyok szakácsa, tudom Istenem...

Hirtelen elhallgatott s üveges, bamba szemeivel bizalmatlanul nézett rajtunk végig.

- Nos, mi volna akkor? - sürgeti egy türelmetlen hallgató.

- Mi lenne akkor? Azt nem mondom meg. Csecse Jóskának van esze, Jóska vén róka, Jóskának nem jár senki tul az eszén. Minek árulnám el, hogy vérengző vadállat vagyok? republikánus... üres óráimban.

Általános, élénk derűtség fogadta a vallomását.

- Vérengző, mert csirkéket és kacsákat öl, - adá ki a jelszót valamelyikünk.

A mi barátunk sértődve nézett körül.

- Negyvennyolczban is szenvedtem én a hazáért. A vörössapkásoknak főztem.

- Olyan kemény gombócokat főzött nekik, rikoltá az előbbi kötekedő hang, hogy ostromágyuba téve Budavárát bátran meglövdözhatték volna vele.

- Csendesen, fiuk szoltam, még mindig bánatommal küzdve, s kigyult arczczal egy székre álltam.

Rózsika engem kis tacsónak nevezett s kigunyolta tizenhatévemet. Férfítettet kell véghezvinnem még az éjjel, hogy megszégyenítsem s nemes bosszut álljak rajta; olyant, a minő Andrásfalvy Attilához illik, a kinek ősei oly sok vitézi tettet követtek el, mint a hány csillag van az égen.

Ezek a gondolatok villantak át lelkemen s beszélni kezdtem.

- Ne bántsátok Csecse Jóskát, fiuk, ő tiszteletreméltó hazafi. Márczius tizenötödike van s mi meg se koszoruztuk a temetőben a honvédsirt.

- Meg van tiltva. Tele van a város zsandárokkal, a katonaság konszignálva van, mondá egyik óvatosabb fiu.

- Nem tesz semmit. Ha mi fiatalok nem járunk elül jó példával, ki menti meg a hazát?

Még sok mindent beszéltem összevissza, a mire nem emlékszem s beszédemet Petőfi „Talpra magyar”-jának elszavalásával végeztem.

A hatás leirhatatlan volt s szavaimra vad jelenetek következtek.

Engem vállukra kaptak és az ifjuság vezérének kiáltottak ki. Csecse Jóska két tele palaczkot dugott a zsebébe, mint mondá, egyéb fegyver hiányában, a mivel a németben kárt tehetne.

A fiuk leszedték a falról az életlen vivókardokat s a szakács fejébe egy fejbédő vaskosarat nyomtak.

Ekként felfegyverkezve, kiléptünk az udvarra. Az ablakokban még világosság volt, de a társaság elszéledt.

A szobaleány az asztalt szedte le. A mindenes, a ki a kapunál világított, azt mondta, hogy az egész család színházba ment a tisztí kaszinóba.

- Szépen ünneplik meg márczius tizenötödikét, - suttogám s éreztem, hogy szivem eltelik keserőséggel s elfojtott haraggal.

Az utcák sötétek és csendesek voltak. Az őrzáratok elől meghuzódtunk egy-egy kapuba, mignem mellékutakon kiértünk a temetőbe. Az ajtó zárva volt s oly erős tölgyfa-ajtó volt, hogy semmi áron sem lehetett betörni vagy felfeszíteni. A kőfalon kellett bemásznunk s a szakácsot csak nagy erőfeszítéssel tudtuk átsegíteni a másfél öl magas falon. Végre bent voltunk. Meggyújtottuk a magunkkal hozott négy szál viaszgyertyát s azoknak fogyatékos fényénél kerestük a honvédsirt.

Csak lassan mehettünk előre, meg-megbotolva egy-egy fejfába, vagy valamelyik kriptá vasrácsába. A föld sikos és nedves volt a hóolvadáástól, egy-két megriadt bőregér röpkedett közel az arcunkhoz. Egyszer egyikünk hónaljig besüppedt egy beomlott sirba, úgy huztuk ki közös erővel. Mélységes sötétség borult a temetőre s a városból tisztán áthallatszott a vörös barátok templom tornyának óraütése. Éppen éjfél ütött, itt volt a lelkek órája. Minden elszántságunk mellett megborzadtunk egy kicsit.

Elértük a honvédsirt, hol negyvenöt, csatában elhullt honvéd aludta a halál örök álmát.

Körül álltuk a sirt, letérdepeltünk a hideg sáros földre, aztán elénekeltük a szózatot. A márcziusi szél messze széthordta a komoly, fenséges hangokat.

Ebben a pillanatban csikorogva nyílt meg a temető kapuja és fáklyafény hatolt be hozzánk. Tisztán hallottuk a rohamlépésben közeledő katonaság robaját, s a közeledő, imbolygó világosságból szuronyok fénye villogott elő.

Érthetetlen, vad félelem szállt meg bennünket. Egy pillanat alatt nekiiramodtunk a nagy éjszakának, elfújva a gyertyákat, nehogy a fény árulónk legyen.

Csak valahol a kőfalon túl szedtük össze magunkat. Hiába ügyeltünk a legkisebb zajra, nem üldözött bennünket senki.

Apránkint összeverődünk, csak a szakács hiányzott. Hiába szólongattuk, hiába kerestük a mezőn, hiába mászott egy közülünk újra be a temetőbe, hogy minden áron visszahozza nekünk. Hire-hamva sem volt, úgy eltűnt, mintha valami gazdátlan sir nyelte volna el.

A legmerészebb közülünk vállalkozott, hogy bemegy a temetőőrhöz, hirt hoz szegény közös barátunkról.

Mig oda járt, mély csüggedés vett erőt rajtunk. Ott álltunk a márcziusi hideg éjszakában, mardosó önváddal és szégyenérzettel, lehajtott fejjel, szótlanul. Egyikünk sem vigasztalta a másikat s nem vádoltuk egymást. Hova tűnt bátorságunk s híres elszántságunk? Ugy megszalasztottak bennünket a hősök sirjától, mint egy csomó megrémült nyulat, melynek a kopók sarkában vannak.

Gyáván viseltük magunkat, holnap az egész város tele lesz futásunk hírével, gyászmagyarkának hívnak majd s szüleink, testvéreink, fajrokonaink szégyenleni fogják miattunk magukat.

De hát mi ütött hozzánk, hogy oly egyszerre szétszaladtunk? Ki kezdte a szégyenletes futást? Micsoda pokoli rémület kerített hatalmába bennünket?

Küldöttünk szomoru hirrel jött vissza. Csecse Jóskát a katonák elfogták. Bizonyára vitézül védte magát, elszántan forgatva két boros palaczkját. Most a kaszárnyában van, a hová szuronyok között vitték.

Egyikünk sem szólt semmit. Mindenki érezte, hogy a becsületünkön esett csorbát minden áron ki kell köszörlölni.

- Kiszabadítjuk szegény barátunkat, adám ki a jelszót.

A csipős hidegben a nagy futástól egészen kijózanodtunk; mindenki tisztában volt azzal, hogy ezt a második vállalkozást dicsőséggel kell bevégeznünk, ha vérbe, ha börtönbe, ha fiatal életünkbe kerül is.

Senki sem beszélt sokat, nem jelentkezett zajosan komoly elhatározásunk, némán szorította meg mindenikünk életlen kardját s csendesen megindultunk a város felé, egyenesen a kaszárnyának tartva.

Én fölnéztem a csillagos égboltra s a nyugodtan fénylő csillagokhoz fohászkodtam, hogy sikerüljön vállalkozásunk. Most már nem a Rózsika kedvéért akartam férfitettet véghezvinni, hanem az Andrásfalvy-név kedvéért, melyet oly tisztán kell viselnem nekem is, a mily tisztán őseim viselték.

A kaszárnya felső emelete ki volt világítva, ott ma, márczius tizenötödikén komédiát játszanak. A katonabanda harsogó zenéje lehallatszott az utcára. Odabenn vígan vannak. A kapu nyitva volt s a kongó márványkoczkákon járt fel s alá az ór töltött fegyverrel.

Egy pillantást váltottunk, aztán zárt tömegben léptünk be a kapun. A hogy az őr meglátta fölemelt kardjainkat, fegyver alá kiáltá az őrséget. Egy félszázad katona állt velünk szemben, feltűzött szuronyral. Az őrmester ránk kiáltott:

- Mit akarnak?

- Elfogott barátunkat, a kit a temetőben fogtak el.

- Jobb lesz, ha aludni mennek.

Mi csak közeledtünk, fölemelt kardunk meg-megvillant a kapubejárat két lámpájának fényében.

- Vér fog folyni, ha ki nem adják, - kiáltám az őrmester felé s barátaimnak élére álltam.

Az őrmester habozott aztán töltést vezényelt.

Egy pillanat alatt rávetettük magunkat a katonaságra, úgy, hogy kénytelenek voltak szuronyukat használni. Ezalatt dörögve csapódott be hátunk mögött az ajtó. Az őrmester attól tartott, hogy a fegyverek csörgése s a küzdelem zaja felébreszti a város polgárait, a kik a kaszárnját aztán istenigazában megostromolják.

A visszavonulás utja el volt vágva, de közülünk senki sem gondolt visszavonulásra. Végre a mindenfelől lesiető katonák elnyomtak és lefegyvereztek. Néhányan sebtől véreztünk, nekem a balkaromat szurta keresztül egy altiszt, a kit aztán úgy ütöttem föbe kettétört kardom súlyos markolatával, hogy menten összeesett.

Néhány pillanat múlva koromsötét katonatömlöcökben feküdtünk a földön, bilincsbe verve s teljesen kimerülve.

Nem tudom, meddig lehettem így magányos zárkámban, melylyel mint ifjak vezérét megtiszteltek, mikor a vassal kivert ajtó kinyílott s belépett hozzám vadonatuji tűzérhadnagyi egyenruhájának egész pompájában az én vetélytársam. Kis sipkája hetykén a szemébe volt vágva, kard nélkül volt, még azon fehérkeztyüsen, a hogy a tánczteremből lehívták. Felsütött, göndör haja erős pacsuliszagot terjesztett, egyszerre tele lett vele a tömlöcz nyirkos levegője.

Czigarettázva, mosolyogva lépett hozzám s az egyik őrtől elvett lámpával arczomba világított.

Azután megparancsolta, hogy vegyék le rólam a vasakat.

- Legyen oly jó, kövessen, mondá hibátlan magyar kiejtéssel s egy, még fülébe csengő vidám keringőt füttyörészve, megindult előttem.

Nehéz volna leírni, micsoda érzéssel követtem.

A tisztí őrszobába vezetett, a hol a katonaorvos várt. Ez megnézte sebesült karomat s gondosan bekötözte.

A tűzérhadnagy ezalatt nagy léptekkel járt fel s alá a szobában, telefüstölve a szobát a félig kiszírt, gyorsan eldobott s gyorsan másikkal helyettesített cigarettákkal.

- Nos, kérdé, az orvoshoz fordulva.

Egy hét múlva begyógyul, válaszolá az orvos s nyugalmat ajánlva, köszönt és magunkra hagyott bennünket.

A tűzérhadnagy hirtelen hozzám fordult, mihelyt az orvos az ajtót maga után betette.

- Mi az ördögöt csináltak önök? Megtámadni életlen vivókardokkal egy kaszárnját, melyben három zászlóalj katonaság van elhelyezve s mindezt azért, mert egy tizennégy éves kis leány önt még igen fiatal embernek tartja; pardon uram, ez örültség.

- De hadnagy ur...

- Semmi de. Elismerem, hogy ön férfihoz illően viselte magát s úgy verekedett, mint egy igazi Andrásfalvy de Andrásfalva, - ám azontul nem ismerek el semmit. Szerencsájuk, hogy én voltam az inspekciós tiszt és hogy a legénység tűzbe menne értem. Az ezredes bécsi ember, az nem hallott semmit. S van neki jó kifogása rá: az önök harci zaját (itt kissé mosolygott) tulharsogta a katonazene. Az őrmester hallgatni fog, mint a sir, az ön által leütött altiszt (dicséretére legyen mondva, pompás ütés volt, uram,) csak elszédült, semmi komoly baja nem lesz. Ily körülmények között legjobb, ha agyonhallgatjuk a dolgot.

- Nincs mit agyonhallgatnom, hadnagy ur. Ha hibáztam, szívesen elviselem következményeit.

- Ja, persze, válaszolá a hadnagy, kezének türelmetlen mozdulatával. Az önök esete fegyveres lázadás. Legjobb esetben besorozzák önöket közlegényeknek s vagy tiz évre elküldik Olaszországba. Hanem még mást is tehetnek önökkel, kedves, fiatal hőseim: egyszerűen bezárják Kufsteinba 5-6 esztendőre.

Apámra, anyámra és Elizre gondoltam és sápadt lettem, mint a fal. A hadnagy kissé derültebben tette hozzá:

- Hanem ebből nem lesz semmi. Szép dolog a vértanuság, de én nem engedem, hogy önből nemzeti vértanu váljék, fiatal barátom. Hogy tudna majd ellenállni Rózsika ennyi veszedelmes varázsnak? Pedig nekem érdekemben áll, hogy önnel szemben jókora ellenállást fejtsen ki ez a fess kis leány.

Oly arczczal mondta ezt, annyi őszinteség volt nyílt, kék szemében, hogy minden ellene táplált gyűlöletem és féltékenységem hirtelen elpárolgott. Az élet ama komoly jeleneteiben, melyeket néhány óra óta átéltem, nincs mit keresni a Rózsika kedves, bohókás, kissé nagyzó alakjának.

Megszégyenülve éreztem, hogy a fiatal hadnagy a maga existenciájának veszélyeztetésével úgy viselte magát egy csomó közönyös fiatal ember sorsával szemben, a hogy csak nagyon nemes s kiváló jellemű emberek viselkedhetnek.

Éreztem, hogy oly szolgálatot tett nekünk, melyet nem lesz könnyű dolog meghálálni. S ha a magam szempontjától ajánlatát vissza is utasíthatnám, nem tehetem azt fiatal, meggondolatlan barátaim miatt, a kiket én sodortam bajba s a kiknek jövője komolyan veszélyeztetve volt.

Némi habozás után meghajtottam magamat a hadnagy előtt, annak jeléül, hogy elfogadjuk kezéből a szabadságot.

Nem tudom, mit mondtam neki, de igaz szívből eredő hálánkról s örökös lekötelezettségünk-ről szóltam.

A hadnagy kezét nyújtá s nem engedte befejezni hálálkodásomat.

- Ön is megtette volna az én helyzetemben. Én különben bécsi vagyok s bátyám a halálfejes légióban szolgált negyvennyolcban. A nagysarlói csatában esett el s reám hagyta örökségül a magyarok iránt érzett mélyes szeretetét... Hanem reggeledik s önöknek ily kellemetlenül töltött éjszaka után jól esnék a pihenés. Ime, itt jönnek társai is. Menjenek és feküdjenek le otthon, az lesz a legokosabb. A tegnapi kis kalandjukat pedig vegyék úgy, mintha egy rossz álom volna, melyből szerencsésen felébredtek.

Kezet fogott mindnyájunkkal s elhagyta az őrszobát, kitörülhetetlen emléket állítván magának szívében.

Nagy örömünkre előhozták a szakácsot is. Egyéb baja nem történt, mint hogy jól kialudta mámorát a jó hüvös „dunkli”-ban, a hová lezárták. Ezt pedig Csecse Jóska nem szerette, mert a mámort az emberi élet oly boldog állapotának tartá, melynek csak az az egy nagy hibája van: hogy nem tarthat örökké.

Később egész legendákat beszélt nekünk vig poharazás közben arról, mily hőiesen harczolt egymaga egy félszázad katonával a honvéd sir körül.

Nekünk azonban alapos okunk volt hinni, hogy azon szomorú emlékü futás alkalmával ő csak azért nem futott velünk, mert az élvezett bor mennyisége és testének tiszteletreméltó sulya meggátolták menekülő szándékában. - - -

Rózsikát már egy hónapja nem láttam, pedig szerettem volna szemére lobbantani hűtlenségét.

Egy szép áprilisi vasárnapon aztán újra ott leskelődtünk az angolkisasszonyok kapubejárata előtt, várva a szerencsét.

A szerencse ezuttal negyedmagával jött, nem teltidomu, fenséges megjelenésű, komoly, szép arcú istenasszony alakjában, mint a hogy a költők képzeletében megjelenik, s nem is bőség-szaruval kezében, hanem négy mozgékony, kaczagó, üde kis leány képében, a kik a földi javak, kitüntetések, dicsőség és megelégedés szerencséje helyett a fiatalság, ártatlanság és a jókedv szerencsáját jelentették. Tehát oly szerencsét, melyet mi akkor határozottan többre becsültünk annál a másik fajta szerencsénél, mely után lihegve fut az emberiség, egymást tiporja, s csalódottan, tört szívvel hanyatlik a sirba, ha a sebesen tovahaladó istenasszonynak legalább az aranyos ruhája szegélyét kezével meg nem érintette.

Azt indítványoztam, hogy egy kis kerülővel a nyári kerten keresztül menjünk haza.

Rózsika rám nézett, s mint a ki megértette, mit akarok, mosolyogva fordult testvéreihez.

- Menjetek előre, hogy Attila háborítatlanul megleckéztethessen.

- Eszem ágában sincs ilyesmi, válaszolám zavartan.

- Ne tagadd, a szemedből látom.

A leányok nevetve siettek előre, de az én kedvemet alaposan elvette ez a kis szóváltás. Ugy éreztem magamat, mintha üvegből volnék s Rózsika ez üvegburok alatt tisztán látná minden gondolatomat s érzelmemet. Nem mertem a szemébe nézni, sóztalanul és bátortalanul lépkedtem mellette.

Az alacsony, vertvasból készült kapun a kertbe léptünk. Az utakat már elegyengették s behintették fővénnyel. A százados vadgesztenyefák tele voltak világos zöld, gyöngye levelekkel, a mi olyan hatást tett rám, mint az olyan idős nők, a kik fiatalon öltözködnek.

Végigmentünk a fal mellett, mely tele volt írva leány- s férfinevekkel, a kik itt, a fal mellett elhúzódó cserjés hallgatag árnyékában, szerelmi találkozóra jöttek össze.

Mélázva olvastam e neveket s az alájuk írt évszámot. Némelyik már öreg anyóka s nagyapa azok közül, kik itt fiatalon szerettek s boldogok voltak. Hány nevet választott szét az élet, mely itt egy szivalaku keretben összeölelkezik. Erzsike nem lett a Péter felesége és Péter más leányt vett el, pedig e falak hallották, mikor örök hűséget esküdtek egymásnak.

Leültünk, közel a cserjéhez, mely tele volt szerelmi emlékekkel. Éreztem, hogy szívem mélyéig meg vagyok hatva s szokatlan bátorság fogott el, mely nyíltságra csábított.

- Rózsika, mondám remegő hangon, de határozottan, a mi nevünk sohasem kerül ide e falra, a boldog szerelmesek neve közé?

- Nem, Attila. Az a kisasszony még most tanul járni, a kit te szeretni fogsz. Vagy most jönnek az első fogai s keservesen sir emiatt, nem sejtve, hogy még nagyon boldog s nagyon kedves napok várnak rá Andrásfalvy Attila oldala mellett. Szerencse, hogy a fogaival bibelődik s nem ér rá féltékenykedni rám, a kivel szerelemről akarsz beszélni itt e félreeső helyen.

Derülten, minden guny nélkül beszélt, szavai mégis nagyon felizgattak. Nyersen feleltem neki:

- Megint tizenhat évemmel bibelődöl, mintha te már nagy lány volnál. Nem elég, hogy a multkor egy teljesen idegen ember előtt tettél nevetségessé?

Kezét kezemre tette, hogy lecsillapítsa haragomat.

- Nagyon fáj, hogy kis tacsónak mondtalak? No, nem mondom többet, hisz fényesen bebizonyítottad, hogy férfi vagy.

Bámulva néztem rá.

- Azt hiszed, nem tudom, hogy egy egész kaszárnnyát akartatok megostromolni, s te voltál a vezér?

- De honnan tudhatod? Mi hallgatást fogadtunk, mert veszedelmes titok ez, Rózsika.

- Jaj, nekünk is vannak hirhordóink.

- Hisz teljesen el vagytok zárva a külvilágtól. Még avatatlan tekintet se juthat be hozzátok, nemhogy hirvivők.

- Mindennek megvan a maga módja, - válaszolá Rózsika s az elfojtott nevetéstől fénylő szemmel nézett rám. - A mama által beküldött sütemény között be lehet csempészni egy-két sort. Mi meg a mosásra kiküldött kötény zsebébe rejthetjük válaszunkat. A magunkforma fiatal leányok rábizhatják üzenetüket a legelső szellőre, mely a kolostorkerten átsuhan; rábizhatjuk a felhőkre, a rózsalevéltre, a kék égen repdeső hófehér galambra. Mindezek szívesen tesznek nekünk kedves szolgálatot s kész örömmel beállanak szerelmi postáinknak.

Engem nem ejtett csalódásba a beszéd enyelgő, könnyed hangja, s valami hirtelen, józan világosság derengett fel bennem.

- Te egyetlen embertől hallhattad esetemet, a tüzerhadnagy mondta el neked, kiáltám s szemem kitágult az ijedtségtől. Egy hónap óta nem jöttél ki, tehát nem is találkozhattatok. Honnét tudod mégis? Te titkos levelezésben állsz vele.

Nagyon elpirult s kis kezét számra tette.

- Csitt, ne beszélj oly hangosan, meghallja valaki.

Ragyogó szeme sebesen körülfutott a szomszéd padokon, aztán hangját meghalkítva mondá:

- Őszinte leszek hozzád, mert szeretlek, mintha bátyám volnál. Lerchenfeld írta meg nekem, mi történt.

- Hát csakugyan? kiáltám hangosan.

- Csendesen... bátyám... Én vele teljesen tisztába jöttem.

- Az Istenért, Rózsika, hisz még bakfis vagy, alig tizennégy éves kis leány. Hogy történhetett ez?

- Senkit sem tudnék szeretni kivüle.

- Hisz egyetlenegyszer beszéltek.

Derülten mosolygott.

- Hát nem elég az arra, hogy egymásba szeressünk?

- Rózsika, azt lehetetlen! te nem mondhatod ezt komolyan.

- Lehetetlen? Hát az nem volna lehetetlen, hogy beléd szeressek? Ha kis leány vagyok, akkor mért beszélteél szerelemről velem?

- Az egészen más...

- Mért volna más? Talán azért, mert te még tiz év múlva sem vehetnél el, holott ő...

- Nos?

- Hallgass ide, Attila, beavatlak titkunkba. Ő két év múlva elvesz engem. A kaucziót egyikünk sem tehetné le, tehát ki fog lépni a hadseregből. Két év alatt valami jó hivatalt kap - gondolom vasuti mérnök akar lenni - és oltárhoz vezet.

- Rózsika, te mindezt elhiszed neki?

- Mindent elhiszek, a mit ő mond. Ha azt mondja, hogy lehozza a napot az égről: megteszi. Ő mindenre képes, mert szeret engem.

Most láttam csak rajta a nagy változást, a mi fel se tűnt eddig.

Kurta szoknyácskájában is nagy leány volt már Rózsika. Alakja megtelt, magatartása délczeg lett, s a kaczagása hasonlított a vad gerle bugásához. A szeme álmodozó s fátyolozott, mint a felhőkön átragyogó holdsugár. Rászállott már szívére az első szerelem bűbajos, csillagos éjszakája, mely után sokára következik még az élet nappalának gondja, terhe és száraz, józan világossága, melyben a maguk színében látjuk az embereket s a dolgokat.

Végignéztam a nagy fasoron. A nyitott ajtón túl zöldbeborult szántóföldeket láttam, a vasuti indóház vörös tetejét és vadszőlővel befuttatott oszlopait.

A nagy, hangtalan kertben (a mozdonyok sivitása s a vonatok dübörgése, szóval a vasuti állomás közelléte elijeszt a kertből minden madarat) nyugodtan fénylett az áprilisi verőfény. Fejünk fölött a vadgesztenyefáknak még nem volt árnyéka, a napfény akadálytalanul arcunkra tüzhett s arra kényszerített, hogy egy pillanatra behunyjam szememet.

Mikor újra kinyitottam, elmosódva, bizonytalanul jelent meg előttem a Rózsika kedves arcza.

Mi ment végbe bennem? Az a tudat, hogy mást szeret, mért nem fáj már úgy, mint egy pillanattal előbb? Mi csendesített le, mi nyugtatott meg oly hirtelen?

- Rózsika - mondtam, kezemet nyujtva felé, - nincs más mondandóm annál, hogy jó barátod vagyok s az maradok mindig. Mindent megteszek, hogy megfeleljek belém helyezett bizalmadnak. Igazán, Lerchenfeld az egyetlen ember a világon, a kitől legkevésbé irigylem azt a nagy boldogságot, hogy megnyerte szívedet. Hanem az emberismeretemre ugyancsak büszke lehetek! Tudod-e, Rózsika, hogy egy pillanatig szentül meg voltam győződve róla, hogy Lerchenfeld, ez a boldog halandó, nem vesz komolyan téged, a kiért - a mint kisült - nagy örömmel válik meg piros hajtókás, barna kabátjától és ezüst sarkantyuitól, mely olyan jól illik neki.

Rózsika nem felelt, csak mosolygott s a levegő egy pontjára nézett. De mily mosoly volt ez! Nem is mosoly, szívéből előtörő belső világosság, mely úgy megvilágította egész kicsi alakját, mint a felhőt a mögötte rejlő napvilág.

A leánykák nemsokára visszajöttek s mi megindultunk hazafelé. Én sokat beszéltem, Rózsika meg állhatatosan hallgatott az egész uton. Csak akkor pirult el s változtatta meg színét, mikor közel a házukhoz egy tűzértiszt magas alakja tűnt föl.

Lerchenfeld volt, a ki egyenesen felénk tartott s kaczerán félrecsapott sapkája alól ragyogó pillantásokat váltott az én kedves nővéremmel. Mert most már bátyjának éreztem magamat s ezt Lerchenfeldnek meg is mondtam.

- Meg akarsz nyugtatni? le akarod csillapítani féltékenységet? - válaszolá derűlten s megszorította kezem.

Éreztem, hogy jó barátokká váltunk s e perczben minden gát leomlott szivünk között.

NEGYPEDIK FEJEZET.

Eliz naplója.

Itthon vagyunk, Gmunden sem különb a többi fürdőnél, az élet ott sem igen mulatságos.

Elmosódott bennem az egész nyári utazás képe. Kisebb-nagyobb városokon mentünk át, egyik olyan mint a másik. Az utcák, terek, házak, boltkirakatok s az emberek, mind egyformák.

A szabályos kövezet, az egyemeletes lakóházak, a város közepén levő közkertek, mind régi ismerőseim. Szakasztott ilyen volt a város, a melyet tegnap elhagytunk, s a megszólalásig fog hozzá hasonlítani az a másik város, melyet holnap, holnapután... vagy mit tudom én, mikor, látni fogunk.

Sivár, szürke egyformaság az emberekben s az emberek műveiben: ez a jelenkor. Semmi változatosság, semmi különös, megkapó dolgok! Az egész három heti ut nyom nélkül mult el felettem.

Mióta hazajöttem a „szent sziv” apáczáktól, nyugtalan, feszült várakozásban élek. Azelőtt ha utra készültünk, ha kedves vendégeket vártunk, ha verset kellett szavalnom atyám névnapjára, egyszóval: ha olyasmire készültünk, a mi megszokott életmódunk rendes folyamától elütött: szivem összeszorult nyugtalan, izgatott voltam.

Egy idő óta ez a nyugtalanság állandóan gyötör. Szivszorulást érzek, nem tudok nyugodtan foglalkozni semmivel, minden csekélység felizgat, mindent hamar megunok s szemem gyakran tele lesz könnyel minden igaz ok nélkül.

Mit várok? mit remélek? mi lesz velem?

A napok mulnak, a nélkül, hogy várakozásom megenyhülne. Egyik sem hoz változást, legalább egyik nap sem hozza azt a nagy változást, melyet két év óta úgy várok, mint a fák a virágbaborulást.

Négy hét telt el az utazással s a gmundeni fürdőzéssel és életem még mindig egyhangu, mint azok a kissé ködös áprilisi reggelek, mikor a harmatos, hűvös mezők felett fénytelen, szürke világosság lebeg, tavaszi párák fátyola fekszik az erdőn s a folyamon. A nap még nem kelt fel, de az egész táj várja, hogy felkeljen és megfüröszsze őt fénylő sugárözönében.

Elég jó lakást kaptunk Gmundenben egy kerttel körülfogott villa első emeletén.

Anyám jól érzi magát, mert sok felvidéki uri családdal jó össze, a kik az Andrásfalvyakkal valamennyien rokonságban vannak.

Nem sokat adok erre a széles rokonságra, mely, mint egy terebélyes tölgyfa gyökere, hét felvidéki megye földjében ágazik szerte.

Harmincznál több unokafivérem s unokanővérem van, valamennyien szépek, francziául gagyogók, büszkék és eleven képzelődésűek.

Szegények, mint a templom egere, de ügyesen játszák a gazdag felvidéki kiskirályok szerepét. Mindnyájuknak van egy várromja, mint nekünk, a melynek ők karcsu tornyokat, felvonó hidat, negyven ablakos nyílt frontot építgetnek - képzeletben. Gondolatban falkájuk, verseny-istállójuk, vadászkastélyuk és pompás háztájuk van. Addig beszélnek ezt másoknak, míg végre maguk is elhiszik.

A telet düledező, nedves bagolyfészkeikben töltik, mégis egész nyáron Olaszországról beszélnek, a nápolyi öbölről, a Vezuvról, Velenczéről, ezüstszinű olajfaerdőkről, melyeknek árnyékában híres „kuzinjok”, a Himfy-dalok csodálatos írója andalgott és álmodozott egykoron.

Mert tudnivaló, hogy „kuzinjok”, „nagybátyjok” vagy legalább valami „rokonjuk” nekik a mult s a jelenkor valamennyi híres minisztere, képviselője, írója, festője és - főispánja, feltéve hogy mindezeknek az uraknak olyan elfogadható ősi nevük van, melynek viselőjével nem derogál atyafiságba keveredni.

„Testi lelki barátom”, vagy „kedves barátnőm” a leglazább kötelék, mely az ország valamennyi nevezetes s kiváló emberét harminczhárom unokafivéremhez s ugyanannyi unokanővéremhez fűzi.

Innen van, hogy minden uriembert keresztnévén szólítanak, ha egymásközt róla beszélnek. És innen van, hogy valamennyien kedves és leereszkedő emberek lévén, letegeznek minden alacsony származásu embert, a kinek ebben a czudar demokrata világban az esze meg a szorgalma után felvitte az Isten a dolgát.

Engem nem szeretnek, pedig anyám csillagkeresztes hölgy, a kivel rokonságban lenni dicsőség. Érzik, tudják, hogy ki nem állhatom az ő világukat, képzeletben élő kastélyuk s holdbeli uradalmuk világát; az ő gazdagságuk, előkelőségük, fontosságuk agyrémével benépesített, szeretetreméltó hazudozásokkal át meg átszótt földfeletti világukat.

Nem is tudnám megmondani, hogy támadt ez az ellenszenv bennem. Sőt azt sem tudom, nem vagyok-e én is az ő vérükből való vér, a ki - mint ők - csak képzeletben élő gyűlölettel üldözöm az ő vidám képzeletük légvőreit?

Nem tulságos kegyelettel nézem-e én is az andrásfalvi szentelt romokat, hol hajdan őseim lovagvára állott? Nem ittam-e be mohón én is anyámnak - a csillagkeresztes hölgynek - tanításait? Büszkeségét, kevély zárkózottságát, előkelőségének tudatát nem örököltem-e én is? Nem származott-e át mindez rám, a hogy a nemes fajú rózsából vadrózsába oltott galynak minden tulajdonsága átszármazik a belőle nőtt rózsába: színe, szaga, ereje?

Atyám volt a vadrózsa, kissé csipős, szurós modorával, szívének s gondolkozásának szintelen, egyszerű, utszéli virágaival. Tőle is örököltem valamit: szerettem a szabad levegőt, a szelek járásának kitett nyílt domboldalt, az erdők rejtett, hallgatag tisztásait. S kissé huzódoztam a kerti virágok fényes rabságától, a szabad növést gátoló formáktól, meg a kertész ollójától.

Hogy harminczhárom unokanővéremre visszatérjek, azt hiszem, hogy kedves volt nekem az ő előkelő különviláguk, a mit maguknak alkottak; csak az keltette fel az ellenszenvemet, hogy rózsás arcukon, bátor, fénylő szemükön, fitos orrocskájukon kívül semmijük sem volt e világból való, hanem a képzeletnek, az álomnak, a finom s kedves hazudásoknak tartománya vette őket körül, a melyből se nem tudtak, se nem akartak kiszabadulni haláluk órájáig.

Harminczhárom unokanővérem társaságában anyám jól érezte magát. Királynő volt, a ki előtt harminczhárom felsővidéki szép leány hajtotta meg hódolattal gömbölyü, rózsás térdecskéjét. Körülvéve attól a fényes ködtől, a mely harminczhárom felsővidéki kis lány kissé tulzott tiszteletnyilvánításából feléje áradt: semmit sem látott meg a gmundeni fürdőlejtől olyant, a mi rá nézve kellemetlen volt.

S az ő harminczhárom hűséges udvarhölgye, viruló, üde szépségük tudatában oly méltósággal hordozta meg a sétányokon egyszerű batisztruháját s lőcsei, meg késmárki vásárokon összeszedett kalapjait, mintha chikket, jó izlést, divatot kizárólag tőlük lehetne csak tanulni kerek e világon.

Ugy viselték magukat, mintha a világfürdő s annak minden berendezése, kényelme és szórakozása egyedül őket illetné. Diadalmasan jártak-keltek, mintha a sétányokon, a fényesen kivilágított étteremben, a játékszobában egy lélek sem volna kívülük. Mintha itt s mindenütt az egész világon az övük volna minden: a napfény, a csillagok, az illatos hársfaerdők, a

férfiak mosolya s fénylő pillantásaik és a föld minden országából ide hordott aranyak fénye, (mely nagyon hasonlít a zsákmányára leső tigris, sárga, mozdulatlan megigéző szeméhez).

Oh, én nem voltam elvakulva, tisztán láttam sok olyan dolgot, melyre nem voltam elkészülve s mely nagyon fájt, a míg meg nem szoktam.

A fürdő tele volt angolokkal és amerikaiakkal. Különösen az amerikaiak keltettek nagy feltűnést; csak úgy szórták a könnyen szerzett pénzt. Sokszor elnéztem e hórihorgas, vörös pofaszakállu, fénytelen halszemű férfiakat. Kényelmes koczkás ruhájuk csakugy lógott rajtuk, illetlenül nyújtózkodtak ki két-három széken, képviselve Albion terjeszkedő természetét; keveset beszéltek, rendesen a *Times*-t olvasták s mindannyian híres nagyevők voltak, még a kenderszőke, sovány ladyk is.

Véres beafsteknek, hideg halaknak, tengeri rákoknak, mindenféle szárnyas süteknek rengeteg mennyiségét fogyasztották el egy-egy ebéd alkalmával. Ebédjük hatvan, hetven frankba került naponta.

Volt ott egy amerikai divatkereskedőné, a ki háromszor változtatta napjában kalapját s öltözetét. Mindent összevásárolt, a mi a kirakatokban megtetszett neki. Azt beszéltek, hogy négy hétre negyvenezer frankot hozott magával s becsületbeli kötelességének tartá azt az utolsó krajczárig elkölteni.

Ők voltak itt a legnagyobb urak, a szatócsok és gyárosok szürke, lenézett népe, a diadalmas harmadikrend, míg a szemtelen pinczéznép bennünket fel sem vett, hiába nyult vissza családfánk a honfoglalás idejéig.

A hosszú, rozsdás angolok mellett mint afféle testes lomha felhők uszkáltak az amerikai farmerek és szatócsok a fürdőélet egén. Az egész szolgálattevő személyzetnek rajtuk függött a szeme, mindenki az ő mozdulatukat leste, mert ezek a nehéz, sötét borulatok a jelenkor egyetlen hatalmával rendelkeztek: az aranyesővel, a pénzzáporral.

Az apró sértegetések minden tüszurását el kellett szenvednem. A hogy hozzánk hozta az étlapot, a hogy a levest kitöltötte, a hogy kihuzta a borospalaczk dugóját, a hogy fizetéskor visszaadott s a hogy a borraivalót megköszönte: mindez szemmel láthatólag különbözött ama mohó előzékenységtől s alázatos udvariasságtól, a mivel az az angol és amerikai pénzeszsákokat kiszolgált. Más volt a mozdulata, a hangja, a szeme kifejezése, az egész valója.

Anyám s harminczhárom unokanővérem mindebből nem vett észre semmit. Vagy talán úgy hozta magával a jónevelés, hogy ne vegyék észre a jelentéktelen árnyékot, melyet megelégedésük s ragyogó jókedvük egére egy fogadóbeli rabszolgának a feketefrakkos alakja vetett?

Szivemből örültem, hogy nagy lassan elérkezett a szezon utolsó hete.

Ennek a hétnek egyik kora reggelén egyedül mentem a fürdőkuthoz, csak Plutó kísért, egy rózsás orru, szép fejű, okos nézésű, finom alkatu rattler, az én kedvenczem.

A kutnál nem járt más az öreg bárón s fiatal feleségén kívül.

Mindenki az öreg ur leányának nézte a szép fiatal asszonyt, a ki az egész szezon alatt leányos, hófehér ruhát viselt, minden nap más-más színű szalaggal diszitve.

A gyönyörű, kedves teremtés karjára támaszkodva, feléledni látszott a báró magas, megtört alakja, s fehér hajjal körülvett vonzó arczából fiatalos elevenességgel fénylett ki nyugodt, okos szeme.

Plutó egész bizalmasan futott hozzájuk s a báróné ruhájához dörzsölte fénylő, zsemlyeszínű hátát.

Elpirultam kutyám e nevelatlensége miatt s zavartan fogadtam a báró köszönését. Plutót visszahívtam, de ő nem engedelmeskedett, nagy volt a kísértés, hogy maradjon, mert a bárónő megsimogatta őt puha kis kezével és csukrot adott neki s a csukorevés Plutónak mindig nagy gyöngéje volt.

Néhány közönyös szót váltottunk a szép őszi reggelről, Plutóról meg a báró egészségi állapotáról.

A báró nevetve beszélte el, hogy feleségét leányának nézik, a miből sok furcsa félreértés támad. Egy fiatal ügyvéd például három napig kísérté őket lépten-nyomon, mintha árnyékuk volna. Epedő pillantásokat vetett Katinkára, sőt megvesztegette a portást, hogy egy levelet csusztaskon a „kisasszony” kezébe, mikor az „öreg ur”, az apja, nem lesz otthon.

A levélen jót neveltünk s én azt irtam a boritékára: „az öreg ur nem apja annak a szép nőnek, kit ön, uram levelével kitüntetni szives volt, hanem a férje. Különben hizeleg neki, hogy a bárónőt, a ki hat éves asszony, még sokan fiatal leánynak nézik.”

Azóta a fiatal ur mindig gondosan elkerül bennünket, mindenütt kitér az utunkból, pedig én nem veszem rossz néven teljesen jó szándéku tévedését.

Leirhatatlanul gyöngéd pillantást vetett nejére, köszönt s botjára, meg a bárónő karjára támaszkodva, lassu, vontatott lépéssel ment odább. A hűtelen Plutó nagy zavarban állt az ut közepén, nem tudta magát hirtelen elhatározni, hogy velem maradjon-e vagy utánuk fusson?

Én is utána néztem az aggastyánnak s azon gondolkodtam, mi birhatja rá az olyan szép, fiatal nőt, mint a bárónő, arra, hogy hozzá menjen egy öreg emberhez? Mit érez iránta? Hálát, tiszteletet, szánalmat? Mert szerelmet nem érezhet. S lehet szerelem nélkül férjhez menni?

Gondolatokba merülve mentem fölfelé a hegyen. Czipóm átázott a harmatos füben, két tehén jött rám szemközt, nagy, gömbölyű, jámbor szemükkel merően nézve rám. Falusi leány létemre is megijedtem s halk sikoltással ugrottam egy galagonya bokor mögé. Hajlós ágába jól megkapaszkodva, kissé megszedülve néztem le a völgybe, várva, hogy valahonnan felbukkanjon ő... A völgy nyugodtan s derülten terült el alattam. Napfény szikrázott a harmatos gyepen, szelid, hófehér tehének egykedvűen ropogtatták a friss füvet, ha egyikük megrázódott, megszólalt mélán a kolompja. „Ő” nem jött, hogy megmentsen két pár állati szemnek bamba nézésétől. Nem is illenék különben egy regényhőshöz ily rosszul választani meg első fellépésének idejét. Hova lenne akkor a hatás?

A hegyről lesiettem s az erdőhöz vivő utra tértem.

Csenddel, hüvösséggel s az árny meg a napfény váltakozó játékaival fogadott a fiatal erdő, valamelyik osztrák gróf tulajdona. Ahogy a szél megmozdította a lombokat, mindenfelől beözönlött a napfény a pillanatra támadt nyílásokon.

Az ut mentén levágott fatörzsek heverték mozdulatlanul, leültem egyre s az összeboruló tölgyfák zöld szövédéjén át az apró, fehér bárányfellegekkel beszegett égboltra néztem.

A mint így hátra vetett fejjel sokáig felfelé néztem, úgy tűnt fel nekem az égbolt, mint valami nagy, mély, kék viznek csendes tükrözése.

Felálltam és tovább mentem. Az öreg erdészszel találkoztam, a mint vállra vetett fegyverrel járt-kelt a favágók között.

Az erdőt egy helyen irtották, két-három favágó fejszéje érte a halálra szánt fák sudarát, fél-lábnyi magasságban a gyökér felett.

Kiméletlen fejszecsapások csattogásától visszhangzott az erdő. A levágott fák lassan, kemény eséssel, mereven a földhöz vágták magukat, mint az olyan emberek, a kik szivszélhűdésben hirtelen halnak meg.

Ez a látvány elszomorított s az erdész köszönését kedvetlenül fogadtam.

- Szegény, szép fák, - mondtam feléje fordulva - mily kár meghalniok ily fiatalon.

Akaratlanul használtam a „meghalás” kifejezést, mintha élő emberek s nem fák elmulásáról szólanék.

Az erdész busan rázta fejét s hozzámszegődött, hogy házához kíséren.

- Mindenből hasznót akarnak ma már huzni az emberek. Csak azért ültetik a fákat, hogy legyen mit levágniok. A favágás engem is mindig a meghalásra emlékeztet. Higgye meg, Eliz kisasszony, hogy a fáknak is nehezükre esik meghalni, mert ők is örülnek az életnek: a tavasz-nak, melytől minden legkisebb galyjuk kizöldül; a napfénynek, mely át meg átjárja testüket; s a szélnek, mely megrázza és felfrissíti őket.

Husz perczig tartó sebes járás után elértük az erdészlakot. Ide már nem hallatszott el a fejszék csattogása.

Egyszerű, fehérre meszelt ház volt az erdészlak, három tiszta szobája s egy konyhája volt. Százados tölgyfák terjesztették föléje árnyékukat, kint, az ágas tele volt tisztán tartott csupokkal, tej, vaj, fekete szeder és frissen szedett, illatos erdei szamóczának.

Az anyóka, az erdészné, fürgén megterítette a szabadba kihozott asztalt s én egy csupor édes, jéghideg tejet ittam meg jóízűen és néhány szem szamóczát ettem utána.

Közel hozzánk, de már az erdőszélen, régi, mohhal benőtt kut volt, legkedvesebb ülőhelyem, valahányszor az erdészlakhoz kijöttem.

Leültem most is a mohos kő szélére s az ágasba kapaszkodva néztem bele a kutba. Négy ölnyi mélységből, félhomályba borulva csillogott felém mozdulatlan, sötétszürke tükre, melyben tisztán megláttam egész alakomat. Senki sem hordott vizet innen, maguk a favágók is inkább a félórányira levő csurgóban töltötték meg cserépkorsójukat. Az a hire volt a kutnak, hogy egy szép parasztleány beleölte magát szerelmi bánatában. Azóta nem ivott belőle senki, vize még sem romlott meg, üdén, hidegen, változatlanul fénylett lenn a négy öles mélységben, mintha a kutba ejtett nagy, kerek, kissé domboru aczéltükör volna. A tündérek tükre, melyben aranyhajukat fésülik.

Álmodozó természetű lévén, sokszor fürkészttem e kut titkát. Merően, sokáig néztem bele, mignem azt hittem, hogy felszínre jött az öngyilkos leány teste s halvány arcza, lezárt szeme, elomló fekete haja képzeletben megjelent nekem.

Mikor az ágasba fogódzva jól belehajoltam a kutba, azon gondolkoztam: vajjon mikor ő utoljára fölbe hajolt s feldult, kétségbeesett arcza ott tükröződött vissza, a hol most az én arczom látszik: mit gondolt? megborzadt-e a halál gondolatától? s a más világtól, mely reá a mélységen tul várakozik.

Már régóta néztem a kutba. Oly tisztán visszaadta arczomat, hogy megijedtem tőle. Egyszer csak néhány röpdöső Katiczabogár eshetett bele, mert a nagy, kerek aczéltükör ezer meg ezer darabra tört s csak nagysokára nyugodott meg az ingó-bingó viz annyira, hogy szorosan a magam alakja mellett egy fiatal, szép férfi arczát pillantottam meg.

Azt hittem álmodom, vagy képzeletem üz játékot velem. A puha, nyári kalap alatt nemes-szabásu, vonzó arcz látszott. Jól megnéztem. Minden kislánykori babona eszembe jutott, s nem kételkedtem benne, hogy képzeletem valami csodálatos ereje folytán azt a férfit látom a kutban, a kít a sors nekem rendelt.

Ebben a perczen erős kar fogott át s kellemes férfihang szólalt meg a hátam mögött.

- Kisasszony, mindjárt a kutba szédül.

Csakugyan megszédültem. Kezem lehanyatlott a kutágról, fülem zugott, szemem lecsukódott.

Az egész változás néhány másodpercig tartott. Mikor szememet újra felnyitottam a gyepen ültem, közel a kuthoz, s az anyóka erős gyöngyvirág eczettel dörzsölte homlokomat, meghalántékomat.

Valami titkos erőtől kényszerítve felemeltem fejemet és körülnéztem.

Ott állt, cognacot töltve nagy vigyázattal egy darab fehér czukorra.

Középmagas növésű, arányos, elegáns férfi volt. Különösen a szemei ragadták meg figyelme-
met; sohasem láttam szebb, lelkesebb, fénylőbb szemeket az ő szemeinél.

Ugy látszik, megmondták neki az öregek, hogy ki vagyok, mert nem használta többé a közön-
séges „kisasszony” megszólítást.

Egy ezüstkanálon élém tartá a cognakkal beitatott czukorkát.

- Ez, kérem, használni fog.

Félrevontam számát, mikor az erős szesz nyelvemet érinté.

- Éget, mondám, szememet erősen s hirtelen bezárva, mintha vakító fénysugár érte volna.

- Nem tesz semmit, - válaszolá, s kedves, kissé fátyolozott hangja csodálatosan lecsillapítá
felindulásomat.

- Miért lettem rosszul? - kérdém az öreg anyótól, de azon titkos reményben, hogy az
ismeretlen férfi felel kérdésemre.

- Sokáig nézett a kútba. Mit látott ott a maga szép arczán kívül? - felelé, mialatt az anyóka egy
pohár friss vizért tipegett el.

- Nem a magam arczát néztem, - mondám nehezen titkolható kedvetlenséggel. - Annak a
szegény leánynak a képét akartam képzeletben elővarázsolni, a ki néhány évvel ezelőtt a
kutba ölte magát.

Elkomolyodott s felhagyott a könnyed, enyelgő hanggal - úgy hát e kut egy fiatal leány sirja?

Körülnézett. A kut körül sötét színű, buja fű nőtt s égő színű mezei virágok nyiladoztak
mindenütt. Bizonyára érezte a letaposott ezerjófű szagát. A tiszta, átlátszó szeptemberi
levegőben fehér vonalakban szállongott a „vén asszonyok nyara” s a legényhűség virágának
szétfuvott bolyhai. Egy-kettő rászállott divatos, világos kabátjára, gondosan s vigyázattal
verte le.

- Így már értem, mondá s szeméből eltűnt a mosoly. - Fiatal leányokat meg szokta hatni a
fiatal lányok tragédiája. Hogy sohasem javulnak meg a férfiak, s hogy sohasem lesznek már
egyszer okosabbak a nők!

Szünet állt be, mely után bemutatta magát. Valami szürke polgári neve volt, nem tudtam
megjegyezni. De a keresztnéve, Ottó, megmaradt emlékezetemben.

Különben álnevet is mondhatott. Egész valója, minden mozdulata s kifogástalan öltözete nagyurias volt. Valami álöltözetű uri ember, gondolám s makacsul ragaszkodtam e gondolathoz. Ő a mi körünkből való. Harmiczhárom unokanővérem fog tanuságot tenni a mellett, hogy polgárembernek nincs módjában eltanulni ennyi eleganciát.

Hazakisért, délben a közös ebédnél hozzánk jött s anyámnak s harminczhárom bájos unokanővéremnek bemutatta magát. Ezek először keresztűzbe fogták. Ez kellemes mulatság annak, a ki csak távolról nézi. Ha a kiszemelt férfi elveszti hidegvérét, ha finom csaláncsipésektől megkínzott homlokát alázatosan lehajtja, ha legyőzöttnek vallja magát, akkor olyanná válik, mint az erkölcsi halott, a kit másodszor keresztűzbe fogni, szép leányokhoz méltatlan foglalkozás.

De ha diadalmasan kiállja az ostromot, ha nem veszti el fejét az édes háboruban, ha röptiben elfogja s gyorsan visszaröpi az elmésség aranyozott hegyü nyilait, akkor ő lesz a nap hőse, s harminczhárom eszes, ügyes felvidéki leány bálványa, szemefénye.

Ő nagyszerűen kiállta az ostromot, meglátszott, hogy nagy gyakorlata van az ily ostromok sikeres visszaverésében. Harminczhárom bájos unokahugom egymásután hagyott fel a reménytelen harcczal, s egymásután vonult vissza a mama méltóságának és csillagkeresztes hölgy voltának védősánczai mögé.

Én alig válthattam vele pár közönyös szót, s most homályosan kezdtem sejteni, hogy a mama az én érdekemben rosszul teszi, hogy ily vig, szép és elragadó testőrséget tart maga körül, a minő az én harminczhárom unokanővérem. Égetve, dulva, rabokat ejtve vonul át ez a gyönyörű martalóczsapat az utjába akadó férfiszíveken. Mi marad hát nekem (a ki komolyan s álmodozva, nyomukban ballagok), leégetni s meghódítani való tartomány?

Délután rossz kedvem volt, de unokanővéreim mind róla beszéltek. Nagy kár, hogy ügyvéd, - ebben megegyeztek mindnyájan. Aztán, a mint előre láttam, nem fogytak ki szépségének s uras modorának magasztalásából. Nem lateiner, egy szívvvel, egy szájjal ezt hirdették. Majd meglátjátok, mondá egyikök, hogy ez az ur valamelyik unokatestvérünk. Kisül róla, hogy szép arcza, kedves beszéde, hamisítatlan előkelősége csak a mi szétágazó családunkból kerül ki.

Sőt anyám is komolyan állítá, gyöngyháznyelű lorgnetját kifogástalan eleganciával az orrának támasztva, hogy az ügyvéd arczának határozottan Andrásfalvy jellege van.

Este feltettem magamban, hogy nem megyek le vacsorázni a fürdő éttermébe. Főfájást adtam ürügyül, tulajdonképpen pedig magányosság után vágyódtam, hogy kissé összeszedjem gondolataimat.

Lámpát gyújtottam s valami érzékeny angol regény olvasásába fogtam. Nem ment sehogysem. Nem könyvekben, az életben kerestem immár a regényt. S az a lord, a ki Miss Ella lenzőke fejét elforgatja, aztán gyalázatosan megcsalja, s szerelmes szívét megtöri: veszedelmesen kezdett hasonlítani ahhoz az urhoz, a kinek szép arcza az én fejem mellett jelent ma meg az erdei kut tiszta tükörében...

Felkeltem, hogy kimenjek az erkélyre. Ekkor a szomszéd szobában, a hol anyám ezüst-szekrénye s ékszerdobozza állott, halk nesz vonta magára figyelmemet. A szőnyegen óvatosan lépkedő cipőnek a nesze.

Minden vérem a szívemre tolult, bekiáltottam, hogy ki jár ott? A nesz hirtelen megszűnt, s a kiabálásomra valahonnan elősiető szobaleány futólag átkutatta a szobát. Sehöl senki. A nehéz, sárga brokát-függöny megmozdult ugyan kissé, de hát azt bizonyára a szél mozgatta meg. A szobalány kívülről rám zárta az ajtót, hogy a lépcsőkön ne lopózhassék be se tolvaj, se szivtolvaj.

Mert a halk lépésnek zaja mindenféle bolondos gondolatot ébresztett bennem. Például olyant, hogy Rómeó titokban bejő hozzám s a félhomályban térdre ereszkedik előttem, Juliája előtt.

Kissé megnyugodva, hogy a lépcsők felől magamat biztosságban tudtam, az erkélyre léptem.

Uj hold volt, a hold vékony, ezüst sarlója nem adott semmi fényt. Lent, az épületet körülfogó kertben oly méla csend volt, hogy meghallottam az elülő madarak csiripelését s valahol messze, a kert mélyében, a fülemüle őszi csicsérgését.

Egy-egy érett őszi barack hullott le fájáról a fübe, annyi zajjal, mintha csupa merész s érett Rómeók potyogtak volna le a kőfalról, melyen át akartak mászni, hogy lássák Juliát.

Julia ott állt az erkélyen s álmodozva nézte a csillagok nyugodt rezgését, a megmérhetetlen égbolton.

S hol van Rómeó? A közös étterem nagy üvegajtói s ablakai nyitva voltak s átvilágítottak a szeptemberi éjszakán. Rómeó ott van, körülfogva harminczhárom bájos farkasveremtől, melyek közül egybe könnyen belehull!

Egyszerre felrántotta valaki az erkélyre vezető üvegajtót s az erkélyen leereszkedve, tovább futott a kert gypén. Az ijedtségtől csaknem kővé meredve néztem a homályban mozgó alakot. Még időm sem volt kiabálni, máris felkuszott a két öles kőfalon s a másik oldalon egyetlen szökéssel vetette le magát.

- Segítség, tolvaj, gyilkos, - kiáltám hangomat visszanyerve, mikor a falon túl keletkező zajra lettem figyelmessé.

Ott két küzdő férfi ütött lármát. A tolvajt bizonyára nyakon fogta valami magányos járókelő. Erős aczélmárka lehetett, mert nemsokára két férfi alak jelent meg a főúton, elől a tolvaj, utána, kezeit hátracsavarva egy nyulánk, közép magas alak; uriembernek kellett lenni, mert az egyik kertilámpa világánál szemembe tünt laktópánja fénye s világos, divatos nyári öltözete.

A kiabálásomra összefutott cselédség csakhamar istenigazában megkötözte a tolvaj urat; a ki elfogta, könnyű, ruganyos léptekkel sietett fel a lépcsőn. Bizonyára arról akart meggyőződni, nem történt-e nekem valami komoly bajom?

A szobalány kívülről kinyitotta az ajtót s a szalon-lámpa rózsaszín, enyhe világításban megjelent az Ottó nemes, halvány arcza, melyen nem látszott meg a lefolyt, kétségbeesett küzdelem nyoma.

Eléje akartam sietni, de a szoba közepén mozdulatlanul állva maradtam, mintha márványszoborrá változtam volna.

Mosolyogva szólított meg, mintha misem történt volna.

- Aztán még kételkedjék valaki az előérzetekben.

Jókedvűen vacsorázom szeretetreméltó unokanővérei társaságában, mikor hirtelen úgy érzem, mintha kegyednek rám szüksége volna. A kártyajáték udvariatlan ürügye alatt távozom s egyenesen a villa kapuja felé tartok. Egyszerre az égből vagy a fellegekből egy sötét alak simult alá a kertjük kőfaláról. Czipőit kezében hozza, esés közben két ezüst karos gyertyatartót ejt ki a hóna alól. Ezt az urat gondolám, okos dolog lesz nyakon csipni. A többit tudja. Azért bátorkodtam feljönni, hogy személyesen meggyőződjem róla, hogy szép fejének egy hajszála sem görbült meg.

Az utolsó szavakat szokatlanul gyöngéden ejté ki s szép, lelkes szemei szememet keresték.

Megköszöntem neki váratlan közbelépését, de egész valómon meglátszott, (én legalább meg voltam győződve róla) hogy az egész tolvajhistória kellemetlenül hatott rám, s boldog álmodozásomból riasztott fel kiméletlenül.

Egy pillanattal sem időzött tovább, mint a hogy illet és mély meghajlással vett búcsút tőlem.

Én meg újra az erkélyre léptem, de nem néztem utána, hanem a kert azon árnyékbaborult, sötét része felé néztem állhatatosan, a honnét a bokrok közül a csalogány édes-bus szava szólt.

Az egész tolvajhistóriából egyedül az maradt meg lelkemben, hogy Rómeó mégis csak ott járt-kelt a csillagfényes őszi éjszakában a Julia erkélye alatt!

ÖTÖDIK FEJEZET.

Jégzajlás.

Két év eltelt, külsőleg kezdtem megférriasodni, megvállasodtam, hangom mélyebb lett s csinos barna cotlettem nőtt, a mire megvolt az a határozott véleményem, hogy nagyon imponál.

A tornatanárekat rég otthagytam és elegáns legényszállást béreltem, istállóval, mert anyám úgy kívánta, hogy fogatot és hátraslovat tartsak.

Fogatom teljesen magyar stilű volt. A lovak szerszáma, a jukkerkocsim formája, a kocsisom viselete, mind tősgyökeres magyar.

Ha napfényes délelőttökön kilovagoltam, vagy délután lovaimat hajtottam, szép női fejek néztek utánam a nyitott ablakokból. Nyitott ablak: kinyílt szív, gondolám, s egyszerű főbolintással, bizalmasan köszöngettem nekik.

A márczius tizenötödiki kaland e két év alatt kiszivárgott s hire elterjedt a környéken.

Fel is kaptak érte az uri családok körében és sok felköszöntőt kellett végigszenvednem fiatalos fővel elkövetett tettemért.

Nem is kellene talán felemlitenem, hogy jól megtanultam a ferblit, kalábert, tarokkot és sok egyéb kártyajátékot, mely abban az időben éppugy hozzátartozott a magyar ember neveléséhez, mint manapság a zongorázás és a francziául beszélés.

Sok pénzébe került apámnak, ez a kártyázási tanfolyam, de soha sem vált szenvedélyemmé, az engem fel nem izgatott.

Barátaim közt különösen egy volt ez időben, a kivel elválhatatlanok voltunk, mint a test és az árnyéka. Péter Ottónak hívták s egy szegény özvegy szatócsné fia volt. Az anyja füstert, sőt, lisztet, szappant, ostornyelet s szivart árult a kishid-utczában. Szegényesen, összehuzva élt s nehezeire esett felnevelni egyetlen fiát. Nélkülözés, olykor nyomor közt nőtt fel Ottó, sötét, homályos szobában élt, soha uri körökben nem forgott, mégis olyan, minden ízében, uri fiu vált belőle, a minővel kevéssel találkoztam életemben.

Ki tudná megmondani honnét vette telivér uri hajlamait, s hol sajátította el mindazt, a miben társai közül oly magasan kivált?

Már a természet is pazar kézzel halmozta rá áldásait.

Olyan szép fiu volt, a minőt keveset láttam. Szép, nemes szabásu arcza, lelkes, barna szeme, nyulánk, elegáns növése, kellemes, kissé raccsoló beszéde volt. Azok közé a vonzó férfi szépségek közé tartozott, a kik iránt senki sem maradhat közönyös. Jó izlése volt s mindig jól öltözködött. Nem olyan vidéki divathős volt ő, a ki nem képes elkerülni a közhahotát; hanem fejlett izlésű uri ember, a ki a divatot nem majmolta minden tulzásában, hanem ellentállni is tudott neki, sőt olykor hadat is üzent hóbortos kinövéseinek, a jó izlés nevében.

Gyorseszű, szellemes, bátor lévén, a ki lélekjelenlétét soha, semmi körülmények között sem vesztette el, nagy sikereket aratott a nők társaságában.

De mi férfiak talán még inkább szerettük. Kitünően kártyázott, s elegánsan nyert vagy vesztett. Pompásan vivott, félelmetes lövő volt, szóval a sportnak minden nemében helyén volt. Soha sem láttam kecsesebben táncolni csárdást, mint ő; minden bálban sok nézője és bámulója akadt, a cigány maga, nagyobb animóval huzta neki a tüzes csárdást, s az andalgó lassut, mint más ember fiának.

Sokszor faggattam, hol fejlődött ily tökéletes világfivá?

- Ugy születtem, barátom, mindez rám ragadt, azt sem tudom, hogyan, azt sem tudom, hol. Talán a véremben van.

Valóban, a vérében volt, holott se apja, se nagyapja, se dédapja nem értett egyébbhez az üzletnél és sült nyárspolgár volt valamennyi.

Olykor öreg, özvegy anyjában véltem feltalálni ennyi szépség s ennyi kellem forrását. De a jóságos, ránczos arcban nyoma sem volt a fiu előkelő szépségének s urias hajlamának.

Egyszer megmutatta Ottó atya arczképét. Egy ügyes, az élet nehézségeivel, sok szívóssággal küzdő szatócsnak arcza nézett a vászonról reám. Alacsony homloka, makacs, keményen zárt szája, vastag, husos orra s nagy, lelógó bajusza egyáltalán nem magyarázhatta meg fia szépségét s egész urias valóját.

Harmadéves jogász volt, öt évvel volt idősebb nálam és lassanként oktatómmá, mesteremmé nőtte ki magát. Modora megnyerő és nagyon természetes volt, egyaránt távol a tolakodástól s a hideg tartózkodástól.

Egy kis város szögletes és sok fonáksággal átítatott társadalmában élván, mindig szerencsésen kikerülte az olyan összeütközéseket, melyeket aztán csak fegyverrel lehet megoldani. Félelmes vivóhíre nem tette kihívóvá s türelmetlenné, az összeütközést nem kereste, de ki sem tért neki.

A politizálást nem szerette, a népszerűsége nem sokat adott, minden törekvése az volt, hogy ügyvéddé legyen s irodát nyithasson minél előbb.

Csodálatos emberismerete és élettapasztalata volt, a mit szükség esetén jól fel tudott használni a maga és barátai érdekében.

A kártyán sokat nyervén, bőven volt pénze mindig. Azonkívül oly hitele volt, hogy csak a kezét kellett kinyújtania az uzsorások pénze után s azok habozás és meggondolás nélkül lábaihoz rakták.

A pincér, a ki nagyon visszaélt a mi fiatalságunkkal, soha sem merte megcsalni őt, pedig mindenki tudta, hogy előtte a pénznek becse nincs s könnyen tulad rajta.

Kereskedők soha sem varrták az ő nyakára rossz portékájukat, még az uzsorások is kimélték s úgy a kedvébe jártak, mintha valami fejedelmi nagy vagyon várna rá, szegény, özvegy anyjának halála után.

A szépség, kellem és szeretetreméltóság hatalmával birva, így uralkodott ő az emberek szívéen, de sohasem élt vissza vele s volt elég egészséges önzése hozzá, hogy csak vigyázva nyuljon a rokonszenvnek azon nagy tőkéjéhez, mely a kis város társadalmában korlátlanul rendelkezésére állott.

Mindig szívesen állt barátai szolgálatára, de ő semmit sem fogadott el tőlük: ez volt az ő ereje s rám gyakorolt nagy befolyásának titka.

Barátsága jótékony befolyással volt rám. Fiatalságom és vagyonosságom hire célzóablájává tett az emberek kapzsiságának és önzésének. Szabók, divatárosok, ékszerészek egytől-egyik azon voltak, hogy én legyek az ő aranytermő fájuk s ugyancsak rázták, czibálták türelmes gallyaimat.

Nem egyszer adtam kisebb kölcsönöket barátaimnak s váltókat irtam alá értük, melyeket rendszerint nekem kellett megfizetni.

Mióta Ottó elválhatatlan barátommá lett, mindez megváltozott. Apránként elriasztá mellőlem az élősdiakat s mindenféle udvari szállítóim ijedelmére, kezébe vette számláim rendezését.

- Kedves Attila, mondá gyakran, te kész zsákmánya vagy embertársaid önzésének. Olyan vagy, mint az utszéli fa, mely önként kínálja gyümölcsét minden járókelőnek. Ennek véget kell vetni, barátom, már csak a magad tekintélye érdekében is. Az embereknek nem imponál az olyan, a ki kihagyja fosztani magát. A naivság csak tizenhat éves kis lányoknak áll jól, férfinak nem válik díszére.

... Lerchenfeld ott hagyta a katonaságot s vámhivatalnokká lett. Az eljegyzés megvolt, Rózsikáéknak a rózsás fülük sem látszott ki a sok varrásból, himzésből, patyolat fehérnemű készítéséből. Az összegyűlt munka csak úgy égett az ügyes kezükben. Kedves napok voltak azok. Együtt járták sorba a boltokat, kiválasztották a butorokat, csipkét, függönyt, ruhának való selymet.

Én is leereszkedtem néha hozzájuk csinos jukker-fogatom magas bakjáról, honnét büszkén néztem le a világot, melyben hűtelen szép nők járnak-kelnek, kárhozatosan mosolyognak s mély nyomokat hagynak szívünkön, mint angol cipőjük sarka a felázott talajon.

A tél nagy részét otthon töltöttem. Atyám szónélkül kifizette adósságaimat, tetszett neki, hogy ezt a tömérdek pénzt barátaimra és nőkre költöttem el.

- Jó vérű a fiu - mondá szelid meglepődéssel. - Én is sok pénzébe kerültem az apámnak tizenhét éves koromban. Fiatalság: bolondság.

Ezzel el volt intézve az a kellemetlen ügy, mely nekem oly sok nyugtalanságot és álmatlan éjszakát szerzett.

Anyám nem tudott az egész dologról semmit. Apám egyenesen figyelmeztetett, hogy neki ne szóljak.

- Nagy buba merülne anyád, ha megtudná. Azt hinné, hogy fenéig meg vagy romolva, fiam és siratna keservesen. Nők nem értenek az ilyesmihez; nincsenek tisztában a fiatal vér törvényével. A fától nem veszik rossz néven, hogy kivirágzik, de a fiuktól rossz néven veszik, ha enged ugyanazon nagy természeti erő parancsának, melytől virágba borult a fa.

Ez az intés igazán fölösleges volt. Nem lett volna hatalom, mely reá tudott volna venni, hogy anyámat beavassam titkomba. Sokkal jobban ismertem zárkózott, előkelő, ilyenmű bizalmaskodást kizáró természetét és szigorú, vallásos elveit a fiatal emberek erkölcsét illetőleg.

Otthon különben semmi sem változott. Az ispán még mindig megtartotta bagaria-csizmáját s a fehér keztyűs, kifogástalan inas még mindig ott állt anyám háta mögött, ha ebédhez ültünk.

Apám most is a kertiházban érezte jól magát barátaival, a kik előtt még mindig zárva maradtak anyám lakosztályának fehérre festett, aranyozott ajtói. Lángpallossal, láthatatlan alakban állott őrt az előkelőség és jóízű paradicsomának bejáratánál a megtestesült illem szigorú alakja.

Eliz már nagy leány volt. Szép, kissé hideg leány lett; méla, epedő szeme, finom, karcsu növése, halk beszéde nagyon elütött unokanővéreinek vidor, lobogó lánggal égő természetétől. Négyen vagy öten nálunk töltötték a telet s mintha eleven ördögök volnának, fenekestül felforgatták az egész ősi házat. Hangos lett tőlük a nagy, néma uri ház.

Anyám megöregedett kissé. Arcza halványabb lett és megsoványodott, hajában ezüstsálak csillogtak.

Engem, mint a ház örökösét, szokatlan fénynyel fogadtak és egyik ünnepélyt a másik után rendezték a tiszteletemre.

A faluban két század dragonyos feküdt, tisztikara állandó vendége volt házunknak, apám nagy bosszúságára. Unokahugaim szívesen látták a nyalka hadfiakat, németül beszéltek velük, vidáman keringőztek, elfogadták virág- és bonbon-küldeményüket, de Eliz hideg, közönyös, zárkózott maradt.

Ha unokahugai faggatták érte, vállat vont és kitérően felelt.

- Unom őket, - monda, de szavából kiérzett, hogy mélyen lenézi hófehér kabátjukat s gondosan fésült, üres fejüket.

Néha, ha nagyon rossz kedve volt, hozzátette:

- Mindenféle jött-ment népség. Csupa „Soldatenkind”; manipuláns őrmesterek s közlegényből lett kapitányok fiai. Aztán egy-két német koldusbáró, atyjuk a bárói koronát valami katonai érdemrenddel kapta. Egyetlen igazi uri fiu sincs köztük. Hagyjatok békét nekem, nem elég, ha az Andrásfalvy-kastélyban ti, meg anyám jól bántok velük?

Bájos unokahugaim nem is nagyon erőltették a dolgot és a tiszték is könnyű szerrel kárpótolták magukat a házikisasszony gögös közönyéért az unokahugok szeretetreméltóságával és kedves előzékenységgel.

Tánczoltak, korcsolyáztak, szánkáztak, bolondos farsangi meneteket és álarczos multságokat rendeztek. Néha pisztolyból célba lőttek; unokahugaim nem minden szemhunyorítás nélkül, halk sikolyokat eregetve lövöldöztek a cél táblára, mely egy papírból készített, ember nagyságú dragonyoshadnagy volt, kifogástalan fehér kabátja közepén egy nagy piros szívvvel, mely - Eliz erős megjegyzése szerint, - valami ökörvérből támadt vörös foltnak látszott.

Atyám kényes helyzetben volt a tisztikarral szemben. Lehetőleg elszigetelte magát tőlük, sokszor - sok sűrű dolgát hozva fel ürügyül - be se jött, mikor nálunk voltak. Barátait nem igen hívta meg házához ebben a kritikus időben, mert félt az összeütközéstől. Inkább maga kereste a jó hazafiakat, nagyokat busulván velük a haza sorsán és gyöngéd formában, de annál határozottabban bírálta anyámnak, a csillagkeresztes hölgynek azon eljárását, hogy házából dragonyos-kaszárnyát csinált.

De ezekben a körökben is oly nagy tisztelettel viseltettek anyám iránt, hogy még ezt a dolgát is elnézték neki, bár sértette legbensőbb nemzeti érzésüket. Fátyolt vetettek rá és annál nagyobb örömmel ittak Eliz egészségére, a ki - a mint apám ezt nekik ragyogó arccal beszélte - jó magyar honleányhoz illően viseli magát a fehérkabátos tengeri nyulakkal szemben. Fehér tengerinyulnak hívták a dragonyosokat, visszaemlékezve arra a boldog, dicsőséges időre, mikor félénk nyul gyanánt, bokorról-bokorra futottak üldöző huszárszázadaink elől Szolnoknál és másutt.

Hazajöttöm változtatott a helyzeten. Néhány hét az én dédelgetésemnek volt szentelve, szűk, bizalmas családi körben, csak nekem éltek az én drága kedveseim.

Unokahugaim hallottak valamit harangozni az én rebellis szándékomról, mikor fiatal fővel egy kaszárnyát akartunk megostromolni. Hirtelen fordult a szél, a német szót s a német tisztet feltűnően elhanyagolták, nemzetiszín szalaggal kötötték meg hajukat, ingvállban jártak és piczi piros csizmát húztak formás lábacskájukra.

Anyám, az ő nyugodt, hideg fensőbbiségével meg akarta fordítani az ellene fordult hangulatot, de látva, hogy én vagyok az oka és középpontja unokahugaim hazafias felbuzdulásának, fokonként alább hagyott ellenállásával, és a szeme előtt végbemenő házi forradalomnak tétlen nézője lett.

Én siettem a kedvező pillanatot lehetőleg kizsákmányolni. Irtam barátaimnak és néhány nap múlva hét-nyolc fiatal jogász jött hozzánk néhány heti tartózkodásra. Kossuth-kalapot, szűk

magyar ruhát, hangos, zengő sarkantyut viseltünk mindannyian. Apám elemében volt, helyünket se lelte, meghordozott bennünket az egész vidéken. Etettek, itattak, ünnepeltek bennünket mindenfelé. Elneveztek a haza reményeinek.

Unokahugaim felhagytak a lovagvárak és nagyuri kastélyoknak képzeletben való építésével, elfeledték a gótai almanachot, nem beszéltek raccsolva, német szavak pamutszárait szőve a magyar beszéd fénylő, színes selyemszövetébe. Mondom, mindezt oly könnyen és oly természetesen hagyták el, mintha kalapot vagy kendőt változtatnának.

Demokraták és hazafiak lettek néhány lelkes, csinos jogászgyerek kedvéért, a kik tüzesen és kitartóan tánczolták a csárdást, délczegen megülték a legszilajabb lovat s a kik ezer, kétezer holdas jó magyar föld jövődjé urai voltak atyjuk után.

A német világ mintegy varázsütésre eltűnt a kuriánkról. Anyámnak ez neheze esett, de látva, hogy mily örömet okoz ez az új élet nekem, szabad menetére hagyta a dolgokat.

Hanem Eliz nem változott. Továbbra is megmaradt megközelíthetlenségének hideg, hóborított csucsán. Semmivel sem volt barátságosabb és nyájiasabb barátaimhoz, mint néhány hét előtt a dragonyos tisztekhez. Nem vétett a társadalmi formák ellen, nem mutatott gögőt, de részvétlenül és közönyösen járt-kelt a lelkes, csinos fiatalság között, hasonlóan egy befagyott patakhoz, melynek mélyébe nem láthat emberi szem.

Én egyszer szóba hoztam ezt anyámnak, a ki nem talált semmi feltűnőt nővérem viseletében.

- Ilyen volt mindig, mondá és hangjából kiért a benső meglegedés. - Eliz büszke leány, tudja, mivel tartozik őseinek és családjá fényes múltjának. Abból a váráblakból nézi a világot, a melynek előtted - fájdalommal mondom ezt - úgy látszik, nem sok becse van már. Te már elfeledted gyermekkorod benyomásait és gyökeresen megváltoztál, mióta kikerültél anyai kezem alól. Nem hibáztatlak érte, ez már a levegőben van. A régi jó Magyarország társadalmát csak mi néhányan képviseljük. Ti - te és apád, meg fiatal barátaid, meg az egész birtokosság - más uton jártok... Eliz hü maradt ahhoz a neveléshez, a mit én neki adtam. Ő az én kedves leányom, a ki meg tudja becsülni a maga értékét. Sokra tartja magát, jól teszi. Ő Andrásfalvy-leány, de Andrásfalva...

Befejeztem a beszélgetést, mely reám nézve rossz fordulatot kezdett venni. Szeretettel és tisztelettel megcsókoltam anyám kezét, gyöngéd szavakat suttogva neki.

Anyám komoly szemében megvillant az öröm. Megsimogatta fejemet, mint gyermekkoromban. Szeme tele lett könnyel, elhomályosítva lorgnettje üvegét, melyet mindig orrához támasztott, valahányszor a család múltjáról s az Andrásfalvyak családi kötelességeiről beszélt.

- Azt teszed, a mit akarsz - mondá sóhajtva. Te vagy a ház örököse, az én egyetlen fiam. Jól tudom, akármily uton jársz, csak becsületet szerzesz családnak, habár nem is mindig örömet nekem.

Ez világos célzás volt legutóbbi viselkedésemre. Csacska unokahugaim bizonyára elárulták a kaszárnyaostrom afférját. Mentegetni kezdtem a magam és barátaim akkori fellépését, leirtam a mardosó szégyent, mikor a temetőből a szuronyok láttára szétrebbentünk a szélrózsa minden irányában; a felbuzdult becsületérzést, mely aztán neki vitt a katonaság puskacsövének.

Anyám figyelemmel hallgatott végig.

- Ismerem ezt a dolgot s eltekintve az anya kétségbeesésétől, a ki félti egyetlen fia életét, nem tett rossz hatást reám a meggondolatlan - ha nem a család örökösének tettéről volna szó, ugyis mondhatnám: eszeveszett - vállalkozás. Csak őseid vitéz lovagias szelleme nyilatkozott meg benned. Ezen a napon bebizonyítottad, hogy az Andrásfalvyak bátorságát örökölted. Vitézségedet rossz helyen alkalmaztad ugyan, mert a császár politikája ellen tüntettél vele, de végre

is nem tulajdonítok nagy jelentőséget neki. Egy nemesebb fajtájú diákcsinny volt az egész. De most már jogász vagy fiam, néhány év múlva nagykoru leszesz. Apád áldott jó ember, de nem ért hozzá, miként öregbitse a család dicsőségét. A te fiatal vállaidra vár ez a feladat. A te fényes neved s az én összeköttetéseim az udvarral: megnyitják előtted a hirnév, dicsőség s a magas állások pályáját. Hanem rossz uton indulsz fiam. Kezdesz az apád nyomdokán járni: kezded semmibe venni a tekintélyeket s nem az Istentől jövő hatalom hűséges támaszának készülsz, hanem csendes lázadónak, mint atyád. Nem szokásom panaszkodni, türelemmel elviselem, a mit a sors rám mért, de az már még sem járja, hogy atyád semmi tekintettel nincs az udvarhoz való viszonyomra. Végre is azt fogják mondani Bécsben, hogy a történetek után mért nem küldöm vissza a csillagkeresztet? Vissza is küldtem volna már rég, pedig büszkeségem az nekem, de még mindig reményelem, hogy a vele járó befolyással még hasznodra leszek édes, jó, egyetlen fiam...

Nem tudtam rá felelni, szótlánul csókoltam meg kezét. Miért szomorítsam meg azzal, hogy leplezetlenül feltárjam gondolkodásomat? Az iskolában belémoltott hazafias szellemet; hűséget a leigázott nemzet iránt; a reményt, hogy a leszámolás órája nemsokára ütni fog; a gyűlöletet minden iránt, a mi az idegen hatalomhoz tartozik!

Nem volt sem kedvem, sem bátorságom feltárni a tátongó örvényt, mely engem anyám gondolkozásától elválasztott. Nem mennék már én fehér lovon az elé, a ki nemzetemet leigázva tartja. Nem szórnék virágot paripája lábai elé, a hogy a gyermekkor ártatlanságában anyám kedvéért elgondoltam...

Ezalatt levelet kaptam Ottótól. Azt írta, eleget tesz meghívásomnak és egy hétre eljő. Vadászni fog velünk, kifárasztja egy kissé magát, mert az örökös ülőfoglalkozás árt az egészségének és tökéletesen elpusztul mellette.

Ennek a levélnek nagyon megörültem. Sokat beszéltem Ottóról Eliznek és unokanővéreimnek: milyen testi-lelki jóbarátom ő nekem, milyen ügyes, milyen kedves, milyen bátor, milyen szép!

- Szóval: egy tökéletes ember, - mondá Eliz, gunyosan vonogatva vállát.

- Igen, egy tökéletes gavallér, - válaszoltam komolyan - és előre megjósolom, hogy ti mindnyájan szerelmesek lesztek belé. Te is Eliz, bár hármass jégpánczéll veszi körül szivecskédet. Attól tartok, hogy ő lesz a te tavaszod.

Mindezt enyelegve mondtam, s unokahugaim kíváncsian várták a veszedelmes embert, csak Eliz mosolygott hidegen és büszkén, mint a ki teljes biztosságban érzi magát minden férfiak részéről jöhető veszedelem ellen.

Ottó beváltotta szavát és egy derült, hideg februáriusi napon behajtatott hozzánk.

Mig ő kibontakozott fekete asztrakán bundájából, én lovait néztem s ujdonatuj, divatos kocsiját. Az elfogadó szoba ablakából nyolcz kíváncsi, ragyogó leányszem kísérte figyelemmel a „veszedelmes” hős bevonulását, a kit én összevissza öleltem és csókoltam a viszontlátás örömének első rohamában.

Egyenesen szobájába vezettem, a hol sietett öltözni. Azalatt én utána néztem, hogy lovai jól legyenek elhelyezve. A kocsis már jártatta őket az udvaron. Gyönyörű két aranyfej kancza volt, nem több hat évesnél.

Mikorra visszamentem, Ottó készen volt öltözködésével. A csipős téli hideg kipiritá halvány, nemes arcát, friss, üde színe volt, mintha nem is városi ember volna.

Az egész család összegyűlt anyám elfogadó termében.

Ottó mélyen s oly nagy tisztelettel hajolt meg anyám előtt, mintha királyné előtt állana, aztán azzal a leirhatatlan, könnyed, nagyuri eleganciával üdvözölte a lányokat, a mi neki oly jól illett.

Csodálkozva hallottam, hogy Gmundenből az egész társaság ismeri Ottót. Nekem egyike se mondta, sejtelmem se volt róla. Nem tudtam felfogni, mi vihette rá őket, hogy e fürdőbeli ismeretséget előttem eltitkolják.

Ottó is észrevehetőleg zavarban volt, nemcsak a lányok.

- Egyitek sem mondta, hogy ismeritek egymást, mondtam, hol egyikre, hol másikra pillantva.

- Valószínű, hogy nemcsak egy Péter Ottó van Magyarországon, válaszolt Eliz. - Nem tudhattuk, hogy a mi fürdőbeli ismerősünk és a te kedves barátod ugyanegy személy.

- De Ottó se szólt nekem semmit, - folytattam, makacsan a tárgynál maradva.

- Talán megfélemezett róla, - vette át a szót Eliz - hidegen elnézve Ottó feje fölé. - Az eféle fürdőbeli találkozás nem igen marad az emberek emlékezetében. Előttem egészen új ember Ottó ur: (ugy-e nem veszi rossz néven, ha Péter ur helyett csak Ottó urnak fogom ezután szólítani?) Csak annyiban régi ismerősöm, mert Attila sokat beszélt nekünk önről. Attila szemében ön a férfiak ideálja.

Valami szokatlan csipősség volt Eliz beszédében. Egy kedves barátom és vendégemmel szemben mindenesetre feltűnő hang volt: több volt benne a tövis, mint a rózsa.

Meglepetve néztem Elizre, ő kissé összeszorított ajakkal, daczosan nézett vissza rám.

Ottó nem az az ember, a ki nehéz helyzetben elvesztené lélekjelenlétét. Szemében alig észrevehető mosoly jelent meg, mint egy nyugodt, mozdulatlan hullámban csillagsugár tükrözése.

- Nem feledékenységből hallgattam el futó ismeretségünket. Egyszerűen nem tudtam, hogy testvérek s így nem voltam benne biztos, érdekelni fogja-e Attilát annak fölemlítése?

- Ottó ur, ön nagyon szerény ember, - kötődék Eliz. - Oly megszokott dolog önnél egy-egy hősi tettet véghez vinni, hogy még legjobb barátjait sem tartja érdemesnek beavatni, ha egy-egy újabb babért fűz e téren homlokára.

Nekem rosszul esett Eliz gunyos hangja s azért felbuzdítva négy unokahugom ragyogó pillantásától, teljes elégtételt akartam szolgáltatni szeszélyesen fogadott kedves vendégemnek.

- Jól mondd, Eliz, Ottó oly szerény, mint az ibolya, pedig sok dolog van, a miről méltán eldicsekedhetnék. Mit tett Gmundenben olyant, a mi lovagiasságának és bátorságának hírét még növelhetné?

Ottó sietett megelőzni Elizt a bizonyára csipős magyarázatban.

- Rendőri szolgálatot teljesítettem. Nyakoncsiptem egy tolvajt. Beláthatod kedves Attila, hogy a legjobb akarat mellett sem volt mivel eldicsekednem.

Hála unokahugaim vidámságának s aranyos jókedvének, a társalgás jobb fordulatot vett, s a nap kellemesen eltelt.

Este a verandán egy cigarettát szívtam el. Ottó a leányok közt volt, oly ügyesen mulattatta őket, hogy virágos jókedvükben felforgatták az egész házat.

Hideg volt, még a csillagok is fázósan, reszketve fénylettek a sötét égbolton. Járókelők lépte alatt ropogott a frissen megfagyott hó, a béresek lámpája mint egy-egy lidércztűz, úgy mozgott a nagy gazdasági udvaron ide-oda.

Egyszerre csak Eliz állt mellettem. Könnyen volt öltözve, úgy, a hogy a társaságot ott hagyta. Reáadtam köpenyemet, hogy meg ne fázzék.

- Valamit akarok kérdezni tőled, Tilla.

- Mit, édes?

- Ez a - hogy is hívják... ez a Péter igazán ügyvéd?

- Az.

- Polgári családból való?

- Az özvegy anyja ma is szatócsné; rövidáru-kereskedése van. Nem nagyobb, mint egy jókora fecskefészek.

- Kár.

Ugy tetszett nekem, hogy e halkán kiejtett egyetlen szón úgy átüt a csalódásnak és szomorúságnak hangja, mint valami nedves folt a falon.

- Mért volna kár? kérdeztem, leplezetlen csodálkozással fürkészsze az Eliz arcát.

- Mert olyan uras, előkelő fellépése van. Kár az egy szatócsné fiának.

Hirtelen megfordult, hagyta, hogy köpenyem lehulljon válláról és eltűnt a sötét, hideg téli éjszakában. Egy gyorsan kinyitott ajtón kisugárzó enyhe világosság tudatta velem, hogy bement a házba.

Ottó és Eliz közt történt valami. Mint az előbb gyorsan kinyitott ajtónak a havon végigcsillámló fénye, oly hirtelen világosság támadt fejemben e gondolatra.

Bár soha sem volt természetem élesen megfigyelni s hiven kibetűzni azt, a mi embertársaim lelkében végbe ment, most mégis feltettem magamban, hogy résen leszek. Megfigyelem Elizt és Ottót és a mellett oly buta arcot vágok, mintha ötig se tudnék számolni.

Ily gonoszat forralva dobtam el a hóba kiegészített cigarettámat és gondolatokba merülve mentem a társalgóba, a hol a család egy szálíg össze volt gyűlve. Csak Eliz hiányzott. Azt üzente, fáj a feje és korán lefeküdt.

Egy rövid hét alatt Ottó az egész ház kedvencze lett.

Gyönyörűen játszotta a „csendes”-t, kalábert, tarrokkot, mi által atyámnak és a szomszéd földbirtokosoknak szemük fénye, kedves partnere lett.

Az udvari dolgokat, kamarások és belső titkos tanácsosok özvegyeinek, vagy nejeinek névsorát könyv nélkül tudta. Tudta, mi a különbség a „Hofbal” és „Bal bei Hof” között, a mi finom megkülönböztetés; oly hajszálvékony vonal választja el a két dolgot egymástól, hogy csak beavatottak hatolhattak be annak titkos, mély értelmébe.

Anyámat még sohasem láttam így felmelegedni egyszerű, szürke polgárember iránt. Magához teljesen hasonló szakértőnek tartotta őt udvari dolgokban és nekem többször monda bizalmasan: - Valami főherczegnek lehet természetes fia.

Alig csodálkoztam valami felett oly nagyon, mint anyám e nyilatkozatán. A főherczegek az emberi társadalom legmagasabb és legverőfényesebb hegycsucsán éltek anyám szemében, a hajdani olimpusi görög istenek tőszomszédságában. És most e földfeletti lények egyikét anyám leszállította a siralom völgyének ködös mélységébe, hogy közönséges emberi szenvedélyeknek rabul essék, hogy szeressen és szenvedjen, mint más egyszerű halandó; hogy aranyos felhő alakjában leszálljon valami szegény, szép polgárleány nyitott ablakára és itt

hagyja köztünk emberi gyöngeségének bizonyosságát, véreből való vért: egy szép kis természetes fiut...

Igazán nagy kegyében állhatott Ottó anyámnak, hogy a kedvéért ilyen, ő felsége, a császárné udvarhölgyéhez legalább is szokatlan irányban engedjen szabad röptöt képzeletének.

A leányokról nem is szólok. Azok egymással versenyeztek az Ottó kényeztetésében és elragadó kedvességének magasztalásában.

Még az öreg Szekrényesi is hűséges kísérője volt Ottónak apró vadászkirándulásaiban és nagy bagaria csizmájában mellettem lépdelve, sokszor sóhajtá:

- Szakasztott olyan, mint a boldogult fiam. Soha sem láttam, hogy két ember így ráüssön egymásra.

Pedig, a hogy a régi cselédektől hallottam, az öregnek vitéz, derék fia kissé vöröshaju, szeplős, hórihorgas, csunya legényember volt, a kit csak a szeretetében elfogult apaszem hasonlíthatott az andrásfalvi „kerekasztal” szépséges hőséhez, az én gyanutlanul előttünk lépdelő Ottó barátomhoz.

Csak Eliz volt hideg, gunyos, kötekedő hozzá. Mélázó kék szemében néha szinte a gyűlölet sötét tüze szikrázott.

Ottó derülten viselte el a szeszélyes leány szemmel látható ellenszenvének jéghideg súlyát.

Csak egyetlenegyszer fakadt ki előttem:

- Nővéred ugyan kedves leány, de gyűlöli a mi szürke polgárostályunkat. Nincs egyéb hibám, csak az, hogy nem lovagvárban születtem. Pedig hát nem rajtam mult. Elhiheted, hogy szívesen születtem volna például a terebesi kastélyban.

Én mentegetni igyekeztem Eliz viseletét, Ottó hallgatott, azután élénken mondá:

- Nővéred nem szorul védelemre, galambocskám. Akármilyen is ő: tökéletes leány. Az semmit sem von le az ő értékéből, hogy nem tetszem neki. Azért ő mégis szép, jó leány marad, a milyent egyet sem láttam világéletemben.

E beszélgetés hatása alatt komolyan szólottam Elizzel.

- Nekem Ottó vendégem és barátom, - mondám. - Ő kifogástalanul és udvariasan viseli magát az egész háznépkel szemben. Jogosan elvárhatná tehát, hogy legalább a köteles udvariasságot vele szemben is megtartsátok. Ha neked nem tetszik Ottó, arról senki sem tehet. Módomban áll hidegen és közönyösen viselkedni vele szemben, de arra nincs jogod - és legalább is furcsa magyarázatokra adhat alkalmat - hogy folytonosan hadi lábon állj vele, a mig, mint kedves vendégem, nálunk tartózkodik.

- Oh, hát panaszkodott? - kiáltá Eliz, türelmetlen mozdulattal. - Bevádolt nálad?

- Se nem panaszkodott, se be nem vádolt, - felelém szigorúan, - de utóvégre is az nem illik.

- Eleget elkényeztetik, válaszolt Eliz daczosan, az egész háznép az ő diadalszekerét huzza, elég megtiszteltetés ő magassága, Péter... de kérem, Pé...ter Ottó urra nézve, ha ő felsége udvarhölgye őt valamelyik főherczeg... sarjának tartja. Ha akarod, nagynénémhez utazom arra az időre, mig ő magassága magát szerény házukban jól érezni méltóztatik, de én nem fogom őt színes pávatollakkal legyezgetni és csiklandozni, mint kitűnő unokanővéreim, a kik ugy forognak körülötte, mint a csillagok a nap körül.

Gyorsan otthagyt, hanem e perctől kezdve alábbhagyott gunyolódásaival és hidegen, részvétlenül, szótlánul ült négy unokahugom és Ottó vidám társaságában.

Ez alatt nálunk különös dolog történt.

Magyarország polgárai kezdték megtagadni az adófizetést, ezzel is tüntetve, hogy a nemzet nem adja fel azon jogát, hogy adókat csak a magyar országgyűlés szavazhat meg.

És ebben az általános nemzeti tüntetésben a tehetősök, a földbirtokosok, papok, az uri osztály járt elül jó példával.

Mint gyújtószikra szállt szét a hír az egész országban, hogy egy katolikus érsek is megtagadta az adófizetést, s mikor a hatóság végrehajtókat küldött rá, leakasztotta nyakából a gyémántos arany főpásztori keresztet, megcsókolta és a végrehajtó lábai elé dobta:

- Nesztek, ez, foglaljátok le a törvénytelen adó fejében.

Az eset roppant feltűnést keltett, mélyen felkavarta a honfiak szenvedélyét és makacs ellenállásra buzdította még a félénkebbeket is.

Hanem a hatalom se tréfált. Katonaságot küldött a nemfizetéssel tüntető hazafiak nyakára, azok felették éléskamráját, felpredálták drága borát, ezerféle válogatott alkalmatlansággal bosszantották a háziakat, és nem mentek el addig, míg a keménynyaku honfi meg nem puhult és szépen le nem fizette adóját.

A magyar ember házát kaszárnnyákká változtatta át a feldühödt hatalom, mintha csak valami idegen, megszálló hadsereg garázdálkodnék az Istentől megáldott Tiszamentén, a Dunántul és a felsővidéki megyékben.

Egy este - február végén - atyám igen nyugtalan és komor volt az egész vacsora ideje alatt. Vacsora után a lányok zongoráztak és táncoltak, Ottó Elizzel beszélgetett egy ablakmélyedésben. Nem tudom, mi közlendőjük volt egymással, de feltűnt, hogy Eliz kedves arczáról és szeméből eltűnt a hidegségnek s a fel sem vevő közönynek kifejezése. Figyelmesen hallgatta Ottót, a ki halkán, csaknem suttogva beszélt.

- Micsoda titkokot van? mondtam, hozzájuk lépve s ujjammal Ottót tréfásan megfenyegetve.

Csaknem elrontottam mindent, Eliz büszkén emelte fel fejét és arczán újra megjelent a régi, fagyos, csaknem ellenséges kifejezés.

- Nem titok, a mit beszélünk, szólt és készült, hogy magunkra hagyjon. Barátod komoly dolgokat közölt velem, melyek családunkat érdeklik. De nem zavarom önöket tovább, tette hozzá megbiczczentve szép, kevély fejét Ottó felé. Köszönöm uram, hogy bizalommal volt hozzám, bár ez a dolog tulajdonképpen fivéremet illetve volna első sorban, nem engem, a ki ebben a kellemetlen ügyben úgy sem lehetek szolgálatára.

Elment, Ottó komolyan, talán nagyon is komolyan nézett utána, a mint nyulánk szép alakja eltűnt a szalon nehéz, aranyárga függönyének árnyékában.

- Sehogy sem tud kibékülni a jelenlétemmel - kezdé, - már látom, hogy meg kell rövidíteni az itt mulatásomat... Különben is a munka nagyon összegyűlt otthon.

Marasztottam, kérleltem, de ő nem felelt.

- Hagyjuk ezt, Tilla, komoly dologról akarok veled beszélni. Holnap egy félszázad dragonyos jön hozzátok a megye székhelyéről. Apád is megtagadta az adófizetést, ezek a fehér tengeri nyulak most exekuczióba jönnek.

- Ez nagy baj - anyám miatt.

- Azért beszéltem nővéreddel. Háttha ő szép szerével rávenné atyádat, hogy hagyjon fel tüntető szándékával? Ilyesmivel úgy sem lehet megmenteni a hazát. És végre is mélyen fogja sérteni anyád legbensőbb érzelmeit. Egy udvari dáma férjének udvarában katonai exekuczió: ez még se járja!

Ottó közlése igazán nagy zavarba ejtett. Tudtam apámról, hogy ebben a kérdésben - mely akkor a jó hazafiság aranytartalmának próbaköve volt - semmi szín alatt sem enged. Mi lesz akkor, ha anyám haragra lobban e politikai tüntetés miatt? Valamelyikök kell, hogy meghajoljon a másiknak akarata előtt! De melyikök legyen az? Apám semmi esetre sem, mert honfitársai előtt hamis világításban tűnnék fel lovagias meghódolása a felesége érzelmei, politikai iránya (a nép nyelvén szólva) aulikus és császári hajlama előtt.

Nem volt más hátra, mint latba vetni minden fiui befolyásomat, hogy a fenyegető családi viszályt még csirájában elfojtsam. A habozásra, latolgatásra nem volt idő, azért én egyenesen anyámhoz indultam, szorongó szívvel és nem kis félelemmel.

Apám és anyám közt heves jelenet játszódott le a katonaexekuczió miatt. Anyám szokatlanul indulatos volt. Kijelenté, hogy a szenvedett lealáztatások keserű pohara immár csordultig megtelt. Ő nem hajlandó tovább tűrni legbensőbb érzelmeinek, dinasztikus hűségének folyamatos sértegetését. Ő tiszteli férje politikai meggyőződését; panasz nélkül tűrte azt a nagy csapást, hogy egyetlen fia felforgató elvek szerint neveltessék; de azt már nem képes elviselni, hogy egy udvarhölgy ékszereit azért foglalják le, mert férje nem akarja megadni a császárnak, a mi a császáré, tudniillik az adót. Ha gyermekeinek atyja feltétlenül ragaszkodik tüntetési szándékához, ő az erőszaknak engedni fog. Erre néhány hétre elmegy rokonaihoz, ott vonja meg magát. Hanem aztán ne is várja senki, hogy a rossz uton járó család dolgaival sokat törődjék. Ha majd minden építményük a fejükre omlik, ha a családi tekintélye, vagyoni állása komolyan megrendül; ha, egy szóval, a férje politikája a családi szekeret örvény szélére viszi: majd akkor előáll ő és megmenti a család becsületét és egzisztenciáját. Csak a végső veszedelem idején ajánlja fel befolyását és az udvarnál elfoglalt diszes állását, hogy megmentse, a mi még megmenthető...

E beszéd után, melyben minden keserűségét kiöntötte, szegény jó anyám minden kérésünk dacára kocsira ült s elhajtatott, mint évekkal azelőtt, a „császár” körutja alkalmával.

Másnap bevonult az udvarra egy félszázad dragonyos, szép, barna, magyar eredetű hadnagy vezette őket.

A hadnagy ügyes, tapintatos fiú volt. Tisztában volt a rábízott feladat gyűlöletes voltával. Szigorú rendet tartott a legénység között, ő maga ritkán alkalmatlankodott, vasszigorral fenytette katonáinak legkisebb rendtelenségét.

A legénység segített a cselédségnek, főleg az istálló körül. Fát vágott, vizet hordott; apám lovai oly tiszták voltak egyes kezük alatt, mintha kisasszonyok volnának.

Atyám és mi belenyugodtunk, hogy miután a becsületnek elég van téve, ki kell fizetni mielőbb az adót, mert először: a nemfizetés elve már így is fényesen meg van óva; másodszor: anyám mielőbb visszajő közénk; harmadszor: mert világos, hogy ilyen udvarias, humánus hadnagy, a ki rendben tudja tartani legénységét, ott maradhat az andrásfalvi portán a világ végezetéig, még se válik ottartózkodása kellemetlen, elviselhetetlen büntetéssé. Okos, meleg szívű magyar ez a dragonyos hadnagy, a ki nem hajlandó megszerezni házunknak a mártírium dicsőségét.

Nem is fogadott el semmi szivességet. Nem ebédelt velünk, nem fogadta el a részére felajánlott fogatot, egyáltalán nem mutatkozott szobáinkban. A kerti házban rendeztetett be magának egy szobát, ott az időt olvasgatással, szivarozással vagy alvással töltötte. Délutánonkint

kilovagolt lovásza kíséretében, ha családtaggal találkozott, udvariasan köszönt, de soha sem állt szóba egyikünkkel se.

Még az öreg ispán is azt mondta, a ki pedig fia halála óta gyűlölt minden németet, hogy „ez az ember olyan, mintha nem is német volna”.

Mihelyt az adó ki volt fizetve, a hadnagy magaviselete megváltozott. Küldetésének gyűlöletes része be lévén fejezve, az elutazás előtti napon nővérem és négy unokahugom udvarlására sietett.

Unokahugaim olyanok lévén, mint a gyertyaláng, mely a legkisebb légvonatnak meghajol s érzékeny a levegőnek minden újabb mozgása iránt, most a rendelkezésükre álló huszonnégy óra alatt Kökőrcsényi gróf dragonyos hadnagy urat árasztották el kedveskedésükkel.

A gróf ellentéte volt Ottónak. Barna, erős vonásu, kissé nyers modoru, sötét szemü. Ottóval érezte, hogy mily mély társadalmi örvény tátong a szürke polgár és a magyar mágán között. Csakhamar azonban észrevehetővé vált Ottó fölénye. Szellemes, csipős beszéde, vonzó társalgása, vidám merészsége, (mely néha olyan volt, mintha pezsgőtől rugott volna be), föléje kerekedtek a gróf kissé komor, sötét, merev magatartásának.

Valami érthetetlen, titkos versengés folyt e két különböző természetű fiatal ember között, a kik pedig most találkoztak először életükben.

Szellemi téren leszorulva, a gróf a sport terén akart fényes diadalt aratni Ottó fölött. Hanem ebben csalódott csak keservesen. Vivásban mindig öt-hat tust kapott tőle, a míg ő egyszer megvágta. S mily könnyedén, mennyi elegáncziával kezelte a kis ügyvéd a kardot! Hozzá képest a gróf kezében oly nehézkesen és oly dühösen forgott a fegyver, mint egy megbomlott szélmalom szárnyai.

A gróf jobban tudott löni, mint vivni, de Ottó pisztolylyal husz lépésről egyenkint kilőtte a piros hetes szemeit.

- Az ördögbe, hol tanulta ön mindezt? veté oda a gróf bosszus kevélységgel.

- Jaj gróf, a fegyverforgatás megszűnt az ön osztályának kiváltsága lenni.

Mindezen erő- és ügyesség-versenyen ott volt Eliz és valamennyi unokahugom.

Unokahugaim Ottó mindezen ügyességének hatása alatt újra hozzá szegődtek, de Eliz halványan, bosszusan, kedvetlenül látta, mily magasan áll ez a férfi valamennyi többi férfi felett. E miatt szokatlanul kitünteté a grófot, a ki ezt kedves kárpótlásul vette a szenvedett vereségéért.

- Péter urnak semmije sem hiányzik arra, hogy tökéletes lovag legyen, mondá ingerülten, - csak egy - vára.

- Meg a kacagányos ősök - tette hozzá Ottó szeliden, karját karomba öltve. - De hát erről - beláthatja kedves nagysád - nem tehetek. Elhiheti, hogy hibámon kívül történt.

Szükségesnek láttam, hogy erős tréfával üssem el a dolgot, és hogy végigöntsem egy kis hidegvízzel Eliz kevélységének minduntalan felcsillanó égő zsarátnokát.

- Ne busulj, kedves Ottó - mondtam az omladék családi várra mutatva. - Olyan várad neked is lehet még, a minő Eliz hugomnak van. Egyetlen épen maradt ablakával olyan, mint a fél-szemü ember, és bagoly-uraságok laknak benne magas házbér mellett.

Eliz hajátövéig elpirult, de Ottó gyöngéd udvariassággal sietett kimenteni mélységes zavarából.

Eliz azonban daczosan harapott ajkába és a gróf karját kérve, megindult a fedett tornacsarnokból, a honnét tisztán látszott a várrom, a mint merően és régi dicsőségről álmodozva néz alá a völgybe, épségben maradt egyetlen ablaküregével...

Kökörcsényi gróf visszatért állomására, de minden másod-harmadnap átlovagolt hozzánk.

Általában közte és Eliz közt bizalmas, meleg barátság keletkezett. Eliz sokszor - szinte tüntetőleg - éreztette vele rokonszenvét.

Anyám, a ki időközben a katonai exekuczió eltávozásáról értesült, hazajött és nagyon kitüntette a grófot, a kinek anyját jól ismerte és a kivel együtt nevelkedett a „Szentsziv” apácák előkelő intézetében.

Ő hát jó szemmel nézte a grófnak naponkint jobban növekedő vonzalmát Eliz iránt, azon titkos reményben, hogy megszeretik egymást a fiatalok és az Andrásfalvy-leány méltó férjet kap: egy eleven grófot.

Eliz és a gróf rohamos közeledése egymáshoz Ottót szomoruvá és szórakozottá tette. Ingerült, rosszkedvű volt, elvesztette azt a hatalmas, egyforma, nyugodt derűtséget, mely leginkább a nyári égbolt derűtségével volt összehasonlítható. Lelke olyan lett, mint a folyó, melyet felzavar, háborgásba hoz minden beléhullott kis kövecs; és felszínére sötét árnyékot vet a futó felhő, meg a szálló madár egyaránt.

Eddig halasztgatta hazautazását, de egy jelentéktelen dolog arra birta, hogy nyakrafőre elhagyja házunkat.

Eliz a gróffal kilovagolt, egy lovász kísérte őket és én. Ottó, bár jó lovas volt, nem akart lóra ülni.

- Nem polgári foglalkozás az, - mondá keserű hangnyomattal, mialatt Eliz keztyűjét gombolta és ügyesen felfogta lovaglóruhája hosszú uszályát.

- Hát jöjjön utánunk a kocsiján, - mondá rámosolyogva, - ha olyan kényelmes ember.

Ottó szó nélkül meghajtotta fejét engedelmissége jeléül és fogatott. Mikor a két szép aranyszínű pej lovat Kökörcsényi meglátta, oda szólt Elizhez:

- Péter ur, úgy látszik, a lovakhoz is ért.

- A lovakhoz és nőkhöz, - mondám, gyöngéden megsimogatva Ottó szép kis barkóját. - Több hódítása volt szép nők körében, mint akármelyikünknek.

- Egy szóval csodaember, - vágta közbe Eliz, még mindig rámosolyogva Ottóra.

Egyáltalában e kiránduláson Eliz feltűnően viselkedett. Néha előre nyargalt a gróffal, a ki ügyes lovas volt, aztán visszatért az Ottó kocsijához és mellette lovagolva, nyájasan beszélgetett vele. Szép szeméből eltűnt a hidegség, oly hirtelen, mint a márcziusi hó.

Sugárzó tekintetét le nem vette Ottóról, kinek anyjáról és családi körülményeiről kérdezősködött. Oly kedves, oly bájos, oly bűnbánó volt, hogy Ottó nem tudott betelni vele.

Azt hiszem, Eliz tervszerűen járt el barátommal szemben és rosszban törte fejét.

Hazafelé menve, világossá lett, hogy jól sejtettem.

Eliz azt adta ürügyül, hogy elfáradt, nem akar lóháton hazamenni, helyet kért az Ottó kocsiján.

Ottó vigyázatlan volt: egy lángoló, delejes sugár csapott ki szeméből. Eliz felfogta barátom szemének e pillanatnyi fényét, mely hasonló volt ahhoz, mikor a sötét éjszakában egy ablak hirtelen kivilágosodik.

- Legyen oly jó, adjon helyet nekem és a hadnagy urnak.

Ottó úgy járt, mint a kit az ellenség fegyverszünet ürügye alatt meglep valami erdőszélen. Még védekezni sem lehetett ez ügyesen kiforralt kelepce ellen.

- Kárpótlás fejében üljön lovamra, tette hozzá Eliz, nehogy azt higgyem, hogy számtalan jelességei között nem tanult meg lovagolni.

A világos guny újra visszaadta Ottó nyugalmit és éberségét, bár nagyon halvány volt és rosszkedvűen lovagolt a gróf és nővérem után, a kik édesdeden beszélgettek, egymás mellett ülve.

Este, vacsora után, mikor jóéjszakát akartam kívánni Ottónak, nagy munkában találtam: sietve csomagolta össze a holmiját. Meg sem kíséreltem, hogy maradásra bírjam. Én is segitettem neki és nagyon megfájdult a szívem, hogy minden, Elizre és Ottóra vonatkozó szép tervem összeomlott.

A szoba, a hol ő az én kedves vendégem volt, most fenekestül fel volt forgatva.

Sokáig nála maradtam, bizalmasan beszélgettünk.

- Nem tudom megérteni Eliz viseletét, mondtam, megindulással szorongatva kezét. - Még soha senkivel szemben sem viselte magát ily rosszul. Pedig egy kedves álmom volt, Ottó egyetlen barátom és most nehéz lemondani róla.

- Hagyjuk az álmokat, fiaskám. Nem ez lesz életed egyetlen csalódása. Engem ne sajnálj, én korán megtanultam lemondani.

Az órák teltek és mi még mindig ágyán ülve, felöltözve beszélgettünk. Már reggeledett, világos foltok támadtak kelet felől az égbolton, az udvarról már behallatszott a cselédség mozgolódása.

Ottó az ablakhoz lépett és kinyitotta. Nehány pillanatig kidugta fejét, a reggeli csipős hideg jólesett lázas fejének, égő homlokának. Azután visszahúzódott s az ablakot halkán betette.

- Olyan a nők szíve, mint az ablak. Egyik embernek kinyílik, a másiknak zárva marad. Nem tehetek róla Attila, sokkal büszkébb vagyok, hogysem bezárt ablak alatt ácsorogjak és töltsem az időt. Mindenkinek jogában áll kizárni szobájából a hideget, a ködöt, a sötétséget; de a tavaszi verőfénynek, a világosságnak megnyílik a legmakacsabb ablak is. Az a végzetem, édes Tilla, hogy Eliz hidegségnek, ködnek, sötétségnek tart engem és - kizár. A gróf! Oh, igen, ez a fekete, kicsit durva, kicsit gögös ur... ő a tavaszi verőfény... őt be kell bocsátani...

Hangja remegett, sietve, idegesen vette magára fekete asztrakán bundáját és utazósapkáját.

Kimentünk az udvarra, és míg a kocsis befogott, fel s alá jártunk az udvaron.

- Nem üzensz Eliznek semmit kérdezem?

Ottó megállt s Eliz ablakára nézett. A leeresztett, hófehér redőnyök mögött ő, a kiről szó volt, a ki egész éjjeli beszélgetésünkön úgy áthúzódott, mint egy vadrózsákkal beszegett mezei ut az erdőszélen; ő, a ki egy becsületes, derék, jó embernek fájdalmat okozott, és szeszélyes viseletével elűzte házunkból legjobb barátomat: ő az igazak álmát aluszsza bizonyosan.

- Nem üzenek semmit, monda Ottó mélabusan s kezét a vállamra téve, sokáig a szemembe nézett. - Egészen olyan vagy, mint ő. A szájad, a homlokod, a szemed és a büszke, elragadó, édes mosolygásod. De ne érzelegjünk. Nem illik az szerény polgár emberekhez. Isten megáldjon, fiu...

Néhány pillanat múlva kocsira ült és elhajtattott. Nekem úgy rémlett, mintha Eliz ablakán a függöny megmozdult volna. Vagy talán csak káprázat volt...

Eltelt néhány hét. Kökörcsényi megkérte Eliz kezét, anyámnak nem volt ellenvetése, de Eliz egy heti meggondolási időt kért.

Ez alatt a hét alatt sok időt töltött szobámban. Ottó elmenetele óta hideg, tartózkodó, szeszélyes volt a gróffal szemben. Ha anyám, vagy valamelyik unokahugom megütköztek magaviseletén, vállat vont és merően, sokáig az omladékvárra nézett, mintha onnan akarna erőt meríteni nagy lelki küzdelméhez. Szobámban ülve, a régi, kedves, naiv, álmodozó Eliz volt újra.

Ottót sohasem emlegette, de nem haragudott, ha róla beszéltem. Egyszer mégis azt kérdezte tőlem, mi oka lehetett Ottónak eltitkolni előttem, hogy ők Gmundenben már találkoztak?...

A gondolkodási idő utolsó napja érkezett. Kökörcsényi átüzent, hogy este eljön a kedvező válaszért. Kedvező válasz.

A reggel és este közt azonban egy meleg márcziusi nap telt el. A hóolvadás országszerte megkezdődött; minden pillanatban vártuk, hogy a folyamok jege megindul. Néhány nap óta igazi tavaszi idő jár, a kiállított ór jelenté, hogy a Vágon korán reggel megindul a jég.

Eliz kért, hogy kísérem el a Vághoz, szeretne ott lenni a rianásnál. Befogattam és kettecskén megindultunk. Gyönyörű utunk volt.

A hó már elment, csak távoli hegyek ormán fehérlett nagy, vakító foltokban.

Reggel nyolcz óra volt, a nap már magasan járt, nem volt sehol árnyék. Messzebb fényes reggeli ködbe vesztek el a fák, házak, falvak. A még ősz óta sárgás mezőkön vastagon feküdt a dér.

Egy-egy ökrös szekér haladt el mellettünk az országuton, szinte zaj nélkül gördült végig a meglágyult talajon.

Előttünk varjak lépkedtek, méltóságosan, félelem nélkül: aztán nehézkesen repültek fel, világosan meghallatszik szárnyuk suhogása.

A fák oly mozdulatlanok a ködös levegőben; a keletre fekvő falvak és völgyek mind ködben usznak. Nyugat felé minden tiszta, élesen rajzolódnak a szemhatárra a hegycsúcsok. A köd nem gomolyog, egyenes, mozdulatlan rétegekben fedi a völgyet, mint rég eloltott égés után az elhuzódó kihűlt füst.

Az égen nincs felhő, csak fehér fátyoldarabok.

Erdő mellett visz el utunk A fák sima héja és a levélnélküli ágak gyöngén fénylenek. A fűzfáknak oly rút színe van, mint a veres ember haja.

Eliz nyugodtan ült mellettem, szeme álmodozva nézett a távoli ködre, melyből csak a magasabban épült házak fala fehérlett ki, a mint rásütött a nap.

Emberek jártak-keltek, lovasok vágattak, ökrös szekerek ballagtak mellettünk; a szomszéd falukból áthallatszott a kutyaugatás és a gyöngytyuk éles kiabálása, de csodálatos módon minden hang tompán, lágyan hangzott a tavaszi párákkal telt márcziusi levegőben.

Félórai sebes hajtás után elértük a Vágot. A jég bizony már eltakarodott. Félóra elég volt neki rá. Azért hallottuk hát távolról az egymásra torló jégtáblák zaját, mely olyan volt, mintha ágyukból lövöldöznének.

A jégpánczéltól megszabadult folyó szélesen és hatalmasan folyt alá, de még itt-ott meglátszott a szerencsésen elmúlt nagy forradalom nyoma. A jégtörőknél és a partok hosszában félméter vastag jégtáblák voltak fennakadva; de a szabaddá lett vizen két halászcsonak uszált már; a gazdag fogás reményében sokat koczkáztattak e szegény emberek, mert néhol vesze-

delmesen közeljártak egy-egy uszó jégtáblához, mely egy szeszélyes mozdulatával mindenestül vízbe fordithatta volna őket.

A folyó napfénytől előntve folyt tovább. Már annyira lecsendesedett, hogy alig látszott nyugodt, halk hullámozása. A parti fák és a két halászcsonak árnyéka visszatükröződött a napsütött vizen.

Eliz felállt a kocsiban, karjával könnyedén vállamra támaszkodva, mozdulatlanul állott karcsu, urias alakja; ragyogó szemmel, kipirult arczczal, szájacskáját szinte nyitva feledve nézte a hatalmas, szabaddá lett folyót, mely lerázta jégterhét és most a jégburok alól hirtelen felszínre került összes életerejével követi útját: - siet nagyobb, hatalmasabb vizekbe ömleni.

- Mily szép a felszabadulás; mondá, a Vág napfényes medrét nézte folyton, míg bele nem szédült és szemei előtt lila és sárga foltok nem tánczoltak.

- Szép a felszabadulás; mondá újra, aztán hirtelen más tárgyra tért át.

Alig tudott megválni a Vágtól, és mikor hazafelé mentünk, ábrándos, enyhe, álmodozó kifejezés volt arczán és szemében.

- Attila, - szólt hosszú hallgatás után, - nem találod, hogy én is olyan voltam, mint a befagyott folyó? És tudod-e, hogy ezen a szép tavaszi napon én is fölengedtem?

Óh, mily szép volt így gög nélkül, fagy nélkül! Szőke haja úgy fénylett fehér nyakán, mintha minden szála sodrott arany volna.

Már csaknem otthon voltunk, mikor erősen a szemembe nézett és szakadozottan, összefüggés nélkül, remegő hangon kezdett szólani.

- Mily jó nektek, Attila, szabadon bevallhatjátok, ha szerettek. Nekünk lányoknak, titkolni kell, ha megégeti szívünket az édes szenvedély. Óh, pedig hogy megégeti! Van eset, hogy nem vallhatjuk be senkinek, hogy mi bánt és mi forr belül. Jégburokkal veszszük magunkat körül, pedig az nem tud megmenteni. Megmentett-e engem a közöny, a guny, a hideg részvétlenség látszata? Mert csak látszat volt és szívem sokat szenvedett...

Boldog sejtelemmel eltelve hallgattam szavait. Válaszolni nem volt időm, a kocsi megállt a lépcsőfeljárat előtt.

Az elősiető inas jelentette, hogy a gróf ur megérkezett.

Eliz szórakozottan suttogá.

- Hiszen csak estére izente, hogy megjő.

Karját karomba ölté és hizelkedve hajolt hozzám.

- Hozzád megyek, Attilácska: veled akarok lenni.

- De a gróf...

Lábával toppantott és diadalmas arczczal, határozott hangon mondá:

- Nem akarom látni. Most nem tudnék beszélni vele.

- Eliz!

- Nem, én hozzád megyek be. A gróf elég korán megtudja.

- Mit tud meg elég korán?

- Hogy nem megyek hozzá, mert sohasem szerettem.

- De az Istenért, mért játszottál hát vele és - a másikkal?

Derülten nevetett, aztán elkomolyodott, mint az áprilisi égbolt.

- Nem értesz te ahhoz, kis Attila. Ma jégzajlás volt a Vágon és - szivemben. Oly szabad lett a szívem, mint a folyó. A gróf könnyen megvigasztalódik, mert nem volt még elég ideje belém szeretni. A másik! Óh! azzal méltatlanul bántam, annak kárpótlással tartozom. Mit tegyek, Attila, hogy megengeszteljem?

- Kit akarsz megengesztelni?

- Ej, no azt a... másikat.

- Ottót?

Nem felelt, csak szemével, mosolyával, felindult egész édes valójával mondott igent.

Ujongtam örömben, aztán a kételkedés felülkerekedett bennem.

- De, kedves kis Elizem, hogy történhetett ez? Gunyoltad Ottót, kicsinyelted polgári állását, közönyöddel gyötörted és elűzted innét. Pedig nincs az a vérbeli herczeg, a ki szépségre, lelki nemességre, bátorságra és ügyességre megmérkőzhetnék vele. Neki nem az őse volt nemes és előkelő, de ő maga az. Hanem egy nap alatt így megváltozni, mégis furcsa dolog, kis leány!

- Bohó - felelé Eliz, vállamra hajtva szép fejét, bizonyára a távollevő Ottó válla helyett - hát hogy szabadult meg a Vág a jégtől, fagytól egyetlen éjszakán?...

HATODIK FEJEZET.

Csalóka napfény.

A tavasz ebben az évben nemcsak a természet ébredését jelentette, hanem a magyar nemzet ébredését is.

Ápril 19-én kissé engedett a vaskéz, melylyel eddig Magyarországot Bécsből kormányozták és az a kir. herceg, a ki egy küldöttség előtt büszkén kardjára csapva mondá: „ez az én alkotmányom”, megszűnt Magyarország kormányzója lenni.

A megyék tanácskozó-termének ajtói megnyitak. Magyar diszruhás, kalpagos, kardos, sarkantyus, délczeg alakok jelentek meg újra e termekben, nemzetiszín zászlók röpkedtek diadalmasan a vármegyeház ablakából.

Apámnál nagy összejövétel volt, megjött a vármegye színe-java.

Az emberek mámorosak voltak az örömtől; négyes fogataikról leugrálva, egymást ölelték, csókolták, volt, a ki sirt örömében.

A tanácskozások tárgya a politikai helyzet volt. Az urak sokáig és zajosan vitatkoztak és a vélemények százfelé ágaztak.

Egyik rész cselfogást látott az egész dologban. Meggyült a németnek a baja valamelyik külső hatalmassággal - mondák - és most attól tart, hogy nem uszhat ki a partra, míg a leigázott, alkotmányától megfosztott Magyarország egy holttest irtózatossulyával huzza őt lefelé. Ez a része a hazafiaknak arról is tudott, hogy olasz-osztrák háború van keletkezőben, a keleti kérdéssel komplikálva. A háború célja: felszabadítani Velenczét és Magyarországot.

A másik rész azt mondta: Mindegy, akármit főz a német. Csak egyszer kezünkben legyen a vármegye, ott aztán úgy megveti lábát a nemzet, hogy a hatalom nem állhat meg a féluton és kénytelen visszaadni az alkotmányt. Legrosszabb esetben a vármegyeházakból kitartásra és türelemre buzditjuk a nemzetet, föllelkesítjük, új életet öntünk bele, vagy szervezzük fegyveres fölkelését.

Apám is a mellett szólalt fel, hogy el kell fogadni a kínálkozó alkalmat és minden körülmények között meg kell alakítani a megyegyűléseket. Lesz legalább egy darab szilárd fal, a hová a kétségbeesetten küzdő nemzet nekitámaszthatja a hátát.

Ebben aztán valamennyien megegyeztek és alispánnak egyhangulag, nagy lelkesedéssel apámat kiáltották ki.

Nagy megtiszteltetés volt ez akkor, a legnagyobb, a mit magyar ember, a nemzet vállán emelkedve, elérhetett.

A ki ennél magasabbra vágyott, az már a hatalom kegyéből jutott oda, nem a saját népe bizalmából.

Kíváncsi voltam anyámra, mit mond hozzá? Nem örült neki, de kifogást sem tett.

Ő felsége nyitotta meg a megyeház ajtaját előttetek - mondá - és ha ti bementek oda, a törvények útjára léptek. Jobban szerettem volna ugyan, ha főispánságot vállalsz, mert az zászlós ur, mint őseid valamennyien voltak, de már javithatatlan vagy ebben a tekintetben, hát nem bánom, légy alispán. Csak szakadjon már egyszer vége ennek a felfordult világnak, a melyben egyik részről nincs hűség, szeretet, alattvalói ragaszkodás; a másik részről nincs bizalom a magyarok ősi erényében. Legyen csak béke, majd csinálom én főispánt a fiamból, a kit már félig-meddig elrontottatok.

Atyám kezét csókolta anyámnak, jókedvűen fogadva azon „fenyegetését”, hogy belőlem főispánt csinál. Abból ugyan már nem, gondolta magában és nagy ravaszosan mosolygott.

- Akármicsoda mennykő nagy ur lesz is a fiadból, te azért csak alispánné leszel, - mondá kötekedve anyámnak.

- Jó, de meg fogod hozzá szerezni a cs. kir. kamarási címet. Igérd meg ezt nekem.

Apám tréfára fogta a dolgot.

- Még az aranygyapjas rendet is, csak adják. Vagy nem jobb lesz az aranykulcsot? Ez előtt minden ajtó felnyílik a bécsi burgtan és másutt; míg az alispán előtt legfőleg az olmtői - börtönajtó.

A választást két hét múlva fogja megtartani a nemes vármegye közönsége, de azt még körutazás előzte meg az egész megyében. Pompás, ragyogó diadalmenet lett belőle, eszem-iszom, nagy dáridó, szónoklatok, fáklyásmenet, melyben én is résztvettem fiatal barátaimmal. Abban is megállapodtak, hogy a dolgok kedvező fejlődése esetén, ha az alkotmány visszaállítására országgyűlést hívnak össze, engem is megválasztanak képviselőnek a megye egyik kerületében, pedig még gyerekifjú voltam.

Nem hiába hogy tavasz volt: tele volt virággal a honfiak szíve. Még most is csodálattal emlékszem vissza a nemzeti ébredés eme virágkorára, midőn csalóka korai napfény kicsalta a rügyeket, aztán jött a hirtelen fagy, a csalódásnak, a kijózanodásnak hideg szele és elpusztított mindent...

De mindig csak a napfénynek örültünk a választási körut ideje alatt. Négy bogárfekete, magyar szerszámu ló volt fogva a kocsink e lé; tarsolyos, nyalka huszár ült kardosan, tollbokrétás csáköval a bakon; két másik huszár lovagolt kivont karddal előttünk. A vármegye urai, valamennyien diszmagyarba öltözve, fényes fogatokon kísérték bennünket faluról falura. Minden házon nemzetiszín zászló, minden ajkon lelkes éljen, minden szívben remény és öröm.

Még az asszonyok és leányok is magyar viseletben jártak. Gyöngyös pártában, aranyos főkötőben, sujtásos mente vállukon, felpuffadt, hófehér ingváll, zsinórral körülszegett, suhogó selyemszoknya, meg rámás piczi piros csizma, magas sarokkal, vagy rojtos topánka.

Mi, fiatalok, lóháton kísértük a menetet, leemelt kalppal feleltünk az uri nők kendőlobogtatására, gyujtó szavakat intéztünk a föld népéhez, mely mindenütt élénkbe tódult, Kossuthot, meg az alispánjelöltjüket, meg bennünket éljenezve.

Ebédre Nyéri Gergelyékhez voltunk hiva. Ott találtuk a többi vendégek között Ládházi pozsonyi bankárt, Katinka leányával.

A bankár atyámmal üzleti összeköttetésben állott, s mert nem volt zsidó, apám barátságát is tartott vele. Zömök, erős ember volt, simára borotvált állal, eleven, ravasz dióbarna szemekkel és oly éles, átható hanggal, mely nagyon emlékeztette az embert azon mesterségre, melylyel pályáját kezdte: a katonaira. A szavak ugyanis oly erősen, hirtelen és mindig biztos cél felé tartva jöttek ki szájából, mint megannyi lövés a katonapuskából. Rövid mondatokban és határozottan beszélt, minden kerülgetés, szépítés, minden himezés-hámozás nélkül. Apámnak épen ez a tulajdonsága tetszett meg, mert abban a hitben élt, hogy kevés szóval és nyersen csak becsületes ember tud beszélni, a kinek nincs semmi titkos célja, a mit megnyerő, nyájas szavak alá kell rejteni.

Katinka fiatal, alig tizenöt éves kislány volt, a kit a bankár nem rég vett ki a nevelőintézetből.

- Képzeld, öcsém, - mondá hozzám fordulva - hogy jártam én a lányommal...

- Majd elmondom én apa, bizd csak rám.

Ezzel karját karomba akasztva, kivitt a teraszra és egész nagylányos elfogulatlansággal beszélte el rövid történetét.

- Apa sokáig nem akart intézetbe adni. Tizenhárom éves koromban a tisztek sűrűn lovagoltak az ablakom alatt, virágbokrétaikat küldtek, szóval úgy bántak velem, mintha nagy lány volnék. Apa megijedt és intézetbe küldött. Ott voltam két évig. Elhiheti, hogy untam magam nagyon. Az apácák szigorúak és ridegek voltak hozzánk. Képzelve, nem akarták megengedni, hogy az ablakhoz fussunk, ha ott lovagolt el valamelyik ulanustiszt ismerősünk. Pedig csak a köszönését akartuk fogadni.

- Igazán nagy kegyetlenség volt, mondtam mosolyogva. - Nincs érzékük a szegény apácáknak a szerelmi idillekhez.

- Oh! hagyja el, csupa irigységből tiltották el. Máskor meg reczés üveget tettek a kápolna utcára néző ablakaira, mert a nyolczadosztályosok bekandikáltak rajtuk, ha misére mentünk, és mi láttuk, a hogy csókot hánytak felénk az ujjuk hegyével a - szemtelenek.

- No lássa, még maga is szemteleneknek nevezi őket.

- A nő szájában a „szemtelen” annyit tesz, hogy „kedves”.

- Érdekes virágnyelv.

- Nos igen. Végre is meguntuk a néni szigorát és fellázadtunk.

- Fellázadtak?

- Mondom. Hiszen elhatároztuk, hogy levelet írunk az ezredeshez és felhívjuk vegyék be ostrommal a kolostort és tartsunk közösen egy tánczestélyt benne.

- Ez árusítás. Czimborálás a külső ellenséggel.

- Meglehet, de képzelje magát a mi helyzetünkben. Egy öreg tánczmester tanított bennünket táncolni, egyik néni zongorázott és mi lányok együtt táncoltunk. A melyik közülünk a férfit adta, az piros szalagot kötött a balkarjára.

- Biz ez száraz multság; de legalább nagyon bájos gavalléraik voltak.

- Megelégedtünk volna mi néhány kevésbé bájos ulánussal is. Ez a levél a fejedelemasszony kezébe került és szüleink értesítették. Apa újra megijedt és sietve kivitt az intézetből. Pedig nagyobb volt ennek az egész dolognak a füstje, mint a lángja. Ma, mikor már szabadon tehetném, ennyibe sem veszem az ulánusokat.

(Itt fittyet hányt, kis, kövér, rózsás ujjával.)

Olyan zöldek, mint valami tavaszi legelő és én nem vagyok bárány...

Oly jóízűen és hangosan nevetett, hogy a társaságból többen kijöttek rá. Legelő a bankár, a ki apámmal komoly beszédbe elegyedett. Valami újabb kölcsönről tárgyaltak vele négyen-öten a földbirtokosok közül.

A nap többi része kellemesen telt el. Engem mulattatott Katinka nyíltsága, üde, rózsarcza, szép fekete szeme.

Estére még vendégeket vártak. Fáklyafény mellett néhány kocs állott meg a feljárt előtt és én a homályban egy ismerős, kedves hangot hallottam megcsendülni: a Nyériné hangját. Ártatlan természetű kalandom volt vele, melyről nem érdemes sokat beszélni. Egész röviden annyit, hogy hódító hadjáratom komikus felsüléssel végződött.

Menekülni akartam, nem mertem találkozni vele, de mellettem Katinka állott, kérve, hogy vacsora alatt melléje üljek.

- A szép asszonyról akarok beszélni önnel, - tette hozzá és hangjában kötekedő szándék volt.
- Melyik szép asszonyról? Mert itt ma, hála Istennek, sok szép asszony van.
- Ne tetesse magát. Én Nyérinét értem. Azt hiszi, Pozsonyba nem hatolt el hire?
- Minek a hire? - kérdeztem ijedten.

A kis lány bizalmasan megveregette karomat (a vállamat nem érte fel) és csendesen mosolygott.

- A maga hódító hadjáratának, mely oly operetteszerűen végződött.
- Ope...rette...szerűen? De kérem.
- Sohse szégyelje. Nem teremhetnek minden bokrban tragédiák.

Komolyan megharagudtam.

- Nem hittem volna Nyérinéről, hogy kislányokra bizza titkait.

Katinka föl sem vette, hogy kislánynak neveztem.

- Nem ő bizta rám, hanem Anikó, a ki azóta az én szobalányom. Aztán én nem fecsegek ki senkinek, nem vagyok én a Midás királyi nádja. Magának is csak azért hoztam fel, mert az ön szerelmi hadjáratára volna egy bíráló megjegyzésem.
- Kíváncsi vagyok rá, mily gondolatai vannak a komoly háborúról az ujoncznak, a ki még csak a zöld ulánusokat ismeri és nem magát a háborút, válaszoltam - csipősen.
- A hadjárat azért végződött vigjátéki balesettel, mert ön hirtelen befejezte, - mondá, nem is válaszolva megjegyzésemre.
- Hát maga mit tett volna Katinka az én helyemben, mikor már... hogy is mondta, beállott az a bizonyos operetteszerű fordulat?

A kis lány rám nézett, aztán kis, kövér kezét összeszorítva, erélyes mozdulattal mutatott a lépcsőn feljövő Nyériné nyulánk, kedves alakjára.

- Ujból nekimentem volna.
- Fejjel a falnak? - kérdém erőltetett vidámsággal.
- Igenis. Fejjel a spanyolfalnak, - mondá - és egy ugrással a szép asszony előtt termett, zajosan üdvözölve őt, miközben atyja hozzám jött és fénylő tekintettel kísérte leánya minden mozdulatát.
- Vad leány. Olyan őszinte, becsületes és bátor, mint egy huszárkadét.
- Csakhogy a kardot szemében hordja, - válaszoltam elgondolkozva azon, - a mit a kisleány nekem mondott.
- Ugyan miért nevezte Nyérinét spanyolfalnak?

A vacsoránál találkoztam újra a szép asszonynyal; egy cseppet sem volt meglepetve váratlan találkozásunktól. Elfogulatlanul beszélgetett velem, mintha soha sem kellett volna védeni tőlem édes szépségét és hitvesi erényét.

Másnap Nyériék tovább utaltak és Katinka makacsul boszantott a szép asszony emlékének árnyékával.

A Ládházzal kötendő üzlet ugy kívánta, hogy atyám is Pozsonyba utazzék. Együtt utaztunk hát el, én szemközt ültem Katinkával, az egész uton vidáman évdött velem, közbe-közbe Ládházi rövid, erélyes mondásai csaptak be párbeszédünk közé, mint szétpattanó gránátnak

szilánkjai. Bár a lövés nekünk volt szánva, a hajunk szála sem görbült meg tőle, nem vágott sebet a Katinka sima, rózsás bőrére, nem hagyott nyomot merészen hordott, fekete fején, legfőlebb a rejtett jókedv aknácskáit robbantotta fel bennünk, a melyek mindenike zajos nevetés között explodált. Ez aztán a gránátszóró bankárt arra birta, hogy lövegeivel másfelé forduljon és apámmal veszszen össze ama fontos kérdés fölött, vajjon a gyapju ára följebb megy-e a jövő héten, vagy lejjebb száll?

Este ugyanazon vendéglőben szálltunk meg, a hol az internátusba menetelemtkor atyámmal az éjszakát töltöttem.

Abban a szobában aludt Katinka, a hol én egykor apámra várva, sokáig fentvirrasztottam. A hol, az ablakban ülve, láttam a fák sötét körvonalát és éreztem a hársfavirág illatát, a mit a szél felém hozott; mikor a beborult égen csak néhány csillag fénylett és én fejemet az ablak félfára hajtva, a csillagok felé fordított arczczal anyámra gondolék.

Vajjon a kis lány kire gondol?

Reggel felé felébredtem. A lebecsátott redőny szélein már beszűrődött a halvány, fénytelen reggeli világosság. A szoba tetején árnyékok szaladoztak össze-vissza, éppen azon törtem a fejemet, mi lehet az? mikor az utcán láрма támadt, emberek futkostak a fogadó ablaka alatt, asszonyok és gyermekek sikoltoztak.

Felugrottam, hirtelen katonásan felöltöztem és az udvarra mentem.

A fogadós egész lelkingugalommal állott az udvar közepén, néhány kövér kappan legyilkolására adva ki a szigorú rendeletet, melyek nem sejtve, hogy napjaik meg vannak számlálva, és szerelmi indulatoktól nem zaklatva, nagy egykedvűséggel sétálgattak a szérű környékén.

- Micsoda nagy láрма ez? Talán ég a város? kérdeztem a piros képű, köpczös, jól táplált férfitől.

- Nem ég az, instálom. Erdélyi Jankó járt itt másodmagával a városon és tévedésből beleült a jenői gróf kocsjába és bizony elhajtattott vele ő kelme.

Erdélyi Jankó híres zshivány volt akkortáiban. Kezdtém érteni a riadalom okát.

- Nem üldözi senki?

- Nem merik. Mert két hete agyonlőtt fényes nappal, a város kellő közepén egy istenadta finánczot, a ki nyomára vezette a minapába a zsandárokkat.

- Hát a zsandárok?

- Azok a szomszéd faluba mentek bucsura. Ott ma nagy verekedés lesz; szükség lesz rájuk.

Már éppen vissza akartam indulni szobámba, hogy ha lehet, még alszom egy jót, mikor kinyílt egy ablak és Katinka hajolt ki, borzasan, pelyhesen, szétomló hajjal, egy kicsit dideregve a reggeli hidegtől. Selyemkendő volt hanyagul a vállára vetve, de az bizony lecsuszott róla. Egy pillanatra szemembe villant fiatal, édes, rózsaszín vállacskája. A hangja még fátyolozott volt az alvástól.

- Baj van?

- Egy kis betyár-romantika. Erdélyi Jankó elvitte a jenői gróf szekerét és lovait.

- Ah, az érdekes. Egy kis jótékony változás ennek az unalmas fészeknek az életében. Ugyan megfogják-e?

- Aligha. A ficzkó elszánt és drágán adja a bőrét.

- Ugy hát nem lesz érdekes folytatása az érdekes kezdetnek? mondá Katinka, a csalódás hangján és készült bezárni az ablakot.

Nehezemre esett volna megválni alvástól kipirult arcától, ragyogó szemétől, tréfára fogtam hát a dolgot, hogy tartóztassam.

- Szeretné, ha élve megfognák a betyárt?

- Nagyon szeretnék vele megismerkedni, ha valaki bemutatná őt nekem.

- Én el fogom, ide hozom, mint egy erdei medvét.

- Maga?

- Egy csókért - a kezére.

- Itt a kezem.

Kinyújtotta kövérke, fehér kezét s én gondolkodás nélkül belecsaptam.

A fogadás azt hitte: gyermekek tréfája az egész, nem komoly dolog, azért nagyot bámult, mikor egyik lovunkat az istállóból kivezetve és nyakamba akasztva apám vadászpuskáját, felültem rá és Katinka felé köszönve, kinyargaltam az utcára.

A bámészkodók hamar utbaigazitottak és én egy negyedórai késedelemmel vágattam a betyár nyomába, nyereg és takaró nélkül, szőrén ülve meg a lovat.

Egy negyedórai veszett vágatás után megláttuk egymást. A betyárok ketten voltak. Egyikük a lovakat hajtotta, a másik egyenesen, mozdulatlanul állott a kocsi közepén, mint egy erdei szálfa; szemét kezével elárnyalva, nyugodtan nézett felém.

Ugy látszik, kicsinyelte az ellenséget, mert félig háttal fordult felém és még a fegyverét sem kapta le válláról.

- Álljatok meg! - kiáltám utánuk, meglassítva lovam futását, mert már egy puskalövésnyire jutottunk egymáshoz.

Nagy zavarba hoztak, mert csakugyan megálltak, kedélyesen integetve felém árvalányhajas pörge kalapjukkal. A puskát lekaptam vállamról, mire egyikük szintén fegyverhez nyult. Lőttünk. A betyár golyója a lovam feje körül járt, de ugylátszik, észrevették lövésemből, hogy jó lövő vagyok, mert mókázásukkal felhagyva, közékvágtak a lovaknak s az országuatról letérve, széleseben nekikaptak az erdőhöz vezető mellékutnak. Ha egyszer elérik az erdőt, fittyet hánynak minden üldözésnek. De nekem, lóháton ülve, nagy előnyöm volt fölöttük a hepehupás legelőn, melynek végében az erdő sötétlett. Szekérrel nehezebben haladhattak, mint én lovon.

Az erdő még messze volt, azért a betyárok ujra megálltak és egyikük erős tüzelést kezdett reám. Leugrottam a lóról, mely vadászatokon megszokta a lövöldözést és így nem futott el; én magam néhányszor visszalöttem.

Azalatt a másik betyár elvágta a lovak istrángját, a szekeret isten nevében otthagyták, ők maguk lóra ülve, továbbálltak; egymástól elválva, két különböző irányban igyekeztek az erdő felé.

Én egy pillanatra zavarba jöttem, nem tudtam hirtelen elhatározni, melyiket üldözzem tovább a kettő közül? Melyik Erdélyi Jankó? mert nekem őt kell megfognom élve vagy halva.

A betyárok jól számítottak. Tünődésem csak néhány másodpercig tartott, de tökéletesen elegendő volt oly kitűnő lovasoknak, mint ők, hogy jókora egérutat nyerjenek.

Végre határoztam és lélekszakadva vágattam az után a betyár után, a ki a szekéren állva, először lőtt reám.

A véletlen is segítségemre jött.

A mezőség jobb oldalán két fénylő pont látszott: bizonyára lovas zsandárok sisakjai. Én legalább azt gondoltam, hogy a betyárok is azt hitték, mert a legkétségbeesettebb vágatásra ösztökélték lovaikat.

Beláttam, hogy közel lévén az erdőhöz, néhány percz múlva túl lesznek a veszélyen. Célba vettem a betyár lovát és lőttem. Ugyilátszik, megsebesült a szegény állat, mert futása rohamosan lassudott, egyszer aztán megállt. Gazdája leugrott róla és nagy káromkodás és fenyegetés közt egy fa mellé vette magát; lója ledőlt és fájdalmasan nyerített.

A helyzet válságos volt. Az a magányos fa, mely mögé a betyár huzódott, alig volt háromszáz lépésnyire az erdőtől. Gondolata világos volt. Én sik mezőn álltam, ő fedve volt; itt volt a kedvező pillanat leszámolni velem. Ha meglő, ott az erdő a háta mögött, ha abba beleveheti magát, bottal üthetik lába nyomát a zsandárok.

Már két lövést tett, az egyik veszedelmesen közel járt hozzám. Én hiába vesztegettem a puskaport, mert úgy a fa mögé huzódott, hogy csak a könyöke vége, meg a czélozó félszeme látszott ki, meg a negyedrészt arca.

Nem volt mit tenni, büszkeségéhez kellett szólni ellenfelemnek.

- Fa mellett bujkálsz, híres Erdélyi Jankó? - kiabáltam át hozzá. Hát a szeretőd szoknyája mögé nem bujnal el, ha lehetne? Ha legény vagy, állj ki szabadon, mint én; a hogy a lovadat ellőttem, most meg az árvalányhajás kalapot lövöm le. Kell is neked kalap, kendő kell a fejedre; attól a néhány szem cseresnyemagtól, a mi a puskámban van, úgy remegsz, mintha asszony volnál. Állj ki no, híres!

A betyár nagyot káromkodott és kiugrott a fa mellől, rám fogva fegyverét. Egyszerre lőttünk, én az Erdélyi Jankó lábszárába lőttem, hanyatt vágta magát, mint a kivágott fa az erdőn. Az ő golyója a vállamat surolta, néhány csepp vér szivárgott át a kabátomon.

Odarohantam hozzá, mozdulatlanul, összeszorított szájjal, fájdalmát elnyomva feküdt a fűvön; nagyon megesett a szívem rajta.

Azalatt a két zsandárformájú lovas is hozzánk ért. Két városi tüzoltó volt, nem volt azoknál a kurta csákányon kívül semmi fegyver. Az egyik bevágatott a legközelebbi faluba, egy parasztszekérrel tért vissza. Arra ráfektettük a sebesült betyárt és meg sem álltunk vele a fogadó udvaráig.

Itt már nagy riadalom támadt, vasvillás, puskás emberek verődtek össze és apám már fogatott, hogy őket szekérre rakva, utánunk siessen.

A bankár leányával perlekedett. Szidta meggondolatlanságát. Hátha meglövik a betyárok Attilát? Ha hazahozzák halva, mit csinálsz? rémitgeté a szegény kis lányt, a ki fogyni érezte bátorságát és keservesen sirni kezdett.

Maga a fogadós, a ki azt gondolta, hogy csak a látszat kedvéért indultam a betyárok után és szentül meg volt győződve róla, hogy a város végén túl nem merem üldözni őket, hanem szépen visszafordulok, most leakasztotta a falról somnyelű baltáját és egy istentelen nagy mordályt vett magához, a miből valamikor a napoleoni háborúk idejében lövöldöztek.

Igy felkészülve jöttek volna már lóhalálában a segélycsapatok, mikor az udvarra hajtottunk.

A sebesült betyár látása nagy bámulatot keltett. A bankár kezénél fogva vezette hozzám az örömeiben és büszkeségében iruló-piruló Katinkát.

- Lánzoslobogós, te ugyan jól kezded, leány. Még sokra viszed, ha így folytatod. Ha Attilának lennék, most úgy tennék veled, mint a lovag Schiller balladájában, a ki az orosz-lánok közül hozta ki a hóbertos kisasszony keztyűjét: visszadobnám a csókot. Nem fogadnám el.

- Azt már nem teszem, siettem kijelenteni, a mi Katinkát még nagyobb zavarba hozta. Követelem a tiszteletdíjamat, a kikötött csókot.

A körülállók hangosan kaczagtak, Katinka arcza pedig életpiros színéből holthálványra változott. Lesütötte máskor nyílt, bátor nézésű szemeit és halkán esdekelt, úgy, hogy csak én hallottam.

- Engedje el a csókot, uram. Sohasem feledem el, milyen nagy hős ön. Ne kívánja, hogy ennyi ember szemeláttára megcsókoljam; kérem, ne szégyenítsen meg nyilvánosan. Meg fogja bánni, ha erőszakkal veszi azt, a mi úgy jó, ha magától jön, mint a nyári permeteg.

Én is halkán válaszoltam neki.

- Édes kis Katinka, jogomról nem mondhatok le. Inkább kérje a félkaromat, de ezt a csókot ne kívánja vissza. De egy könnyítésbe beleegyezem: tetszésére bízom a csók megadásának idejét. Akkor adja meg, a mikor magának tetszik.

A kis lány komoly arcza földerült, jó kedve ismét felülkerekedett.

- Azt hiszem, ezzel ön igen hosszú terminust tűzött magának. A mikor nekem tetszik! Ez annyi, mintha a csókot véglegesen elengedte volna.

- Én nem esem kétségbe a csók sorsa felett. Megkapom én még azt.

- Uracsám, maga nagyon önhitt ember. Hogy szegény Erdélyi Jankót meglőtte, most már valami ellenállhatatlan loagnak képzei magát, a ki csodapánczélt visel. Na, de én nem vagyok Erdélyi Jankó. Velem nem lesz olyan könnyű dolga.

Igy hát a csókadásnak feje fölött függő veszélyét elhárítván, figyelmesen hallgatta a szerencsés üldözés részleteit.

Aztán a meglőtt betyárhoz lépett, a kit négy erős legény nagy óvatosan emelt le a kocsiról, hogy ágyba fektesse a szegényt.

Atyám sietett most felém és megölelt, sokáig nem akart karjai közül kibocsátani.

- Aggódtam érted, fiam. Még sohasem ijedtem így meg. Azt hittem, hogy a fübe harapsz a betyár fegyverétől. Te és Katinka igazi gyerekek vagytok. A szívem körül szokatlan, fájdalmas, tompa szurást éreztem, még most is nehezen veszek lélekzetet.

Aggódva néztem rá. Apám csakugyan nagyon sápadt volt, még ajkai is fehérek voltak, és hangja gyöngé, szinte rekedt.

Észrevette aggodásomat, meg akart nyugtatni mindenáron.

- Most már elmúlt, fiam. Teljesen jobban vagyok. Hanem a betyárért kár, német kezébe jut; még nem alakult meg a vármegye; várhattatok volna ezzel a hajszával még vagy hat hétig: akkorra már megyei törvényszék lesz, meg pandur. Szegény Erdélyi Jankó nem restelhetné úgy, hogy hurokra került.

Bement a sebesülthöz, a kinek az orvos megnézte, kimosta és bekötötte a sebet. A golyó nem tört csontot, nem sértett nemesebb részt, de a nagy vérvesztés nagy elgyöngítette Jankót.

Apám ágyához lépett és vallatni kezdte.

- Gyilkoltál, fiam Jankó?

- Nem gyilkoltam én soha, tekintetes uram.
- De lovat loptál?
- Akármennyit, nagy jó uram.
- Mért adtad a fejedet ilyen életre?
- Kötéllel fogtak meg katonának. Megszöktem Mantuából, oda vittek lógerba; rosszul bántak velem, mint a kutyaival.
- Ez nagy baj, fiam, mondá apám részvétellel. Így nem adhatlak át a zsandároknak, mert hat hétig még német világ van és neked az a legnagyobb bünöd, hogy a katonaságtól megszöktél. Ezért keményen megbüntetnek.
- Kiállok azt is. Engem se a gólya költött, - mondá a sebesült betyár hetykén, - bár tehetetlenül, vérevesztetten feküdt az ágyon.

Apám gondolatokba merülve járt fel s alá a szobában. Azután behívta a fogadóst és betette az ajtót utána.

- Ezt a fiut el kellene vinnünk.
- Hová parancsolja?
- Hozzám. Ott fellábad valamelyik tanyán és ha megszokik nálam, szolgálatba fogadom. Megtermett, szép szál legény ő kelme, beszegődtetem alispáni hajdunak. Hanem a zsandárok a vérszagra ide jönnek, sietnünk kell a megmentésével.
- Értem, - válaszolt a fogadós. A németet kell...
- Megcsalni, igenis, - vágott közbe kurtán a megye alispánjelöltje. - Fogasson be kelmed, aztán mellékutakon vitesse Andrásfalvára. Kibirod-e az utat, Jankó? - fordult a betyárhoz, a ki hosszú, hálás pillantást vetett atyámra, míg ő felőle tanakodtak.
- Rossz pénz nem vész el - felelé csendesen. Isten fizesse meg a tekintetes urnak, holtig hű leszek hozzá, hogy nem hagyott elpusztulni az olmczi kazamátákban.
- Hiszen te is csak magyar vagy, fiam; hát szép volna elhagyni egymást a közös veszedelemben?

Mikorra két gyalogzsandár beállított a fogadóba, a meglőtt betyárnak hült helyét találták. Azt már akkor ott szállították valahol szekéren az andrásfalvi füzesek árnyékában...

Délután folytattuk utunkat Pozsony felé és este hat órára beértünk szerencsésen.

Egyenesen Katinkáékhoz szálltunk. A vaskereskedésből meggazdagodott bankárnak uras háztája volt.

Hét órakor rögtönzött fáklyásmenet jött fölfelé az utcán, apám tiszteletére, a ki a szomszédvármegyének alispánjelöltje.

Az erkélyről oda láttunk Katinkával a piacra, a hol a polgárok a menetire gyülekeztek. A fáklyák egyenkint gyultak ki, gyöngé északi szél élesztette lángjukat, egész szikraesőt támasztva köröskörül.

Nagynehezen rendbe jöttek, a tűzoltózenekar réztrombitái megharsantak s a Rákóczy-induló hangja mellett jött felfelé a menet, megvilágítva az árnyékban nyugodtan szendergő házakat.

Előállott egy hazafi és hosszú beszéddel üdvözölte atyámat. Beszéde tele volt politikai célzásokkal. E fáklyák - a régi kormányzati rendszer temetésére gyultak ki, mondá a többek között. Riadó, hosszan huzódó éljenzés követte szavait.

Apám meghatottan válaszolt. A beszéd nehezeire esett, mert némelyik ügyetlen fáklyavivő egyenesen az erkély alá állott s a sűrű, fojtó füst atyám mellére szállt. Mégis kibontakozott olykor egy-egy mondata és úgy megtöltötte az egész utcát, mint az ünnepi harangszó.

Még most is emlékszem minden szavára. Nem volt abban semmi izgató; a törvények szilárd, nyugodt talaján állt, arra buzdította honfitársait, hogy azon maradjanak meg rendületlenül...

Még akkor is ott álltam az erkélyen, mikor már a fáklyákat kezdték eloltani a piacon és lassankint nagy, csendes sötétség borult az utcákra.

Szorongó, bus gondolatok vettek rajtam erőt. A fény kialvása, az emberi hang elcsendesülése, az egész fényes látvány eltűnése, az elmulás érzelmét költötte fel szivemben.

Minden mulandó! Az emberek szeretete és gyűlölete; a dicsőség és a népszerűség; minden eltűnik, a mi életünk útját bevilágítja, a hogy a fáklyák fénye eltűnt; csak fojtó, nehéz füst marad utána: az emlékezet. Aztán elalszik az is és mi magunk maradunk a félelmetes, csillagatlan, néma éjszakában...

Katinka kijött hozzám s a hogy rámnyitotta az ajtót, a szobák belső, enyhe világossága fogta körül kedves, nyulánk alakját.

- Huh, de sötét van itt, nyitva hagyom az ajtót. Nem fél itt magában?

Mellém könyökölt az erkélyre; a szobából ráeső fény megvilágította fekete szemét és rózsás, gyermekes vállát, a mint kivillant az estély-ruha csipkefelhőjéből.

És... nem tudom... mi történt, de nem éreztem már magam oly elhagyottnak a kietlen, nagy éjszakában. A kislány arcza, szeme, fehér ruhája, egész alakja biztatóan fénylett felém, és úgy tetszett nekem, hogy nem a szoba világossága esik rá, hanem a fény - mintha nagyobbacska fénybogár volna az egész kislány - ő belőle magából ered...

Az urak a vacsora előtt a kaszinóba akartak egy félórára ellátogatni, hova sok vidéki föld-birtokos gyűlt be ez alkalomra.

Atyám hívott, hogy kísérjem el. A többieket előre bocsátva, mi ketten hátramaradtunk. Karomba kapaszkodva, bizalmas beszélgetést kezdett velem.

A rosszul világított utcákon járva, mig fejünk fölé csillagatlan, sötét égbolt borult, csodálatosan megnyílt szíve előttem.

Örül, hogy a magyar újra visszanyeri alkotmányát. A makacs, földalatti titkos harcz - mondá - melylyel bennünket anyagi és szellemi téren megtámadtak, nagyon megviselte a nemzet erejét. A népnek vezetőre van szüksége, a nélkül olyan, mint a kis gyermek: nem tud megállni a maga lábán. E vezetője az értelmiség, melyet azonban a nehéz idők és súlyos adók, az adófizetés megtagadása, mely igen költséges tüntetés volt; a rossz közigazgatás, rossz törvénykezés és egy minden ízében ellenséges érzelmű gazdasági politika anyagilag csaknem tönkrejuttatott.

A középosztály el van adósodva, a füle is alig látszik ki belőle. Hivatalt nem vállalhat, pályája nincs, egész keresetforrása az anyaföld, mely tul van terhelve s mely néhány évtized múlva kiszalad a lábai alól.

Az alkotmányos élet előre veti árnyékát. Bécsben belátták, hogy a nyílt sebnek hagyott magyarkérdés csatornáján az egész monarchia vére kifoly. Ti már boldogabb időket értek meg. Nyitva lesz előttetek az út: magas hivatalokban szolgálni hazátokat. A nemzet rendelkezvén majd a maga sorsa felett, megindul a nemzeti élet hatalmas vérforgása. A föld értéke rohamosan emelkedik; jólét, gazdagság, nemzeti boldogulás drága gyümölcse nő ama fán, melyet nemzeti politikának hívnak.

Vagyoni helyzetünket is meg kell ismerned, - folytatá halkan - mert az Andrásfalvyak szemefénye, reménye te vagy. A birtok nagyértékű, de nagy teher van rajta. Háztartásunk sokba került, sokban van neveltetésed, de ez mind csekély ahhoz képest, a mibe nekünk a politika került. Ládházitól most vettem fel új kölcsönt: az alispánság temérdek kiadással fog járni. De ha még tíz évig élhetek, az ősi vagyont szüzen, minden tehertől mentem adom át neked.

Nem tudom mért - tette hozzá mélabusan - ma, mint régen elsülyedt hajók felszínre kerülő romjai, multam sok emléke merül fel csodálatos tisztán emlékezetemben. De ha újra kellene kezdenem az életet, akkor se tennék másképp, mint a hogy eddig tettem. Kész volnék mindenemet feláldozni és kockáztatni a hazáért.

Neked, fiacskám, korán kell megházasodnod, hogy rendbe hozd őseid vagyonát, ha Isten kegyelme nem engedné meg, hogy még én rendbe hozzam.

A hirtelen haláltól félek; nem szeretnék egyhamar itthagyni benneteket. De a mai eset (ugy éreztem, mintha vaskéz szorította volna meg kétszer egymásután szívemet) intés nekem, hogy erre is készen, legyek. Oh! pedig szeretnék élni, mert hazám szabad lesz nemsokára s mert van, a kikben örömem teljék: egy jó fiam és egy szép lányom.

Szavai úgy meghatottak, hogy nem tudtam rájuk hirtelen válaszolni. Némán, megindulva, tele szívvel lépkedtem mellette, miközben közönyös emberek jártak-keltek körülöttünk s a sötét, középkorias polgárházak kapuboltozatai alatt szerelmes párok váltottak szerelmes, semmitmondó, boldog szavakat, örülve az életnek, mikor közelükben egy embertársuk szívét már megérintette a sötét halál hideg szárnyútése...

Végre szóhoz jutottam, szeretetteljesen vigasztaltam atyámat, igyekeztél kivenni fejéből a bus előérzetet, mely mélységes árnyékot vetett verőfényes lelkére.

- Jól van hát, kedves fiam, nem halok meg, míg nem tánczolk a lakodalmadon - válaszolá vigasztaló szavaimra. - A kis lány tetszik nekem. Erős keze van, mint anyádnak, és sok esze meg szive van hozzá.

- Katinka?

- Ő. Két-három év múlva elveheted, mert ezek a kislányok egyetlen nap megnőnek, mint a fű a mezőn, esős, tavaszi időben. Anyád is olyan volt. Észre se vettem, mikor a nyakamra nőtt. Több esze volt mindig, mint egy minisztertanácsnak és hetedhétországon nem volt szebb szőke leány nála. Becsüljétek meg, fiam, ha engem tulélne szegény. Nagy jellem! Egyszer meg fogtok győződni róla.

Ekként beszélgetve, elértük a kaszinót. Az urak nagy örömrivalgással fogadták atyámat. Hittek, reméltek, biztak s nagy politikai változásokat vártak a közel jövőben. Megbeszélték, hogy a megnyitandó megyegyűléseken mily eljárást követnek. Az 1848. évi törvények alapjára állanak; követelni fogják az önálló, felelős magyar kir. minisztériumot; Erdély unióját az anyaországgal; a képviselőválasztások elrendelését stb.

Hazamenet az urak valamennyien elkísérték atyámat s Ládházi mind meghívta őket vacsorára.

Ködös, hüvös, sötét tavaszi éjszaka volt. Atyám fázott, felhajtotta magas kabátgallérját és keveset beszélt.

Mindig engem keresett, egy perczre sem engedte, hogy eltávozzam mellőle.

- Ma nagy veszélyben forgott a fiam, azért szeretem jobban, mint máskor, - mondá magyarázatképpen a társasághoz. Elevenen elfogta Erdélyi Jankót, mert a betyár sehogy sem akarta bemutatni magát Ládházi Katinkának...

Aztán, kedves szokása szerint, megveregette kissé arczomat és tréfásan megfenyegetett ujjával.

- Mindig elmaradozol mellőlem, édes fiam. A magányt és a sötétséget kedveled, mint Romeó. De hát az ember soha sincs magában, ha szerelmes; a sötétség pedig tele van világossággal, ha egy szép leányról gondolkozunk.

Ládháziéknál harmincz emberre volt terítve az ebédlőben. A bankár nagy fényt fejtett ki, az asztal csakugy görnyedt az ezüst tálak, nehéz ezüst kupák, velencei kristálypokarak s a három nagy, tömör, szinezüst asztaldisz sulya alatt.

Az ebédlő egyik szögletében, leánderek és rododendronok mögött czigánybanda muzsikált; a nyitott erkélyajtón hűvös, friss levegő jött a Duna felől, a mi enyhítette a nyomasztó hőséget.

Asztalhoz ültünk. Engem Katinka maga mellé ültetett, szemközt atyámmal, a ki föl volt hevíülve s egy pohár hideg vizet mohón ivott meg. Gyöngéden, szeretettel nézett ránk, a mint a kis lánynyal a nap eseményeiről beszélgettünk. Katinka csókot hányt felé rózsás ujjai hegyével.

- No, megtörtént.

- Mi történt meg?

- A csókot, a mivel magának tartozom, atyjánál deponáltam. Átveheti tőle, a mikor tetszik, kamatok kamatjával.

Igy enyelegettünk, szivünkben az ifjúság boldogságával, mikor valami csodálatos erőtől kényszerítve, apámra néztem.

Bibicztojást evett; éppen szájához vitte a kanalat, mikor az kiesett a kezéből. Két keze le-siklott, keményen megütötte az asztalt, ő maga erősen összerázkódott, mintha villámcsapás érte volna. A ki legközelebb állott hozzá, megragadta vállait, aztán ketten óvatosan lefektették az ebédlő divánjára.

Mindez egy percz műve volt.

Odarohantam, orvosért kiáltozva. Egy ur kivált a vendégek ijedt csoportjából, a megyei főorvos volt. Nyugodtan, egykedvű arczczal nyult apám üteréhez, a ki e perczben egyet hörgött, azután elcsendesedett.

- Meg van halva. Agyszélhűdés érte.

Pedig a keze még meleg volt. A vendégek sietve elbucsuztak s a drága halott ott feküdt a száz gyertya fényétől ragyogó ebédlőben.

Kint a sötét éjszakában még ugyszólván a levegőben függtek a lelkes éljenek, a fáklyát hordó tömeg riadó szava, mely alig két óra előtt hosszú életet kívánt a nagy hazafinak... a szegény, mozdulatlan halottnak.

HETEDIK FEJEZET.

Anyám.

Nyáron nagy szárazság volt, nagyon megsínylette a vetés; a gabonát megütötte a hő, megverte a jégeső, pusztította a rozsdá és az üszög; siralmas aratás lett belőle. A legöregebb gazdák sem emlékeztek ily rossz esztendőre. Nem volt se buza, se bor, se gyümölcs, se takarmány, semmi. Őszkor aztán három hétig folyton esett, a burgonya ott rothadt a földjében, a tengeri nem tudott jól megérni, a szegény ember kétségbeesve várta a telet. Ugy felszökött az ára mindennek, hogy éhínségre lehattunk elkészülve.

Szegény apám rosszkor halt meg. A birtok nagyon meg volt terhelve, a hitelezők megrohanták anyámat, a ki a nehéz napokban nagy hidegvért és lelki erőt tanusított.

Ládházi ajánlkozott rá, hogy kiegyezik a hitelezőkkel; megkínálja őket a követelés felével. Ő aztán fentartja az atyámmal legutóbb kötött kölcsönt, azon anyám kielégíti a régi hitelezőket és jobb, szigorubb gazdálkodási rendet hoz be a birtokra, mely a patriarkális kezelés alatt félannyit se jövedelmezett, mint a mennyit jövedelmezhetne.

Anyám, sötét gyászruhába öltözve, feketekeztyüs kezével elutasító mozdulatot tett a bankár ajánlatára. Hidegen, kimérten, bár udvariasan köszönte meg szíves készségét, de - így szólt - nincs abban a helyzetben, hogy idegen embertől ily nagy anyagi áldozattal járó szolgáltatást elfogadhatna.

Ládházi igyekezett megmagyarázni, hogy az nem jár részéről nagy anyagi áldozattal. Egyszerűen üzletdolga: ő jól helyezné el pénzét e vállalatban. Még nyerne is rajta valamit.

De anyám hajthatatlan maradt.

Az ügyvédünk kiszámította, hogyha a birtok kétharmadát eladjuk, teljesen kielégíthetjük atyám minden hitelezőjét.

Ládházi mélabusan rázta fejét, mikor anyám e tervvel állt elő, mint olyannal, mely alkalmas arra, hogy vele megőrizzük atyám becsületét és nevének tisztaságát.

- Kár az ősi birtokért, nagyságos asszonyom, kár, kár! A kié a föld, azé az ország. A föld biztosabb az aranynál, a kincseknél, a palotáknál. Minden elmulhat, megfogyhat, megsemmisülhet, csak a föld nem. Az Andrásfalvy-birtok kétezer hold egyetlen tagban. Teremtő Isten, micsoda könnyen kiheverhetné ez azt a kis adósságot, a mi rajta van!

Anyám az időről s Katinkáról kezdett beszélni, a mi világos jele volt annak, hogy Ládházi ajánlata véglegesen el van ejtve.

Mikor Ládházi elment, anyám orrához támasztotta hosszunyelű lorgnetjét s figyelmesen nézte, mily hatással volt rám az előttem lefolyt jelenet.

- Ez az ember a birtokot szeretné. Az Andrásfalvyak utóda akarna lenni. Ide ülne a meleg helyünkre, ha át nem látnék a szitán. Azért adna kölcsönt, hogy ő legyen az egyedüli hitelező. Ki volnánk szolgálva neki; övé lenne a vár s minden, köröskörül. Az ő vasmarkából nehéz lenne visszaváltani jobb időben a birtok azon részét, melyet ma fel kell adnunk.

Védelmére akartam kelni Ládházinak, a ki több jeles tulajdonsága mellett szerencsés volt Katinka atyjául hivatni, de hallgattam. Egy dolog tisztán állott előttem: anyám nem mondott le végleg birtokunk kétharmadáról. Azt remélte, hogy újra megszerzi azt.

Az eladás nem volt könnyű dolog abban az időben. Az egész „birtokrendezés”-t tavaszra halasztotta anyám, addig majd csak jelentkezik vásárló.

Addig is tekintettel a rossz termésre s a szűk esztendőre, azt akarta, hogy nagyon összehúzódva éljünk.

Elbocsátott egy csomó léhűtőt: inast, vadászt, lovászgereket, szobalányt. Feloszlatta az istállót. Csak két kocsilovat tartott meg, a legszükségesebbet, meg nekem egy hátslovat, ámbár tiltakoztam ellene.

Oly egyszerűen éltünk, mint akármelyik polgárcsalád. Nem jártunk sehová, nem vendégeskedtünk, csendes és néma volt a nagy udvarház, mely csak néhány hónappal előbb annyi embert fogadott vendégszerető falai között.

Hogy beletalálta magát szegény öregasszony vadonutaj helyzetébe!

Ő, a ki azelőtt sohasem törődött a cselédek dolgaival; a kinek olyan ismeretlen világ volt ez, akár Dél-Ausztrália valamelyik névtelen szigete: most leszállt méltóságának magas felhőjéből és nagyon is nagy figyelemmel kísérte minden lépésüket. Még azért is zsörtölődött, ha a lámpát este a konyhában egy félórával tovább égették.

Micsoda nagy pazarlás volt most az az ő szemében.

Ez évben nem hozatta meg a „góthait”, nem fizetett elő néhány, az udvari körökhöz közelálló ujságra; megvont magától sok apró kényelmet, melyhez már hozzá volt szokva, s melyet bizonyára nehezebbre esett nélkülözni.

Én felszólaltam ez ellen. Nem kell a takarékossgot tulzásba vinni, mintha közel állnánk a koldusbothoz. Én férfi vagyok, fiatal, erőteljes, könnyen kezdek új életet. De anyám nem. A míg én élek, nem engedhetem meg, hogy anyám és nővérem bármiben is szükségét lássanak.

Anyám türelmesen végighallgatott, aztán homlokomat megcsókolva, félresimitotta hajamat.

- Te az én jó fiam vagy, tudom, hogy mindent megtennél értem és nővéredért. Nem is azért vonok meg magamtól egyet-mást, egy ujságot, egy könyvet, egy rossz szokást, egy semmit: mintha okvetetlenül le kellene róla mondanom, de lásd, fiam, szokatlan időket élünk. A falvakban, a hol emberemlékezet óta őseid voltak az urak, az embereknek nincs mit enni. Mily rosszul esnék azoknak a szegény embereknek, ha vig, lármás élet folynék itt az udvarházban, míg nekik nincs meg a betevő falatjuk.

Hadd érezzék, hogy szívünk velük van, s készek vagyunk megosztani velük minden anyagi javunkat.

A mit a háztartásban megtakarítok, a mivel eddig a cselédek megloptak, a mit gondtalanul elpazaroltak, most mindaz a szegényeké. Eddig még egy se halt meg közülök éhen, s ez a kemény tél majd csak elmegy minden nagyobb baj nélkül a fejünk felett.

Hogy járathatnám én kedvencz lapomat, míg a volt jobbágyaink éheznek és fáznak? Hogy ne mondanék le egy kedves ételről, valamelyik kedvteléséről, szórakozásomról, hogy ne mondanék le kényelmemről, ha néhány becsületes magyar családot mentek meg az árával az éhhaláltól?

És Eliz? Kérdezd csak meg. Neki nemes szive van. A multkor eladott titokban három sor igaz gyöngyöt, hogy a pénzt kioszsza a zselléresszonyok között; és égetné a testét a legpuhább selyem, ha most ajándékoznád meg vele, mikor az árán kétszáz kenyeret lehet süttetni a szegények számára.

Nem, édes fiam, én egészen beleszoktam új helyzetünkbe. A szegénység nem fog levonni semmit az Andrásfalvyak fényéből és előkelőségéből. Aztán te még fiatal vagy! Szédítő emelkedés alkalma nyilhatik előtted. Most az a fő, hogy a névre, melyet szegény jó atyád

örökségképpen reád hagyott, ne boruljon még annyi homály se, a mennyi Eliz kéztükrenek lapján, ajkának üde lehelletétől.

Ez a magyarázat bizony megcségyenített. Elővettem az öreg Szekrényest, a ki apróra bevallott mindent: az anyám által felállított népkonyhát, a nagy kenyér- és borszállítmányokat, fehérneműek és gyógyszerek osztogatását, a látogatásokat a nyomortól mélyen sujtott kunyhók lakói között.

Mert olcsó bor nem volt kéznél, apám féltve tartogatott hegyaljai borai kerültek csapra, a betegesek, öregek és a nők számára. Egy egész csapraütött vagyon.

A granáriumok félig üresek voltak már: szétosztották a gabonát a nép között.

De van is látszatja! Mig más faluban úgy hull a nép, mint ősszel a légy, az éhségtől és járványos betegségektől; addig a mi faluink népe egészséges, mint a makk s az éhséget hírből ismeri.

Anyám és Eliz meglátogatják a betegeket; vigasztalják a föld népét, hogy ne essék kétségbe, majd jóra fordul minden.

Anyám még politizál is. Inti a népet, ne hallgasson azokra, a kik veszélybe döntik az országot. A legsoványabb béke is többet ér a legkövérebb háborúnál. Ne várja Garibaldi vereségeit, ugyse mer az ide jönni. Ha beteszi a lábát, ő lesz az első, a ki öreg asszony léteire hozzányúl a guzsalynyelhez és segít kivenni ebből a szép országból az istentagadó, országháborító taliánját!

Kíváncsi voltam, mit szól a nép anyám politikai leczkéztetéseiről, faggattam is erősen az öreg kasznárt. Zavartan tipeggett-topogott nagy bagaria-csizmájában, az asztrakán-sapkáját lehuzta az orráig, azután feltolta a tarkójáig.

- Őszintén beszéljen, öreg. Jól tudja, hogy én nem vallom anyám politikáját és szegény boldogult atyám se tartotta. Vagy talán maga igen?

Kézzel-lábbal tiltakozott, hogy ő nem, de szólni nem szólt egy hangot sem. Sok tusakodás, még több biztatás után végre kibökkentette az öreg:

- A nagyságos asszony nagyon okos és nagyon jó, a föld népe tűzbe menne érte. Szívesen meghalna érte akármelyik zsellérember de...

- De?...

- Már instálom, úgy vagyon a dolog.

- Hogy vagyon hát? Szóljon.

- Hogy hát Kossuthért is meghalna... Garibaldi meg az ő embere. A hátukat tartanák oda a nagyasszony guzsalynyelének, csak hogy Garibaldinak baja ne essék. Pedig, mondom, élnek-halnak a nagyasszonyért mindnyájan.

Elmosolyodtam az öreg egyszerű beszédén. És büszke voltam a népre, melynek egészséges, romlatlan politikai érzését a hála szava sem tudja megtéveszteni. Szemeit a szabadság tisztafényű álló csillagára függeszti mozdulatlanul, és utána indul...

Még egy nagy dolog volt hátra: beavatni anyámat Eliz szerelme titkába. Eliz megkért, hogy mindaddig hallgassak, míg anyámat e hír befogadására elő nem készíti. Atyám halála s az utána bekövetkezett szomorú napok, aztán a súlyos anyagi helyzet, meg a föld népe közt kitört éhínség: hátráltatták Eliz vallomását.

Ismerte anyám reményeit, melyet házasságunkhoz fűzött. Még nekem nagynehezen csak elnézte volna, hogy elvegyek valami szegény lányt, vagy hogy valami pénzeszsák legyen az

apósom, mert az én nevem fénye - így mondá - el tudja fedni az ilyen kellemetlen rozsdafoltokat. De hogy Elizt valami szürke polgári név viselője vegye el; ez alatt az egyszerű név alatt szerepeljen a nagyvilágban; s egy Andrásfalvyné unokái olyan nevet viseljenek, mely nincs benne a góthaiban: ezt a gondolatot már nem bírná ki szegény büszke öreg asszony szíve.

Ottónak bizalmasan megírtam a dolgot. Azt felelte rá, hogy senkit sem tudna szeretni Elizen kívül; végtelenül boldog, hogy remélhet és türelemmel várja be az időt, míg megérkezik a várakozás édes gyümölcse és anyám megbocsátja nagy merészségét: hogy szemét leányáig emelte. Addig is megfogadja tanácsomat és nem jó Andrásfalvára, bármily nehezére esik is neki vesztig maradni, mikor a szerelem sólyomszárnyát érzi vállain.

Hát vártunk és hallgattunk. De Eliz fogyott és sápadtabb lett, nem volt kedve semmihez. Órák hosszáig ült, ölbe tett kezekkel, tétlenül, mély gondokba: a szerelem rózsaszínű gondoljaiba merülve. Fiatal szíve, mely először szeretett, nehezen tudta elviselni szerelmese távollétét. Hozzá még neki sok sebet kellett begyógyítani, sok apró füstfelhőt eltávolítani, sok méltatlanságot és gunyt jóvátenni. Érzékeny szíve volt s türelmetlen volt neki az a gondolat, hogy Ottóval hidegen, kegyetlenül, szeszélyesen bánt, a míg itt volt. S most, mikor a szerelem folyamának sodra elragadta s ő nyakig benne volt az édes hullámokban: nincs alkalma helyrehozni, a mit Ottó ellen vétett. Szüzies szemérme visszatartotta attól, hogy levelet írjon neki; így teltek a napok, Eliz mindjobban magába zárkózott, mint a selyembogár, körülszöve magát a bájos szerelmi titok fénylő selyemszálaival.

A falu népének nagy nyomorusága jótékonyan foglalkoztatta lelkét. Meglátogatta betegeit, pénzt, ruhát, orvosszereket osztott ki köztük és személyesen ügyelt fel a népkonyhára, hol jó meleg levest készítettek az éhezőknek. Fejét kendővel bekötve, fehér kötőben sürgött-forgott a roppant rézüstök között, kezében nagy főzőkanállal, miközben a gyermekek és törődött öregasszonyok ruhája szegélyét csókolgatták, áldást mondván még a lábnyomára is.

Egy reggel láttam, hogy Eliz valami elhatározó lépésre készül. A szokottnál is halványabb volt, összevont szemöldékben, komoly nézésében határozottság és erő látszott. Gondolatait rendezve nézett ki az ablakon és szeme a hóval borított váromladékon akadt meg, melynek egyetlen épen maradt ablakürege sötétben és fenyegetően nézett vissza rá.

Világosan láttam, hogy Eliz megrázkódott. Tudta, hogy ez az egyszemű omladék nagy szerencsétlensége családjának. Utjába áll két fiatal szív boldog szerelmének, mint azon büszke Andrásfalvy-ösök halvány kísértete, a kik benne éltek, dőzsöltek, szerelmeskedtek s nagy hatalommal uralkodtak az egész vidék fölött.

Nem akartam utjokban lenni, kimentem s puskámat magamhoz véve, varjukat lőttem le a hóval födött nyárfák koronájáról. Kedvem telt most pusztítani ezeket a sötét, károkozó, nehéz röptű madarakat, melyeket a nép képzelete a szerencsétlenség s a balsors hirnökeinek tart.

Egy óra múlva visszatértem a házba.

Anyám az ablaknál ült, könyökig érő fekete keztyűben, a biblia olvasásába merülve. Beteges, sovány arcza nyugodtnak látszott, de valami sötét, bronzszínű pirosság ütött át rajta: a lefolyt nagy harcok egyetlen jele.

Kérdeztem, hol van Eliz?

- Szobájában van - mondá, a világért sem szakítva félbe olvasmányát. Hangja szokatlanul élesnek és hidegnek tűnt fel nekem. Rosszat sejtve, nővérem szobája felé indultam.

Eliz kisírt szemmel feküdt a pamlagon. Az ablaktáblát bezárta, hogy a vakító hófény ne sértse szemét. Félhomály volt a kedves, leányos szobában, mely úgy tele volt az ő szüzies álmaival,

mint annak a kamélia-bokrétának üde színével, a mit a jó öreg Szekrényes küldött az üvegházból s mely egy tejszinű virágtartóban várta végzetét: az elkerülhetetlen hervadást.

Kezemet homlokára tettem, forró volt mint a tűz, a keze meg jéghideg.

- Mi történt, édes Eliz?

Felült, sokáig merően nézett reám, aztán gunyosan felkaczagott, könnyein keresztül.

- Semmi. Egy álommal kevesebb van a világon s egy boldogtalan leánynyal több.

- Szóltál anyámmal?

- Kötelességem volt. Anyám aztán felvilágosított, hogy én várurak unokája vagyok, s már csak családunk mostani anyagi helyzete sem engedi, hogy messzaliánszra lépjen egy szatócsné fiával az egyetlen Andrásfalvy-leány, de genere Andrásfalva.

- De végre ő is, engedni fog. Ottó nem mindennapi ember, és anyám kedvelte őt. Azt mondta róla, hogy álruhás herceg, olyan a fellépése. A szerelem tüzvésze ellen pedig - úgy tudom, - mind ez ideig a várurak unokáinak szive sincs kellőleg biztosítva.

Elizből kitört a fájdalom.

- Mindennek vége. Én sohasem megyek Ottóhoz anyám határozott akarata ellen. Ő pedig nem fog beleegyezni soha. Hanem azt kereken megmondtam neki, hogy nem megyek férjhez senkihez, ha hozzá nem adnak. Zárdába vonulok mélyen sebzett szívem bánatával. Mi nekem a család érdeke? Én nem adom el magam senki kedvéért.

Mintha bizony nem elkövettem volna mindent, a mit emberileg lehetséges, hogy elnyomjam szívemben ezt a szenvedélyt? Öntözgettem a józan ész hideg vizével a feltörő lángokat; ráborítottam a közönyösség és guny nehéz köveit; irgalmatlanul rátapostam a csillámló üszökre... hasztalan.

Utóvégre én is sokat tartok születésemre, a fényes névre, melyet viselek, az Andrásfalvy-várra, melynek csak egyetlen szeme van; engem is büszkének s előkelőnek neveltek, s volt idő, mikor azt hittem, hogy az első ember is nemesi levéllel jött a világra.

Nem elég, ha minden előítéletemet lerombolta az a hatalmas, nagy érzés, mely úgy tört reám, mint az árvíz egy alvó házra éjszakának idején?

Nem elég az én bánatom, sok álmatlan éjszakám, kisírt szemem? A megalázott büszkeség pokolbeli kinja? A megtört dacz, mely szelid odaadássá változott?

- Elég, édes Eliz, elég. Te sokat szenvedtél, átmentél a fájdalom tisztító tűzén. Nemes, nagy lélekre mutat, hogy az irtózatot harczból szerelmed került ki diadalmasan. Beszélni fogok anyámmal. Reményelem, hogy fellépésem eloszlatja köztetek a félreértés ködét. A szív és a lélek nemessége több az öröklött név nemességénél. Ottónak a kisujja többet ér, mint Kökörcsényi egész maga. Aztán Ottó legjobb barátom, és szívetek szép frigye kedves óhajom nekem. Hanem a sirásból elég. Én felelősséggel tartozom Ottónak, szép szemed ragyogásáért, melynek a sok sirás megárthat. Bizzál bennem szép, szelid galambom, majd minden jóra fordul...

El voltam határozva, hogy közbelépek, de meg akartam várni az alkalmas időpontot. Sokkal jobban ismertem anyámat, hogysem a dolgot azon melegiben előhoztam volna.

Anyám még mindig az ablaknál ült, mikor Eliz szobájából visszajöttem.

- Mit csinál Eliz? kérdezte tőlem, becsapva bibliáját.

- Sir.

Anyám lehuzta hosszú fekete keztyűjét, annak minden gyűrődött ujját kiegyengette, szép lassan, tempósan összehajtogatta, aztán letette maga mellé az ablak párkányára, s bizalmatlanul nézett reám.

- Mért sir?

Zavarba jöttem, elkezdtem hebegni, a fürkésző, lelkemre látó anyaszem nyugodt tekintetétől.

- Mért sir?... Mért is sir csak szegényke? Tulajdonképpen nincs is rá oka... mondtam, hosszú szüneteket tartva, hogy gondolataimat rendezhessem. - Érzékeny szíve van a lelkemnek, s anyácska talán tulszigoru volt hozzá.

Anyám fejét rázta, s még bizalmatlanabban nézett rám.

- Magad sem hiszed, a mit mondasz, Attila. Hogy volnék én szigoru hozzá, mikor a véremet is odaadnám érte? Hanem - tette hozzá, s fenyegetőleg felkelt székéből, egészen közel lépve hozzám, - képzeld, mit forgat nővéred a tapasztalatlan, fiatal fejében? Rangján alul akar férjhez menni. Rangján alul! fel tudod fogni ennek a jelentőségét? Most, mikor a család fényét, tekintélyét, vagyoni helyzetét kellene neki szolgálni szépségével! Nekem elhallgasson megvalósíthatatlan, badar álmaival! Ugy dobom őt el magamtól, mint ezt a keztyűt, ha terveimnek makacsan utjában áll...

Összegyűrte a keztyűt, aztán idegesen dobta le a földre.

Hirtelen átláttam, hogy ma hasztalanul kísérelném meg anyám megpuhítását. Kemény volna még ma, mint azok a divatos ércvázák, melyekbe naponként friss virágot tesznek gyöngéd leánykezek.

Hetek multak, a szigoru tél, a csikorgó hideg még folyton tartott. Eliz a szokottnál is inkább magába zárkózott, keveset evett, folyton soványodott és titokban sokat sirhatott, mert mindig fejfájása volt, a mi a sirás-rivás biztos jele.

A ház körül pontosan és szorgalmasan teljesíté kötelességét, de minden kedv és érdek nélkül, mintha valami részvétlen gép volna, valami óramű, melyet felhuznak, mely mutatja az órát, üt és - lejár.

Néma, elkeseredett harcz folyt a két nő közt, melyben egyik sem akart legyőzött lenni, de melyben előreláthatólag mégis csak az anya fog vereséget szenvedni.

Eliz szemelláthatólag fogyott és összement, mint a napnak kitett márcziusi hó. Át meg át járta őt a szerelem aranyos napfénye s szegény hideg, szüzsies, tiszta márcziusi hó napról-napra olvadt, fogyott, soványodott.

Anyám még makacsul tartotta magát. Elhivatta az orvost, a ki vasas fürdőt, vascseppeket s mindenféle erősítő szereket rendelt Eliz számára. Aztán négy szem közt, nagy fejcsóválás és torokköszörülés után így szólt:

- Minél előbb férjhez kell adni a leányt. Virágbetegsége van; az, a mi a melegházak elkényeztetett rózsatőinek. Gyökere a napsütött, szabad, erőteljes föld után vágyik. El kell ültetni valami derék fiatal ur portájára; hadd viruljon ott, boldogan, kinyujtogatva virágos, gyöngé ágacskáit.

Végre egy komor, beborult januáriusi reggelen azt jelentették, hogy Eliz nem kelt fel, ágyában maradt, nagyon rosszul érzi magát.

Hozzásiettem. Láza volt, olyasvalami kinozta, a mi a hidegleléshez hasonlított.

- Mi bajod, édes kicsi Elizem? Mid fáj?

- A szívem. Óh Attila, nem tudom elviselni ezt a helyzetet, fölülmulja erőmet. Nem mondhatok le Ottóról, ő drágább nekem, mint az egész világ. Senkit sem szerettem még úgy: se apámat, se anyámat, se téged, se harminczhárom unokanővéremet. Ha akarjátok, meghalok apránként a szemetek láttára, panasz nélkül, csendesen; halottja leszek a szerelemnek, melyet anyám méltatlannak tart egy várur unokájához, de lemondani nem tudok róla.

Könyekben tört ki, sirása a szívemet facsarta össze. Sovány, szinte áttetsző arczával, lázasan fénylő szemével, igazán hervadó virágnak látszott.

A habozás és várakozás ideje lejárt, itt gyorsan és erélyesen kell cselekedni. Elhatároztam, hogy szólok anyámnak.

Szándékomat megkönnyítette egy levél, mely aznap Ottótól jött.

Abban megírta, hogy Kökőrcsényi szándékosan belekötött, párbaj lett belőle, ő nagyon összevagdalta a gróft, ez most élet-halál közt lebeg. Ő nem akar megszökni, az elfogatási parancsot már kiadták ellene, bizonyosan elítélik és elzárják másfél esztendőre. Mert nagy bűn az, agyonszabdalni a „megszálló” sereg egyik „kitűnő” tisztjét. Forradalmi tünet, s most ezt (miután a nemzet nem ment lépre az oktrojált alkotmánynak, s Bécsben e miatt dühösek) még a szokottnál is szigorúabban fogják büntetni. A tisztek vérbenforgó szemmel járnak azóta, az ezredes boszut liheg, csak Kökőrcsényi viseli magát lovagiasan, a ki legényével megüzenve, hogy idejekorán szökjék meg külföldre, mert rosszat forralnak ellene.

Nem tagadom - ír - hogy másfél évi fogház nagy csapás reám. Ügyvédi irodám ezalatt tönkremegy s én újból kezdek az életet. Pedig már csinos ügyforgalmam volt, az emberek érdememen felül felkaroltak. Ítélethozataláig bizonyára szabadrúdon hagynak, nagy összeg biztosíték mellett. Szeretnék ezalatt Elizzel találkozni; eszközöld ki anyádnál e találkozást, melytől üdvösségem függ. Esetemet kiméletesen tudasd Elizzel, s mondd meg neki, hogy régi számadásom volt a fekete gróffal, a ki kikoszorúztatását nekem tulajdonította és azóta nem hagyott békét. Hogy mennyire szeretem, hogy mily hajnali fényt derített ő életem elhagyatott útjára, hogy ő a legédesebb, legjobb és legszebb leány a világon, a kinek nem vagyok méltó a lábaporát csókolni: mindezt és sok mást, a mi oly fojtóan nehezedik szívemre, mint a pincze levegőjére a forrásban levő borok párolgása, - majd élőszóval mondom el, ha az odautazásra az engedélyt megkapom.

E levéllel kezemben siettem anyámhoz.

Szokott helyén ült, az ablaknál, valami régi góthaiban lapozgatott.

Kint teljes erővel dühöngött a hóvihar. Az éjszaki szélben sűrűn és szilaján kavartak a hópelyhek; a szél olyan nagy zajt csapott időnkint, mintha a levegőben aczélsíneken vágató gyorsvonatok dübörögnének. A kéményekben úgy jajongott a szél, mintha fojtogatott emberek sikoltoznának. Néha kicsapódott egy-egy rosszul záródó ablak, vagy ajtó, de anyám nyugodtan ült helyén, még csak ki se nézett, hogy gyönyörködjék a felszabadult elemek boszorkánytánczában.

Kezet csókoltam és leültem mellé.

- Egy levelet szeretnék közölni veled. Ottó írta. Megengeded, hogy felolvassam?

Kezével elutasítólag intett.

- Nem érdekel a levele, édes fiam. Mit írhatna még, a mit nem tudnék jól? Hogy elforgatta annak a szegény lánynak az álmodozó fejét? Az, fájdalom, nem ujság előttem. Talán bizony formálisan megkéri a kezét? Kitelik tőle.

- Ottónak párbaja volt.

- Nem kaphatott valami életveszélyes sebet, ha irt neked.

- Nem, ő sértetlen maradt. Ellenfele Kökőrcsényi gróf lett a párbaj áldozata.

- Ah! egy gróf, egy jó családból való ember. Minek is mérik össze mindenféle emberrel a kardjukat? Ez az eredmény: egy szatócsné fia levág egy született grófit. Felfordult világ.

Nem akartam eltérni a céltól, melyet magam elé tűztem, azért hát nem feleltem anyám megjegyzéseire, melyek alkalmasak voltak mellékösvényekre terelni a beszélgetést.

- Ottó nem kereste az összeütközést. Ő csak védte magát s erre kétségtelenül joga volt. Bizonyára a gróf kötött bele, a ki boszuját akarta rajta tölteni.

- Ezt tudom méltányolni. Azt hiszem, a világ minden grófjának rosszul esnék, ha kikoszaroznák egy... hogy is hívják... Péter vagy Pál, vagy nem tudom, miféle nevű ur miatt. Megáll az ember esze, ha a kisasszonyok maguk kívánják kiválasztani a vőlegényüket, s minden válogatás nélkül a társadalom oly mélyen fekvő rétegeibe nyulnak férfiakért, a hol tintás lesz az ujjuk hegye. Hiszen mindig volt ügyvéd az Andrásfalvy-familiában, a hogy voltak inas, lovász, vadász és tisztartó urak. Az őseid is megbecsülték az ügyvédjüket, a ki az uradalom nagy pereit vitte, leültették asztalukhoz, jól megfizették a fáradságát, de, fidonc, egyik Andrásfalvy-leánynak sem jutott eszébe férjeül választani egy ügyvédet, kulcsárt, lovászt, vadászt, vagy effélét. Péter, vagy Pál ur - nem is tudom, minek mondjam - ügyes, kedves ember. Az egész emberben van valami nagyurias, - a nevén kívül. Már pedig a név sokat tesz, mert azt adja gyermekeinek - az én unokáimnak. Megvallom, hogy nem nagyon vágyódom a kis Péter-Páloknak nagyanyjává lenni. Ebből a nagy megtiszteltetésből nem kérek. Nem tudnék mit csinálni a csillagkereszttemmel.

Hangom, hogy kibeszélje magát, hadd csillapítsa ezzel is belső ingerültségét.

- Ottó az én legjobb barátom, anyám. Ő több, mint nemes emberek utódja: ő maga nemes ember a szó legszigorubb értelmében. Tisztességes társadalmi állása, jó modora, sok esze van - sokra viheti még. S ha nem is viszi sokra, Eliz szereti, ő az én egyetlen nővéremnek szíve választottja.

Hangom komolyan, ünnepélyesen csengett, anyám láthatta, hogy mély meggyőződésből beszélek.

- Jól teszed, ha védelmezed: ő végre is barátod. Én is úgy tennék a te helyzetemben.

- De, anyám, az istenért, értsen meg, Eliz napról-napra betegebb. Bele fog halni ebbe az emberfölötti küzdelembe. Hisz ő egyetlen leánya, fel tudná őt áldozni előítéletek kedvéért? Engedné meghalni a titkolt szerelmi bánat miatt?

Anyám láthatólag mehökkent, aztán vontatottan, hangjában kevesebb biztossággal folytatá.

- Az élet és a halál Isten kezében van. Nem olyan könnyen hal meg az ember, mint képzelgő fiatal lányok hiszik. A bánat poharában nincs gyorsan ölő méreg; a ki kiissza, egy kicsit megfogy, egy kicsit halványabb lesz, egy kicsit sir, - azután feled és megvigasztalódik.

- De hisz anyám, ő a te leányod; úgy van nevelve, hogy egész valója fellázd azon gondolat ellen, hogy ő Ottóba szeressen. Nem is rajta mult, hogy a szerelem erősebbnek bizonyult akaratanál. Én tanuja voltam néma küzdelmének. Erőszakosan elfojtotta szívében a szerelem szavát és gunyolta, kicsinyelte, gyűlölte azt az embert, épp úgy, a hogy te most gunyolod, kicsinyled és gyűlölöd.

Anyám összevonta szemöldjét és keze idegesen megmozdult.

- Erős szót használsz, fiam. Csak azt gyűlölhetjük, a kit valamikor nagyrabecsültünk.

- Jó, majd megbecsülöd még te Ottót. De most másról van szó. Eliz szívét egy emlékezetes tavaszi napon elborították a szerelem édes, ellenállhatatlan hullámai. Hozzá fordult teljes bizalommal s te őt ridegen elutasítottad. Sokkal engedelmesebb leánynak van nevelve, hogysen Ottóhoz férjhez menjen határozott akaratod ellenére, de fogy, sápad, haldoklik. Virághullás lesz a házban, jó anyám, ha nem engedsz. Menj, nézd meg magad. Addig ne mondj se igent, se nemet.

Látszott, hogy meg van ingatva határozatában, bár nem akarta elárulni a nagy felindulást, melyet beszédem benne keltett. Felállott és szó nélkül kiment, hogy megnézze Elizt.

Nemsokára visszajött, arcza a szokottnál is halványabb volt, szemei mélyen beestek, hangja remegett.

- Fogass be, hozasd el az orvost. Siess, egy pillanatot se késs! Nagyon rosszul van szegény.

Eliz igazán nagy beteg volt. Anyám nem mozdult az ágya mellől; éjjel-nappal ápolta, elleste minden gondolatát, kívánságát; gyöngéd, kényeztető neveken szólitgatta, hűvös kezével hűsítgetve a beteg lány forró homlokát.

A betegnek lázálmai voltak, hangosan kiabált segítségért; azt képzelte, hogy Ottót üldözik, ezüstpalástos, középkori lovagok fogják kivont kardokkal körül; sötét kötömlöczbe hurczolják, odakötik két vaskarikához az andrásfalvi vár komor boltivei alatt; tüzes vasakkal égetik ki szemeit - a miért elég merész volt fölemelni azokat a várur csodaszép leányáig.

Sikoltása velőkgig hatott a lánynak, a mint kedvesét nevén szólította. Anyám megrendülve ült ágya mellett, szeretetteljes, kedves szavakat suttogott fülébe, hogy felizgatott, beteg képzelődését lecsendesítse.

Aztán elmúlt a roham s a beteg órákig feküdt mozdulatlanul, mint egy kivágott rózsabokor az erdőszélen, közel azon erdei kuthoz, a hol Ottóval először találkoztak.

Ez így tartott három nap és három éjszakán. Végre a betegség jobb fordulatot vett, az orvos kijelentette, hogy a drága beteg tul van minden veszélyen.

- Nagyon érzékeny szive van, - mondá az orvos, - óvni kell a nagy felindulásoktól és a bánattól. Mert, ha nem tudnám, hogy tenyerükön hordozzák és az egész háznép kedvét keresi, azt kellene hinnem, hogy titkos bánata van.

Ezen a szerencsés napon, mely visszaadta nekünk Elizt, anyám feltűnően gondolkozó és mélázó volt. Látszott rajta, hogy valami nagy dolgot forral, de még nem tudja magát elhatározni, mily módon adja azt értésünkre.

Egész délelőtt Eliz gyermekkorából elevenített fel apró történeteket. Hogy mily szelid, engedelmes, okos, jó kis leány volt világéletében. Elmondta a gyermekkor apró baleseteit. Az első fogakat; az első gyűgyögést, az első lépést s azt a fontos pillanatot, mikor a sarokba állított baba először állt meg a maga lábán s midőn megennivaló ingadozás között felbillent „az európai egyensúly”. Azután áttért a későbbi évekre, a francia bonnok, angol nyelvmesterek és zongora-sánczmunkák korára. Mily szorgalmas volt ezekben az időkben a kis Eliz, hogy zavarba hozta okos, bátor kérdéseivel a tanítóit! Csupa gyönyörűség volt hallgatni a lelkemadtát. Majd érdekesebb kor jött: a serdülő szüz tiszta álmái, mikor a leányka szive egyszerre tele lesz az ideális, vágy nélküli érzelmek fehér virágaival. Mikor még nem a férfiszem nyugtalanítja, hanem a csillagok fénye, egy virágos ág árnyéka, a tavaszi szél üde fuvása, a vadgalamb bugása ablaka alatt.

Mindez emlékek, mint könnyű nyári felhők, vidáman és kedvesen vonultak el szemünk előtt mindenkit megaranyozott a mögöttük rejtőző napfény: az Eliz fiatal és vonzó alakja.

A mint anyám így beszélt, szeliden és békülékenyen, úgy tűnt fel előttem, mint egy sötét, komor, boltíves, hideg épület, melynek tetejét letépte a szél és most a külső világosság, a verőfény akadálytalanul járja át minden kis zugát.

Végre, miután jól előkészített bennünket arra, hogy valami meglepőt fogunk tőle hallani, mintegy odavetve kérdezé tőlem.

- Hogy van a gróf?

- Melyik gróf?

- A kit a te barátod megvagdalt.

- Ah! Kökörcsényi? felgyógyult.

- S a te barátodat mégis becsukják?

Eliz halvány lett, feje erőtlenül hátrahanyatlott. Szememmel, kezemmel, fejemmel intettem anyámnak, hogy vigyázatlanul beszél. Ő úgy tett, mintha észre se venné integetésemet.

- Ne félj Attila, nem lesz baja barátodnak.

(Én nem is féltem, de Eliz!)

- Másfél esztendő nem a világ, - folytatá, - bár újra intettem, hogy veszélyes beszéd tárgyat választott, de neked hosszú idő volna mindaddig nem látni őt. Nehéz megpróbáltatás volna ez baráti szivednek. Másfél évig fogynál, buslakodnál, csak árnyéka volnál magadnak. Epednél, mint a beteg virág! Már hiába, ilyenek a lányok... akarom mondani: a férfiak, ha barátjukért remegnek... Igaz, sokáig nem volt inyemre, hogy barátodat nem a hozzád illő magas körökből választottad. Vőmnem... akarom mondani: fiam barátjának olyant szerettem volna, a ki grófi, vagy bárói koronát visel. De hát a lányok szíve... férfiak szívét akartam mondani... szeszélyes, nem hajlik meg az öregek parancsának... Szerelem... azaz barátság dolgában nem hallgatják meg a fiatalok az öregeket. A magamforma rozsdás vén asszony már kiment a divatból, nem sokat adnak rá, akármit beszél. Hanem a bánatból, sirásból elég volt leá... fiam. Ne mondja senki, hogy kemény szívem van; ne legyen, mint Attila mondá, a házamban virághullás. Ha valakinek meg kell hajolni, ha egyikünknek engedni kell: hadd legyek én az. Legalább annyi hasznomat vegyétek, hogy nem állok utjába boldogságotoknak. A császárné egyszer azt mondta nekem: ha valami kérésem lesz, feltétlenül teljesíti. Tartogattam ezt az ígéretet, mint valami talizmánt. Rangot, kitüntetést, kincseket szerezhettem volna családomnak, de azt mind megszerezheti magának Attila; fiatal, tettvágyó akarata előtt nyitva áll az egész világ. Én felmegyek a jövő héten Bécsbe, meglátogatom régi barátaimat, a császárné színe elébe járulok és emlékeztetem őt ígéretére és - kinyitom vele egy szegény fogoly ajtaját. Fiam, megszerezem barátod szabadságát? Két hét múlva kezét foghatsz vele, karjaid közé zárhatod... akár el se válasz tőle többé egész életedben...

Megértettem anyámat, ő hozzám beszélt, de Elizhez szólt. Nem az én jó barátomat akarta kiszabadítani másfél éves fogságából, hanem az Eliz - vőlegényét. Mert most már semmi kétségem sem volt, hogy anyám büszkeségét és ellenállását megtörte az Eliz betegsége és szenvedése, hugom és Ottó boldogságának immár semmi sem állott utjában.

Meghatva csókoltam meg kezét s Elizhez fordultam, a ki fénylő, könnyelábadt szemmel hallgatta mindezt.

- Hát te nem örülsz, Eliz, hogy visszakapom... barátomat?

Nagyon elpirult s zavartan mosolygott. Aztán örömkönyeket sirva, fehér arcocskáját anyám kezére nyugtatta.

- Mily jó vagy te, anyám.

- Ohó, mondám tréfásan, micsoda sirás ez az én barátomért? Tulajdonképpen nekem kellene örömkönyeket hullatni, nem neked. Vagy Ottó neked is barátod? Ezt ugyan kétszer se mondd anyám előtt, mert kész lesz Bécsben azt kérelmezni, hogy zárják el az istentelen szivtolvajt tizenöt esztendőre. Pedig szegény Ottó jobban szeretne holtig raboskodni, bezárva lenni a hugom szerelmes kis szívébe; meglánczolva, mint a világ legboldogabb gályarabja, az Eliz hófehér fiatal két karjával; nem látva egyéb világosságot és napfényt, mint a mi a hugom kék szeméből ragyog reá.

- Jól van, jó fiamuram, csak rágalmazd anyádat, szólt anyám és kinézett az ablakon. Kint szép, derült téli idő volt, a hófelhők elvonultak; a megfagyott hófúvásokon csengőbongó szánok repültek tova.

- Megváltoztatom határozatomat. (Eliz arcán az aggodás árnya futott végig.) Nem a jövő héten megyek fel Bécsbe, hanem holnap. Attila majd elkísér... ámbár ő nagy hazafi.

- Szívesen elkísérlek Bécsbe, mama. Ámbár talán Pesten is el lehetne intézni ezt a dolgot.

Anyám nem tudta megállani nevetés nélkül.

- Nem mondtam? Ezek a kuruczok csak egyetlen esetben szeretnének a császári városba bemenni: lóháton, hadizászlók alatt, mint győzelmes ellenség; úgy, a hogy Hollós Mátyás király. De most meg kell adnod magadat, Attila. Bécsbe kell jönnöd, nagy urak előszobájában ácsorognod, ha hamarosan vissza akarod kapni a... barátodat.

Soha sem készültem még nagyobb örömmel utra s Eliznek sem volt egy év óta nyugodtabb napja ennél.

*

Másfél hét múlva szűk családi körben tartottuk meg Eliz eljegyzését Ottóval.

Anyám elnézve Ottó szép arcát, elegáns, karcsu növését, előkelő, könnyed járását-kelését és hallgatva a szerelem pezsgőjétől megittasult fiatal embernek eszes, finom, szikrázó ötleteit, halkán mondá nekem:

- Jól fog illeni neki a nemesi czim. Mert reménylem, hogy ki fogja érdemelni. Ennyit legalább elvárhatok a leendő vőmtől. Még sokra fogja vinni, ha az Andrásfalvy-család áll a háta mögött.

Szegény jó öreg asszony, ha te akkor, mikor ezt mondtad, fölemelhetted volna a végzet fekete leplét s beláthattál volna a jövődőnek gyászos szövedékeibe! Ha beláthattál volna!...

(Vége az első kötetnek.)

MÁSODIK KÖTET

NYOLCZADIK FEJEZET.

Régi ismerősök.

Vagyoni viszonyainkat rendeztük a tavaszon. Az ősi birtok kétharmadát s az ősi házat eladtuk, a vételárból kifizettük a család minden adósságát. Az andrásfalvi omladék vár aljába csinos gazdatiszti lakást építtetett apám, utolsó évében; ez a tiszta, hófehér, derült, kényelmes kis ház most anyám és Eliz menedéke lett. A megmaradt birtokrész körülötte terült el, így hát a jó öreg Szekrényes, a kit bottal se lehetett volna elverni házunktól, oly hü maradt anyámhoz a megpróbáltatás napjaiban, könnyü szerrel gazdálkodhatott, a keze ügyébe eső földeken.

Én kijelentettem anyámnak, hogy a birtok jövedelmét az ő fentartására és Eliz hozományára kívánom teljesen fordítani. Néhány ezer forinttal zsebemben megyek a fővárosba, szerencsét próbálni, pályát nyitni magamnak. Vegye ugy a dolgot, mintha valamelyik ősöm menne hadi kalandokra idegen országba, lóháton, talpig fegyverben, egy szál csatlós kíséretében. A hasonlat szerencsésen volt megválasztva arra nézve, hogy anyám ellenállása legyőzessék. A régi lovagvilág színében tűnt fel előtte a dolog, hogy a család fiatal sarja dicsőséget, hirnevet, magas állást meg keresni az ország szívébe, honnan talán porlepetten, kifáradva, de a diadal koszorújával fején tér majd meg az ősi vár aljába épített új családi lakba.

Érzékeny bucsut vévén enyéimtől s erős fogadást téve, hogy hetenkint legalább egyszer hosszú levelet írok haza, vidáman és merész reményekkel eltelve hagytam oda Andrásfalvát. Négy nap múlva már a főváros egyik jóhírű vendéglőjében ebédeltem, azon határozott szándékkal, hogy a falusi élet unalmáért s az elmúlt tél kellemetlenségeiért néhány heti uras, vidám szórakozásokkal telt élettel kárpótolom magamat.

A mi kedves fővárosunk ekkor már az a hely volt, a hol az ilyen dicséretes szándéknak semmi sem állott útjában.

Csinos, két szobából álló legényszállást béreltem ki a váczi-utczában; a nappalt elegáns klubokban és kávéházakban töltöttem el; hat óra felé pompásan megebédeltem az Angol királynéban; azután színházba, orfeumba, szengerájokba jártam; színház után egy kis csendes ferbli következett, úgy, hogy gyakran reggeli szürkületkor vetődtem haza, végigkopogva a kemény kövezeten, valami felkapott operett fülbemászó dallamát dudolva, abban a szent meggyőződésben hajtva álomra kábult fejemet, hogy jól töltöttem el a napot. Másnap fényes délben ébredtem fel, a fejem kegyetlenül fájt a hitvány franczia pezsgőtől, de egy jó hideg fürdő helyreállított s én bátran kimehettem a májusi lóversenyekre, hol az előkelő világ szokott összetalálkozni.

Ugy látszik, még nem tudták az emberek, mily nagy változás állott be anyagi helyzetünkben, mert szívesen fogadtak, avval a figyelemmel, a minővel nagy fekvő birtokok szerencsés örökösét szokta fogadni a világ.

A lóversenyeken jelentékeny összegekben fogadtam, de csak elvétve nyertem.

Igy mult el két hónap, mint egy fényes, zajos tánczvigalom. Eleinte kedves volt nekem az élénk színek összhangja, a selymek, ékszerek, ragyogó szemek fénye, a zene hangja, a langyos, illatos légkör, a fiatal vállak, mint hajnalpirban égő havasok. Aztán az az érzés kezdett erőt venni rajtam, a mi a tánczoló fiatalok szívét reggel felé elfogja, mikor a gyertyák tövig leégtek, a virágok meghervadtak, a jókedv felszökellő hulláma bágyadtan visszahull, a csipkék meggyűrődnek, az arczokon unalom köde látszik... s a lebocsátott függönyök résein betör a reggeli szürkület hideg, józan, fakó világossága...

Ebben a lelki állapotban barangoltam egy délután az utczákon.

Késő tavaszi délután volt, kezdték meggyújtogatni az utczalámpákat. Hideg szél fujt, a lámpák üvegburkaik alatt is nyugtalanul lobogtak.

Kevés ember járkált, csak a kinek dolga volt; az ég be volt borulva, a szürke esőfelhők alacsonyan függtek a háromemeletes házak felett.

Mindenféle szűk utczákon át, kiértem a Dunához.

Elöttem jól ismert alak tűnt fel hirtelen, a ki egykedvűen támasztotta meg hátát a kőpart vasrácsához.

- Csecse Jóska! kiáltám, megölelve őt nagy örömömben.

Nem sok idő múlva legényszállásom legkényelmesebb karosszékébe ültettem, szivart dugtam szájába, frissítőket, hideg hust hozattam s unszoltam, beszélje el történetét, attól az időtől fogva, mikor a kisváros nagy megbotránykozására elszöktetett egy csinos színésznőt, tőkepénzesnek adván ki magát.

A hozzá hasonló embereknek vannak néha, ily lélektanilag megfejtethetlen tettei.

Még jól emlékeztem ez esetre: a szöktetést megelőző napokon minden este a színházban láttuk Csecse Jóskát. Rendkívül ki volt csipve; kifogástalan fehéreneműje, fekete szalonkabátja, frissen borotvált, ragyogó tokája valami tőkepénzeshez tette hasonlóvá. Kabátja gomblyukában egy szál piros szegfűt viselt, gyöngyházfoglalatu, elegáns gukkerén erős sortüzeket irányzott a színésznő felé, kik lenge, könnyű ruhájukban ugyancsak ki voltak téve annak a kedves veszélynek, hogy tüzet fognak a szakács égő parázshoz hasonló szemétől.

A hajdani jól táplált, pirospozsgás, gömbölyű szakácsnak csak árnyéka volt az a Csecse Jóska, a ki most szemközt ült velem. Megsoványodott, megöregedett, a haja megszürkült, félénk alázatos, elhanyagolt külsejű szerencsétlen flótás vált belőle.

A felhozott sashegyi megoldotta nyelvét s ő éjjeli tizenkét óráig folyton beszélt. A csinos színésznő néhány napi szerelmi boldogságot okozott neki, de a mulékony gyönyört méregdrágán kellett megfizetnie. Megtakarított pénzecskéje csakhamar felment a színésznő öltözékeire. Költségesen, jól éltek, a míg a pénzben tartott. Mikor elfogyott, a szakács hazakiváncsizott sültjei mellé, de hölgye nem engedte, hozzá tapadt, mint a piócza, erőszakolta, hogy - legalább balkézre - esküdjenek meg. Pénzért zaklatta folyton. Tőkepénzesnek hitte, a ki főszenyestől rejtegeti aranyait. A színigazgató a szakács vagyonából akarta kitartani egész szintársulatát. Éktelen dühbe jött, mikor ez azzal állt elő, hogy a templom egerénél is szegényebb, mióta rájok költötte megtakarított pénzecskéjét. Nem hitték el neki, gyötörték, kinozták, az ürmőpoharat fenéig kiittatták vele, a mért néhány napig ajka a szerelem örömpoharát érinté.

Nehányszor megszökött tőlük, de mindig ráakadtak. A mellett hölgye szeretőket tartott, botrányosan élt, szemérmetlenül áruba bocsátotta hervadó szépségeit. A szenvedések egész zápora ömlött a szakács fejére a szerelem azon könnyü, rózsaszín felhőjéből, mely a szöktetés után néhány napig kedvesen uszált szegény Csecse Jóska akkor még derült életégén.

Könybe lábadt szemmel beszélt a válogatott szenvedések azon egész kinzó-kamrájáról, melylyel vallomásra akarták birni, hogy hova rejtette tömérdek kincseit.

Én részvétellel hallgattam végig mondókáját, szorgalmasan töltöttem a bort gyorsan kiürülő poharába. Megigértem, hogy valahol tisztességes állást szerzek neki.

Barátságos beszélgetés közt csakugy repült az idő s éjfél után két óra volt, mikor a divánra pompás ágyat vetett magának az elázott férfiú, a hol is végignyújtózván, csakhamar megelégedetten hallgattam medvedörmögéshez hasonló egészséges horkolását.

Én még sokáig nem tudtam aludni, Csecse Jóska alvó alakja körül a kedves emlékek lépői röpködtek. Aranyos lepécskék, szinte félálomban hallgattam himporos, finom szárnyacskájuk összeütődését s repülésük halk neszét. Nagy erővel feltámadtak lelkemben a kis városban töltött napok gyermekemlékei. A konviktus kertje, nyugodt, magas kőfaltól körülzárva, melyen verőfényes napokon derült árnyékok szaladoztak... A Rózsikáéknál töltött boldog idő, mikor az angolkisasszonyoktól hazakisértük a kis leányokat; czipőcskéjük nyomát elragadtatással kerestük a homokon; mikor ő - a tizennégyéves leány - arczomat rózsás ujjáival megveregetve „kis tacsónak” nevezett s szemmel látható örömmel tűrte a gyüölött tűzérhadnagy udvarlását... Aztán a temetői jelenet, mikor éjszakának idején a „Szózat”-ot énekeltük a honvédsírok körül, míg a márcziusi szélben lobogó fáklya fényében a ránk küldött katonaság szuronyai csillogtak... Mindezen emlékek hatása alatt némi megindulással gondoltam Csecse Jósikára, a ki ma is a világ legmegelégedettebb és legjobban táplált szakácsa volna, örökké kitűzve arczán a jó boroktól eredő jókedv piros zászlócskáját, ha el nem szöktet egy csinos arczu színésznőt: balsorsát, veszedelmét, megrontóját.

Hogy a konviktus ifjúsága nem teszi immár a boradót hetenkint kétszer az ő kegyteljes lábaihoz; hogy nem föltétlen ura többé néhány száz kúrához, fiatal gyomornak; hogy nem árasztatja többé reájuk jóindulatának áldásait jókora darab borjusültek, piruló farsangi fánkok és egyéb nyalánkságok alakjában; egy szóval, hogy nem lehet többé az intézet megtestesült bőségszaruja - mindennek egy nő az oka.

Az otthonról elhozott pénzből még megvolt háromezer forintom, ezt reá szánom. Én meg végét szakítom annak a czélnélküli, könnyelmű életnek, mely családunk mostani anyagi helyzetéhez úgy sem illik; bátran nekivágok az életnek, hogy a magam erejéből legyek valamivé.

Ezzel a dicséretes, komoly elhatározással hunytam le álomra szememet s reggel kilencz óra felé ébredtem fel.

Szándékomat közöltem a szakácsossal s az egész hetet barangolásra fordítottuk, alkalmas kis fogadót keresve, melyet számára megvehetnék vagy kibérelhetnék.

Három napi járkálás után találtunk végre egyet, mely teljesen megfelelt kívánságunknak. A budai hegyek között, az erdőszélen állott, útjában a kirándulóknak, a kik akarva, nem akarva betértek e kedves, tiszta helyre, hol jó bort mértek s a hol kipihenhatték magukat. Télen meg a kőhajításra fekvő sváb falu fiatalsága járt ide mulatni, meg a fővárosba igyekező fuvarosok.

Az alkut hamarosan megkötöttük s én vagyonom végső maradványával boldoggá tettem egy szegény, jó embert, a ki az élet viharos tengerére sodortatott a kisvárosi élet csendes, nyugodt kikötőjéből.

Egy hétig folyt aztán az új rendezkedés. A tüzhelyet jelentékenyen megnagyították, jeléül, hogy az új tulajdonos főbüszkesége: a jó konyha lesz. Egész sereg ragyogó rézedényt vásárolt össze Csecse Jóska, üstöket, nyársakat, lábasokat. Magának egy fehér szakácssapkát vett, melyet hetykén félrecsapva viselt. Fogadójának hangzatos czimet adott: „A habléányhoz”. Különös gonddal volt, hogy az udvarban levő nagy diófa alatt csinos lugast készítsen, vadszőlővel befuttatott lécekből összeróva. Tekepályát is állított, mesterséges golyófogóval és két fekete táblával, a hol vasárnap azoknak a sváblegényeknek nevei lesznek megörökítve, a kik kilencz bábút dobznak egy dobásra.

Mielőtt kis fogadóját végképp megnyitná, felkért az én barátom, hogy hadd rendezzen barátságos kis vacsorát tiszteletemre. Két vendéget fog csak meghívni, összesen négyen leszünk. Hogy ki lesz a két vendég, azt semmi szín alatt nem akarta elárulni. Az meglepetés.

Egy szombat délután értem jött s magával vitt. A kedves, tiszta kis fogadó hivogatólag intett felénk a lombok közül s nemsokára ott ültem a vadszőlővel befutott lugas alatt, míg a barátom zajtalanul járt-kelt körülöttem, kíváncsian fehér asztalterítővel borítva be a kis kerekasztalt, melyen négy személyre terített. A hűtőben karcsu nyaku boros üvegek hűsöltek; egy mellékasztalkán rózsaszínű sonkaszelet s mindenféle hideg felvágott volt felhalmozva és a frissen sült kenyér illata érzett mindenfelé.

A vadszőlő levelei mozdulatlanul függtek, aztán jött egy gyenge nyári fuvalom és száz meg száz rést nyitott a könnyű, zöld lombfalban; az így támadt réseken aranyos végű sugárnyilacskákat lövöldözött be az ingerkedő napisten.

Csodálatos nyugalom volt körülöttem és szívemben is, a hogy itt ültem, azon gondolkozával, kik lesznek a kedves vendégek, a kiknek társaságában egy kellemes estét fogok tölteni?

Az udvaron könnyű női léptek hallatszottak, egy férfi kísért, egyenesen a lugas felé jöttek mind a ketten.

Villámgyorsan átfutottam jóismerőseim névsorán. Kik azok, a kiknek most lépteit hallom? Kinek a fényes szeme fog bekandikálni mindjárt a szőlőlevelek között? Micsoda jól ismert, halk, dallamos női kaczagás zendül meg odakint, mintha ezüstcsengetyűk csilingelnének?

Ha Katinka volna, nem tudnék ily nyugodtan, álmodozva ülni itt, valami titkos erő a szívembe nyilalna, megérezném, ha ő közelednék felém. Ez nem ő, nem ő!

Nyugodtan, minden izgatottság nélkül vártam tovább. Kellemes bágyadtságot éreztem, mint meleg fürdő után; de nem azt a vad, fájdalmas, szívszorító érzést, mely kedvesünk közeledtére vesz erőt rajtunk.

A lugas bejáratánál Rózsika állott, mögötte Lerchenfeld mosolygott reám.

Igazán kedves meglepetés.

Rózsikát régen nem láttam, nagyon szép fiatal asszony vált belőle. Férje maga volt a megtestesült boldogság és megelégedés. Első pillantásra látszott, hogy házasságuk szerencsés, hogy szeretik, becsülik, imádják egymást.

A barátságos és szíves üdvözlések után ezer meg ezer kérdéssel árasztottuk el egymást.

Lerchenfeld elmondta, hogy vámhivatalnál kapott igen jó alkalmazást; ők fővárosi lakosok s nagyon megszokták Pestet, nem kíváncsiak el innen sehova. Házasságuk boldog, másfél-éves kis leányuk van, a kinél nem ismernek sem szebb, sem okosabb, sem kedvesebb gyermeket kerek e világon.

Természetesen elhittem nekik. A beszélgetés után a kis Rózsika körül forgott jó ideig. Elmondták - gyakran egymás szavába vágva - egész másféléves élettörténetét. Az első sirás, melyet Lerchenfeld, Rózsika erélyes tiltakozása daczára, hajlandó volt egy háromnapos macska nyávogásához hasonlítani. Az első keserves csalódást, mikor kilenczhónapos korában elválasztották, de melyet az életben valószínűleg még sokkal keservesebb és nehezebben elviselhető csalódások egész fekete gyöngysora fog követni. Töviről-hegyire elbeszéltek a kis lélek első eszmélését; előszeretettel az apja bajusza s az édesanyja fényes fekete haja iránt, mely azoknak örökös czibálásában nyilatkozott. Senki sem hinné (ezt a megjegyzést az apa tette), micsoda nagy erő van az ő kislánya kezecskéjében; mily elszántan megy neki a dadája pisze orrának s mily nehéz lefogni két kis lábát addig, míg este alváskor szorosan bepólyázzák. Fiu vezett el benne, tévé hozzá a fiatal asszony szelid melankóliával.

Apróra megismertettek a másféléves honpolgárnő minden csodálatraméltó tudományával. Mennyire szereti a lámpafényt; hogy fekszik hanyatt, gyöngyszemhez hasonló lábujjacskaival játszadozva; hogy áll meg a sarokban; hogy tesz nagy, bár még nem elég határozott lépéseket;

hogy gügyög az istenadta fáradhatatlanul; micsoda tigrisugrással veti magát a kiszemelt tárgyakra, földhöz vágva mindent, a mi a keze ügyébe esik.

A gyermek, mint a vadszőlő levelei közt betörő napfény, át meg átjárta minden gondolatukat s beszédük, gondoskodásuk, aggodalmuk örökös tárgya volt.

Mikor jól kibeszélték magukat, nekem kellett elmondani, a mi velem azóta történt, mióta utaink elváltak.

Bizony, a mit én mondtam, nem volt oly vidám, kedves, napfényes beszéd tárgy, mint a gyermek. S mikor apám haláláról s halála után beállott anyagi zavarokról szóltam, mintegy sötét, mélységes, komor árnyékok estek társalgásunk derült, csillogó színei közé.

Ez a délután életem egyik legkellemesebb délutánja volt.

Jóizü falatozás, iddogálás, beszélgetés közt sebesen mult az idő. Csecse Jóskát is leültettük közénk, a ki tragikomikus jeleneteket beszélt el nekünk rövid ideig tartó házassága idejéből. Rózsika többször elpirult, mikor a mi nekihevílt barátunk kényes részleteket hozott elő.

Hanem ezen is szerencsésen átestünk. Közös unszolásunkra, Rózsika énekelni kezdett. Nagyon kedves, üde hangja volt, szívesen elhallgattam volna reggelig; de ő kijelentette, hogy a kis Rózsika százszorta szebben fog énekelni nála, mert valami csudálatos iczi-piczi alt hangja van.

Erre Lerchenfeld bizonyozott, hogy alt hangja nem is lehet másfél éves gyermeknek, legfőlebb mezzószoprán.

Az éneklésbe aztán mi is beleegyedtünk, de a mi kedves barátunk bortól megedzett hangja úgy tulzugta valamennyiünk énekét, mintha a közel sváb faluban félrevert öreg harangot kongatnának.

Csecse Jóska pohárköszöntőt is mondott, melynek homályos értelmével máig sem vagyok tisztában.

Én pedig elnéztem Rózsikát és férjét, a hogy ragyogó szemük egymáson pihent, a hogy boldogan egymásra mosolyogtak, a hogy egymás szavába vágva, versenyezve magasztalták annak a kis verébfióknak emberfölötti, csodás tulajdonságait, a ki szerelmes, tiszta hű szívének élő záloga volt.

Késő este hagytuk el a „Hableányt”. Végig mentünk az alvó erdő mellett. Megriadt madarak röpdöstek ágról-ágra, aztán újra minden elcsendesedett.

Én elül mentem Rózsikával, Lerchenfeld és Csecse Jóska utánunk ballagtak.

Ujhöld volt, alig látszott az égbolton vékony, ezüstös sarlója. A fű harmatos volt lábunk alatt, a fiatal asszony kecsesen felfogta szoknyáját.

Jó darabig szótlanul mentünk egymás mellett, míg végre én törtem meg a hallgatást.

- Mit csinál most a kis Rózsika?

- Alszik. Ha látná, mily bájosan fekszik kis vaságyában, kék szalagos takarója alatt, karocskáját feje fölé hajtva. Megenni való kurta kis karja van, egy parányi fekete folt van rajta. Szép leány lesz, ha felnőtt. Magának szántam.

- Nekem? Nagyon köszönöm belém helyezett bizalmát.

A kis lányokról a nagy lányokra fordult a beszéd. Rózsika faggatott, van e már, a ki a többenél jobban tetszik nekem?

Kitérőleg feleltem.

- No csak vallja meg. Maga nagy türelemmel s érdeklődéssel hallgatta végig, a mit kis lányunkról össze-vissza beszéltünk ma este. Ezt csak akkor teszik a nőtelen férfiak, ha fülig szerelmesek egy leányba s komoly szándékkal járnak utána.

Addig vallatott az ő nyílt, szeretetreméltó modorával, míg végre elszóltam magam és a Katinka nevét említettem.

A fiatal asszony kezével tapsolt és visszafordult férje felé.

- Tudom már... tudom már, Katinkának hívják.

- Kit hívnak Katinkának?

Lerchenfeld oly hangosan kiabált vissza, hogy Rózsika csitítani kezdte.

Egészen hozzá ment, ujját a szájacskájára tette és egész halkán sugta férjeurának:

- Attila Katinkába szerelmes. Katinka, mily szép név!

Azután újra visszafutott hozzám és a fiatal nők kíváncsiságával faggatott tovább:

- Mondja csak, nagyon szép leány az a Katinka? Szőke? Barna? Gesztenyeszin a haja? Milyen hát? - beszéljen.

Nem sok volt, a mit elmondhattam s azt se mondtam el mind. De ez a beszélgetés felizgatott s én a ragyogó szemü, szép fiatal asszonykához ezekkel a szavakkal fordultam:

- Tudja Rózsika, a maguk boldogsága nagyon felzavarta a szívemet. Én is ilyen boldog szeretnék lenni.

- Az lesz, barátom, csak jöjjön hamar tisztába Katinkájával. Tegyen úgy, mint én. Emlékszik mily egyenesen nekimentem annak a csinos tüzérhadnagynak, a ki csakugyan a horgomra került, mert ime, férjemmé lett?! Látja, minden úgy van jó, a hogy van. Ha akkor - tudja... mikor kis tacsónak hívtam magát s maga a templomból hazakisérgetett engem, - viszonzni találok hirtelen fellobbant érzelmeit, hol volna most Katinka? Nem nagy baj lett volna-e, ha mint az én férjem utólag szeretett volna bele? Mily jó, hogy most oly szabad, mint a madár, odaszállhat a Katinkája nyitott ablakára...

Mikor barátaimtól elváltam, édes gondolatokba merülve ballagtam hazafelé. Az elcsendesett utcákon járva, a jövőről, az életről gondolkoztam. Szegényen, teljesen ráutalva a magam erejére, elhatároztam bátran szembeszállni az étellel s mint távoli felhőkből a csillagok fénye, oly kedvesen ragyogott felém képzeletben küzdésem végső célja, harczaim édes jutalma: a Katinka képe...

A következő napon Rózsikának és férjének feltártam helyzetemet. Tanakodtunk, mit tegyék? Végre abban állapodtunk meg, hogy irok Ottónak, aztán, ha eljön, kisütünk valami okos dolgot.

Ottó harmadnap megérkezett és helyeselte szándékomat, hogy a magam erejével akarok magamnak pályát nyitni.

Azt hamar beláttuk, hogy a politikai viszonyok miatt gondolni sem lehet arra, hogy közpályára lépjek, bár nevem, családi összeköttetéseim és boldogult apám érdemei miatt ezen a téren sokra vihetném. A csalóka napfényt, melynek izgalmi atyám halálát elősegítették, a nemzet kora reményeinek elfagyása követte. A megyék kapui újra bezáródtak, az országgyűlés, óvást jelentve az erőszak ellen, eloszlott; ismét német világ nehézkedett fojtó köd gyanánt az országra, csak a templomok tornyai nyultak ki a hideg, szürke ködtengerből, bár az egyházak szószékei sem voltak mentek üldözéstől, a hatalom kopói ide is követték a nemes vad nyomát s felverték ezen menhelyéből is a szabad szót, ha tehették.

A politikai pálya fényes utja tehát el volt zárva előttem. Jogot végeztem, legokosabbnak látszott ügyvédi irodát nyitni; de az csak néhány évi gyakorlat után lehetett. Addig is hirdetést tettünk közzé a lapokban, csakhamar jelentkezett is egy jónevű ügyvéd, a kinek ügyvédbajtárra volt szüksége. Hamar megalkudtunk vele, nagy öröömre tisztességes havidíjat fizetett, egyelőre elég jól megélhettem belőle.

Ottónak lelkére kötöttem, hogy anyámmal óvatosan szóljon e dolgról. Nem tudná elviselni a gondolatot, hogy Andrásfalvy Attila de Andrásfalva egy szürke ügyvédnek néhány forintért legyen még szürkébb segédje. Ugy kellett feltüntetni előtte a dolgot, mintha ez a szórakozásnak csak egyik komolyabb neme volna; előkészület az ő egyetlen fia fényes pályájához; egy fajtája az uri passzióknak.

Én hamar beletaláltam magamat új helyzetembe.

Kedvem telt a vastag percsomók átolvasásában; érdekes válóperek, hamis bukás, csőd, véres büntettek, mindenféle bonyolult örökségperek tanulmányozásában telt el időm nagy része. Mindez a peres ügy az emberi szenvedélyek és emberi bűnök egész kloakája volt. Megannyi bizonyítéka annak az állatnak, mely az emberben lakik.

Az ügyvéd az, a mi a pap: az emberek gyóntatója. Micsoda titkokat sugnak fülébe a megszorult adósok; egymás vagyonára áhító atyafiak; megátalkodott gonosztevők, a kik az akasztófa alatt állanak; kaczkias szép asszonyok, a kiknek nagyon nehéz viselni a szerelem rózsalánczát - egy embertől; a kiknek nehezükre esik a házaselet üvegházának langyos, egyforma levegőjében élni, a szabad élet egészséges viharai s a könnyű szerelem forgószele helyett.

Egy délelőtt az ügyvéd azzal bizott meg, hogy bizonyos okmányokat vigyek Ládházihoz aláírás végett.

- Ládháziék itt laknak? kiáltám és éreztem, hogy nagyon elpirulok.

- Néhány hónap óta. Ismeri a bankárt? Eredeti ember. A felesége született bárónő, az öreg X. bárónak fiatal, szépséges özvegye, egy fél év óta vette el. Az asszony alig tíz évvel idősebb a mostohaleányánál, mert Ládházinak első házasságából eladó leánykája van: Katinka. Őt is ismeri talán? Az ugyan okos dolog, a leány jó parthie, valóságos aranyhalacska, amellet eszes, mint az ördög, vidám, jószívű, egészséges. Ha magának volnék, amicze, kivetném utána a hálómat. Kerek háromszázezer forintot kapna vele hozományképpen, nem megvetendő summácska az a mai világban. Visszavásárolhatná rajta az andrásfalvi birtokot, Ládházi meg szerencséjének tartaná, hogy leányát egy Andrásfalvy veszi el, de genere Andrásfalva.

Röviden és hidegen válaszoltam.

- Nem vagyok hozományvadász, ezt a mesterséget megbecstelenítőnek tartom. Az ügyvéd ur nem jó helyen lépett föl tanácsaival.

- Nono, puskaporos hordó, szólt az ügyvéd nevetve, ne lobbanjon fel oly hamar. Eszemágában sem volt önt, fiatal ember, megsérteni. Mért is tettem volna? Azért nem ítél meg nekem semmiféle bíróság munkadíjat, sem perköltséget, de még egy garast se. A magamforma öreg ügyvéd ember meg van szokva praktikus oldaláról fogni fel a dolgokat. Ládházi Katinkát pompás tavaszi esőnek nézem (aranyesőnek), mely az andrásfalvi földekre hullva, kicsalja abból a gazdaság vetéseit. Hanem azért, édes öcsémuram, nincs mért haragudni. Akad majd elég ember, a ki a kisleány háromszázezer forintját nem nézi oly szemüvegen, mint maga, s nem fél, hogy megégeti a kezét, ha hozzányul. Bizony öcsém, Istennek ez a szép világa ugy van berendezve, hogy ideáлизмussal nem sokra megyünk benne. Olyan az, mint szép női

arczon a fátyol: nem véd meg sem a szélről, sem a hidegtől, sem az elfullasztó nagy hőségtől. Legfőlebb arra jó, hogy gátolja a tisztánlátásunkat.

Utközben volt miről gondolkoznom. Egy városban lakom Katinkával és nem éreztem meg, hogy itt van ő is.

Nem sugta meg semmi az ő közellétét, mintha épp oly közönyös volna rám nézve, mint az a többi háromezrezer emberi lény, a ki még rajta kívül Pesten lakik.

Megnőtt-e vajjon, mióta nem láttam és megváltozott-e? Emlékszik-e még reám? Arra a szomorú végső vacsorára, melyen ő csókot hányt apám felé s melyen meghalni látta az életerős, hatalmas embert, élete delén, oly hirtelen, mint a hogy egy villámsujtott tölgyfa lángra gyul és elég?

Ládházi a kecskeméti-utczában lakott, a maga házában.

Egész sor egymásbanyiló szobán mentem át, míg Ládházi szobájáig jutottam. Nagy fényüzéssel volt butorozva valamennyi szoba s oly kifogástalan előkelőséggel, mint akármilyen főúri palota.

A bárónő szelleme és izlése látszott itt mindenütt.

Ládházi felugrott ültéből és egész az ajtóig elém sietett. Az ő ismeretes rövid mondataival fogadott.

- Micsoda jó szél hozta hozzám? Na, ugyan örülök. Katinkát nem látta? Nagyon megnőtt a kis tolvaj. Mindjárt behivatom s kiadom neki a napiparancsot, hogy öcsém velünk ebédel. A bárónő rokonaival Bécsbe ment. Nem is tudja? Valóságos eleven bárónőt vettem el. Hajhaj! nagy dolog az az előkelőség, öcsém. Mióta belejutottam, úgy érzem magam, mintha üvegből volna a világ, üvegből az emberek, üvegből a házam... alig merek megmozdulni, nehogy összetörjek benne valamit. Hála Istennek, a lányom nincs üvegből, azt legalább meg lehet fogni, ha kedvem tartja. Maga sincs üvegből. Vashat van. Az a szegény betyár a megmondhatója, a kit elevenen elcsipett, mert nem mutatta be magát annak az aranyos ördögmotolla lányomnak, a kinek eleven eszében egy légio fióksátán lakik. Ni, éppen itt jön, úgy rohan be, mint egy haragos szélroham, csak úgy csapkodja maga után az ajtót.

Csakugyan Katinka jött, de biz az nem csapkodta az ajtókat, nem is rohant úgy, a hogy az apja mondta, hanem szép csendesén jött felénk, délczegen, felemelt fővel, ragyogó szemmel... egész nagy leány. Bizony sokat szépült, sokat fejlődött, mióta nem láttam. Kedves mosoly villant fel a szemében, mikor megpillantott, ez a mosoly aztán bevilágította egész arcát, sokáig ott rezgett parányi kis száján, mint félig kinyitott rózsabimbón a napfény.

- Ah, Andrásfalvy ur! milyen kellemes meglepetés.

Ebben a megszólításban benne volt a nagy leány szüzies tartózkodása. A kis leány, a ki bizalmasan „Attilá”-nak hívott; a ki beavatott gyermekéveinek ártatlan titkaiba; a ki csókba fogadott velem s egy feledhetetlen tavaszi éjszakán mellém könyökölt pozsonyi házuk vaserkélyén, - az a vidám, bátor, bohó gyermek nem volt sehhol.

Kezet szorított velem, anyámról és nővéremről kérdezősködött; mikor megtudta, hogy jó ideje Pesten lakom, szemrehányást tett, hogy olyan sokáig nem jutott eszembe fölkeresni őket. Különben hogy érzem magam ebben a nagy kötömlöczen? Ő jobban szerette Pozsonyt, de itt is megszokta már az életet. Még mindig sokat kell tanulni. A mama sok hiányt vett észre nevelésén; nem volt még eléggé kicsiszolva. Ja, a mama a megtestesült illem és előkelőség, ő pedig igazi hamupipőke. Nem veszem észre a papáján, hogy a szokottnál hosszabb mondatokban beszél? Ez is a bárónő műve, a ki dicséretreméltó buzgalommal és kitartással neveli őket...

Mindezt komoly arczczal mondta, sőt a guny is átértzett néhol beszédén, mint a jó vörös boron a carbenet-szőlő gyöngye fanyarsága.

Beszélgetés közben mégis felmelegedett lassankint. Ládházi az általam hozott iratokat nézegette, zavartalanul szólhattunk egymással.

Kérdezte, mivel foglalkozom? Azt hitte, bálók, lóversenyek és színházak miatt vagyok itt. Elcsodálkozott, mikor elmondtam, hogy az urfiéletnek vége, az élet komoly feladatai várnak rám, mert atyám hirtelen halálával családuk vagyoni helyzete rosszra fordult.

- Akkor ön boldog ember, - mondá, gyors, ragyogó pillantásokat vetve rám. - Mit ér az élet küzdelem nélkül? Mit ér az, ha a jólét keményhéju gyöngykagylójába születésünktől fogva bezárva, mint a tengeri csigák: nem érezzük a hullámok erejét, a szél zugását, a szabad élet, a szabad mozgás örömét és megpróbáltatásait?

- Ugy szereti a szabadságot?

Katinka hévvel felelt:

- Hogyne szeretném, mikor a rabság iszonyu! Alig szabadultam ki az intézetből, máris rab vagyok újra, az illemnek, az előkelő tartásnak, a mesterkélt műveltségnek rabja.

Meg kell tanulnom, hogy kell enni, inni, járni, ülni s az ásitást elfojtani, mely ebben az unalmas házban önkéntelen elfogja az embert. A bárónővel új, feszes világ költözött be ide. Én és apám igen nyárspolgáriás lények vagyunk az ő szemében, most hát át akar bennünket idomítani. Nem veszi észre rajtunk az előkelőség csallhatatlan jeleit? Nem veszi észre - ön, a kinek anyja csillagkeresztes hölgy, a ki ilyenekben tehát szakértő, - hogy mily finomak, légiesek, mily nagyurasan törekenyek vagyunk?

- A bárónő szereti a társadalmi formákat?

- Szereti? Ez szintelen kifejezés. Vér helyett előkelő nagyuri modor foly ereiben, és illemet lehel ki magából. Óh, engem halálra gyötör örökös leczkértetéseivel! Mindig résen van, mindent észrevesz, egyetlen mozdulatom se kerüli ki figyelmét. Ha nem volna udvariatlan olyan szép asszonyt, mint a bárónő, goromba hasonlattal tisztelni meg, azt mondanám, hogy mint a boszorkánynyomás, úgy elszorítja lélekzetemet. Hanem az nem chic, idegen férfi előtt panaszkodni. Mert maga - előkelő fogalmak szerint - teljesen idegen férfi reám nézve, hisz még a bárónő mama nem vette szigorú vegyelemzés alá. Nevet? Ha többször eljön hozzánk, majd meggyőződik róla, mily igazat mondtam. Maga is belekerül a mama lombikjába. Mindenféle erős tüzek fölé tartja, hogy tisztába jöjjön az ön alkatrészeivel: hány százalék hamisítatlan kék vér van benne? nincs-e alkatrészei közt egy kis fölösleges elem - egy kis polgári hajlandóság? Jaj önnek, ha a lombikban kiderül, hogy a kétségtelen uri származás aranyerei mellett jó adag vastartalom van magában - alávaló, szürke demokratikus vastartalom: - a munka szeretete, melynél fogva ügyvéd mellett dolgozik...

- E szerint a bárónő nagy vegyész, - mondám - csodálkozással hallgatva a fiatal leány egyenes, igaz, lángoló lelkének ez őszinte megnyilatkozását.

- Csitt, a papa ide hallgat... Most magukra hagyom, én meg utánanézek a szakácsnének, mert arról ne is álmodjék, hogy ebédre eleresztjük. Az első vidám ebéd, melyre hosszú idő óta papával együtt kilátásunk van. Ne féljen, míg odaleszek, a papa nem fog panaszkodni. - Ő teljesen jól érzi magát, hogy oly szép, fiatal asszony rablánczát viseli, mint a bárónő mama. Ő boldog. Na, tudja, úgy, a maga módja szerint.

Kilebbent a szobából, a szépség, fiatalság és a bájosság kedves benyomását hagyva maga után.

Mig Katinka künt járt, mi elvégeztük hivatalos dolgunkat apjával. Az okmányokat aláírta, olvashatatlan, kövér, szarkaláb betűkkel.

Oly szívesen marasztalt, hogy - főleg Katinka miatt - örömmel elfogadtam ebédre hívását.

Faggatott, mit mondott Katinka a bárónőről.

- Nem nagyon szeretik egymást, tette hozzá magyarázólag. Katinka olyan, mint a vadrózsa-bokor, a bárónő meg olyan, mint valami drága meglegházi virág. Az a szelet, szabad levegőt, záporosót kívánja, s azt akarja, hogy minden ágacskája úgy nőjön, a hogy neki tetszik; ez mindig egyforma langyos levegőhöz, az üvegház falától mérsékelt napfényhez s rendes öntöz-getéshez van szokva. Az én leányom nehezen türi meg a feszes, élettelen, nevetséges magaviseletnek és eljárásnak azt az egész rendszerét, a mit a bárónő „bon ton”-nak nevez.

Az ebéd vidáman folyt le. Ládházi sűrűen koczcintott velem, lármás jókedve volt és ebéd után csibukra gyujtott.

Katinka tréfásan megfenyegette apját, a bárónő mama, - az illemes és előkelő szerencsét-lenség e valóságos pandoraszelenczéjének haragjával ijesztgetve az öreget.

Örökösén figyelmeztette a bankárt, a bárónő leczkéztető modorában.

- Ládházi, ne igyék oly mohón s oly sokat, mint egy szomjas kőfejtő. Ne koczcintson mindig, mint valami mulató diák. Ládházi, ön hangosan nevet, mint egy megcsiklandott szobaleány... igazán, idegessé válik az ember maguk között. Kérem Ládházi, hisz maga úgy füstöl, mint valami gyárkémény. Fidonc, ön pipát vesz a szájába; mért nem áll ki mindjárt a kapuba vele? De Ládházi, ennek az adomának, a mit maga elmond, nagyon nyárspolgári szaga van...

Igy ment ez a végtelenig. Katinka vontatott hangon, gyöngén selypítve beszélt, lenézést kifejező, hanyag kézmozdulatokkal, rá sem nézve arra, a kit leczkéztetett: tökéletesen jól adta a bárónőt.

Ládházi nagyokat nevetett neki, sőt a maga dörmögő, mély hangján és esetlen mozdulataival még utánozta is méltóságos nejét.

- Katinka, kitől tanulta maga azt az illetlen, friss járást? Mintha sietős dolga volna s ki volna szabva az ideje, mint egy varróleánynak... Káviários kifli-szeleteket ne egyék, az nem való fiatal leányoknak... Ni, hogy elpirul, olyan lett, mint a pipacs; hallja, az nem előkelő. Előkelő asszonyok arcza olyan, mint a márvány: hideg, érzéketlen, fehér s nem szabad, hogy meg-lepetéseknek legyen kitéve az ily márványarcz, a vér játéka miatt...

Az apa és leánya így foglalkoztak kölcsönösen a bárónéval, míg aztán Ládházi elszunyókált ujságlapja mellett, és mi ketten jobb foglalkozást találtunk annak a tisztelt hölgynek az örökös emlegetésénél, a ki az igazi előkelőség s a szigorú illem élő mintaképe gyanánt jár-ke-l a világban; a ki (mert a legelőkelőbb hölgy is bevégzi egyszer e földi pályát) bizonyára élesen meg fogja róni a halál neveletlenségét, a ki hirtelen, bejelentés, névjegybeküldés stb. nélkül toppan be hozzá és keblére öleli őt hideg, sorvasztó, csontkarjaival... holott ő nagyságának azelőtt sohasem volt bemutatva, s akkor látták először egymást...

Csendben voltunk s hogy apját föl ne költjük, halkan beszélgettünk. Eliz és Ottó eljegyzése került szóba. Elmondtam, mennyire ellentállott anyám e boldog szövetségnek; mily kemény harczot vívott szívében az anyai szeretet s az udvarhölgy elfogult büszkesége. Leírtam Eliz lassu hervadását; mint egy nyár elején száradni kezdő fiatal fa, olyan volt szerelmi bánatában. Végre elbeszéltem a beteg fácska gyógyulását, attól a pillanattól kezdve, mikor anyám beleegyezett, hogy ráessék az Ottó szerelmének tiszta, teljes napvilága.

Katinka megindulással hallgatta a kedves szerelmi történetet. Fényes szeme tele lett könnyel, szájacskája gyöngén megrándult az elfojtott sirástól.

Aztán, mintha harmatos virág volna, szeme hirtelen megszikkadt s a régi daczos, erősakaratu Katinka erélyességével mondá:

- Eliz helyében bizony én nem hervadoztam volna olyan sokáig.

- Hát mit tett volna, édes kis Katinka?

- Elhagytam volna anyám házát, odamentem volna Ottóhoz és így szóltam volna hozzá: barátom, maga férfi, szeret engem, én is szeretem magát, védelmezzon meg az egész világ ellen.

- Mindez szép dolog, - szóltam mosolyogva a kis leány lelkesedésén, - de igazán megtenné-e, ha arra kerülne a dolog?

- Megtenném. Lássá, Attila, velem is megtörténhetik ilyesmi.

- Hogyan, önnel is?

- Apám jó ember, azelőtt nem volt velem szemben akarata, de most erősebb akarat uralkodik mindkettőnk sorsa fölött.

- A bárónő, az ön szép mostohája!

- Igen, a mostohák mostohája. Mit csodálkozik ezen? Hisz ő jó hozzám, előzékeny, nyájas, tudja, mint a macska, mikor még behuzza körmeit. De jaj volna nekem, ha nyíltan ellentállanék vasakarátának. Ő szeretné kiválasztani a férfit, a kihez hozzákössem életemet, de abból semmi sem lesz. Sohasem megyek ahhoz, a kihez ő akarja.

Meghökkenve fürkésztem arczát s ijedten mérlegeltem szavainak értelmét.

- Csak nem azt akarja mondani, hogy... kerestem az alkalmas kifejezést, de hirtelen nem találtam meg...

Egyenesen, merően rám nézett.

- Igenis, azt akartam mondani. Csak mondja ki nyíltan, a mit gondol.

Zavarba jöttem átható, fénylő pillantásának hatása alatt. Hirtelen megfordult az eszemben, hogy társalgásunk veszedelmes ponthoz ért s nekem egyáltalában nincs jogom hozzá, hogy közönyös érdeklődés helyett oly kinos érdeklődéssel s mohó kíváncsisággal várjam szavait. Mit mondhat nekem, a mi felett szabad volna bánatot mutatnom? Hogy a bárónő férjhez akarja adni ehhez, vagy ahhoz az urhoz?

Mi van ebben meglepő? Hisz egészen nagy leány, a kinél a férjhezmenetel oly emberileg előrelátható s küszöbön álló esemény, mint az érett cseresznyénél, vagy a kinyílt virágnál az, hogy leszakítja valaki. Mit állok hát itt sóbálványnya változva, szivemben valami nagy szomorúság előérzetével?...

Erőt vettem izgatottságomon és lehetőleg nyugodtan, bár kissé elhalványodva, válaszoltam:

- Nincs okom, hogy gondolataimat elrejtsem. Rám azt a hatást tette beszéde, hogy a bárónő, mint gondos, jó anyához illik, gondoskodni kíván a maga jövőjéről s ez önt nyugtalanítja, bár azt hiszem, egészen ok nélkül. A bárónő választása mindenesetre oly férfiura fog esni, a ki teljesen méltó lesz ilyen kedves, szép, okos és elragadó kis leányhoz, mint a minőnek én magát ismerem.

Abban a szent meggyőződésben éltem, hogy sikerült udvarias, hideg szavak alá rejtteni izgatottságomat és hirtelen támadt rossz kedvemet.

Katinka, székében hátradőlve, fejét kissé lehajtva, egy pillanatra sem vette le rólam szemeit, a míg beszéltem s e nyílt, ragyogó szemekben valami olyan különös vegyülete volt a gunynak, dévajsnak, vidám jókedvnek és bátor elhatározásnak, hogy attól aztán igazán elvesztettem a fejemet s nem tudtam befejezni mondókámat.

- Folytassa kérem, - mondá, mikor a hosszú hallgatást már megsokalta. - Oh, maga Attila, nagyon okos ember s szépen el tudja rejteni szavak alá gondolatait. Hanem azt rossz néven veszem magától, hogy olyan könnyű szerrel tudna rajtam, ha tudnillik a mostohaanyám volna. Maga talán jobban ki tudná választani számomra a férfit, a kihez hozzámenjek, mint a méltóságos bárónő, a mostohám. Maga legalább ismeri az izlésemet. Hanem tudja mit, egész tisztelettel kijelentem, hogy nem megyek egyhamar férjhez, bárhogyszeretné is maga meg a bárónő mama. Tudom, hogy nagyon szeretnének tőlem megszabadulni. Aztán nem is olyan könnyű dolog - a hogy magát kifejezte - méltó férjet találni, válogatós vagyok nagyon és követelő. Meg aztán makacs; de milyen makacs! Mint valami kis havasi számár. A hasonlatom nem tetszik? Mondjon jobbat. Hadd halljam, mihez hasonlitaná maga az én makacsságot? Mondja, barátom!

Ezt a „mondja barátom”-at olyan gyöngéden ejtette ki s oly kedves pillantással kísérte, hogy valami mondhatatlanul édes borzongás futott át rajtam, az ébredő szerelem borzongása; az a muló didergés, melyet tavaszi és nyári napokon hajnalhasadáskor érez az ember.

- Hogy mihez hasonlitsam a maga makacsságát, Katinka? Valóban nem tudom. Legfeljebb ellentállás van benne, mint a fiatal ágacskában, mely, a mennyire erőszakosan elhúzzák, az ellenkező irányban még egyszer annyira hajlik vissza. Egyáltalán a hasonlatokra nézve egyszer és mindenkorra kijelentem, hogy azokhoz nem értek. Nem is hasonlítgatom én magát se virághoz, se csillaghoz, se más valamihez, mert maga kedvesebb és szebb nekem a föld valamennyi virágánál s az ég minden csillagánál.

- Ohó, barátom, hisz maga bókol. Akár csak Kökörösényi volna.

- Melyik Kökörösényi? A gróf, a dragonyostiszt? Hát ismeri?

- Melyik? - s Katinka oly hangosan kaczagott, hogy Ládházi megmozdult s egy alkalmatlan legyet elhajtott az orráról. - Pszt... fel ne ébreszszük apát... Hát még több is van az unalmas és elbizott emberek eme fajtájából? Két Kökörösényit már nem tudom, hogy tudna elviselni a földgolyó, mikor ez az egy is sok, a ki a bárónő mamánál nagy kegyben áll s a kit...

- Férjül szántak önnek? - kiáltám, elfeledkezve az okosságról s azon feltett szándékomról, hogy nem árulom el magamat Katinka előtt.

- Eltalálta, kedves Attila.

- A nővérem kikosarazta, mondám kárörömmel s oly mohón, hogy a kis lány, a ki mozduatlanul rám nézett fekete szemével, elnevette magát.

- Én bizony nem kosaraztam ki.

- Elég baj. Azon az emberen igazán nincs semmi; mi tetszik magának rajta?

- Mondtam már, hogy nem tetszik.

- Hát akkor?

- Hogy miért nem kosarazom ki? Mert még nem volt alkalmam reá. Nagyon egyszerű dolog ez, kedves Attila. Majd megteszem, ne busuljon.

Éreztem, hogy kegyetlenül elszóltam magamat, s minthogy Katinka kinyilvánítá, hogy Kökörösényi nem sorozható a veszedelmes vetélytársak sorába, kedvem újra feléledt. Most már magasztaltam Kökörösényit nyakra-főre. Elsoroltam minden valódi és minden képzelt jó

tulajdonságait: hogy nagyon csinos ember, hogy férfias, hogy sok esze van, hogy művelt, hogy daliás, disze virága a tisztikarnak, hogy, egyszóval, tökéletes, emberfölötti erényekkel felruházott, angyali lény. S mindez azért, mert - nem tetszik Katinkának.

Világos, hogy ezzel még jobban elrontottam a dolgokat s még nagyobb zavarba estem.

Katinka azonban nem mosolygott többé, csak nézett reám mély, rejtelmes, sötét szemével, mintha a lelkemben akarna olvasni.

A szobában csend volt, a lebecsátott függönyökön átszűrődött a napfény; nem hatott be ide a nyugodt szobába semmi a hőségből, porból, forró szélből, nélkülözésből, gyűlöletből és bánatból, a mi künt, az élet széles országútján a többi embereket gyötri és kinozza. Csak a nagy fali óra járt méltóságosan, hogy harsány ütésével fölébreszse délutáni álmából Lád-házit, a ki oly bambán nézett körül először, mintha valamelyik elegáns teásbolt kirakatában a fából készített kínai ember volna; aztán apránként eszmélni kezdett s különféle kérdéseket intézett hozzám, melyekre én roppant szórakozottan feleltem.

KILENCZEDIK FEJEZET.

A megkísértés.

Néhány hét múlva megjött Ládháziné s minthogy ezen időben gyakran jártam a házhoz, alkalmam volt megismerkedni vele.

Szép nő volt, de hidegnek, tartózkodónak, sőt gőgösnek találtam. Éles szeme hamar észrevette, mily érdeklődéssel viseltettem Katinka iránt s meglátta azt is, hogy hozzám sokkal barátságosabb, nyájasabb a leány, mint Kökörösényihez. Ez őt bosszantotta és ingerelte. Ugy látszik, kedves terve volt előmozdítani a Kökörösényi és Katinka házasságát s most veszélyeztetve látta szándékát az én fellépésem által. Nem is titkolta, hogy ellenséges érzéssel viseltetik irányomban. Minden alkalmat megragadott, hogy kedvenczét kedvező színben tüntesse fel a leány előtt; engem pedig elborított gunyos észrevételeinek, kicsinylő megjegyzéseinek, csipős, égető társalgási módjának szikraesőjével. Elhanyagolt, sértegetett, kellemetlen vitákba bonyolított s így nagyon megnehezítette közeledésemet Katinkához, a ki láthatólag sokat szenvedett az engem ért apró, tervszerű megaláztatások miatt, melyeket módjában állott ugyan enyhíteni, de melyeket megakadályozni nem tudott.

Katinka belátott mostohája kártyájába, de utóvégre leány volt, a kinek óvakodni kellett, nehogy feltűnően a pártomra álljon e kicsinyes küzdelemben.

Büszkeségem végre fellázadt s én kerülni kezdtem Ládháziékat. Forrt bennem az elfojtott indulat és lestem az alkalmat, hogy Kökörösényin álljak boszut mindazon apró megaláztatásokért, melyeket érte kellett szenvednem a bárónőtól, kinek ő kedvencze volt, s a ki, mint nő megfosztott engem a lehetőségnek még árnyékától is, hogy a szenvedett sérelmekért megtorlást vehessek.

Hanem azt meg kell vallani, Kökörösényi ügyesen és kifogástalanul viselte magát velem szemben: nem lehetett belekötni sehogy. Ugy tett, mintha tudomása sem volna a köztem s a bárónő közt folyó furcsa háborúról, s mintha sejtelve sem volna, hogy annak tárgya ő.

Aztán ő sem feküdt rózsákon, sőt neki kényesebb volt a helyzete, mint az enyém, mert Katinka azzal bosszulta meg a bárónő beavatkozását, hogy kegyetlenül elbánt a szegény Kökörösényivel, nyíltan kimutatta lépten-nyomon, hogy ki nem állhatja a rákényszerített udvarlót.

Már kezdtem reményleni, mikor egy szép napon új fordulat állott be, a bárónő ördögi ügyességének jóvoltából, a ki végkép elriasztott engem a szerelmi csataterőről, hol már diadalról kezdtem álmodozni...

Egy forró, nyári délután az ügyvéd szobájába hívott s gondosan betett ajtó mögött bizalmasan felkért, menjek Ládházihoz igen fontos ügyben.

Vonakodtam és kértem, ha lehetséges, muljék el tőlem e pohár. Nem szívesen megyek most oda.

- Mi baja van? Hisz magának ott nyert ügye van.

- Van ám, de nem nekem.

- Hát kinek?

- Kökörösényi grófnak.

- Annak a...

- Igen, annak a... csinos, ügyes embernek, - mondám ridegen, utját vágva ezzel minden bizalmaskodásnak az ügyvéd részéről.

A princípálisom nem az az ember volt, a ki az ilyen dolgokat erőszakolná. Száraz, üzleties hangon monda:

- Az iroda érdeke kívánja, hogy ön menjen Ládházihoz. Hogy milyen lábon áll a kisasszony-nal, ehhez nincs közöm, az az ön dolga.

Ezzel az ügy el volt döntve.

Az ügyvédnek joga volt engem odaküldeni, a hová neki tetszett. Ez ellen nem lehetett kifogásom, a míg irodájában szolgáltam. Rosszkedvűen fogtam kalapomat s megindultam Katinkáékhoz. Szerencsémre - vagy talán szerencsétlenségemre - senki sem volt otthon. Megkönnyebbülve mentem vissza az irodába, de estig nem tudtam dolgozni semmit.

Másnap furcsán éreztem magamat. Reggel, mikor kinyitottam a szememet, fájt a fejem. Gyorsan fölkeltem hát s fürödni mentem. Sokáig elidőztem a hűvös habokban. A fürdőszoba színes ablakán csillogva szűrődött át a napfény s a víz zöldes, tiszta felületét majdnem fenéig megvilágította. A habok oly gyöngéden emelgettek, hogy szememet behunyva, gyermekkorom jutott eszembe, az édes anya ringató karjai.

Fürdés után hazamentem mesterségesen meghűvösített szobámba, kényelmesen leheveredtem s olvasni kezdtem. Apró, érzéki történetkéket olvastam, könnyűvérű nők történetét, a kik hamar gyuladnak szerelemre s a kiknek hitvallása a gyönyör. Láttam őket - képzeletben - csábítóan fogyatékos ruháikban, éreztem hajuk illatát, hallottam égő suttogásukat s azt a halk, elhaló nevetést, melytől szíve mélyéig meborzong a szerelmes férfi.

Kint növekedett a forróság s a szoba levegőjét mindjobban áthevítette. Nehány aczélkék, bátor legyecské, rést talált valahol a jól elzárt redőnyökön s jól érezve magukat a hűvös homályban, gyöngye zajt ütve szállongtak a kerevet körül. Az asztalon bronzvirágtartók fénylettek, a már néhány napos tearózsák illatában volt valami halotti szag.

Fogtam őket s a felemelt redőny nyílásán az udvarra dobtam; semmi sem volt most kedvemre, a mi a hervadásra és elmulásra emlékeztetett.

Minthogy az ügyvéd e napra a Ládházival való személyes értekezést tűzte ki feladatommul, elhatároztam, hogy a délelőttből szentheverdel napot csinállok s estefelé megyek el a bankárhoz.

Délben kevesebb étvágygyal ettem, de annál többet ittam. Ugy éreztem, mintha torkom kiszáradna és mohó szomjuságomat nem tudnám csillapítani.

Ebéd után mély, erős álomba merültem. Érzéki látományok gyötörtek. Harsányan nevető, napsütött bőri, egészséges parasztlányokat kergettem a mezőn. A magasan nőtt, buja fü megcsiklandozta talpamat és térdemet. A fü közül csodálatos színpompájú virágok tekintettek elő s a rétség szélén hegyi patak iramlott tova; oly sok mozgás, frissesség, zaj volt sebes folyásában. A nap szemembe sütött s a hosszú futástól nehezen vettem lélekzetet. Egy megállt a lányok közül, gyorsan ölembe fogtam s szájacskájára nyomtam vágyó ajkamat.

Elmult öt óra, mire felébredtem. Nem tudtam volna négy fal közt maradni tovább. Legkönnyebb kabátomat vettem fel s csakhamar hátam mögött volt a városnegyed, melyben laktam.

Kijutottam a Dunaparra. A vízvezetékre alkalmazott csövekből erős sugarakban jött a víz, az utakat öntözték, meg is frissült a levegő köröskörül. Elegáns fogatok rohantak a főúton, a szerszámok, kocsisok gombja, lovak szőre fénylett.

A forrongó élet e forgatagába elmerülve, lassan haladtam előre.

Ez a zaj, tolongás, a fény s a színek örökké változó játéka, a tömeg testének kisugárzó hőisége, a szemembe sütő napfény, a felhangzó rövid kacajok: csak fokozták véremnek szokatlan nyugtalanságát. Csaknem bódultan mentem, a merre az áradat vitt. Átengedtem magamat, mint reggel, fürdés alkalmával, a zöldes haboknak.

Végre Ládházi palotája előtt álltam.

Az inas azt mondta: Ládházi és leánya kikocsiztak, csak a bárónő van itthon. Vissza akartam fordulni, de a bárónő, megjelent az üvegháznak berendezett széles, fedett folyosó ajtajában és kezével intett, hogy kövessem.

Lenge, áttetsző szövetből volt a ruhája, hasított, bő ujjából vállig kilátszott fehér, gömbölyű karja. Haja lazán volt feltűzve, divatos, teknősbéka héjából készült hajtüvel, szeme, kifejezése álmodozó, járása lassu, mint a napsütött hullámnak ringása.

Két roppant rododendron között két kerti szék volt, ide vezetett. Hanyag kézmozdulattal mutatott helyet maga mellett; ő leült, kecses mozdulattal huzva magához ruhájának hosszú uszályát. Mozdulatlanul álltam egy helyen, semmi kedvem sem volt leülni mellé.

- Haragszik? kérdé, legigézőbb mosolyával. Nincs inyére ugy-e, hogy Katinka és ön közé álltam? Már pedig ez ugy van, kedves barátom. Én nem akarom, hogy olyan nagyon boldog arcokat lássak magam körül, mint az önöké volna, ha férj és feleség válnék belőlük.

- Csodálatos, mondtam keserűen, hogy a boldogság látása a bárónőnek fájdalmat okoz.

- Igen, én Mefisztotelesz vagyok, női alakban. A földet ugy szeretem, ha a szó teljes értelmében siralomvölgye. A nevető embereknel jobban szeretem a siró embereket; mások öröme hidegen hagy, de gyönyörűséggel tölti el szívemet a mások szenvedése.

- Különös vallomás, bárónő, hanem nincs rám valami nagy hatása az ilyen szavalási próbáknak.

- Ön szavalási próbának nevezi. Legyen. Szavak fölött nem vitatkozom önnel. Hanem mondja, Andrásfalvy ur, mit tart maga felőlem? Mit gondol; jó vagyok én, vagy rossz?

- Férfi sohasem mondhat nőről rosszat, válaszoltam ridegen és ellenséges pillantással fürkésztem a bárónő arcát, mintegy leolvasni törekedve azt, a mi e szép arc mögött rejlik.

- Goromba. Azt akarja mondani, hogy csak rosszat mondhatni rólam?

- Én azt nem mondtam. Lehetne jót is.

- Ah, igazán kíváncsivá tesz. Mi az az ismeretlen jó, a mi bennem rejlik? Szeretném színről-szinre megismerni.

- Ne szerénykedjék, bárónő, önnek egy egész sereg jó tulajdonsága van. Megszámlálhatatlan, mint az ég csillaga.

- Azért nem tud hát számot adni róluk.

- De tudok.

- Lekötelez vele, ha elősorolja.

Éreztem, hogy most mindjárt fölülkerekedem.

- Először is nagyon járatos az előkelő világ illemszabályaiban s fáradhatatlanul oktat rá másokat. Másodszor...

A bárónő ajkába harapott. Érzékeny pontot érintettem.

- Fölmentem attól, hogy a többi jó tulajdonságomat elősorolja: maradjunk az illem-szabályoknál. Bizonyosan Katinka panaszkodott, a mi érthető dolog. Melyik vadrózsza szereti, ha korlátok közé szorítják növéseit? A finom sodronyhálózattal körülfogott cserjés nem rabságról és elnyomatásról panaszkodik-e, holott a vaskerítés az ő védelmére és javára készült! Hanem Katinkát az illem legsűrűbb sodronykerítése sem akadályozta meg, hogy egészen az ön ablakáig ne nyujtsa néhány virágos, fiatal ágacskáját.

- Vétek az, bárónő? Régen meg akartam kérdezni, mi kifogása van ellenem? s mért volna kedvesebb önnek, ha az a szépséges vadrózsabokor a Kökőrcsényi gróf kastélya kapujáig nyujtaná ki virágos galyacskáját?

Még egyszer megkínált üléssel, mielőtt válaszolna, azután gondolkodás és habozás nélkül felelt az egyenes kérdésre.

- Őszinte leszek: maga jobban tetszik nekem, mint a gróf.

Gyors, alattomos pillantást vetett rám, aztán meghalkított hangon folytatta.

- Maga, barátom, tetszik nekem. Bár tiltja az illem, a józan ész, a kötelesség és hűség parancsa kimondani, íme kimondom: maga igen érdekes férfi. Nagyon rosszul ítélné meg, ha azt hinné: gögös, hideg mágnás asszony vagyok, a ki fejem tetejétől a sarkamig az illem hideg fagyát sugározom ki magamból, mint valami jéghegy. Ne gondolja, hogy mellettem csak megfagyni lehet, - el lehet égni is, mon cher ami... Próbálja meg.

Kissé összehúzódva, mint az ugrani készülő fiatal párducz, villámló szemekkel, de mozdulatlanul leste rajtam szavai hatását.

- Próbálja meg, bibliabeli József, mert Potifárné veszedelmes asszony, tette hozzá, mikor látta, hogy csodálat, irtózat és gyanakodás érzelmei tükröztek arczomon, szememben és mozdulatomban.

- De bárónő, ... ez... ez tulmegy a megengedhető tréfa határán.

- Biz az meglehetősen tulmegy rajta, mon cher ami, mondá sötét gunnyal, aztán hirtelen felegyenesedve, karjait mellén összevonva, egyenesen szemben állt velem.

- Az volt a szerencsétlenségem (hallgasson ide, gyermek), hogy csupa közönséges férfiakkal hozott össze sorsom. Férfiakkal, a kik olyanok, mint az utsaléi akáczfák: minden járókelőtől le hagyják szórni szivük virágait. Hogy más férfit keressek, olyant, a ki nemes, kiváló s az életben csak egyszer szeret, arra nem volt sem időm, sem alkalmam... Egyszer aztán éreztem, hogy irtóztató üresség van bennem és körülöttem. Az unalom minden kinja gyötört. Ekkor ismertem meg magát, barátom. Nem mondhatnám, hogy szép férfi, nem is nagyon eszes; hanem üde, romlatlan, mint egy rohanó hegyi forrás. Azt a gondolatot, azt az erős vágyat ébresztette fel bennem: ha ez a fiatal ember felüditene, mint egy ital hideg, jó víz! De mit kell látnom, mon cher ami? Az én csillogó, friss, rohanó hegyipatakom eszeveszetten siet, hogy az én kis mostohaleányom lábainál haljon meg. Feltettem magamban, hogy mindenáron utját állom.

Hanyagul, hangsúly nélkül mondta mindezt, de az erőszakosan elfojtott szenvedély hangján. Ugylátszik, félt, hogy szenvedélyes beszédét gunyosan ujra „szavalási próbá”-nak nevezem s ezt kívánta elkerülni.

Válaszolni akartam, de nem engedett szóhoz jutni.

- Várjon, még nem mondtam el mindent. Ön hideg és tartózkodó volt velem szemben mindjárt az első pillanatban. Jól látom, hogy az ön nyugodtsága és hidegvére szivéből ered, mint azok a jéghideg, dermesztő forrásvizek, melyek a föld mélyéből fakadnak. Ez a hideg viselet ugyanolyan hatással volt rám, mint ama jeges vizekben tett fürdés: utána égő tűz borította el

testemet. Tudja, mon cher ami, én a hideg fürdőt nem szeretem. Abban a véleményben vagyok, hogy ugyanazon talajban gyakran csak néhány réteg választja el a hideg vizet a meleg ásványvizektől: a közönyt az égő szerelemtől.

Fürkészve soká rám nézett, mintha lelkemben akarna olvasni.

A halvány arc, fekete szemek tüze, a szépmetszésű ajkak, a vékony orrnak tág czimpája, mely minden lélekzetvételt megrendült: mindez racera mutatott. Még ma is emlékszem minden, akkor tett mozdulatára. Ma is látom ruganyos járását, lélekig ható beszédmódját, hangos, tiszta nevetését. Eszembe jut minden jelentéktelen apróság, melyben érzéki természete világosan látszott: mennyire felvillanyozta a zene; mily türelmetlenül hámozta a gyümölcsöt, hogy duzzadó, vérpiros husához mielőbb hozzájusson; s hogy lehunyta szemeit az élvezettől, mikor kedves fagyaltját ette...

Végre szóhoz juthattam.

- Bárónő, így csak lázbetegek beszélnek. Egyáltalán nem értem...

Türelmetlen mozdulatot tett.

- Persze, hogy nem érti... maga... halvérü...

Csak becsületes ember vagyok, bárónő s ha csakugyan elég szerencsétlen volnék önben vétkes szerelmet ébreszteni, azt - mind a kettőnk érdekében - csak sajnálni tudnám.

A bárónő hangja szinte elrekedt viharos indulatában. Még mindig szemközt állt velem, gunyosan, keserűen fenyegetőleg.

- Sajnál! mon cher ami, micsoda limonádébeszéd ez? Mért sajnál engem és - magát? Mert Katinkát szereti s én Katinkának anyja vagyok? Mit használ az nekem, hogy az a kis lány, az az árnyék, az a semmi - a ki szívünk között áll, a - mostohaleányom? Enyém lesz-e azért az ön édes arca, kevély szeme, becsületes együgyű egész valója? Ön azt mondja, becsületes ember, Katinkát szereti és tőlem szívéből undorodik. De hát lecsillapul-e ezáltal a vágy, melylyel önt szomjazom, mely felforgatta egész lényemet? Az élethez nem köt semmi, csak ön. Nem tudom, tudnám-e magát, ábrándos, becsületes lovagom, egész életemen át szeretni, magához hű lenni, vagy elhagynám hamar? Megvallom, erről sohasem gondolkoztam. De azt az egyet tudom, hogy szerelmét - üde, fiatal szerelmét - birnom kell. Érti: kell!

Aztán kissé megennyhült hangon folytatá:

- A maga nyugodt, hűvös modora, a hamar arczába szökkenő vér, szinte leányos mozdulatai elárulják, barátom, hogy a szerelmet nem ismerte soha. Sohase érezhette még szíve azt a halálos sóvárgást egy nő után, mely arra készíti, hogy elragadja őt. De ha szeretne! (itt egy mozdulattal szétbontá haját, mely elomlott vállain) gondolja el! ha ez a csillámló, fekete zuhatag borítaná el; ez az édes árvíz, melybe belefulna esze, akarata és és ugynevezett becsülete!

Éreztem, hogy valahára gátat kell vetnem e szenvedélyes jelenetnek, melynek váratlan tanúi is lehetnek. Ugy tetszett, mintha a belső szobákhoz közel álló czitromfák mögött gyöngye zajt hallanék. Lehet, hogy képzelődés volt, de ez a kényes és feszült helyzet nem tarthatott már sokáig. El kellett dőlni a koczkának: jobbra vagy balra. A lehető legnyugodtabb hangon feleltem s óvatosan mérlegeltem minden legkisebb szavamat.

- Meghallgattam asszonyom és őszintén, minden szépítés nélkül, válaszolok önnek. A mit mondani fogok, annak minden szavát megfontoltam. Ön birni akarja szívemet, mert önnek - úgy mondja - tetszem. Azt hiszi joga van erre azon egyszerű oknál fogva, mert ön erősebb, szenvedélyesebb, szebb Katinkánál. Nem vagyok erényhős. Ha szeretném, azon volnék, hogy elválnék férjétől és követném önt minden poklokra keresztül; de nem szeretem és nem is fogom szeretni soha; szépséges arcán nincs egy vonás, lelkében nincs oly indulat, mely

rokonszenvememet fel tudná kelteni. Ha más megoldást nem tud, mint a meghalást, azt én meg nem akadályozhatom. Az életéért nem tartozom felelősséggel, bárónő.

Nyugodtan, önérzettel mondtam ezt, a bárónő haragosan, gyűlölettől szikrázó szemekkel hallgatá szavaimat.

Kárba veszett minden nyíltsága és tisztátlan, szenvedélyes vallomása. Szótlatlanul, mozdulatlanul állt helyén, keze görcsösen tépdelte a támlány selyem rojtját, szemét merően, sokáig a földre szegezte.

- Ez az utolsó szava? kérde s mint a ki elfáradt, ledobta magát a spanyol öszvér módjára selyem bojtokkal teleaggatott kerti székre.

- A legeslegutolsó, bárónő. Meg vagyok győződve, hogy mindez egy rossz álom, melyből ha felébred, áldani és nemátkozni fogja becsületes fellépésemet.

- Tudja, mon cher ami, hogy maga halálosan megsértett, s hogy oly titoknak van birtokában, mely kíváнатossá teszi, hogy ön sohase legyen tagja az én családomnak? Nem is lesz. Ha egy légió ördöggel állna is ön szövetségben, mégsem lesz a Katinka férje. Mindenre kész vagyok, jól értse meg, mindenre, hogy szívük lángja ne egyesülhessen. Ha minden más eszközből kifogyok, ha minden fegyver kicsorbul a maga jégpánczéjában: akkor attól sem riadok vissza, hogy a halál árnyékát állítsam kettőjük közé. Ah, két naiv gyermek, tudják micsoda bajt hoztak a nyakunkra, mikor engem ellenséggé tettek s a végsőre kényszerítenek. Békét kínáltam, a szenvedélyes, titkos szerelem zaklatott, de édes békéjét és maga nem fogadta el. Ám lássa, hogyan boldogul nélkülem. Nem sajnálom, hogy egy óvatlan pillanatban a lelkem mélységes mélyébe hagytam magát pillantani. Legalább tudja, mit várhat tőlem, attól a nőtől, a kinek szerelmét kevélyen és meggondolatlanul visszaütötte... Ah! Ládházi.

A nélkül hogy megmozdulna, vagy helyzetét változtatná, a bankárra mosolygott, a ki jókedvűen, fénylő arczczal lépett be az üveg folyosónak azon ajtaján, mely a lépcsők felé nyílt. Kalapja hetykén a fülére volt vágva, keztyűs kezében aranyfejű pálczácskát forgatott ügyesen.

- Erős vitánk volt Andrásfalvy urral, kedves Ládházi.

- Reményilem, a fiatal ur elég udvarias volt a győzelmet önnek engedni át, bárónő.

- Csalódik. Az én kedves barátom egy talpalatnyi tért sem engedett. Makacs ember. Kökörscényi engedelmesebb vőm lesz bizonyára. Sohasem egyezném bele, hogy Katinka ily makacs emberhez menjen nőül.

Mindezt mosolyogva mondta, csak halvány arcza és kissé remegő szája mutatta az erőszakosan leküzdött indulatvihart.

A bankár is enyelegve válaszolt.

- Sajnálom, Andrásfalvy ur, hogy nem lehet vőm. Mért is nem engedett a bárónőnek?

A bárónő gonoszul nevetett.

- Hallja, barátom, Ládházi is megütözik rajta, hogy ön nem engedett sürgetéseimnek. Mulatságos dolog ugy-e? Hanem magukra hagyom az urakat. Látom, hogy hivatalos ügyekben akarnak értekezni, nem háborgatom. Adieu!

Felállott, még mindig gunyos derűtséggel meghajtotta fejét s ruhájának hosszú uszályát két ujjával felfogva, eltávozott.

Alig egy negyedóra múlva gondolatokba merülve mentem el a citromfák mellett, miután Ládházzal az ügyeket rendbe hoztam. Egy fordulónál Katinka állott előttem, oly hirtelen, mintha a földből nőtt volna elő. Egészen ki volt kelve arczából, sápadt volt, mint a halál, fogai

vaczogtak, mintha a hideg rázná. Megfogta kezemet, keze hideg volt, mint a fagyott föld. Szemei tágra voltak nyitva a rémülettől és irtózáttól.

Mint a villámlás, egy gondolat czikázott át fejemben: Katinka mindent, vagy legalább sokat hallott a bárónővel folytatott beszélgetésből.

- Köszönöm barátom, mondá kezemet erősen megszorítva, hogy így elbánt azzal az irtóztató asszonynyal. Szegény apám!... De ugy-e, nem ijed meg a fenyegetésétől? Igaz, ő mindenre képes... még ölni is tudna; de maga azért nem hagy el engem. Annál kevésbbé, mert veszélyben forgok.

- Nem hagyom el, Katinka, minden körülmények közt számíthat reám.

- Számítok is, barátom. Nem félek semmitől, ha maga mellett áll. De ez az asszony, az illemtnak ez a nagy mestere, ez a kiégett vulkánnak látszó bárónő... mit akar ő velünk? Hát még ilyen nők is vannak a világon?

Alkonyodott. Az aranyos nyári verőfény beáradt az üvegfolysó minden pontján, megvilágított minden szögletet.

Katinka felindult, bájos arcza, diadalmas szeme, gazdag selyem haja ebben a mindent előzőnlő ragyogó szőkeességben a tiszta szerelem s az erény győzelmének boldog hitét ébresztette fel szívemben.

Gyöngéden kezére hajoltam és megcsókoltam.

- Ne, barátom, még ne, mondá szeliden védekezve és hajatövéig elpirulva szüzies tartózkodásban. - Most még nem szabad.

- A kezét se?

- Éppen azt nem, a mig nem az - öné.

Hangjában, szemében, mosolyában annyi ígéret rejlett, hogy szerettem volna felkiáltani kitörő örömemben.

- Isten önnel, - szólt hirtelen körülnézve hogy nem látja-e valahol mostohája szép, gonosz arcját, aztán kezemet még egyszer megszorítva, eltűnt a napfénytől megvilágított lombok között.

De én, a mint mozdulatlanul állva utána néztem, még sokáig láttam arczocskáját, haját, tiszta, nyílt tekintetét a napsugárban, a levegőben és mindenütt...

TIZEDIK FEJEZET.

Eliz naplója.

Nem vagyok boldog menyasszony, pedig lelkem lelkéből szeretem Ottót.

Más leány szívét könnyen és hirtelen lepi el a szerelem, mint a nyári égboltot a báránnyel; az én szívemre fájdalmasan és erőszakosan jött, mint valami vérszívó zivatar.

Ottó polgári származása sok szenvedésnek forrása lett reám nézve.

Anyám úgy nevelt, a hogy egy csillagkeresztes hölgytől várható, a ki az udvarral összeköttetésben áll. Volt idő, mikor azt hittem, nevelése nem sikerült; de bizony látom, hogy egész lényem át meg át van járva attól a finom, erős méregtől, a melyet osztálygőgnek hívnak.

Oly szép, oly jó, oly nemes férfi Ottó! Arra van teremve, hogy lángba borítsa maga körül a leányszívek virágerdejét. S mily nehezen szerettem bele mégis! Némi restelkedéssel vallom be, hogy sokkal könnyebben ment volna a dolog, ha kilenczágú korona van családi czimerében, a szépség és szellem koronája helyett.

Nem is mertem feltenni magamról, hogy egy szürke polgári család ivadékába fogok bele-szeretni, én, Andrásfalvy Eliz de Andrásfalva! Ideám se volt róla, hogy ez megtörténhetik. Hogy én elhagyom a magas váráblakot, a honnét kedvemre elnézhetek a világ feje felett s leszálok egy földszintes polgári házikó virágcserepes ablakába, a hol minden járókelő farkasszemet nézhet velem: ezt még álmodni se álmodtam soha.

Fellázkodt minden csepp ősi vérem, mikor egy szép napon arra ébredtem, hogy Ottó nem álmomban bujkáló mesebeli herceg, a hogy magammal elhittem, hanem fiatal ügyvéd; de megbotrányozásom akkor tört ki elemi erővel, mikor kezdtem sejteni, hogy én a tisztelt ügyvéd urat jobban szeretem a föld valamennyi királyfiánál és kifogástalan nemesénél.

Hány álmatlan éjszakámba, mily sok sirásba, bánatba, gyötrő önvádba került ez a végzetes fölfedezés!

Elhatároztam, hogy kiméletlenül kitépem szívemből a keletkező szenvedélyt. A viperamarást nem kerültem úgy, mint az ő szép, fénylő szemeit; de a szerelem erősebb volt mint én s az erőszakos, bűvös-bájos tavaszi hullámok összezsáptak a fejem felett.

Fogytam, hervadtam, nagybeteg lettem. Anyám megsajnál és beleegyezett, hogy inkább Ottó menyasszonya legyek, mint a halálé, mely már eljegyezni látszott magának, hogy levigyen őseim kriptájába, aludni az örökkévalóságnak álmait.

Nehéz idők járnak fölöttünk. Az ősi birtoknak csak romjait menthette meg anyám az eladástól. Még azt sem mondhatja irigykedve a világ, hogy Ottó rengeteg vagyont kap velem. Folytatni kell az ügyvédséget és én ügyvédné leszek; a hozományom legfőlebb arra jó, hogy három-négyezer forint évdíjat biztosítson számunkra.

Szegény, jó bátyám felment Pestre; ügyvédnek állt be ő is, hogy pályát nyisson magának. Azt hittem, ez a dolog rosszul fog esni anyámnak, de csalódtam. Egy fényes házassággal mindent helyre üt Attila, szokta mondani - s én néma szemrehányást olvasok ki szavából.

Az unokanővéreim gunyos levélkében gratulálnak eljegyzésemhez és Schillert idézik czélzatosan; „a legkisebb kunyhóban is elférnek a boldog szerelmesek”. A kunyhó: Ottó irodája. Képzem, micsoda megjegyzéseket tesznek ránk maguk között, pedig mindnyájan bele voltak bolondulva Ottóba a gmundeni fürdőben. Nagyra vannak ők holdbeli uradalmaikkal és képzelt előkelőségükkel és fényes házasságról álmodoznak mindannyian és mégis hozzámennek akárkihez, a ki megkéri kezüket. Nem válogatósak, csak akkora férfi legyen, mint az

ujjam. Hanem hát ők boldogok, mert erős, vidám képzeletük van, mely megaranyozza életük legsötétebb foltját is. Ez a szerencsés képzelő erő mindent megszépít, mindent megnagyít, mindennek megnöveli az értékét, a mi az - övék. Mily rut, mily kicsiny lett Ottó az ő szemükben, mióta az én vőlegényem; rohamosan alászállott harminczhárom unokánővérem becsülésében. Gyári áron alul kapható - hogy üzleti nyelven fejezzem ki magamat.

Csak Attila boldog. Sohasem láttam úgy szeretni férfit, a hogy ő Ottót szereti; a szó teljes értelmében bálványozza, pedig irva van, faragott képet ne csinálj magadnak, hogy azt imádjad. Az ő szemében Ottó a legtökéletesebb lény s én a világ legirigylésreméltóbb menyasszonya vagyok. Hisz az vagyok; fejem tele van hintve a boldogság teljes rózsáival, de a rózsáknak nemcsak illatuk, tövisük is van. S a rózsák égőpiros színe alatt ki látná a piros vércseppeket?

*

Igy telt el egy... két... három hónap... egy félév; végre megjött az esküvő napja. Szűk családi körben tartottuk meg.

Az esküt én halkan és remegő hangon, Ottó szilárdan és hangosan mondta el.

Elutazás előtt, míg a násznép reggelizett, én elbucsuztam leánykori kis szobámtól. A tiszta, kedves kis hely, hófehér ablakfüggönyével s néhány cserép szegfűjével, nagyon egyszerű volt. A zongora fel volt nyitva, a hogy tegnap hagytam. Hangjegy, keztyű, szalag hevert kedves összevisszaságban; félig bevégzett himzéseken égőpiros szín erejét halvány, elmosódó szín mérsékelte. Az ablakban, sárgaréz kalitkában, kicsi, fehér egér osont ide-oda.

Megindulva, hosszasan néztem mindezt, mikor Ottó utánam jött. Gomblyukában fehér szegfű pompázott s hófehér, nyitott inge még inkább kitüntette okos, szép arcának szinte beteges sápadtságát.

- Nem háborgatom? kérdé és belépett.

Körülnézett a szobában s szeme lángolóan tapadt az ágy mellett feledett sárga reggeli cipőre.

Az, a ki e kis szobában lakott, virágait ápolva, fehér egerét etetve, a félhomályban ábrándos szonátákat zongorázva, himzése közé fiatal lelke álmaiból beszöve: az a szeszélyes kis teremtes egészen az övé.

Ottó szép szemében szikrázva gyult ki e gondolatra a vágy, keze reszketett.

Én oly fehér lettem, mint a fal, mikor megláttam őt; mintha idegen férfi jött volna szobámba, oly különösen éreztem magamat.

Meg kellett hát történni: ifjuságom e szentélye sem maradt megvédve annak a diadalmas férfinak bántó jelenlététől, a ki - férjem.

A reggeli vidáman folyt le. Válogatott ételek, nemes tűzü borok felvillanyozták a násznépet. Szellemes felköszöntőket mondtak s a poharakat gyorsan üritették.

Ottó sokkal tapasztaltabb világfi volt, hogysem boldogságát feltűnően fitogtatná; derült hangon társalgott velem, azon a bizalmas hangon, melyen senki sem ütközhetik meg - az esküvő után.

Én elfogultan s komolyan ültem mellette egyszerű, szürke utiruhámban.

A vonathoz mindnyájan kikisértek bennünket. A bucsuzás érzékeny volt s én nászbokkrétámnak fehér kaméliái mögé rejtettem könyes arczomat. A fővároson utaztunk át, néhány napot ott kívántam tölteni.

Szivem elszorult, mikor egy elsőrangú pesti vendéglő fényesen kivilágított oszlopcsarnoka alatt végigmentem. Vastag szőnyeg borítá a hideg márványlépcsőket, mégis úgy éreztem, mintha átfázott volna kisugárzó fagyától egész testem.

Az a jóteknő mozgás, a kerekek ugrándozó zaja, a vonatfelügyelők kiabálása és az a vidám nevetés, mely a szomszéd kocsiosztályból áthangzott; az emberek közelsége egyszóval, mely az utazás alatt oly nyugodt biztosságba ringatott: eltűnt.

Az épület vastag falán alig hallatszott át a főváros zaja. A szobában kettőnkre volt terítve, az ablaktáblák bezárva, a fogadó cselédség halkán szolgált fel, finom borokat töltögetett karcsu poharakba és válogatott ételeket kínált.

Férjem közel ült hozzám, de alig evett valamit. Arczán piros foltok égtek, tekintetéből eltűnt minden tartózkodás.

Mily régóta gondoltam arra a pillanatra, mikor esküvőnk után magunk maradunk; s most, mikor a sokszor álmodott perc elérkezett, szótlanul, halványan ültem helyemen, bátorságom eltűnt, nem nyultam sem ételhez, sem italhoz s Ottó suttogó kérdésére zavartan, elfordított fejjel válaszoltam.

Hisz én itt teljesen az ő hatalmában vagyok; ez idegen nagyvárosban, ez idegen házban nincs egy lélek, a kihez bizalommal fordulhatnék. Ez a várvavárt, de most kétségbeejtő együttlét, a vacsorának ez a bizalmas jellege, az Ottó elviselhetetlen, mohó szemei, melyek oly makacssággal keresik tekintetemet, s azok a kissé zajos, illetlen csók, melyekkel kezemet és nyakamat elhalmozza; mindez bántott.

Ellenállhatatlan vágyat éreztem menekülni innen. Bátorságom úgy elpárolgott ebben a forró, bizalmas együttlétben, mint izzó vasra hulló hideg vízcseppek.

Megnéztem órát, félnyolc volt. A színház jutott eszembe, színlapot kértem s idegesen forgattam azt kezemben.

Azt indítványoztam, hogy menjünk színházba. Ottó nem nagy örömmel egyezett bele.

Egy negyed óra alatt átöltöztünk s nemsokára ott ültünk egyik elsőemeleti páholy homályos hátterében.

Eleinte nem igen ügyeltem a darabra, de a második felvonás egy jelenete felkeltette figyelmemet s ettől kezdve kínos érdeklődéssel követtem a színpadi cselekmény bonyolódását.

Boldogtalan fiatal asszonyról volt szó, a kit férje megcsal.

A művész lázas hangja szívem mélyéig megrázott, előre hajolva hallgattam a küzdő lélek háborgását.

Engem kellemetlenül érintett a darab iránya. A homályban nem kellett ügyelni arczomra, gyanakodó, fürkésző pillantást vettem Ottó szép, nemes arczára; azt vigyáztam, hogy szívja be szíve az édes mérget; tompa harag fogott el a színésznők ellen, a kik oly meggyőzően szavalnak vétke szerelemről. Megbántam, hogy ide jöttem.

De ez pillanatig tartott. Hiszen Ottó nem tudhatta, milyen darabot jöttünk megnézni; ha a szereplők erkölce és világnézete nem is kifogástalan, az én Ottóm hű uram lesz nekem, a kit módomban lesz odaadó szeretettel minden veszedelmes csábítás ellen megvédeni. Ez a halvány, szinte gyöngyházfényű arc, ezek a szenvedélyes fekete szemek, ez az egész elegáns, karcsu, fiatal férfi az enyém: az én erőm, az én támaszom, az én menedémem. Micsoda oktalanság volt félni tőle az előbb?

A darab véget ért, a függöny legördült. A selyemruháknak s a fekete férfikabátoknak egész tömege tolongott a kijáratok felé.

Odakint hirtelen vihar lepte meg a fővárost. A szél zugva rohant végig a házak között, megremegette az utcalámpákat és vadul lobogtatva a lovak sörényét.

Én, míg a bérkocsi sebesen vitt bennünket, közel huzódtam Ottóhoz a hintó homályos belsejében. Szemem előtt összefolyt a világ, a lámpák összefüggő fényvonala elkápráztatott, örömet okozott a tavaszi szél dühöngése.

Oktalan félelmem, mely egész nap gyötört és megkeserítette a nász boldog napját, nyomtalanul eltűnt. Megfogtam férjem kezét, tekintetem tekintetét kereste, fejemet (bolondos, ijedező, makacs fejemet) szeliden vállára hajtottam s tartózkodás nélkül, boldogan, szívem mélyéig meghatva suttoztam neki:

- Én uram, én mindenem, én védelmezőm!

... Szerencsésen megérkeztünk a kis városba, a hol Ottó lakik. Csinos városka, derült, fehér házakkal, rendezett utcákkal. A főtéren egy Mária-szobor áll, mely tavasztól késő őszig soha sincs frissen szakított virágbokréta nélkül. Én is rátettem hervadó nászbokrétaimat, míg szívemből halk fohász tört elő, földből az üdítő vizsugár.

Boldogságunk tartósságáért imádkoztam, mert nagyon boldog vagyok. A gyümölcs nem alakul nehezebben s a fa erőinek nagyobb vajudása között, mint szívemben ez a boldogság. Mennyi töprenkedés, mily sok félelem előzte meg; de végre diadalmasan legyőzött minden akadályt s most mosolyogva pihen szívemben a boldog szerelem.

Zöld lombtengerben fekszik a város, ablakomból nem látok mást, csak néhány piros bádóg házfedelet, egy-két karcsu, fehér templomtornyot s mandula-, barack-, akác- és fenyőfák eleven, zöld hulláma; valami kimondhatatlan kedves, halk mozgás fut át rajtuk a legkisebb szélfúvásra.

Az Ottó irodája a tisztán tartott udvar tulsó részén van. Látom, hogy járnak be hozzá a felek; a nyitott ablakon kihallatszik nyájas beszéde, biztató szava. Hogy tud az emberekkel bánni! Mindnyájan megnyugtatta, megvigasztalta mennek el tőle; bizalommal teszik le kezébe perük sorsát s egy perczre sem kételkednek azok jó kimenetelében.

Napközben sokszor átjön hozzám, leül a lábamhoz egy kis piros zsámolyra s olyan beszédeket tart az ügyvéd ur (örök szerelemről, örök fiatalságról s ilyesmiről), a miért semmiféle törvényszék nem szavaz meg neki munkadíjat és perköltséget; ha megcsókolom érte, vagy megsimogatom gondterhes, szép fejét teljesen meg van elégedve - úgy mondja - a tisztelet-dijaival.

Reggelenként én hozom rendbe az irodát.

Belenézegetek vastag, nagy könyveibe, ebbe vannak beírva a tárgyalási napok. Egy másik könyvbe a követelések voltak bevezetve. Vastag percsomók voltak szépen sorba rakva a diófaszekrényekben; törvénykönyvekkel, rendeletekkel és tudományos értekezésekkel voltak borítva az asztalok.

Ott az ajtóban állva, mosolyogva nézett rám, a mint kíváncsian nézegettem mindezt és semmit se értettem meg a periratok körmönfont, homályos, kétértelmű mondataiból.

Elfogadó-szobáján vastag, bélelt ajtó volt, hogy a felekkel folytatott bizalmas beszélgetésből egy szót se lehessen kihallani.

Egyszerű, barna bőrrel bevont fotelek álltak a kurta, kényelmetlen, magashátú divány körül. A tűzmentes vasszekrény nehéz hátát a falnak támasztva, úgy állott a szoba szögletében, mint valami amerikai nagybácsi, a kinek a zsebe tele van pénzzel.

Leültem az egyik fotelbe, Ottó utánam jött.

Itt minden kis tárgy rá emlékeztetett: a finom, illatos szivarok, az ezüst dohányszelencze, az aranyozott hamutartók, a fekete selyem hálósapka, a félig felvágott uj könyvek, az asztalon heverő, elefántcsont-agyu buldog-revolver, mely mellett babszem-nagyságu golyók heverték; a falra szegezett szmirnai szőnyegen élesre köszörült vivókardok, török handzsárok, hosszú csövű montenegrói puskák s két könnyű vadászfegyver.

A falakon jockey-képek, híres paripák képmása, a mi nem mutatott komolyságra, de annál több figyelemre irányóban, a ki Andrásfalván és más uri kastélyokban ilyen képekhez voltam szokva gyermekkorom óta.

A válópereket gondosan rejtegette előlem. Oly dolgok vannak benne, mondá, melyeknek már csak olvasása is rosszabbá teszi fiatal asszonyok ártatlan szívét. Nincs az a gonoszság, a mit válni óhajtó házasfelek egymásról el ne mondanának. A meghalt szerelem és kölcsönös becsülés helyét égő gyűlölet foglalja el, s ez, mint az éhes farkas, kölcsönösen véres sebeket harap azoknak testén a kik néhány év előtt egymást nagyon szerették s egymás boldogítására léptek holtig tartó szövetségbe.

- Meg fog-e engem maga unni, Ottó - kérdeztem tőle halkán a beszélgetés hatása alatt.

- Soha! - kiáltá s a kiáltás szíve mélyéből jött. - Hogy lehetne magát megunni, édes? Megunja-e a föld, hogy örökké rásüt a napsugár? Megunjuk-e valaha az egészséget, a fiatalságot, a boldogságot, az életet!

Lábamhoz ült, ölembe hajtá fejét, kedves arcát rám emelte, mint a nap felé. Elmondta mennyit szenvedett, míg titkolta szerelmét. Folyóhoz hasonlította magát, mely minden napfényben csillogó hullámát, fiatal erejét és üdeségét a tengerszemnek adja, melybe belehal. (A tengerszem az én szívem.)

Suttogva és hosszasan beszélt, elhallgattam volna őt az egész életén át.

Elmondta, mily nehezen várta összekelésünk napját. Az utolsó néhány napot, mely bennünket az esküvőtől elválasztott, nem is élte át, csak átvirrasztotta. Abban a sejtelmes, várakozásteljes félhomályban élt, melynek sötétségét nemsokára a kelő hajnal rózsaszín világossága deríti fel. Sorsát az én kezembe tette le. Tőlem függ, hogy híres, jó, boldog legyen; vagy ismeretlen, rossz és nyomorult... Távol tőlem úgy gondolt rám, mint a hogy viruló, illatos rózsáira gondol vissza az ember hideg ősszel. Mert neki, míg tőlem távol van, ősz van tavaszkor is. Zöldelhetnek a fák, énekelhetnek a madarak, nyilhatnak a virágok: az lesz az ő tavasza, ha összekel velem.

Oly gyöngéden és kedvesen beszélt, nem tudtam megállni, hogy meg ne csókoljam homlokát.

- Mily gazdag vagy te! mondá a csók után. - A jutalmazás jobban hatalmadban áll, mint a királyoknak, mert kincseket pazarolsz rám egyetlen pillantásodban. Édes jutalmazóm, csak áldani tudlak.

Kezemmel lezártam ajkait.

- Hízlekedő, ne mondjon ilyen nagyokat.

- Sohasem éltem vissza a szavakkal, válaszolá, kezemet csókolva, - de maga, édes mindenem, költővé tett, a hogy a májusi napfény dalra készíti a hallgatag madarat. Szívem úgy tele van veled, Eliz, mint tavaszkor rügyekkel az orgonabokor... Ha nem nevetnél ki, szeretném azt mondani, hogy mióta a föld tüzgömbje kihült és emberek lakják: egy sem tudott úgy szeretni, mint én téged...

Ekkor - óh, sohasem fogom elfeledni e pillanatot - a szerelmi boldogság közepett egészen más irányba fordultak gondolatai és minden átmenet nélkül sötét, baljóslatu szavak jöttek ki ajkán.

- Egyszer egyik pesti könyvtárban voltam - kezdé s arcza elsötétült - közel hozzám egyik jó barátom ült, szorgalmasan lapozgatva könyveiben. Annyira elmerültem az olvasásba, hogy csak úgy egy jó negyedóra múlva jutott eszembe újra rátekinteni. Nem volt ott, csak könyvei és jegyzetei maradtak az asztalon. Én oly furcsán éreztem magamat; szomorú gondolataim támadtak. A halál jutott eszembe. Ime, az én jó barátomnak arcza, a mint pár pillanat előtt a könyvei fölé hajolt, még élénk emlékezetemben volt s most helye üres. Ilyen az élet is. Bizonyos helyet tölt be az ember s ha meghal - egy hely üres marad utána...

Kezével végigsimitotta homlokát; és elhallgatott, mikor látta, mint halványodom el különös beszédére.

- Beszéljünk másról, édes Ottó, mondtam neki, mosoly alá rejtve remegő félelmemet. - Gondol-e néha rám itt az irodában? vagy a sok dolog közt nem jutok eszébe?

Szép szeme megvillant s álmadozva monda:

- Ugy dolgozom én itt, mint az arató kint a napvilágon, Isten szabad ege alatt. Napvilágom a maga szelleme s mint végtelen égbolt, úgy terül el fölöttem szívének szerelme és hűsége. A lángnak az a rendeltetése, hogy égjen, a szélnek, hogy fujjon s nekem az, hogy magára gondoljak örökké...

Mozdulatlanul, szinte megkövülve áll előttem e kedves nagy emléke, csak be kell a szememet hunyni, hogy magam előtt lássam az én szerelmes uramat, a hogy a lábamnál ülve úgy világított be a ránk következő sötét napok titkába, mint az éjszakába az égő ház fénye.

Ottónak a torka fáj. Eleinte muló bajnak vettük, selyemkendőmmel kötöttük be, majd meggyógyítja az; de bizony nem gyógyította meg az én csodakendőm. Az orvos azt mondta, makacs katharrus s egy sereg jó tanácscsal látta el Ottót. Nem szabad sokat és hangosan beszélni; nem szabad este kint járni; nem szabad hideg italokat inni; nem szabad szivarozni. Hát még mit nem szabad? Ottó védelmezte jogait és arany szabadságát s nem sokat hederített az orvos szigorú tilalomfáira; de engedetlensége megboszlulta magát, hangja mindjobban fátyolozottá, szinte rekedtté vált, sokat köhögött és forróság gyötörte, éjjelenként láza volt.

Nagyon megijedtem, sürgettem, hogy pesti orvost keressünk fel.

Együtt voltunk az orvosnál. Komoly férfi volt, éles tekintettel, nyájas, bizalmat ébresztő modorral.

Leültetett bennünket és kérdéseket intézett Ottóhoz.

Hány évig élt atyja, nagyatyja, testvérei? Micsoda betegségben haltak meg? Nem volt-e gyermekkorában tüdőgyuladása? Régóta érzi-e, hogy torka gyorsan kiszárad s a por erős köhögésre ingerli? Mindig gyöngye, fátyolozott volt-e a hangja, vagy csak az utóbbi időben vált azzá? Mint ügyvéd, tud-e fél óránál tovább tartó védőbeszédet egyfolytában mondani?

Az adott feleleteket láthatólag mérlegelte, miközben átható szemét egy perczre sem vette le Ottó arczáról s mind újabb és újabb kérdéseket intézett hozzá.

Aztán fülét Ottó mellkasához szorítva, sokáig hallgatta lélekzését, megolvasta érverését, kis aczéltükör segítségével megvizsgálta torkát.

Mikor mindezt nagy gonddal véghezvitte, megtudakolta, ki gyógyította eddig férjemet, micsoda életmódot ajánlott, mily ásványvizet rendelt s melyik fürdőbe küldte üdülni.

A bajt ő is így állapította meg: idült katharrus. Jó, egészséges, de nem izgató táplálkozást ajánlott, sok tejjívást, kevés, de erős, jó bort, nyugodt, gondtalan életet s néhány havi levegő-változást.

- Jó lesz Gmunden? - kérdezte Ottó bizonyára azon kedves emlékek hatása alatt, hogy ott ismerkedtünk meg.

- Nagyon jó lesz. Erdős vidék és enyhe levegője van.

- Hogy hagyjam az irodámat oly hosszú időre?

- Ügyvéd ur, - mondá komoly hangon az orvos, - az egészségéről van szó. Ezzel a betegséggel nem lehet tréfálni, máris nagyon előrehaladt. Adjon kezet rá, hogy rendelkezésemet egytől-egyig pontosan teljesíti.

- Teljesitem. De mondja, kedves orvos ur, lehet reményem, hogy meggyógyulok?

- Meggyógyul, de egész életén át vigyázni kell magára. Széltől, léghuzamtól, meghűléstől óvakodjék. Aztán - tette hozzá mosolyogva - lehetőleg rövid perbeszédet tartson s mindenekfelett ne legyen népszónok soha.

Ottó rám nézett, világosan látta, mily rémülettel hallgatom e beszédet, azért hát ő is derült hangon válaszolt.

- A népszónoklás éles hangu kolomp a vezérürü nyakán, sohasem vágytam erre a dicsőségre. Szerencse, hogy a fiatal feleségemmel nagyon halkán szoktunk társalogni s így ezt az orvos ur nem tilthatja el. De Gmundenbe aztán elkísérhet-e a feleségem? Mert inkább a hangomat veszítem el örökre, mint az életemet néhány hónapra; ő az én életem! Valami híres tenorista úgy se válik már belőlem s a megmaradt hangom suttogása elég lesz arra, hogy Eliz megértse, mit mondok neki.

- A mit ő nagyságának akar mondani, azt a szemével is mindig elmondhatja uram - mondá az orvos udvariasan. - Ő nagysága jelenléte önre nézve fél gyógyulás, nincs tehát az ellen kifogásom hogy együtt utazzanak.

Két hét múlva utban voltunk Gmunden felé. Nagyon regényes utazásunk volt. Hegyek közt mentünk mindenütt, mellettünk zugva, tajtékozva rohant alá a sziklákon egy kisebb fajta hegyi folyó.

Mikor a vízvázasztó hegység legtetefére értünk, oly magasan voltunk, hogy a felhő majdnem reánk csüngött. Lassan-lassan kiderült. Ragyogó csillagok gyultak ki s kedvesen néztek reánk. De a csillagok mindössze véve sem néztek rám oly szépen, mint Ottó szeme.

Holdvilág volt, messziről a havasok tetejét láttuk, féhéren csillogott a legfelsőbb ormokon a hó; oly tiszta, érintetlen, szüzi hó, mint a mi szerelmünk.

- Ily magasan voltál te felettem mondá Ottó, meghatva a vidék s a holdvilágos éjszaka szépségétől - s mégis feljutottam hozzád az alattad fekvő, ködborított völgy mélységéből!

- Én emelkedtem hozzád, édes uram, - válaszoltam, fejemet vállára hajtva. - Én sziklán fakadt forrás habja voltam, te a nap; égő sugaraid felszívtak s most közel jutottam hozzád, mint harmat, mint felhő.

Jó lakást kaptunk. Ottónak eleinte jót tett a levegőváltozás, az enyhe erdős vidék, szemmel láthatólag erősödött.

Kirándulást tettünk távoli vad vidékekre, a hová csak apró havasi lovak hátán juthat az ember. Korán reggel nekiindultunk két vezetővel.

Átgázoltunk néhány hegyi patakon s nekimentünk a hegyeknek. Oly ösvényeken mentünk, hogy gyalog embernek is nehéz megmászni, de a havasi lovacsák biztosan jártak rajta. Hegyi patak zuhogott mellettünk, hófehér birkák és tehenek legeltek a hegyoldalban.

Egy órai ut után a kis község, honnét kiindultunk, mélyen a lábunk alatt feküdt, zöld fenyő- és tölgyfa-erdő között. Két kutya jött velünk, csaholva kergették bokorról-bokorra a madarat.

Az ut mind nehezebbé vált. Sok helyen le kellett szállni és kantárszáron vezetni lovunkat. Az ut sikos volt az éjjeli esőzéstől. A tetőn a felhők oly alacsonyan függtek fejünk felett, hogy kezünkkel elérhettük volna. Jobbra-balra oly magas hegyek környékeztek, hogy a felhő oldalukon huzódott végig, mint valami nagy égés lehült füstje.

Aztán lefelé mentünk. Ottó lova megcsuszott és leült, de bátor, ügyes lovasa nem esett le róla. A levegő hűvös, szinte hideg és végtelenül üdítő és illatos a fenyőfák szaga, megkönnyebbíti a lélekzetet.

Három órai ut után elhagytunk egy rongyos falut, kiválasztottunk egy vadregényes tisztást s ott megállottunk pihenni.

Ottó leterítette köpenyegét, leheveredtünk rá és jóízűen falatozni kezdtünk. Hideg sülték, veronai szalámi, havasi juhturó és lépesméz kerültek ki a vezető nyakába akasztott iszákból s egy palack finom, erős burgundi bor.

Vidám beszélgetés közt telt az idő; alig indultunk meg hazafelé, elért az eső, bőrig áztunk tőle.

Sebesebb menésre ösztönöztük apró lovainkat s tíz percznyi poroszkálás után elértük egy erdőkerülő házikóját.

A gazda otthon volt, szívesen fogadott bennünket, nagy tüzet rakott a nyitott tűzhelyen, hogy átázott ruhánkat megszárássuk lángja mellett.

Az egyetlen szobában együtt élt soktagu családja és néhány kecskéje.

Az ablakot kinyitva, kihajoltunk Ottóval s a vidéket néztük. Az eső még mindig esett, de a felhők már világosodni kezdtek, üdén, megifjodva, felfrissülve terült el az erdő, a meddig szemünkkel elláttunk. Milliő meg milliő esőcsepp rengett a leveleken; mintha a fák ágaiban megakadt szürke szövet volna: apró, könnyű felhőfoszlányokra szakadozott egy-egy esőfelhő az erdő fái között.

A diadalmasan kisütő nap finom párafátyolt vont a vidék fölé, mely alatt oly kedves, oly vonzó volt az egész völgy, mint egy szép, bájos, nevető nőnek arcza, a selyemfátyol áttetsző szövetének ingerlő árnyékában.

- Mily jó volna itt élni, sóhajtám önkéntelenül. - Itt kettecskén ellakhatnánk, Ottó! Az örökös verőfény és szabad levegő oly szívósakká és keményekké nevelhetne bennünket, mint köröskörül a fiatal tölgyfákat! Nem fog azokon sem fergeteg, sem betegség.

- Szép volna veled elrejtve élni, drágám, válaszolá Ottó mélabusan, - hogy a világ ne tolakodhatnék közéd és közém. De ez álom. A világnak nagy jussa van rád s ki tudja, nem azért rejtőznél-e el velem ide, mert a nagy világ arra emlékeztetne, hogy az egyszerű polgár fiu nem méltó a te nevedhez, családdhoz, társadalmi állásodhoz... hozzád?

Először hallottam tőle ily szavakat. Hirtelen világosság támadt bennem. Ottónak tudomása van anyám ellenállásáról s arról a lelki küzdelemről, mely bennem végbement, mielőtt szerelmem győzedelmeskedett nagyuri előítéleteim fölött.

Hevesen tiltakoztam a halk gyanu ellen, mely szerelmesemnek szívébe lopódzott.

- Azok az idők rég elmúltak, Ottó, mikor kötelességemnek tartottam elfojtani irántad érzett szerelmemet. Ha százszor kellene férjhez mennem, mind a százszor újra téged választanálak. Napról-napra jobban beléd bolondulok, édes uram, mert nemes és jó vagy s férfias szépséggel csak hűséged és becsületességed vetekedik.

- Ha jó vagyok, úgy az nem az én érdemem, Eliz, hanem a tied.

Aztán mosolygott s csendesen hozzátette:

- Csak hadd legyek jobban, szivecském, nagy dolgokat művelek érted. Azt akarom, hogy büszke légy rám és tetteimre. De ha meghalnék idő előtt!... ha, mint egy kiszáradt forrásból, hirtelen eltűnnék szivemből az üde, fiatal, hullámozó élet!... Nem is merek rágondolni. Lehetetlen az, hogy törekeny testem felmondja a szolgálatot, mikor a lelkem veled akar maradni, drágám mindig veled! Mi célja lett volna életemnek, ha nem az, hogy téged boldogítsalak s az élet harczában támaszkod legyek? Miért épült volna fel lassankint, évről-évre életem hatalmas épülete, ha arra van hivatva, hogy most, mint a rosszul épült ház, egyszerre összeomoljon s romja alá temesse a te boldogságodat? Csak egy pillanat volna az emberi élet, mint eme millió, meg millió esőcseppé itt a lombokon, melyeket felszárít a nap, leráz a szél fuvása, magába szív a levegő?...

- Ne beszélj a halálról, Ottó, mikor mindenfelől az élet mosolyog reád. Add ide a kezedet: egy cseppet sem forró... Hanem ideje hazaindulnunk. Hüvösödik s ha a nap leszállt, hideg lesz nagyon, újra meghülhetnéd magadat. Vegyünk bucsut ettől a derék erdőpásztortól s hagyjuk el még napnyugta előtt az erdőt.

- Baj az, ha ránk sötétedik? - kérdé erőt véve komor gondolatain. - Majd utunkra világítanak a csillagok meg a szemeid.

Nemsokára messze jártunk az erdő mélyében, oly biztosan ülve apró hegyi lovaink nyergében, mintha otthon székünkben ültünk volna.

Az első két hétben Ottó jól érezte magát. Láza nem volt, jó étvágygyal evett, pompásan aludt, arcyszíne megjött s arcza megtelt kissé. Hosszu sétákat tettünk, rekedtsége szünni kezdett a tiszta, balzsamos hegyi levegőben.

A negyedik héten azonban állapota rosszabbra fordult; az orvos annak tulajdonította, hogy nem vigyázott eléggé magára s újra meghült valahol.

Szánalmasan összeesett a szép, daliás férfi néhány nap alatt.

Nagyon megijedtem s most először villant szemembe annak lehetősége, hogy Ottó baja életveszélyes.

Sokat sirtam, mikor ő nem látta; irtam az anyjának, levelem tele volt szemrehányással az orvosok tudománya ellen, mely egy egyszerű torokbajt sem tud igazában meggyógyítani. Reményemet fejeztem ki, hogy erős természete végre is legyőzi a gyilkos kórt, de ez a remény nagyon félénken és bizonytalanul volt kifejezve, nem volt alkalmas rá, hogy megnyugtassa a szegény öreg asszonyt.

Visszaírt, hogy eljön ő is, de én ellene voltam. Nem akartam megosztani senkivel az ápolás gondját s a szegény beteg hálás pillantásait.

Öt-hat nap múlva újra javulás állott be betegségében, aztán megint rosszabbul érezte magát. Szívem remény és aggodalom közt ingadozott folyton; egyik nap életét féltettem, másik nap meg voltam győződve, hogy félelmem képzeltetés s hogy Ottó a határozott javulás útján van.

Minél jobban elbetegesedett Ottó, annál jobban bizott felgyógyulásában. Rózsaszínben látta a világot, nagyszerű terveken törte a fejét, hosszú életre számított, mikor napról-napra fogyott, mint az égő gyertya, vagy mint az oly fiatal fa, melynek az alattomos betegség a gyökerét támadta meg.

Ez a nagy optimizmus, mely kiáltó ellentétben állott előbbi sötétenlátásával, megdöbbenett. Valahol olvastam, hogy ez a gyógyíthatatlan mellbetegség biztos jele.

Az orvost faggatni kezdtem. Biztosítottam róla, hogy erős lélekkel fogadom balhíreit, csak nyilatkozzék őszintén férjem betegségéről.

Azt mondta, ne ijedjek meg, Ottó erős, finom szervezete kiállja a bajt. Mit is mondhatott volna egyebet? Hiszen ördögi kegyetlenség lett volna bevallani, hogy férjem torokbaja a sorvadásnak igen előrehaladt állapotát jelenti; hogy e betegséget átörökölte, mert az atyja is abban halt meg élete virágkorában. Hogy tudtam elviselni e szörnyű nyíltságot, én szegény gyöngé nő, a ki imádtam a drága beteget?

Most már testi ereje is rohamosan hanyatlott. Karomra támaszkodva sétálgattunk a fürdő fasorai között, míg az őszi napfény mindenfelől áttört a lombokon s egy-egy sárga levél hullt le lábunk elé, jelképe a mulandóságnak és a meghalásnak.

Szokatlanul szép és meleg őszi napok jártak; a levegőben a „vénesszonyok nyará”-nak fehér szálai uszáltak; költöző darvak éles kiabálása hallatszott és este a harmattól meglepett mezők felett sokkal több csillagot látott az égen kigyulni a szem s a meghidegült levegő úgy felüdítette az embert, mint egy ital friss víz a szomjazót.

Az esti kintmaradás szigorúan tiltva volt Ottónak, de nem tudott betelni a szép holdvilágos őszi esték álmodozásba ringató bűbájával s azért nem tudtuk becsalni a verandáról, a hol tekintete belemerült a csillagos ég csodálatos mélységébe, ebbe a nagy földfeletti kék tengerbe, mely az ő élete hajóját nemsokára tulvilági partok kikötőjébe viszi...

- Sohasem voltam álmodozó ezelőtt - mondá egyizben, mikor egymást átkarolva néztük a kékes fényben rezgő csillagokat, - csak mióta beteg vagyok. Ugy huz most valami a csillagok hazája felé; abba a titokteljes világba, a hova lelkünk költözik a meghalás után.

Aztán, mintegy hirtelen gondolattól megkapatva, erősen megszorítá kezemet s gyöngéden simogatva hajamat és arczomat, így szólt:

- Édes szívem, mégis csak nehéz dolog csillagnak lenni. Ezer meg ezer év óta nézik mozdulatlan aranszemeikkel az emberek örömet, bánatát, erényeit és bűneit. Hány szerelmes sohaját hallották már s hány sirboltnak szűk ablakán tekintettek be mint kíváncsi leányszemek!

Nini, ott fut le egy csillag, fényesebb a többinél! Azt mondják, a csillaghullás emberhalált jelent. De ugyan ki halna meg közülünk itt a fürdön? Én nem, azt jól tudom. Eszem ágában sincs. Nehány nap óta rendkívül könnyűnek érzem magam, szinte repülni tudnék. Gondolataim csodálatosan tiszták, könnyebben lélekzem, érzem, hogy minden csepp vérem nyugodt, oly nyugodt, mint egy lecsendesedett folyó.

Azután terveiről kezdett szólni; ügyvédi irodáját megnagyítja; több segédet tart; világosabb, kedvesebb lakást fogad a piacz kellő közepén; megszászorozza erőit az az édes kötelesség, hogy rólam, kényelmemről gondoskodjék.

„Az egész hosszú élet előttünk van még”, kiáltá s nekem csak rá kellett nézni sovány arczára, beesett, lázas szemére, kinos fulladozására hogy napnál világosabban lássam az ellenkezőt.

Kezdttem komolyan foglalkozni a válás gondolatával. Irtoztató gondolat!

Behunyt szemekkel kezdtem képzelődni, mi lesz akkor, ha szívem szerelmese nem lesz többé? Hallgattam hangját; - teljes lehetetlen, hogy ez a halk, szívhez szóló, kedves hang örökre elenyésszék! Sokáig elnéztem betegségében, hervadásában is szép, vonzó arcát; - lehetetlen, hogy én ezt a drága arcot ne lássam többé! A szobában minden legkisebb tárgy reá emlékeztetett; - lehetetlen hogy mindezt a kedves holmit s engem itthagyon valaha!

De mért is hagyna itt? Micsoda oka volna rá? Hisz fiatal, hisz boldog, hisz engemet nagyon szeret: mért hagyná itt ezt a szép világot?

Tulajdonképpen neki nem is szabad engem itt hagyni ebben a siralom völgyében. Elszakadtam érte családomtól, követtem elszántan, daczolva harminczhárom unokahugom megbotránnyozásával (hogy tudniillik magamnak tartottam meg Ottót s nem engedtem át nekik).

Felégettem magam mögött minden hidat, hogy az ő oldalánál szívem szerint, boldogan éljek: mit csináljak hát nála nélkül?

Derék dolog volna, ha a fa arról gondolkoznék, hogy elhagyja a leveleket, melyek rajta nőttek; vagy a tűz arról, hogy elalszik, tekintet nélkül a szobára, melyet melegítenie kell; vagy a nyár arról, hogy didergő őszzé válik, mielőtt az általa kicsalt természet igazában virágzásba borulhatna s a boldogság érett gyümölcseivel lehetnének ellepve a fiatal galyak.

Minél többször buslakodtam, töprenkedtem helyzetemről, mely a szeretett férj kora halála után következnie be, annál makacsabbul fészkelte meg magát lelkemben a föltevés, hogy Ottónak nem szabad meghalni. Nem szabad! nem lehet!

Mig mások élvezték a szokatlan hosszú ősz szépségeit, engem egyetlen sötét, komor kérdés foglalkoztatott, melyet emberi ész még eddig soha ki nem fürkészhetett s meg nem fejthetett teljesen.

Ez a kérdés így hangzik:

- Mi hát tulajdonképpen a halál?

Ottó lélekzik, örül, busul, szeret: mindezt életnek hívják. Ottó meghal, nincs többé, por és semmi: ez a halál. A halál az élet természetes következménye, folytatása: mért hát oly iszonyu? A virágzás következménye a virághullás. Mikor a bimbó a napsugártól felpattan, már előre tudja, hogy azért nyilott ki, mert el kell hervadnia. Mi egy szép női test folytatása, mely minden szemet gyönyörködtetett? Megmondjam? egy hulla...

Mint a törbe esett madár, úgy vergődik lelkem e szomoru gondolatok körében.

Ahogy az ezüstlevelű nyárfa lombjait az ablakom alatt, úgy látom napról-napra pusztulni az én drágámat. Amarról egy-egy levél válik le halkan, észreveszi az ember, csak egyszer teljesen, kopaszon, lombjafosztottan áll majd egy csipős októberi reggelen.

Ottó életfájáról is minden nap leválik egy-egy levél. Ugy lesoványodott apránként, hogy karjai levéltelen, száraz faághoz hasonlítanak már is. Pedig mily fiatal volt, hogy tele volt lombbal és virággal, mily kedvesen énekelt verőfénytől elárasztott galyain a boldogság s az öröm madara!...

Ottó meg fog halni, már csak hetei vannak hátra: ez a félelmetes bizonyosság mered rám tüzzemével a jövő eseményeinek nagy éjszakájából.

Sötét előttem a jövő, nem látok egy lépést se előre benne, csak az ő siri lámpájának rettenetes piros fényét; a néma, baljóslatu csendben nem hallok kedves dalt csak a temetési ének lélekrázó siralmát, melyet koporsója körül fognak énekelni.

Ottó arra készül, hogy itthagyon. Ez nem szép tőle. Megizleltette velem az üdvösséget, elárasztott a boldog szerelem világosságával s most hirtelen itt akar hagyni örök sötétségben. Ugy tesz, mint azok az írók, a kik egy erőszakolt jelenettel váratlanul fejezik be regényüket, sőt teljesen befejezetlenül hagyják.

De mit csináljak én Ottó nélkül? Az én drágám nem gondolja meg, ha ő meghal, én sem élhetek.

Én szép és költői dolognak tartom, hogy fiatal indus özvegyek a maguk jószántából megégettetik magukat férjük holttestének máglyáján.

Életünk minden gyökérszála együvé van nőve elválhatatlanul. Ha egy erőszakos kéz az Ottó életfáját kitepi földjéből, az én életem gyökereit is halálosan megsérti.

Mint az emberi arcban a két szem: úgy össze van kötve finom, láthatatlan idegszálakkal az én életem az Ottóéval. Ha veszedelmes sérülés éri az egyik szemet, elpusztul vele a másik is... Ottó anyja megjött, gondosan ápolta egyetlen fiát, de neki ellenére van; azt hiszi, hogy nincs szüksége ápolásra, mert határozottan a gyógyulás útján van.

Egy éjszaka mégis, a tisztánlátás egy csodálatos pillanatában, felköltött álmomból; nagy félelem szállotta meg, úgy vergődött párnáin, mint a meglőtt vad, ha érzi, hogy sebe életveszélyes.

- Meghalok, Eliz.

- Dehogy halsz, egyetlenem.

Szemei tágra voltak nyitva a rémülettől, keze forró volt, mint a tűz, az izzadság, mint valami belülről hirtelen felfakadt talajviz, elborította sápadt homlokát s beesett, sovány arczát.

- Szegény öreg anyámnak ne mond meg a rettenetes titkot; egyetlen fia vagyok, nem tudná elviselni...

Észrevette, hogy rosszul esett nekem, hogy csak anyjára gondol; megsimogatta fejemet és suttogva tette hozzá:

- Te fiatal vagy, édes mindenem, még kiállja szived a mély sebet, de ő belehal, szegény. Mily iszonyu a halál, mikor olyan szép, hü, drága nőt kell itthagyni a földön, mint a minő te vagy!

Férjhez kell menned valami nemeslelkű, jó emberhez, a ki elfelejteti majd, hogy szived első lakója, az a szegény halott volt, a ki a föld alatt fekszik mozdulatlanul.

Nem birtam erőt venni magamon, sirásba törtem ki.

- Csendesen, szivecském, mondá aggodalmasan, - fel ne költsük ezt az áldott öreg asszonyt, a ki engem a szive alatt hordott. Csendesen, drágám, hisz te erős vagy, veled lehet komolyan beszélni a válás pillanatában...

Átkaroltam, erősen magamhoz szoritottam, úgy, hogy nem tudott vad ölelésemből kibontakozni.

- Nem engedlek meghalni, Ottó! Jobban kell lenned, édes uram, hisz mi még csak most léptük át a boldog házasság küszöbét. Nekünk még beljebb kell hatolnunk e szép épületben. Mit szólna a világ, ha oly hamar itthagynál? Ha, mint a ki megmérgezett kutból ivott, holtan rognál össze az én szerelmes csókjaimtól?

Szomoruan rázta fejét s arczán az a mélabus, megható, szemrehányó kifejezés látszott, mely az oly emberek szemében és mosolyában van meg, a kik fiatalon halnak meg.

- Oh, ha tőlem függne, drágám! De egy erőszakos, sötét hatalom keze visz... visz... hiába minden ellenszegülés, hiába a kérés, az átkozódás, a kétségbeesés, a könnyek... Meg kell halni...

Az öreg asszony felébredt, mi mindketten elhallgattunk, egyikünk sem tudott elaludni többé, úgy virradt ránk a reggel.

Másnap Ottó jól érezte magát, a min az éjjel történt dolgok után nagyon csodálkoztam.

A tisztánlátás pillanata újra elmúlt, reménykedett ujólag. Derült kedve ránk is elragadt és én készséggel s megnyugodva egyeztem bele azon kívánságba, hogy menjek ki a szabad levegőre, menjek az erdőbe sétálni, a mozgás s az erdei levegő jót fog tenni nekem.

Valami kimagyarázhatatlan érzélem hatása alatt arra vettem utamat, a hol Ottóval az életben legelőször találkoztunk.

Ugyanazon árnyékos, kedves erdő volt ez, de a fák már erősen hullatták levelüket s a mi levél még fenmaradt a fán, az sárga és piros volt, mint az én egyetlenem lázas pirban égő, halvány arcza, mióta nagy beteg.

Az erdőben most is fát vágtak, mint akkor. Szivemben visszhangzott a fejszék csapása s a hogy a hanyattvágódó fiatal fákra néztem, eszembe jutott az én lelkem uram, a ki meg fog halni.

Nyomról-nyomra menve, elértem az erdei lakot. Az öreg erdész nem volt sehol, a ház ablaka, ajtaja zárva, a küszöb begyepesedve, a tető bemohosodva, tele növe késő őszkor nyiló moharózsával. A keskeny gyalogutakat, melyek a házhoz vezettek, benőtte a fű. Nem járt itt senki régi időtől fogva néhány őzön és szarvason, meg vaddisznón kívül, melyeknek nyoma világosan meglátszott a kut körül. A kut, a kedves kut, melynek tükörében először pillantottam meg szorosan az enyém mellett az én lelkem uram szép, nemes arcját, meg volt még most is.

A zöld mohával fedett kut-gádorra ülve, sokáig belenéztem; a víz úgy csillogott benne, mint egy nagy, gömbölyű üvegszemgolyó.

Hosszasan időztem itt, visszagondolva az eltűnt boldogságra. Az első találkozás emléke ujult erővel támadt fel szivemben. Ezek a fák itt köröskörül, ezek a csipkerózsabokrok, ez a most néma kihalt ház, ez a bemohosodott kut, melybe egy fiatal, szép szerelmes leány ölte be magát: valamennyien tanui voltak első találkozásunknak.

Számon kértem a kuttól az ő belenéző kedves arcának visszatükröző rajzát; de biz ő nem őrizte meg, nem tudta visszaadni nekem.

A felhőtlen kék égboltról melegen süttött le a nap, a tiszta, áttetsző őszi levegő felmelegedett tőle, úgy látszik, a munkások pihentek, mert az erdőben mély csend volt mindenütt, nem hallatszott a fejszék csattogása.

A természet haldoklása olyan volt, mint az Ottó sorvadása. Halkan, zaj nélkül vált el egy-egy levél a fákról, madarak énekeltek a bokrok között, derült, verőfényes kék ég mosolygott le a lassu enyészet munkájára; mintha a természet nem is haldokolna, hanem java életerőben volna még; pedig csak néhány hideg, esős, ködös nap kell, hogy az erdő nyári pompájának elmulása teljes legyen.

Ebben a környezetben nem tűnt fel többé oly irtóztatónak a halál; ez az észrevétlenül pusztuló természet szépnek és könnyűnek tüntette fel előttem az elmulást.

Hát meghalunk, ha meg kell lenni. Ha Ottót nem bírom megtartani az életnek, ha árván, özvegyen itt hagy ezen a világon: ide járok ki megbarátkozni az elmulás gondolatával.

És meghalok én is. Addig üldögelek itt a kut szélén, arra a fiatal, szerencsétlen leánykára gondolva, a ki itt vetett véget bánatos életének: mig egyszer magam is kedvet kapok itthagyni az életet, melynek fényét s minden örömét az én egyetlenem sirba viszi magával.

Poétikus halál lesz; holttestemet megőrzi kíváncsi szemek elől az erdei kut titokzatos mélysége; körülöttem vad virágok nyiladoznak; minden tavaszkor kizöldül felettem a fiatal erdő; madarak énekelnek reggeltől estéig a hársfa virágos ágain; a ki erre jár, sajnálkozva mondja el az én bus regémet: szabad elhatározásból választott halálomat vigasztalan özvegységemben. „Utána halt az urának, a kit nagyon szeretett”, fogják mondani a kíváncsi utasnak s szerelmünk emléke és gyászos végzetünk hire nemzedékről-nemzedékre száll tovább az emberek között...

Ily elhatározásra jutva, leszakítottam egy-két elkésett őszi rózsát; az én drágám nem is fogja sejteni, hogy e virágokat úgy adom neki, mint azon szilárd elhatározásom jelképét, hogy nem kívánok élni az ő halála után.

Nyugodtan, szinte vidáman indultam vissza az erdőn keresztül. Lehullott leveleken lépegettem, a fák megritkult lombjain át szeliden, szívet nyugtatólag fénylett rám a felhőtlen égbolt méla kéksége.

Valahol egy tisztáson bizonyára kaszáltak, mert a száradó széna kedves szagát éreztem mindenfelé.

És ime, a levágott, száradó fű is eszembe hozta a halált, mely hetek óta ott leskelődik házunk körül s hideg csontujjával már megkoczogtatta az ablakunkat...

TIZENEGYEDIK FEJEZET.

Katinka.

Egy idő óta legfőbb gondom Katinka sorsa volt. Aggódtam, hogy azután, a mi ott történt, nyíltan ki fog törni az eddig lappangó harcz közte és mostohája, a bárónő között. Tekintve Ládházi elvakult szeretetét második neje iránt, ez a harcz csak a Katinka érzékeny vereségével végződhetett.

A bárónőt veszedelmes ellenfélnek tartottam s még mindig fülemben csengett fenyegetése: „attól sem riadok vissza, hogy a halál árnyékát állítsam kettejük közé”. Kitelik tőle minden, hogy diadalmaskodhatnék ily gonosz szívű, mindenre képes, hajhatatlan jellemű nő felett egy tapasztalatlan fiatal leány?

Éppen most, mikor arra szükség lett volna, ritkábban mehettem el hozzájuk, mert tisztában voltam vele, hogy ottlétem még inkább hevesse teszi a titkos, alattomos harczot két nő között, a kik közül az egyiket szeretem, a másik meg engem szeret.

Ládházi nem volt emberismerő s így sejtelve sem volt az élet-halál-harczról, mely neje és leánya között folyt.

E harczban az előny a bárónő részén volt.

Nyugodtan, mindig egyformán, nyájasan viselkedett Katinkával szemben, míg Katinka leplezetlen megvetéssel bánt vele, mióta véletlenül tanuja volt a beszélgetésnek köztem és a bárónő között.

Lehetetlen volt kívánni a szüzies érzésű, ártatlan, fiatal leánytól, hogy tiszteletet és vonzalmat mutasson azon nő iránt, a ki bűnös szenvedélye cinikus bevallása után nem tarthatott többé igényt a becsületes emberek rokonszenvére.

Határozott jellemű, erős akaratu nő lévén az én angyalom, bizony nem kimélte szép mostoha anyját. Röviden és éles hangon beszélt vele, nem fogadta el nyujtott kezét, nem akart vele egy hintóba ülni, nem ment el vele sehová, az asztalnál lesütött szemekkel, haragosan ült vele szemben és csak atyjával váltott szót, mintha a szép bárónő világon sem lett volna.

A dolog végre feltűnt Ládházinak, a ki az ő szokott katonás módjával lépett közbe.

- Micsoda neveletlenség ez, Katinka? Ki az ördög látta, hogy a leány így bánjék anyjával.

- Nekem nem anyám, tört ki a leányból a régen elfojtott indulat.

- Nem anyád? Ezer millióm ágyu, ne halljam ezt többet tőled. A bárónő a te apádnak a felesége, tehát anyád. S még micsoda jó anyád! s a mellett született bárónő, a ki nincs ahhoz hozzászokva, hogy a magadforma neveletlen vadrózsabokor beleakaszkojjék a ruhájába s megkarcolja kezét szurós beszédek töviseivel.

Ez egyszer azonban abban maradt a dolog a bárónő ügyes fellépése folytán. Sikerült neki lecsillapítani a bankár mesterséges haragját, a ki szívében nagyon örült, hogy néhány erős, nagyhangú szónál nem kellett tovább mennie ez alkalommal egyetlen gyermekével szemben.

Katinka - a hogy később elbeszélte - összeharapta szájacsáját s szó nélkül kiment a szobából. Odakint, szobája rejtekében keserves sirásra fakadt atyja szokatlan nyers fellépése miatt.

Helyzete mind türhetetlenebbé vált. A bárónő nagyvilági nő volt, találékony és vakmerő, ha megtámadják. Katinka feltűnő viselete, hát nem sok fejtörést okozott neki. Mit tudhat ez a leány, hogy nem tudja leleplezni megvetését és gyűlöletét? A hogy felvetette magában e

kérdést, rögtön meg is felelt rá. Katinka bizonyára kihallgatta emlékezetes beszédét velem. Hát aztán? A bárónő gunyosan vonogatta gömbölyű fehér vállát s nevetett.

Nem tartotta veszedelmes dolognak, hogy titkát ellesték. Meg volt róla győződve, hogy a leány tiszta, ártatlan szíve megborzad még gondolatától is annak, hogy felnyissa apja szemét s mindent elmondjon neki, a mit hallott. S ha mégis elmondaná - micsoda nagy baj eredhetne belőle? Semmi. Könnyű volna elhiteni Ládházzal, hogy Katinka álmodott s az idegek valami beteges érzékenysége folytán hallucinációja volt.

Azzal tisztában volt a bárónő, hogy Katinka nincs abban a helyzetben, hogy feltűnő ellenszenvének, leplezetlen haragjának, hideg, makacs megvetésének okát feltárhatná apja és a világ előtt. A látszat ellene volt és neki e viselettel szemben könnyű lesz játszani a méltatlanul üldözött ártatlanság, a mélyen sértett nő hálás szerepét.

Játszotta is és mesterien játszotta. Oly angyali türelemmel viselte el Katinkának - mint ő mondá - érthetetlen szeszélyét, hogy Ládházi teljesen neje pártjára állott leányával szemben és napról-napra katonásabban lépett fel, hogy - a mint magát kifejezé - újólág természetes medrébe szorítsa a rakoncátlan folyót, mely eddigelé nyugodt, boldog családi életüket elöntéssel fenyegeté.

A bárónő nevenapjára fényes társaság gyűlt össze a bankár termeiben. Én is meg voltam hívva s Kökörösényi is, a ki a bárónő minden hathatós támogatása daczára már azon a ponton volt, hogy felhagy a sikertelen szerelmi hadjáratával Katinka szivecskéje ellen.

A táncz, a zene, a termék virágillattal telt langyos levegője szerelmes gondolatokat ébresztett bennem. Ellenállhatatlan vágyat éreztem Katinkával beszélni; megkínálni vele, hogy szedje le szerelmes, édes gondolataimat, a hogy a fáról az érett, édes gyümölcsöt leszedik.

Látszólag nyugodtan ültem le Katinka mellé, bár oly elfogódott voltam, hogy idő kellett hozzá, míg az első szavakat reszketés nélkül tudtam kimondani.

- Siettem, hogy néhány perczt lefoglalhassam. Régen nem láttam, Katinka, van már vagy kétszáz éve.

- Rossz kedvem van, Attila. Nagyon bánt, hogy *annak* az asszonynak a tiszteletére oly sok becsületes, jóra való férfi s oly sok ártatlan leány megjelenik.

Át- meg átjárva fényes szemének tavaszi verőfényétől, szerelmes gondolatokkal eltelve, nem volt kedvemre a beszélgetés ily fordulata. Azon voltam, hogy az én lelkem mindenemet lecsendesítsem.

- Hagyja őt a maga útján járni, Katinka. Bele kell törődni abba a gondolatba, hogy a világ előtt az anya és a leány szerepét kell önöknek játszani. Ha nehéz is ez a szerep, nyugodjék bele, míg eljön a leszámolás napja.

A többiek tánczoltak, én közel hajolva hozzá, zavartalanul beszélgettem szívem kedvencével.

- Elviselhetetlen nekem egy fedél alatt aludni vele, a ki - legalább gondolatban és akaratban - megszegte hitvesi hűségét, mondá s komoran a földre nézett. - Nagyon fáj, hogy atyám, szegény elvakult atyám az ő kedvéért napról-napra hidegebb hozzám. Én, a ki az atyai szeretet napfényében nőttem fel és vetélytárs nélkül uralkodtam atyám szívében annyi boldog esztendeig: most kénytelen vagyok a szeretet azon morzsáival beelégedni, melyeket a második hitves, ez az épp oly rossz, mint szép asszony elhullat. Még tisztességes és angyaltiszta nőnek sem könnyen tudnám megbocsátani, hogy elfoglalja anyám helyét, hát még neki, a kinek az erénye olyan, mint az olcsó selyemszövet, melynek a legkisebb eső vagy napsütés kiveszi a színét.

- Igaza van, édes Katinka, de a társadalom törvényei megkötik a leány kezét az anyával szemben, még akkor is, ha az anyánk mostohánk. S mindentől eltekintve, minden szenvedélyes támadás a maga részéről csak a bárónőnek válik javára. Atyja egészen az ő részén áll s a világ is elítéli magát, mert nem volt tanuja - mint maga, édes - a bárónő szerelmi vallo-másának, melyet... nem a férjének tett. S ha tanuja lett volna is...

Katinka szemében hirtelen felcsapott a neheztelés lángja.

- Gratulálok a bárónőnek, hogy önben oly jó védőügyvédre tett szert. S önnek gratulálok, hogy olyan szép védencze van.

- De Katinka! Csak nem hiszi komolyan, hogy a bárónőt védelmezem?

- Szavai után azt kell hinnem. Különben én azon nem ütközöm meg, sőt igen természetes dolognak tartom.

Most már rajtam volt a neheztelés sora.

- Természetesnek tartja? Ezt, megvallom, nem vártam volna magától. Mit vétettem, hogy oly rossz véleménynyel van rólam, a ki az egész világért nem adnám a drága árnyékot, melyet kecses fejecskéje a falra vet.

Azt vártam, hogy erre a fordulatra felvillan szemében a mosoly derült fénye és jókedvűen tiltakozni fog az ellen, hogy fejének árnyéka felől rendelkezem, de a kislány arcza komoly maradt.

- Nem akartam sérteni magát, Attila. Azért tartom természetes dolognak az ön lovagias védelmét, mert arról a szép asszonyról van szó, a ki magának... a ki magának...

- Mondja ki bátran.

- Olyan dolgokról beszélt, a melyek egyetlen férfira sem tévesztik el hatásukat. Még ha elég becsületesek is azt visszautasítani, mégis jól esik nekik egy szép asszony hódolata.

- Kitől hallotta ezt, Katinka? hisz maga egész kis filozófus.

- Könyvből olvastam, meg magam is tudom.

- Az egyszer rosszul tudja. Aztán nem is annyira a bárónőt védelmezem, mint inkább magát féltém.

- Kitől félt? Tőle? Annak a szép kigyónak nincs hatalma felettem; engem sem megigézni, sem megmarni nem tud. Végre is mitől félt? micsoda kézzelfogható veszedelem fenyegethet az ő részéről?

- Összevesziti önt atyjával.

Katinka szomoruan nézett rám s haragja megenyhült kissé, hogy fájdalmának adjon helyet.

- Ez máris sikerült neki. Oly egyedül állok a világon, Attila, hogy ki sem mondhatom, mióta atyám nem szeret. Ha maga nem volna... barátom!

- Itt vagyok ám, édes kis Katinka, a maga háta mögött s eszem ágában sincs elköltözni ebből az árnyékvilágból, míg magácskának reám szüksége van. Bizzék bennem, majd jóra fordul minden. Szépen elmulik atyja szívének napfogyatkozása, lehetetlen, hogy a bárónő bele ne essék abba a hálóba, melyet nekünk vetett. Elkövetkezik az ő napja is, nem szükséges, hogy mi sietessük bukását, lebukását a szerencsétlenség és balsors ama lejtőjén, mely felé nevelése, véralkata, könnyü erkölcsi szenvedélye ragadják. Most úgy sem árthatunk neki. Szépsége, szelleme, rangja nagy hatást gyakoroltak arra a derék, kedves öregurra, a ki az én és az ön... akarom mondani, a maga édesatyja.

A táncz véget ért; a végzet akarta így. Nem volt rá időm, hogy teljesen lecsillapítsam Katinka méltó ingerültségét a bárónő ellen, a ki a négyes figurái között figyelmes, éles pillantásokat vetett felénk s bizonyára jól tudta, hogy róla beszélünk oly hosszasan.

Ha a táncz néhány perczzel tovább tart, s mi zavartalanul befejezhetjük bizalmas beszélgetésünket, talán nem történt volna meg az az ünnepontó epizód, mely ezt a napot előttünk örökké emlékezetessé tette, mert válság felé vitte az eseményeket.

A hogy vége volt a táncznak, a bárónő mosolyogva sietett felénk. Csakugy röpkedtek utána fehér selyem ruhájának kecses szalagjai.

- Maguk fogadalmat tettek talán, hogy nem tánczolnak? Ej, nem szeretem a fiatal öregeket. Inkább szeretem az olyan öreg fiatait, mint Ládházi. Nézzék, hogy kicsipte magát; egy egész virágos kert illatát öntözte zsebkendőjére és ruháira, a mi nem egészen chik ugyan, de hát az ilyesmit nem veszi szigorúan az ember a hozzá hasonló derék pénzembereknél. Bizonyos időn túl nehéz eltanulni az előkelőség mindazon apró, könnyed, lehelletszerű részleteit, hogy úgy mondjam: ízét, zamatját, mely a mi körünkben vele születik a férfiakkal és nőkkel.

Katinka elhalványult e merész, egyenes támadásra.

Ezt a nőt szereti oly elvakult szenvedélylyel atyja, a ki ily tiszteletlenül mer beszélni róla a leánya s egy, a családhoz nem tartozó férfi előtt.

A méltó harag felgerjedését még fokozta a bárónőnek az a tette, hogy be nem várva a választ, Ládházihoz ment s a saját méltóságos fehér kezével megveregette az arcát, mint a hogy a vadász meglegedése jelül megveregeti lova vagy vadászutyája nyakát.

Az áldott jó ember gyanítlanul, gyermekes örömmel fogadta méltóságos nejének e legmagasabb kitüntetését, melylyel őt az egész tisztelt vendégsereg előtt boldogítani méltóztatott.

Megcsókolta a kis arisztokratikus kezét, melyek oly közönyösen s annyi leereszkedéssel nyújtattak feléje, mintha e kis kéz tulajdonosnője nem az ő neje, hanem az ő urnője volna s ő csak egy hizott, szögletes modoru, alázatos szolga.

Katinka összefogta száját, nehogy a felháborodás kiáltása kitörjön szivéből.

Ládházi karját neje karjába öltve, őt asztalhoz vezette, a hol a hideg buffet körül már sokan gyülekeztek a tánczó fiatalok s más meghívott vendégek közül.

A bankár diadalmasan mosolygott, elrendelte, hogy pezsgőt hordjanak körül s a maga poharát felragadva, felköszönté vendégeit, a kik megtisztelték házát („szegény házam”-at, monda kérkedő szerénységgel), mikor ő az ő mélyen tisztelt nejének, született bárónőnek, a szépség s a családi erények mintaképének ünneplésére óhajtotta összegyűjteni barátait és barátnőit. Meg a fiatalságot. És pedig a fiatalságot azért, hogy irigység nélkül bámulja azt a fényes csillagot, a kit Ládházinének hívnak...

A vendégek harsány éljent kiáltottak, a poharak összecsendültek, mindenki törte magát, hogy a háziasszonyhoz jusson s magát előtte mélyen meghajtva koczcintson vele.

Én is hozzámentem, mig poharunk összeütődött, szeme találkozott szememmel. Hideg, vér-fagyasztó fenyegetés volt tekintetében, mint a kivont kard pengéjének hideg ragyogásában.

Alig értem helyemre, mikor a fejünk fölött függő dráma kezdetét vette.

Mindenkinek feltűnt, hogy mig a többiek mindnyájan a bárónőhöz siettek koczcintani vele és meglegedést, boldogságot, hosszú életet kívántak neki: Katinka ülve marad.

A bankár észrevette, hozzá sietett s oly hangosan, hogy a körülállók is hallhatták, így szólt leányához:

- Katinka, jöjj, igyál egy pohár pezsgőt a bárónő egészségéért.
- Papa jól tudja, hogy soha sem iszom pezsgőt.
- De most az egyszer.
- Nem iszom, papa.
- Na, az ivást elengedem, csak a rózsás csőröcskédet mártsd bele, te kis bolondos vadgalamb.
- Szívesen, - mondá az én drága szerelmesem - de oly halvány volt az arczocskája, mint a leesett hó. Megízlelte a pezsgőt és poharát letette.

A bankár összevonta szemöldökét.

- Ugy illik, kis leányom, hogy koczczi a bárónővel.

De a bárónő megelőzte. Mosolyogva, vidáman jött magasra tartott pohárral Katinka felé, mikor oda ért, könnyedén hozzáértette poharát a leányéhoz.

Katinka arczán két kis piros folt támadt hirtelen, mintha annak a láthatatlan ostornak a hegye vágta volna, a mit a szép bárónő ott suhogtatott az édes, tiszta, ártatlan feje felett, gonosz, gunyos, rosszindulatu gondolatok és titkos tervek alakjában.

Hanem szeme még jókor találkozott kérő, intő, ijedt tekintetével, megértett, felemelte poharát s ivott belőle. Nem többet annál, a mennyi víz mint harmatcsepp, éjjel a rózsaszirmára hull.

Ezzel az incidensnek vége lett volna, bár a vendégek figyelmesekké lettek és sóvárgó kíváncsisággal várták mindannyian a dráma fejlődését, ha a bankár újra el nem rontja a dolgot.

Ugy látszik, a csinos és gyöngéd szavak egész készletét elpazarolta a felköszöntőben, melyet röviddel azelőtt méltóságos nejére mondott mert az ő szokott „katonás” modorával kezdé magyaráztatni a dolgot vendégei közül azoknak, a kik közelebb voltak hozzá.

- Két nő között sohasem lehet béke a háznál, teringgettét. Ez az én kis lányom igazi vadmacska, ha valamit a fejébe vesz. Most azt vette a fejébe, hogy a világ legtökéletesebb asszonyát, a ki azonfölül még igazi, hamisítatlan bárónő is, megkarmolászsa a rózsás körmével.

Ezer milliom sarkantyú, nem azért voltam katona, hogy fel ne tudnám tartani házamban a fegyelmet. Még pedig vaskézzel, ezzel a kezemmel, ni... Nehogy azt higgyék, hogy a bárónő rosszul bánik a lányommal. Csak tanítja. Mire tanítja? Az illemre. Ezer milliom ágyú! derék dolog az az illem, uraim... „Hogyan kell enni, inni, járni, a köszönéseket - bevárni” - mint egyik költőnk írja. Ugy-e csodálkoznak rajta, hogy verset is tudok? Ja, az illem! Az a fene illem!

A vendégek hangos nevetése tudatta vele, hogy az illemről beszélvén, valami nagy illetlenséget követett el.

- De ugyan papa! inté őt Katinka mélyen elpirulva szégyenletében.

- Nono kislányom, válaszolá a bankár, (maga is jókedvre hangoltatván az általános kacagástól, mely mint szélben az égés, ellenállhatatlanul harapódzott végig az egész tisztelt társaságon) - nem mondtam semmi rosszat rólad, de nem is mondhatnék. Jó kislány vagy, csak egy kicsit makacs. Velem együtt örülsz, ha a bárónőnek, anyádnak örömet okozhatsz. Legyen béke e szép napon. Ime ezt szántam ajándékkul a bárónő névnapjára, te add át neki... szeressétek egymást báránykáim.

A kövér, erős ember nagyon el volt érzékenyülve, talán sokat ivott a pezsgőből. Zsebéből ódon ékszertokot húzott elő és Katinkához vitte. Az, az ajándékra rá se nézve felállott, hogy átadja kérlelhetetlen ellenségének, mikor Ládházi újra megszólalt:

- Meg se nézed? Legkedvesebb ékszerem - anyád viselte néhány nappal halála előtt.

Katinka karcsu, kedves alakja megrázkódott, mintha villanyos ütés érte volna. Megnyomta a piros bőrtok kis rugóját, a teteje felpattant, a halványkék bársonybélésben mint valami napon sütkérező kis kigyó feküdt egy régi módi nyakláncz, huszonkét drága gyémántkővel kirakva. Gyönyörű, régi velencei munka volt, a vendégek nem tudták láttára elfojtani az elragadtatás és bámulat élénk felkiáltásait. Még a bárónő hideg, gunyos szemében is leplezetlen öröm szikrázott ez igazán fejedelmi ajándék láttára.

Csak az én édes angyalom állt mozdulatlanul, mintha egész valója megdermedt, megfagyott volna atyja azon jéghideg kegyetlenségétől, hogy meghalt édes anyjának legkedvesebb ékszerét, melyet halálos ágyán leányának hagyott, hogy menyegzője boldog napján viselje: a muló felhevülés pillanatában a bárónőnek adja.

Szép szemében a sziven lött ember fájdalmas rémülete látszott, nehezen vett lélekzetet, hang nem tudott ajkára jönni, mindenki érezte itt a vendégek közül, hogy itt egy megható és megdöbbentő drámai jelenet fog mindjárt lejátszódni.

Maga Ládházi is észrevette, hogy nagy ügyetlenséget követett el, mentegetődzött.

- Nagyon megtetszett a bárónőnek, régen kérte tőlem. Gondoltam, hogy ma lepem meg vele nevenapján. Veszek neked egy másikat; szakasztott ilyent veszek, Katinka.

Katinka végre szóhoz jutott. Halk, panaszos hangon kezdte.

- Ez az ékszer az enyém. Emlék anyámtól, sőt több az emléknél: talizmán, mert anyám megcsókolta, mikor néhány nappal halála előtt nekem adta. Anyám csókja van rajta; nem volt jogod azt odaadni senkinek, hirem, tudtom nélkül. Hogy hordja azt nyakán egy idegen nő anyám után.

- Nem idegen nő... a bárónő... az én feleségem... a te második anyád - hebegé a bankár s valóban szálnalmas alak volt e pillanatban mélységes zavarában. Katinka oda se figyelt, halkan, öntudatlanul tovább beszélt.

- Semmim sincs már, a mi az anyámé volt... mind elszedted tőlem a bárónő kedvéért.

- Veszek helyette ujat. Egész ékszerüzletet megveszek neked kis leányom.

- Ujat... mondá a leány keserűen... nekem az kell, a mit anyám hordott s ez által megszentelt. Nekem nem a hideg arany kell és nem a gyémánt, hanem az emlék. Az a drága, értékes benne, hogy anyám hordta, nem az, hogy Velenczében készítették. A bárónőre nézve csak ékszer ez, százat is kaphat szebbet és ragyogóbbat ennél; de reám nézve ez ereklje, melytől nem válhatok meg. Te sem adhatod oda másnak, apám, ha tiszteletben tartod egy halottnak végső akaratát.

Mindenki meg volt hatva a gyermeki szeretet e nyilatkozatától; mindnyájan az első feleségre gondoltak, a jóra, hűre, kedvesre, a ki fiatalon hagyta el ez árnyékvilágot és a kinek helyét nyomról-nyomra idegen nő foglalta el Ládházi palotájában és szívében. Mindnyájan tapintatlan és meggondolatlan cselekedetnek tartották, hogy olyan ékszert adott oda az „idegennek”-nek, melyet egyetlen leányára hagyott a haldokló anya. De a szép „idegen” kevélyen és hidegen állt annyi részvét és megindulás közepett. A leszámolás órája, melyet gonosz hidegvérrel és csodálatos türelemmel készített elő, elérkezett. Tudta, hogy a legszentebb érzelmeiben sértett lány nem engedhet neki ebben a pontban; sem neki, sem apjának. Atya és leány közt a szakadás okvetetlen beáll. Éles szeme átlátta, hogy a bankár ingadozik s hogy mindenki

ellene van. Éppen azért akarta, hogy fényes diadalt arasson felette, felettük, de főleg a leány felett, a ki megvetéssel, az erény és tisztaság megvetésével mert bánni hosszú, kinos heteken át vele Meg akarta előzni Ládházi pályafordulását, el akarta égetni háta mögött a hidat, nehogy az első feleség, az egyetlen leány anyjának felidézett halvány árnyéka megzavarja és feltartóztassa régtől fogva érlelt terveit.

- A nyakláncz nagyon megtetszett nekem - mondá és merően Katinkára nézett. - Anyja után méltóan viselhetem én, a ki önnek szerető jó anyja vagyok. Ládházi tudja ezt. Sokat türtem öntől kis lányom, mert az utóbbi időben idegesnek és szeszélyesnek méltóztatott lenni, gyermekem. Legyen nyugodt, nyakláncza jó kezekbe jut. Atyja nekem adta azt és én - megtartom.

A végzetes pillanat elérkezett. Az események ezentul már feltarthatatlanul követték egymást.

- Én nem adom, - válaszolá Katinka s a halványság helyett égő pirosság borította el arcát.

- De Katinka, kicsi tubuskám; - könnyörgött a megrémült bankár és esdő tekintete a bárónőre tévedt vissza, olyan volt az egész ember, mint valami megbomlott nagy órainga, mely folytonosan lengő mozgásban van kelet és nyugat között.

- Mért nem adja? - csattant fel a bárónő hangja.

- Mondtam már: anyám viselte s ön nem méltó rá, hogy feltegye utána.

Olyan volt az egész társaság, mint egy felbolygatott méhkas.

Ládházi a rémülettől tágra nyitott szemmel nézett hol leányára, hol nejére, míg a bárónő arcza baljóslatuan, sötét határozottsággal fordult a kíváncsi, megdöbbsent társaság felé.

- Nem vagyok méltó rá, én, egy született bárónő, hogy felvegyek oly ékszer, melyet polgárnő viselt? Megtisztellem vele az ön anyját, ha felveszem utána, jegyezze meg.

- Óh nem! itt nem rangról és születésről van szó.

- Miről van hát szó? Beszéljen, mert nem türöm tovább, hogy atyja házában, a ki férjem, sértésekkel halmozzon el... És ön, Ládházi ur, csináljon végre rendet házában. Önnek a vendégei nem azért jöttek ide, hogy egy tulizgatott kedélyü gyermekleány szavalási próbáiban gyönyörködjenek. Tegye kötelességét, uram, mert különben azt hiszik, hogy nem képes nejét megvédelmezni.

A boldogtalan Ládházi sem holt, sem eleven nem volt rémületében. Micsoda hallatlan sértés az, egy bárónőről azt állítani, hogy méltatlan viselni akár a napot, holdat és csillagokat! hát még egy divatból rég kiment nyaklánczot, melynek értéke legfölebb hatezer forint.

- Katinka, mondá végre, összeszedve minden még megmaradt hires erélyességét, - te bolondokat beszélsz. Kérj bocsánatot a bárónőtől.

- És pedig itt, a hol a sértés történt, vágott közbe a bárónő, az egész társaság színe előtt.

Igyekeztem Katinkához jutni s fülébe sugtam, hogy legjobb lesz, ha gyorsan elhagyja a termet.

Megszorította kezemet, tagadólag rázta fejcskáját és maradt. Kis száját daczosan összefogta, nem akart visszavonulni, ha már ennyire ment. Botrány árán is tisztázni kívánta a helyzetet.

A vendégek nagy része különben úgy is belátta, hogy tovább maradni annyi volna, mint növelni a kinos zavart, mert apránként elszállingóztak, nemsokára hallatszott távozó hintójuk robogása a kapubejárat márvány koczkáin.

Csak azok maradtak, a kik közel álltak a családhoz meg én.

A bankár feldühödve lánya makacsságán hozzálépett és durván megfogta kezét.

- Kérj bocsánatot.

- Nem tehetem.

- Hogyne tehetnéd, liheg a képéből kikelt kövér ember. Parancsolom.

Katinka lehajtotta fejét és hallgatott.

A bárónő lába egy kecses mozdulatával hátralökte fehér selyemruhája hosszú uszályát, két ujj hegyével felfogta azt s fentartott fővel, büszkén kifelé indult.

Ládházi elbocsátotta leánya kezét s a bárónő után indult.

- Az Istenért, ne menjen... hisz bocsánatot kér... csak zavarban van szegény... nem tudja hol kezdje.

A bárónő megállt, hangja éles és gunyos volt.

- Szegény!... jól teszi, uram, még sajnálkozzék rajta; megérdemli. Hanem annyit mondok: válaszszon köztem és leánya között. Jó híremet tönkre tette, holnap az egész város a botrányról beszél, a mi az ön házában lefolyt.

Lábával toppantott, aztán folytatá:

- Szerezzen nekem elégtételt, uram, vagy oly bizonyosan elhagyom a házát holnap, mintha itt se lettem volna soha.

- Katinka...

- Apám.

- Jőjj ide rögtön. Csókold meg anyád kezét és kérj bocsánatot tőle.

- Soha.

A bankár magánkívül volt haragjában, tombolt, átkozódott, szitkozódott, a butorok selymét hasogatta szertelen dühében.

Kinyújtott kezével az ajtóra mutatott.

Katinka halotthalványan, de határozott hangon válaszolt.

- Elmegyek és nem jövök vissza addig, míg magad át nem látod azt, a mit én most el nem mondhatok. A pohár csordultig megtelt, ki kellett ömlenie. Hát kiömlött... Semmit sem viszek el innét csak a reményt, hogy beismered egy napon, hogy nem tehettem másképp, mint a hogy tettem.

Meg akarta fogni atyja kezét, hogy megcsókolja, de a bankár nem engedte s durván lerázta magáról leányát, mintha valami kezére szállt szunyog volna.

Az én egyetlenem meghajtotta fejét, köszönt és lassan elhagyta a szobát.

A bárónő diadalmasan nézett utána és könnyedén férje karjára támaszkodva gunyosan kívánt nekem jó éjszakát.

Valahogy leértem a palota márványlépcsőjén s az utca közepére állva a kivilágított ablakot néztem. Most hirtelen megvilágosodott az ő szobájának két ablaka is, valaki ott bent meggyújtotta a gyertyákat. Mit csinál az én drágám? Járókelő alakjának árnyéka rávetődött a selyem függönyökre és szívemet kimondhatatlan szomorúsággal töltötte el.

Atyjától elüzve, elhagyja-e még ma éjjel az atyai házat, honnét mostohája kiüldözte? Nem szakad-e meg a szíve a szenvedett bánat miatt? Mit fog tenni egyedül állva a világban, mely még erős férfiak számára is gyakran szenvedések és méltatlan megaláztatások helye, hát még gyöngé védtelen nőkre nézve?

Alig volt időm ezeket és más ehhez hasonlókat végiggondolni, mikor gyors, könnyű léptekeket hallottam a kapubejárat alatt. Ő volt, az én édes szivem. Nem hozott magával semmit csak emléktárgyait s néhány könyvét. A fényes estélyi ruhát levetette s a legegyszerűbb batiszt ruháját vette fel. Sötétszürke, hosszú porköponyeg volt rajta s egy kedves, elragadó kalap.

Elébe siettem, ő szótlánul megszorította kezemet.

Egymás mellett menve, sokáig hallgattunk mind a ketten, de én nagyon boldognak éreztem magamat, hogy az én egyetlenem velem van, hogy együtt megyünk az éjszakában, hogy ő nem gazdag örökös nővére s így én, a vagyonom nagy részét elvesztett fiatal ember, felajánlhatom neki nevemet és életemet, a nélkül, hogy azt önzésre és a menyasszony vagyona után való vágyódásra magyarázhatná a világ.

- Mit fog tenni? - kérdeztem - átvéve kicsi csomagját s egy fekete selyem nagykendőt, mely karján függött.

- Nevelő nő leszek, édes Attila. Régóta érlelem tervemet s van is már helyem egy jó barátnőm anyjánál, a kinek nyolcz-tíz éves leánykája van. Jó dolgom lesz ott, mert nem kell látnom mostohaanyámat.

- De mit szól mindehhez atyja?

- Ő elűzött házától, - válaszolá az én drágám és két könnycsepp folyt alá szép, halavány arcocskáján. Majd visszajövek, ha a bárónő nem lesz többé ott. Biztosan tudom, hogy ő nagyon meg fogja bánni tettét és belátja, hogy szép, de veszedelmes kigyót melengetett keblén a bárónőben.

Az utcákon, hol annyi nép tolong nappal, mélységes csend volt. Gondolatokba merülve mentem mind tovább, tovább a szürke, hideg egyforma kövezeten.

Hány selyem topánba szorított karcsu láb lépdelt át tegnap ez egykedvű, szürke köveken, a nélkül, hogy látszanék valami nyoma. Az én fejemben is ily nyomtalanul futottak át ifju éveim emlékei bájos, odaadó, szerelmes, csalfa nők alakjai, a kiket szeretni véltem s a kik megcsaltak.

Mily más nő ez a bátor, kedves, fiatal teremtés, a ki oldalam mellett lépked és nem mer rám tekinteni.

Kiértünk a Dunához. Nyugodtan és méltóságosan hömpölygött tova a folyamok királya. Fekete testü, fehér árbóczos teherhajók álldogáltak rajta a félhomályban; a hogy a habok hozzájuk ütődtek, a melléjük csatolt könnyű csolnak nagy igyekezetet fejtett ki, hogy megmenekedjék a kötelektől.

Ekkor már reggeledett, az estély sokáig tartott.

Tervemmel sietnem kellett.

- Katinka, kezdtem, míg mindketten a part vasrácsához támaszkodva néztük a Dunát, - nagyon boldog vagyok, hogy maga most támasz nélkül áll a világon, nem a dúsgazdag leányka többé és hogy... és hogy megkérhetem kezét.

- A kezemet akarja Attila? - kérdé egyszerűen, de mély érzelem reszketett hangjában. - És most akarja, mikor szegény, elhagyatott, árva vagyok?

- Ez a férfinak önzése - válaszoltam neki. - Azt akarom, hogy én legyek egész világa, mindene. Régóta szerettem, de csak most kérem meg kezét, mikor magának rám szüksége van.

Mosolygott; mosolya tele volt napfényvel, mint a derült májusi égbolt.

- Itt a kezem, Attila... soha nem lesz e kéz senkié, ha nem lehet a magáé. De még most nem.

Kissé türelmetlen hangon mondtam:

- Hát mikor?

- Ha szabad leszek, Attila, mert csak szabad nő illik szabad férfihoz. Mint elüzött leány, az elhagyott atyai háznak ugyszólván küszöbén nem nyujthatom magának kezemet. Mint nevelőnő, a kinek van állása, hivatása, becsületes kenyere - büszke és boldog leszek, ha menyasszonya lehetek. A maga menyasszonya? hisz erről álmodoztam régóta, nagyon régóta, higgye el...

Megragadtam az én lelkem, mindenem kezét és lángoló csókokkal borítottam el.

- Megértettem minden szavát, nem ellenkezem, tisztelem lelkének nemes elhatározását. Akkor kérem meg kezét, ha új állását elfoglalja. S mint vőlegénye, én leszek a világon a legboldogabb halandó, és áldom azt a pillanatot, mely magával... mely veled szivecském először összehozott...

Boldog beszélgetésbe merülve észre sem vettük, hogy keleten a felhők szegélye rózsaszínűvé lett. Egyszerre vakító fény nyilalt át az égbolton, megaranyozta a felhőket, a gyárkémények füstjét, a folyam felületét. A házak ablakai, a falak, az utcák kövezete, az egész város fényleni kezdett. A hullámok játéka elragadó volt. Megmozdult az egész roppant víztömeg, s mintha a szőke, tiszta fény a fenékről jönne: a szemünk belátott a mélység közepéig.

Csak körül kellett nézni, hogy égen, földön és lent a folyó megvilágított fenekén, mindenütt a világegyetemen annak az életnek szépségét lássuk, mely azoknak legszebb, a kik nagyon szeretik egymást.

Katinka elvakulva nézett a fényözönbe, s lelke túlradó érzésében, kezét vállamra téve, sokáig, nagyon sokáig a szemembe nézett.

- Szeret? kérdé halkán.

- Szeretlek! suttogám füléhez hajolva... - Férjed, testvéred, mindened leszek.

Lehajtotta fejét, mint koronáját a fiatal fa, ha nagyon tele van virággal, aztán megindultunk a külváros felé, a hol Lerchenfeldék laktak. Náluk akart tölteni két napot az én szívbeli arám, mielőtt barátnője anyjának házában nevelőnői állását elfoglalná.

E két napot arra kívánta felhasználni, hogy megtakarított pénzecskéjén egyet s mást, a mi szükséges, bevásároljon.

Mert egy ruhában jött el dús gazdag atyja házatól, mint Burns gyönyörű költeményének fiatal hősnője: kedves Dumbar Fáni...

TIZENKETTEDIK FEJEZET.

Levelek.

Attila - Katinkának.

Falusi ügyvéd vagyok, Andrásfalván ütöttem fel sátorfámat. Nemcsak azért, mert üres lett nekem a főváros, mióta maga, drágám, nem lakik benne többé; hanem azért is, mert nekem épp oly hivatásom van otthon, mint őseimnek, a kik az andrásfalvi vár ablakából nézték a világ folyását.

Anyámnak nehezebb esik az a gondolat, hogy fia ügyvédmesterséget folytasson ott, a hol nemrég néhány ezer hold földnek ura volt, de szemem előtt magasztos cél lebeg: idegen elnyomás, és idegen törvények alatt szenvedő népem oltalmazása.

Az ügyvédség nekem politika. Nem rendelkezem többé őseim nagy vagyonával; a közpálya zárva van előttünk; idegen hatalom keze nehezül reánk: hogy használjak hát véreimnek, volt jobbágyaimnak, honfitársaimnak?

A hatalom terve egyszerű és világos; fenekére lehet látni, mint egy nyugodt, tisztavízű folyónak. El akarja szegényíteni a magyart, kiforgatni birtokaiból, elüzni vagyonából, hogy kevély, daczos lelke megtörjék a létért való küzdelemben s ne szabadság és alkotmány után vágyódjék, hanem kenyérért, a mindennapi megélhetésért.

A birtokos-osztályt, melyre az istenadta nép támaszkodhatik, romlás szélére viszik az elviselhetetlen adók, a hatalom ellen folytatott passzív ellenállás s az, hogy fia előtt a közpálya zárva van.

Minden birtokos magyar emberre az a hivatás vár: megvédeni a haza egy-egy kis foltját, a hol birtokai terülnek el. A népre gyakorolt befolyásával, az ősi vagyon tekintélyével támogatni, ápolni kell a népben a hazafias erényeket, nehogy elveszítse önbizalmát, s elhanyagolja nyelvét, szokásait, nemzeti jellegét.

Nem lehetvén őseim földjén nagybirtokos, mint ügyvéd élek köztük.

Bennem megbizik a nép, hisz ismerte atyámat, nagyanyámat, valamennyi őszömet; én azok unokája vagyok, a kiknek oltalmában ők - mint százados tölgyfa árnyékában a talaj növényzete - éltek, gyarapodtak, szétterjedtek.

Irodám reggeltől estig tömve van ügyfelekkel, a kik tanácsomat kérik, perüket bizzák rám, ügyes-bajos dolgaikkal hozakodnak elő.

Hacsak lehet, békét szerzek köztük: ne pusztítsa magyar a magyart. Az idegen törvények utvesztőjében, idegen nyelvű bíróságok előtt, vesztett ügye volna a szegény magyar embereknek, ha mi, a nemzet tanultabbjai, nem állanánk szívesörömmel a nép szolgálatára.

Ha tehetem, segítek mindig ember baján a ki küszöbömet átlépi. Senki sem megy el tőlem a nélkül, hogy megnyugtatót meg ne kísérleném. Megvigasztalódva, ügyük igazságába vetett rendíthetetlen hittel hagynak el sokan, a kik kétségbeesve jöttek el hozzám.

Gyakran mentem meg kis vagyonkájukat; sok áldatlan viszálykodásnak vetek véget testvér és testvér között; hideg vizet öntök kölcsönös gyűlölködésük égő zsarátnokára; felnyitom szemüket, hogy lássák az örvényt, melyet a magyar nemzetnek ellenségei ástak s melybe menthetetlenül beléhull, ha együtt nem tart, ha folyton megújul a régi átok: a visszavonás, az irigység s az, hogy magyar pusztítja a magyart.

Sok dolgom van, édes Katinka, de azért ráérek egész nap magáról gondolkozni.

Hogy magához méltó legyek: azt hiszem, ez lelkesít nehéz munkámban és sikereimet ennek köszönöm.

Hátha még oldalamnál állna, ha itt volna mellettem s én szép szeméből meritenék erőt, ha csüggedni kezdek!

Mert néha elcsüggedek. Csak gondolja meg, szivecském, a mily kis erővel rendelkezem, mily nagy a feladat, melyet magam elé tűztem!

A nemzet tetszhalott: mily nehéz mélységes álmából felkelteni!

A népemre ráboruló nagy éjszakában mily parányi mécsvilág az, a mit én gyújtottam! Nem terjesztek több világosságot egy jókora fénybogárnál; vagy legfőlebb annyit, mint a hánytvetett hajó lámpája a vihartól felkorbácsolt végtelen vizeken.

Hanem egy bizonyos: a lámpából a lelkesedés olaja nem fog kifogyni soha; csak akkor szűnik meg népének világítani, ha egy hatalmas kéz magát a lámpát összetöri...

De ezek szomorú gondolatok, én egyetlen mindenem. Tavaszi verőfénybe kellene mártani tollamat, hogy vidám, kedves levelet írjak, méltót magához, a ki olyan szép, mint a hajnalhasadás s a kire én mindig szerelemmel gondolok.

Katinka - Attilának.

Az én kedves barátnőm úgy fogadott, mintha mulatni, üdülni jöttem volna falusi kastélyába és nem azért, hogy dolgozzam, mindennapi kenyeremet megkeressem. Azt hiszi, még mindig a gazdag bankár egyetlen lánya vagyok, a kit férjével együtt a tenyerükön kell hordani, tejbevajba fürösztetni, a hogy az már falun szokás.

Természetesen tiltakoztam mindenféle ünnepeltetés ellen, s mikor az nem használt, ott-hagytam barátnőm vendégszerető házát, miután férjével együtt határozottan kijentették, hogy ők engem nem vehetnek egyszerű tanítónő számba, s én az ő házuknak legkedvesebb és legdédelgetettebb vendége leszek, bármi történiük is.

Beláthatja, kedves Attila, hogy a legjobb akarattal sem vehettem igénybe ily nyilatkozat után házuk vendégszeretetét. Ők kételkedtek elhatározásom komolyságában s az apámmal való meg hasonlást muló perpatvarnak vették, melynek néhány hét múlva vége szakad. Mily rosszul ismernek engem, ha fölteszik, hogy komoly, kényszerítő ok nélkül el tudtam volna hagyni a szülői házat; s mily csekély véleménynyel lehetnek szilárdságomról, ha fölteszik, hogy képes volnék oda visszatérni, a míg a bárónő tartja ott utolérhetetlen leczkéit az illemről, az előzékenységről s a - becsületről.

Most Z. gróf házában jutottam nevelőnői álláshoz. A gróf s a grófné nem tudják, ki vagyok egy cseppet sem kíváncsiak rá. A nevelőnő s más hasonló polgári foglalkozású egyének világa mélyen a lábuk alatt van, azzal ők nem törődnek. A hogy a Jupiter-csillag lakóihoz nem hat fel e siralomvölgyéből semmi hang: ép oly kevésbé hat fel ő méltóságaikhoz akármi, a mi a szürke polgári társadalomból való.

A gróf idegen nemzetbeli, mint fiatal dragonyoshadnagy belészeretett a grófnőbe, s bár uradalmi a holdban vannak s kardjánál nincs egyebe, hozzáadták a szép leányt három rendbeli nagy magyarországi birtokával együtt.

Persze ő sietett idegen telepet csinálni a magyar birtokon. Gazdatisztje, vadásza, kocsisa, inasa, kertésze mind idegen, s magyarul csak béresei meg a lovai értenek. Meg én, a kire a kis grófnak s a kis komtesznak a nevelését bízták.

A gróf - mint az olyan ember, a ki hirtelen cseppent bele valami nagy vagyonba - élvezi a gazdagság előnyeit. Vidám vadászczimborákat gyűjt össze, a kik fenekestül felforgatják a házat; hajdani tisztársai sokszor meglátogatják; nagy ebédeket ad a kedvükért; a fedett lovaglótérben carusselt tartanak, kisebb lóversenyeket rendeznek, kopókat dresszíroznak, néha piros hajnalhasadásig kártyáznak, nagyokat isznak... ezt ők férfias kedvtelésnek hívják.

A kis gróf - mint néző - résztvett ezekben a mulatságokban. Nagy nehezen tudtam meggyőzni róla, hogy ez nem járja. A gyermekeknek ilyen korban inkább az anyjuk mellett van helye, mint mulató férfiak között.

A gyerekek különben vonzódnak hozzám, sőt mondhatnám, szeretnek. A grófnő az első napokban ott volt leczkéinken, figyelmesen hallgatta tanításaimat, nehogy valami veszedelmes tanokat csepegtessen gyermekei szívébe a teljesen ismeretlen polgárleány.

Pedig eszemágában sincs. Szükségünk van a mi grófjainkra, báróinkra s én nem is várok tőlök polgári gondolkozást, csak legyenek legalább jó magyarok.

Sétáinkon sokat beszélek az ősök viselt dolgáról, a kiknek arczképe a fegyverterem falán függ. Este, lefekvés előtt, a magyar történelemből regélek nekik. A kis gróf szeretne lenni Hunyadi János, Dugovics Titusz és Zrinyi Miklós; a kis leány meg Rozgonyi Cziczelle, a kinek: „lebbe szellő lebegtetí tengerzöld ruháját”.

A grófné hamar észrevette szándékomat s szót emelt érte.

- Több zene, s több francia beszéd és kevesebb történelem, mondá, hidegen mosolyogva rám.

- Téved, grófnő, mondám határozottan, - mert az ön családjában sok történelmi alak van; egyik ősük Mohácsnál esett el, a másik Zápolya hadvezére volt, a harmadik tanácsur volt a Bocskay udvarában. A gyermekeknek csak ismerni kell családjuk történetét?

Kissé elpirult s kevesebb hidegséggel válaszolt.

- Igaza van, sok hires ember került ki a mi családunkból. Csakhogy most más világ van, tette hozzá sóhajtvá s halkan elfordult, hogy egy álló tükörben megigazítsa kissé megbomlott haját.

Ez a néhány szó szeget ütött a fejembe, több figyelemmel kezdtem kísérni a grófnő viseletét s rájöttem, hogy sok szeretet van benne nemzete iránt, csak ügyesen föl kell élesztetni lelkesedését. Föltettem magamban, hogy ezt a dolgot megkísértem, mert szívenem feküdt a két gyermek jövője, a kire az a sors várt, hogy idegenné váljanak a hazában...

A levele boldoggá tett, kedves Attila. Maga nagy dologra vállalkozott és én büszke vagyok magára.

Azt írja, hogy egy törekvés lelkesíti munkájában, az a törekvés, hogy hozzám méltó legyen.

Hát mi vagyok én tulajdonképpen? Szerelmes kis leány, kicsit makacs, kicsit hirtelen természetű s talán egy kicsit... egy nagyon kicsit... jó. De mindez semmi. Ezért nem szükséges, hogy maga engem a megbecsülésnek valami szédítő magaslatára állítson s oly szent félelemmel közeledjék hozzám, mint Mózes az égő csipkebokorhoz. Mert tulajdonképpen nem is égő csipkebokor vagyok, hanem virágzó vadrózsabokor, a ki, kedves Attila, magának nyiladozom. Ugy bizony.

Tehát szó se legyen többé róla, hogy maga így meg úgy... méltó akar lenni hozzám. Inkább én igyekszem méltóvá lenni magához, erős hatalmas, nagy embernyi-emberhez, a ki oltalmazóm, támaszom, uram akar lenni - ha ugyan akar még. No igazán, mondja, akar?

Nem csábitotta még el magát tőlem az én nagy vetélytársam: az ügyes-bajos dolgában önhöz forduló szegény magyar nép?

Attila - Katinkának.

Azt kérdezi tőlem: akarok-e még ura lenni? Abban a véleményben vagyok, szivecském, hogy ez nem az akarat dolga nálam. Az a boldog sors van nekem rendelve, az a hivatásom, feladatom, életcélom: hogy a maga ura legyek. A mint a patakok feltarthatatlanul a völgybe sietnek, a lejtők hajlása s a víz sulyának törvényénél fogva: épp oly feltarthatatlanul siet az én életem folyója a boldog házasság célja felé. Ha akarnám, sem fordulhatnék többé vissza, mert életem napfényes, szelid hajlásu lejtői feléd vezetnek, édes mindenem s mert szívem, lelkem egész valóm belső sulyánál fogva hozzád kell jutnom, virágzó csendes, a nagy világtól elzárt völgyem, szerelmes szép menyasszonyom!...

Ne tartson tőle, hogy a szegény magyar nép veszedelmes vetélytársa lehetne magának, drágám. De hisz nem is komolyan mondja. Sőt maga örül leginkább, hogy a nép ügyében fáradozom.

Éjjel-nappal szolgálatára állok e derék, szegény jó emberének, a kikre idegen uralom átka nehezül.

Most még inkább résen kell lennem, mint azelőtt. A „rendszer” bukófélben van, nem sokára csődöt mond. Magyarország hajóját ők maguk akarták kormányozni, ők, a kik azt árulás útján hatalmukba kerítették; a legénység, mely a hajóhoz tartozik, a kormányos, a ki azt meg tudná menteni, a hajóhoz lánczolt gályarab.

Verőfényes, csendes időben sem tudták vezetni az elkobzott hajót; hát hogy tudják majd akkor, mikor haragosan megmozdul a tenger és sötét viharfelhők gyűlnék az égre?

Külső bonyodalom, háboruveszély van küszöbön. A „rendszer” hivei fejüket vesztve futkosnak, fel s alá a fedélzeten, fűhöz-fához kapkodnak, remegve vizsgálják a beborult eget s alattuk a háborgó tenger iszonyu hullámzását. Ha okosak volnának, feloldoznák bilincseiből a hajó népét és kormányosát, s felhivnák a szabadabbá lett népet: mentsétek meg az elsüllyedéstől hajótokat. A szabadabbá lett hajósnép bizonyára megmentené.

De e helyett mit tesznek? Ingerlik, vérig boszantják a meglánczolt nemzetet, hogy készületlenül kitörésre, lázadásra bírják s elbánjanak vele, vérbe fojtsák korai és esztelen zendülését.

Borzadva irom le a szót, édes angyalom: a hatalom korai forradalomba akarja hajtani a magyart. Most még ő az erősebb; készületlenül, szervezetlenül, fegyvertelenül most még elbánhat velünk. Fél, hogy a nemzet, mint valami hatalmas, fiatal élőfa, kiheveri a rajta ejtett sebeket. Fél, hogy az álladalomnak külső bonyodalma esetén a megoldatlan magyarkérdés lesz az a fedetlen Akilles-sark, melybe az ügyes ellenség belelőheti a mérgezett nyilat. Tehát mielőtt háboruja lenne, meg akarja oldani a magyar-kérdést; vérrel és vassal akarja gyökeresen megoldani.

A félelem, hogy a gonosz, véres terv sikerülhet, nem hagy aludni s csaknem elviselhetetlenné fokozza lázas tevékenységemet.

Irtam, üzentem barátaimnak, sok valamennyien kötelezték magukat, hogy a maguk hatáskörében mindent megtesznek a nép felvilágosítására és lecsendesítésére.

Képzeld, drágám, hogy akadtak kezem közé a pokoli terv szálai.

Egy reggel jókedvűen ébredtem fel, magáról álmodtam, egyetlenem. Beállit hozzám egyik kliensem, egy jól táplált, poczakos községi bíró.

- Csés' jó reggelt kívánok, nagy jó uram.

- Adj' Isten, Márton. Mi jót hozott?

- Semmi jót, tekintetes ur. A falunkban valami gyanus emberek járnak, Kossuth apánktól hoztak - úgy mondják - üzenetet s a nép elhiszi. Pedig, Isten látja lelkemet, pernahajdere azok a jó madarak, a kik soha színét se látták Kossuth apánknak. Ki tudja, micsoda rossz járatban vannak?

- Eltalálta, Márton, valami gazemberek lesznek. Mért nem fogatta el őket?

- A nép pártjukat fogja, monda Márton gazda, aggodalmasan csóváltatva meg fejét, melyen teknőbéka héjából készített görbe fésű fogta össze a patriarkális, hosszú ősz fürtöket. - Összeharangozták a jámbor embereket a Kossuth nevével, a kiknek nagyon a szájuk ize szerint beszélnek, hirdetvén, hogy - a mit ugyanis mindnyájan tudunk - hunczut a német; hogy ezután nem kell adót fizetni, hogy Türr Pista puskát hoz, meg olasz segítséget; meg hogy követem alássan, az uraknak ne higgyenek, mert meg vannak a némettől vesztegetve. Én egy szót se hittem el nekik s idejöttem nagy jó uramhoz, hogy térítse észére a népet, mely már arról beszél, hogy fegyvert fog.

Felugrottam ültömből s nyugtalanul jártam fel s alá a szobában, aztán megálltam a derék öreg ember előtt s vállára tettem kezemet.

- Hát csak maga nem hitt el nekik semmit, derék barátom? Ne is higgyenek nekik, mert a kéz ugyan Ézsau keze, de a hang a Jákob hangja, a magyar nép halálos ellenségeinek a hangja... Üljön le barátom, míg én befogatok. Rögtön kocsira ülünk, mert nincs veszteni való időnk, ha meg akarjuk csipni a gonosz gyujtogatót, a ki tüzcsávéval jár a házunk körül.

Néhány percz múlva be volt fogva s mi kocsira ülve, sebesen hajtattunk a falu felé, hol a hatalom ágensei szerencsét próbálnak.

Gyönyörű utunk volt. Jóraivaló magyar falukon mentünk végig. A nádfedele, hófehérre meszelt házak, a tiszta udvar, az itatóra hajtott kövér, fehérszőrű tehenek - a jólét megannyi jelei - jólestek szivemnek. Virágzó akáczfák rezgő árnyéka vetődött az országútra, melynek porában nagyon sok tömzsi, egészséges, pirosképű gyermek kiabálása hirdette a magyar faj életrevalóságát, szaporaságát, a magyar faj jövőjét.

Egyik falu felett, fákkal beültetett dombon, régi urasági lak tekintett a völgybe le. Olyan kastély, mint a hol maga teljesíti, drágám, magyar nőhöz méltóan, nemes küldetését.

Magára gondoltam, szerelmesem s nagy erőt éreztem a rám váró nehéz feladattal diadalmasan megküzdeni.

Mikor a faluba beértünk, mindjárt feltűnt a felfordulás képe. Mintha ünnep volna, az égető tavaszi munkaidőt henyélessel töltötték el az emberek; csak az asszonyok dolgoztak otthon, szöttek-fontak, vásznat teritgettek a napra, sütöttek-főztek, s egy-egy fiatal anya, a ház pitvarába ülve, szemérmesen kibontva patyolat ingét, siró csecsemőjét szoptatta meg.

Villámként járta át fejemet egy életrevaló gondolat. Ismerve a magyar asszonynak nagy befolyását a magyar emberre, elhatároztam bizalmasan hozzájuk fordulni, s velük verni meg a furfangos gonosz ellenséget, megtörve a végzetes befolyást, melyet Kossuth hamisított levelével a falu férfiai ellen pillanatnyira gyakoroltak. Közöltem Mártonnal, a ki nagyon jónak és célhozvezetőnek találta.

Megállítottuk a kocsit s az egyik esküdt háza előtt leszállva, beléptünk az udvarra. A menyecske elverte a ránk rohanó kuvaszokat s megkinált, hogy kerüljünk beljebb, a hüvösön tartott, tükörtiszta belső szobába, hol a falak mindenféle varrottasokkal voltak beaggatva s a hol a tornyosra vetett nyoszolya a ház gazdájának jólétére vallott.

- Isten hozta nálunk a tekintetes urat, - mondá nagy szívesen az asszony, megszokásból kötényével megtörölve a széket s az asztalt, bár egyetlen porszem sem volt rajta.

- Hol az apjuk? - kérdezém, gyöngéden megveregetve a piruló menyecskének naptól meg-aranyozott, fiatal képét.

- Valami dolguk van a községházán. Ugy mondják, hogy Türr Pistától kaptak üzenetet.

- Kaptak ám a némettől, - mondtam, helyet foglalva s erősen az asszonyka szeme közé nézve.

- Ugyan ugy-e? - szólt álmélkodva s zavarában a piros kötője szélét rángatva.

- Csudálom olyan sok józan, okos embertől, hogy bolonddá hagyták magukat tenni.

- Bolonddá? kérdé restelkedve az asszony.

- Bizony bolonddá, aranyos hugom. Hetedhétországon nevetni fognak más falubeliek a ti luddá tett férfiatokon, ha ugyan nagyobb veszedelem nem lesz belőle s nem folyik vér, nem üt ki a tűz a fedélen s nem lesznek a csendes házatoknak halottjai.

- Jézus Mária Szent József, kiáltá a menyecske, kezét összecsapva s oly fehér, színtelen arczczal, mint a leesett hó. - Már pedig fegyver is van a hijuban s a falu kovácsa minden kaszát kiegyenesített az éjszaka. Gazdám uraimék Türr Pistát meg Kossuthot várják, a ki két-százezer taliánnal jön a tenger felől.

- Jön bizony a zsandár meg a vasas német. Azok a jó madarak azért bujtatják fel a népet, hogy készületlenül leverjék. Ha azután csakugyan jön Türr Pista, nem lesz kinek a kibontott zászlója alá menni, hiába hoz puskát. Hanem nem kell félni, aranyos hugom, éppen jókor jöttem a Márton gazda hívására. Szedje össze a falu asszonyát valamennyit, fogjanak guzsaly-nyelet meg sodrófát, hadd verjük a hátához adta spiójnainak, hadd muljék el a kedvük máskor is idejönni, hogy rossz fát tegyenek a tűzre.

Került-fordult az asszony mint a szikra s egy jó negyedóra mulva a ház előtt gyült össze a falu minden asszonya, a kiknek aztán világosan megmagyaráztam a dolgot, s úgy feltüzesítém őket, hogy mentek volna már még a tatár elibe is, úgy fel voltak paprikázva.

A hogy a községházához megérkeztünk, nagy, éktelen láрма hallatszott ki a nyitott ablako-kon. Rossz, rozsdáscsővü, kovás puskák, kiegyenesített kaszák s jó csátibotok voltak kívül a falhoz támogatva.

Az ivó úgy zsongott a beszorult sok embertől, mint a méhkas. A jól beborozott, lármás embe-rek közt, egy felfordított hordó tetején beszélt az egyik üzenethozó. Első szempillantásra láttam, hogy felbérelt spión, a ki egész életét e nemes mesterségnek szentelte, s a kinek rut, veres arczára a nemes foglalkozás ugyancsak világosan rányomta bélyegét. Rekedten, össze-szorított ököllel kiabált, a mellét verte s égre-földre esküdözött, hogy minden szava tiszta igazság.

Éppen rólunk, földbirtokosokról és magyar urakról beszélt, a kik megcsaljuk a népet s a hátuk mögött eladjuk a hazát az idegennek.

Egy-egy józanabb gazdaember tiltakozott s beleszólt a véresszáju beszédjébe.

- Hallja az ur, ne bántsa az urakat, mert azt nem engedjük...

- Ágra velük, kiáltá a spion, vadul forgatva szemeit s rémulten meredve rám, a mint szemre-való menyecskék élén elálltam az ivó kijáratát.

A mi erre következett, egyetlen percz műve volt.

Az asszonyok berohantak a férfiak közé, a kik ellenállás nélkül nyitottak utat a menekülni készülő népszónokig. Csakhamar négy-öt asszony fogta az ipszét, kegyetlenül végigsimo-gatva a hátát guzsalynelek parázsütéseivel s elhalmozva őt mindazzal a czimmel, a mit csak haragos asszonyok képzelete a küzdelem hevében kitalálhatott.

A megmotozott ügynököknél kompromittáló leveleket találtam a rendőrbiztostól, ki nagyon is átlátszó tolvajnyelven kérdezősködött: érik-e már a vetés s munkába állhatnak-e már az aratók; aratók alatt bizonyára a készentartott katonaságot és zsandárságot értve.

A lefülelt népszónok helyét elfoglalva, röviden megmagyaráztam a népnek, mily nagy veszélyben forgott. Megérttettem velük, hogy a magyar népet jégre akarják vinni halálos ellenségei. Nyugalomra, csendes, békés munkára hívtam fel őket, mert mi várhatunk. A nélkül, hogy fegyvert fognánk, a nélkül, hogy vér folynék: győzedelmeskedni kell a nemzet igazságos ügyének.

Az asszony nép azalatt szép szerével kapacitálta édes urát. A kaszákat s használhatatlan kovás puskákat hamarosan elrejtették. Mire nagy trombitaszóval két század vasasnémet nyargalt be a falu főutcáján, a „fenyegetett rend” helyreállítására: akkorra már csendesek voltak az utcák, s az én polgártársaim lebocsátott zsalugátérek hüvös árnyékából nézték a végigvonuló lovasságot, némileg szégyenkezve rajta, hogy ezen a napon fényesen bebizonyosodott az asszonyok okossága, ők ragadván magukhoz a falu kormányát...

Késő este volt, mikor hazafelé mentem.

A holdvilágos éjszakán szerelmes gondolataim voltak, úgy szerettem volna mindazt magának elmondani, drágám.

De maga távol volt, pedig szerettem volna tudni, meg van-e elégedve velem?

Nem azért, a mit tettem - mert hisz nem tettem semmit; - hanem a jó szándékért, a mi a szívet csordultig megtöltötte.

Katinka - Attilának.

Én is tettem valamit, kedves Attila, nemcsak maga. A könyvek végigfolytak az arczomon, oly jóízűen nevettem a maga asszonyszövegesein, paraszt Dobó Katinczáin. Mert - ha még nem tudná, - nekem még abban is magyar természetem van, hogy sirva vigadok. Igen, igen, a szemem mindjárt tele lesz könnyvel, ha nevetek. De nem ezt akarom érteni azalatt, hogy én is tettem valamit.

Tegnapelőtt reggel, a mint néhány percczel napfelkelte előtt a parkban sétáltam, váratlanul a grófnővel találkoztam.

A fák felső, vékony galya élesen meg volt világítva, de a törzs még árnyékban volt.

A grófnő halvány volt kissé, azt mondta, az éjjel rosszul aludt. Egy jó darabig szótlánul és kedvetlenül lépdelt mellettem. Sűrű lombfolyosón áthaladva, a park végéhez jutottunk. Hirtelen, mintha felülről hullna alá, szél futott át az ágakon. A tavalyi száraz levelek hulltak az utra, gyepre, a grófnő ruhájára és fejére. Mintha a gyenge tavaszi szél a napfényt megmozgatná, oly eleven hullámozás támadt az egész kertben.

A napfénynek ez a hullámozása átcsapott a szomszédos mezőkre, rétekre, szántásokra, s mint mosoly az arczon, az egész vidéken átsuhant.

Figyelmesebben nézve a grófnőt, könyveknek nyomait vettem észre szép arczán.

- A grófnő sirt, mondtam, megállva s őt is megállásra bírva.

Rám nézett s félig elfojtott, halk sóhajjal könnyített szívéen.

- Egész éjjel nem aludtam. Sirtam is egy keveset, s most fáj a fejem az álmatlanságtól. Egy könyvet olvastam az este... irtóztató könyv az. Metsző igazságok vannak benne, megfájdul bele az ember szíve, ha olvassa.

Erősen a szemébe néztem.

- Csak egy könyvet ismerek olyant grófnő, melyről felteszem, hogy álmatlan éjszakát szerez minden magyar nőnek. Alföldi röpirat a magyar nők hivatásáról. Én megvettem a minap, elolvastam, asztalomon feledtem, így kerülhetett - igazán mondom, hogy akaratom ellen - a grófnő kezébe.

- Igen, az Alföldi könyve volt. Ki ez az ember?

- Azt hiszem, álnév. Ugy mondják egyik vezérpolitikusunk.

- Akárki irta, könyve alkalmas felrázni bennünket, magyar nőket, a kik az utóbbi időben szinte belerozdásodtunk a nagy tétlenségbe. Semmit sem tettünk, hogy védjük nyelvünket. Nézzen meg engem. Őseim kurucz generálisok voltak s az én gyermekeim nem tudnak magyarul. Minden idegen e házban, hol a százados hársfák alatt magyar urak tanácskoztak s döntöttek el országos fontosságú ügyeket. Szégyenlem magamat.

- Nincs mit szégyenelni, grófnő, válaszoltam szeliden, révedező tekintetét keresve. A kor hibája, nem egyedül az öné, hogy összetett kezekkel nézzük nemzetünk romlását. Elég az, hogy már tudatára jutott nemes, nagy hivatásának. Idegen emberhez ment férjhez, grófné - ne ütődjék meg őszinteségem felett, ez már szokásom - neki kell az ön kedvéért megmagyarosodni s nem megfordítva. Ezek az ő emberei: inasa, kocsisa, vadásza, kuktája, szobalánya, egytől egyik jó magyar lesz, ha ön akarja, grófnő. Egy szavába kerül, s a gróf maga is készségesen elsajátítja a nyelvet, melyen gyermekei és felesége beszélnek, s mely nyelve azon országnak, hol rengeteg, fejedelmi birtokai vannak.

- Igaza van, kisasszony - mondá a grófnő, - nem is olyan áldozat az, a mit tőlük kíván: csak egy kis hűséget s ragaszkodást kér nyelvünkhöz. Ahhoz az édes, szép nyelvhez, melyet anyánktól tanultunk.

E közben keskeny gyalogutra tért a grófnő, mely a szántóföldekre vezetett. A földből mezei virágok bujtak elő, a fák már virágozni kezdtek. Libák, előre nyújtott nyakkal, kigyó-sziszegéssel rohantak felénk. Kicsinyeiket féltették tőlünk.

Az aranyos verőfényben méhek döngicséltek és ércszinű musliczák lepték el a grófnő vállait. Kendőjével hajtotta el az apró legyeket, melyek újra visszajöttek.

Néhány sor barázdán mentünk át. A grófnő elegáns kis czipője elmerült a friss szántásban. A végtelen tábla felszántva feketéllett, az ekevasak, mint erdei forrásvizek, úgy csillámlottak messziről. A béresek kis, mozgó pontoknak látszottak, a mint az eke után ballagtak.

Öreg akácza alatt állottunk meg, mely alatt szántó-vető emberek pihentek édesdeden, jól végzett munka után. A grófnő hirtelen felém fordult.

- Nem vagyok kíváncsi és illetlenségnek tartanám az ön titkai után kutatni; de érdeklődöm ön iránt, mert gyermekeim csodálatosan szeretik s mert viseletében van valami, a mi elárulja, hogy azelőtt magas állást foglalt el a társadalomban.

- Jól sejti, grófnő, - válaszolám, - én gazdag ember lánya vagyok. Odahagytam atyámat, odahagytam a fényűzést és kényelmet, melylyel körülvettem, odahagytam mindent, a mi kedves volt nekem, mert atyám fiatal nőt hozott a házhoz, a ki nem méltó rá, hogy anyámnak nevezzem.

A grófnő kezét nyújtá és bizalommal nyugtatta rajtam tekintetét.

- Jól sejtettem, gyermek. Ön inkább arra való, hogy barátnőm legyen, mintsem hogy gyermekeimet nevelje. Mondja, mit tenne az ön helyzetemben?

- Egyszerű dolog, grófnő. Jó magyarokat nevelnék gyermekeimből s jó magyar embert csinálnék férjemből.

- De hogyan?

- Csak akarni kell, grófné. Nagy dolgokra képesek a nők.

Itt elbeszéltem neki az ön paraszt asszonyainak történetét, a kik férjeiket jó utra térítették s csuffá tették a bujtogatókat, mikor már érni kezdett gonosz tervük vetése.

Mélyen elgondolkozott, aztán a lelkesedés lángja fénylett tekintetében.

- Ők jobban átértették a magyar nő kötelességét e nehéz időkben, mint én. Az egyszerű paraszt menyecskék hazafisága előtt meghajtom fejemet s jó példát veszek róluk.

Ujra elindultunk s felértünk a tetőre. A gróf jött felénk a cserjés felől magasszáru vadász-csizmában, arcán piroslott az élet, szemei ragyogtak.

- Mi jutott eszedbe - mondá németül - nem a te kis lábacskádnak való ut ez...

Mielőtt a grófnő felelhetett volna, a gróf kutyája az ut egyik fája felé rohant. Egy alvó bőregér esett le a fáról s a hogy érezte a kutya forró leheletét, csipogni és menekülni kezdett, Vulkán utolérte, ekkor hátára feküdt s apró fekete szemei kétségbeesetten csillogtak. Feléharapott piczike szájával; elszántságának nagy hatása volt Vulkánra, mert farkát lábai közé huzva, néhányszor megkerülte és elsompolygott.

A grófnő mélyen fellélegzett s az esemény helyéhez óvatosan közeledve, férjéhez fordult.

- Hivd vissza kutyádat. Szegény, szegény bőregérke.

Karonfogva mentek a dombon lefelé. A grófnő az egész uton mély gondolatokba volt merülve s csak egyszer fordult hozzám e szavakkal, melyek elárulták a lelkében végbemenő nagy belső küzdelmet:

- Még a tehetetlen kicsi bőregér se hagyja magát. Hát mi hogy hagynók, ugy-e Katinka? mi magyarok?...

S a grófi kastélyban e naptól kezdve új világ kezdődött, kedves Attila: magyar világ.

Levelem már is hosszúra nyult, pedig még sok, nagyon sok mondani valóm volna. Különösen levelének azon részére, melyben szerelemről ír. Azt mondja, hogy életének napfényes, szelid hajlásu lejtői felém vezetnek. Felém!...

Szivem csordultig van boldogsággal és hálával a sors iránt, hogy minket egymásnak teremtett. Mert igazán egymásnak vagyunk teremtvé, kedves Attila.

Irjon valamit atyámról. Sokat gondolok rá s nagyon nehéz tőle távol élni. Miért is oly vak az az aranyos, jó papa? Ha nem volna oly vak, - ha nem vakitaná el a kései szerelem egy őszi rózsa iránt - mily megelégedettek lehetnénk.

Hanem nem panaszkodom. Erőszakosan elfojtom könnyeimet s erős hittel várom a napot, mely minden félreértést eloszlat köztünk s nekem szabad lesz kedvem szerint ölelni és csókolni - a papámat. Ugy-e, elbizott hősöm, maga azt hitte, hogy nem a papáról, hanem magáról lesz szó?

Csak hátrább az agarakkal, fiatal ur... édes... édes Attila.

Attila - Katinkának.

Megnyugtathatom: ura-atyja teljesen jól érzi magát. Azaz ahogy teljesen; csak annyira, a mennyire az olyan apa érezheti magát, a kinek egy kedves, jó leánya s egy rossz felesége van s a rossz felesége helyett a jó leányát üzi el magától. Okosan cselekszik az olyan ember?...

A szomszéd megyékben is nagy hire van a Z. grófi család jóutra térésének s a közvélemény a maga nagy érdemét látja benne. Emlegetik is, áldják is magát érte honfitársai.

Egész legenda veszi körül nevét, édes angyalom, mint Dobó Katiczáét.

A mi mozgalmunk pedig a hatalom szemeláttára napról-napra terjed s magával ragadja a környék értelmiségét.

Kiadtuk a jelszót: mi várhatunk és békés társadalmi uton szegülünk ellen az idegen kormány rendelkezéseinek. Nem szítunk mi fegyveres felkelést, nem csinálunk mi forradalmat. Sokkal kevesebb a magyar vér, hogysen könnyelműen kockáztatnók kiontását.

Hanem hát élni élünk, akár tetszik Bach urnak, akár nem. Élünk, dolgozunk, takarékoskodunk, összetartunk, nehogy a nemzet mesterséges elszegényítésének rendszere sikerüljön.

Ha nyelvünk ki van zárva az iskolából s a közéletből, megőrizzük szüzsies érintetlenségét a családban, baráti körben, magunk között. Az idegen nyelvet nem vesszük be, kilökjük magunkból, mint az egészséges, fiatal test a beléje került méreg-anyagot.

A megye közszelleme teljesen felébredt. Egyesületeket alkotunk, olvasókörokbe vonjuk az értelmesebb nép nagy tömegét, pénzintézetek alapításán fáradozunk; ha valamelyik magyar birtok eladó, közös erővel vesszük meg, nehogy a föld, idegen kezekbe jusson, mert a kié a föld, azé az ország.

Nyelvét, hazafias érzését, összetartását ápolva, anyagi jólétén fáradozva: nem törülhető el a föld színéről a magyarok tömege. Az ilyen lelkes, hatalmas nép testén olyan az idegen hatalom, mint az élőfába bevert vasszegek. Ártani tud a fának, de előlni, növéseben meggátolni már nem tudja őt.

A nép sohasem hallgatott jobban ránk s mi sohasem éreztünk inkább együtt a néppel, mint most.

Együtt élünk - ez a jelszó, mert együtt meghalni ráérünk még nagyon.

A lelkesedést fokozzák a gyakori összejövetelek.

Egyik udvarháztól a másikig csengős, négylovas hintókban járnak a birtokosok. Ha összejönnek s valamelyiknek franczia vagy angol ujsága van, mely a külső viszonyok bonyolódásáról, a külpolitika egének sötét elborulásától ad öröndetes hirt: akkor megállítják a fogatokat s állva olvassák fel a vidám hirt oly hangon, hogy az erdő visszhangzik bele. Aztán jókedvűen, reménykedve keresik fel valamelyikük házát s késő éjszakáig poharaznak együtt, míg a cigányok szivszakító, bánatos nótákat huznak.

Ha előbbi, czélnélkül eltöltött fiatal éveimre visszatekintek, sokkal jobban tetszik ez a nyugodt tevékenység, ez a munkás élet nekem.

A takarékoságnak, előrelátásnak, körültekintésnek és józan fukarságnak kora ez, épp úgy, mint mikor a gazdára rossz, szűk esztendők járnak s ő összehuzódva, de a jobb évek reményét fel nem adva, éldegél a kisebbik jószágán; szegényesen, de nagy önbizalommal.

Megvirrad még valaha! Ezt a reményt akarom ébrentartani azokban, a kik hallgatnak reám. Megvirrad még, magyarok. Lesz még szőlő lágy kenyérrel, mint a nótá mondja...

Hanem a politikából elég lesz, szivecském, nem untatom vele többé.

Anyám elutazott Ottóékhoz. Szegény sógorom már két év óta szenved súlyos torokbajában, bejárt már vele minden valamire való fürdőt, s most újra rosszabbul van. Eliz sietve hívta anyámat. Ha meghalna, ha elvesziteném őt, a kinél sohasem szerettem jobban senkit - a férfiak közül! Rossz előérzetem van, Katinka, hogy elveszitem legjobb barátomat...

Szomorúságomban nagyon vágyódom, drágám, a maga szive után, hadd osztanám meg magával bánatomat.

Katinka, egyetlen szerelmem, egyetlen vigasztalóm a földön te vagy.

Ugy érzem, hogy nem soká állom ki nélküled. Oly erős sóvárgás fogott el utánad! Szeretnék arra a mesebeli repülőköpönyegre ülni, mely egy pillanat alatt oda vitte az embert, a hová akarta.

Nem tudom, mi ez. Hiszen én mindig rólad gondolkozom, egyetlenem, de gondolataim nyugodtak, könnyűek és aranyosak - mint azok a báránfelhők, melyek a nap közelében vannak.

Hanem most izgatott, nyugtalan, lázas vagyok. Nem tudok - mint máskor szoktam - derülten gondolni a jövőre. Balsejtelmek fognak el, valami közeledő veszély árnyéka ijesztget, vagy még inkább: földre vetődő árnyéka a fejem felett keringő sasnak, mely reám lecsapni készül...

Ne neved ki, édes Katinkám, hogy megnevezhetetlen és megfoghatatlan aggodalmak gyöttrik szegény fejemet. Szokatlan dolog ez nálam. Be kell várnunk a készülő események fejlődését.

Hanem akármi legyen is megírva sorsom csillagában, egyről biztosítlak, végzetlen, igaz, örök szerelmemről.

Katinka - Attilának.

Nem csodálkozom, hogy balsejtelmek gyöttrik szerelmemem, mert azt tapasztalatlan asszonyi eszemmel én is sejtem, hogy a hatalom nem nézi el nyugodtan önöknek hazafias működését, mely minden valószínűség szerint régóta szálla az ő szemében. Vigyázzon hát magára, legyen óvatos.

Azt írja, erős sóvárgás fogta el utánam. Bevallom, nekem is vannak néha oly pillanataim, mikor zugolódom a sors ellen, mely oly messze vetett bennünket egymástól. Hanem aztán lecsendesítem szívemet a viszontlátás verőfényes gondolatával.

Bizonyára szép alkonyi nap lesz, mikor mi újra találkozunk; én legalább úgy hiszem. Lángoló iv fog átnyulni a Vágon a lemenő naptól. A mesebeli aranyhid, melyen a mesebeli királyfi Tündér Ilonához jut.

Aztán meleg őszi este lesz. A maguk házának kertjét holdfény ragyogja be. Éles, fekete árnyékot vet a legkisebb levél; rózsák utolsó illatjukat lehelik majd szanaszét.

Mi meg bent leszünk a házban, a hol maga a szerelméről beszél nekem.

Aztán kivágyódunk a kertbe, a haldokló rózsák közé. Egymást átkarolva lépünk ki s boldog nevetésünk visszhangzik a holdfényes utakon...

Ime, így képzelem én el a mi találkozásunkat, mert őszintén bevallom, hogy a viszontlátás gondolatával én igen sokat foglalkozom az utóbbi időben. Azt hiszem, ez is egyik neme annak a sóvárgásnak, a mit maga érez...

Ebben a házban a grófnő fenekestül felfordított mindent. A grófnak nincs ellenvetése a magyar világ ellen, sőt természetesnek tartja azt. Inasok, kocsisok, vadászok, szóval az egész idegen népség magyarul tanul; a világért se nevetnének ki őket barbár kiejtésükért, mely alkalmas tökéletesen csuffá tenni szép, zengzetes honi nyelvünket.

Maga a gróf is kezd nagy patrióta lenni; nemes elhatározásáért gazdagon megjutalmazza a grófnő szerelme.

Egyszóval, itt nincs mit tenni többé, kedves Attila, de ha valami - a mitől félek - közbe nem jő, itt maradok mindaddig, míg... míg maga haza nem visz Andrásfalvára.

Nagyon szeretnék már édesanyjával találkozni. Ő már nem ismerne rám, mert csak leány koromban látott kétszer. Mi voltam én még akkor? Higyje meg, nem sokkal voltam nagyobb mint az öklöm.

Boldog volnék, ha meg tudnám hódítani édesanyja szívét, ha ismeretlenül is megnyerném tetszését s fiának szánna, méltónak tartana egyetlen fiához.

Ugy-e, bohó terv, édes szerelmesem? Pedig, ki tudja, mit hoz a jövő?

Akármit hoz, én meg nem ijedek, a meddig biztos vagyok szerelméről. Szerelmét birva, biztosnak érzem magam a sors csapásai ellen. A végzet meg fog hajlani a mi erős akaratunk előtt, s bekövetkezik az a holdfényes, szép őszi este, melyről álmodozom, s mely bennünket újra összehoz.

Jaj, de még hosszú idő van odáig, hisz még csak május elején vagyunk. Még csak most zöldült ki az a rózsabokor, melynek kései őszi rózsáit leszedjük a viszontlátás pillanatában, egy holdvilágos szeptemberi estén.

Kedves Attila! Maga bátor, erőslelkű férfi, a ki tisztában van tettének következményeivel, s a ki a hatalom részéről üldözésre, börtönre, mindenre el van készülve.

Én is el vagyok készülve rá, hogy magát baj érheti. Hanem azért legyen nyugodt. Én minden körülmények közt méltó akarok maradni magához, s a nemzet előtt csak diszkoszort von feje köré a hatalom üldözése.

E tudatban én nem igen tartok a feje fölött keringő s talán lecsapásra készülő sasnak (a kétfejű sasnak) földre vetődő árnyékától. Mert hisz maga az egész sas is csak árnyék...

Isten vele, drágám!

TIZENHARMADIK FEJEZET.

Eliz naplója.

Ottó hosszas, kínos haláltusa után elhunyt. Az utolsó huszonnégy órában már nem volt eszméleténél, meghalt a nélkül, hogy bennünket, a kik halálos ágyát körülállottuk, megismert volna s elbucsuzott volna tőlem, a ki - korábbi, érett elhatározásomhoz képest - még csak nem is követhetem őt a másvilágra, mert - anyának érzem magam.

Több, mint két évig tartott Ottó lassu elhalása. Napról-napra láttam hervadni, fogyni, összemenni. Megszoktam végre a rettenetes gondolatot, hogy el kell pusztulnia; szívem elfásult, megkövült, az állandó kinban, az örökös aggodalomban.

Hogy ragaszkodott az élethez s hogy remélt a legutolsó pillanatig! Már fel se tudott kelni ágyából, oly gyenge volt s alig várta a nyarat, hogy fürdőbe mehessen; a fürdőtől teljes meggyógyulását várta. Hives fenyves erdők balzsamos levegője után vágyakozott. S később, ha megerősödött, jéghideg tengeri fürdő után, honnét délig csak ablakából nézi, mint száradnak fehérré az utak s derült árnyak mint szaladoznak a ház előtt. A tengeren hófehér vitorlák csillámlanak s maga a roppant víztömeg oly mozdulatlanul fekszik, mint egy óriás darab smaragd-kő...

Nem juthatott többé oda. Hajója más tengerre szállt, a halál sötét, végtelen tengerére, honnét nincs többé visszatérés.

Miért van az, hogy a szeretet és szerelemnél erősebb a halál s hogy az élet mégis erősebb a halálnál!

Az élet, melyet szívem alatt érzek, diadalmasan megküzd a halállal, mely tőlem Ottót elragadta. Még bánkódni sem szabad kedvem szerint, hisz megárthatna Ottó gyermekének, a kiben új életre fog támadni, (hogy elpusztult szép arcának mása szemem előtt álljon mindig) - az én szerelmes uram.

Mily nehezen várom a kis ismeretlent, a kis árvát, Ottó szerelmének zálogát, a kit ő vigasztalásul hagyott nekem.

Fog-e hasonlítani hozzá? Lesz-e olyan lágy pillantásu szép szeme, mint neki volt? Reá fog-e emlékeztetni a mozdulata, hangja, egész valója? Az a kicsiny harmatcsepp lesz-e ő, melyben visszatükrözik az én örökre leáldozott fényes napomnak végső, legszebb sugara?

Olyan e gyermek, mint egy felbontatlan levél, melyben Ottómtól kedves üzenet foglaltatik számomra; feltöretlen pecsét őrzi drága titkát, míg szegényke meg nem születik s én fel nem találok vonásaiban az én elvesztett üdvösségemet.

Magamba mélyedve gyászolom őt, a kit oly későn tanultam ismerni s a kit oly korán elvesztettem...

Nem sokat törődöm a világ folyásával s az emberekkel és nem lehetek vigasztalására öreg jó anyámnak a balsors csapásai alatt.

Nem elég szegény öregasszonynak, hogy leánya korai özvegységre jutott, tegnapelőtt a kormány elfogatta egyetlen fiát.

Mostani lelkiállapotomban nem vagyok képes részletesen leírni, hogy történt az eset.

Annyit tudok, hogy a kormány tömeges elfogatási rendelt el az utóbbi időben, s a zsandárok átkutatták a magánházakat, titkos levelezések után szimatolva.

Senki sincs már biztosságban tőlük, csak a halottak. Még nők is gyanusakká lettek, még gyermekekben is összeesküvőket sejtene.

Temetői csend van ország-szerte. Nem siratja senki elzárt kedveseit, mert oda jutottunk, hogy a könyezés is államellenes cselekedet, s a honfibanat felségárulás.

A múlt héten, egyik este, szomorúan bolyongtam a kertben. Sötét, csillagtalán éjszaka volt, az ég be volt borulva.

Egyszerre lárma támadt a kapu előtt, a kutyáink harsányan ugattak, veszekedés zaja hangzott, valaki durván követelte a bebocsátást, iszonyu lármát csapva - a törvény nevében.

Odamentem megnézni, hogy mi az?

A megrémült kapus ezalatt ajtót nyitott, két sisakos, fegyveres zsandár s egy feketébe öltözött ur lépett be.

- Mit akarnak az urak itt ily későn? kérdeztem tőlük. - Ez magánház s nem vendéglő.

- Andrásfalvy Attilát keressük, - mondá a feketébe öltözött ur és sebes léptekkel indultak a ház felé.

Megijedtem nagyon, utánuk mentem.

- Mit akarnak vele? kiáltám a rémülettől egészen elváltozott hangon.

Az egyik zsandár elröhögte magát, ez volt a felelete.

Ugy látszik, Attila a közelben volt valahol, mert még el sem értük a házat, mikor karcsu, magas alakja felbukkant előttünk a homályban.

- Pszt, ne csapjanak lármát, ne költsék fel anyámat. Én vagyok Andrásfalvy Attila, mivel szolgálhatok?

Ekkor a fekete ruhás alak előlépett, kis tolvajlámpát vett ki zsebéből s erősen a bátyám arczába világított.

- Ő az, mondá röviden a zsandároknak, a kik ezalatt egészen közel férkőztek Attilához és szemmel tartották minden mozdulatát.

- Kövessen bennünket, uram, a törvény nevében letartóztatom.

- Hol az elfogatási parancs? kérdi Attila s oly csodálatos nyugodtság volt hangjában, hogy ez a nyugodt, büszke, jég hideg hang lecsillapította nagyfokú izgatottságomat.

A fekete ruhás ur egy papírlapot tartott bátyám szeme elé, a ki a kis kézilámpa fogyatékos, bizonytalan fényénél figyelmesen végigolvasta.

- Jól van, - mondá - aztán észrevéve engem, gyöngéden átkarolt. - Ne félj, Eliz, légy bátor. Nem történhetik semmi bajom, legfőlebb hüvösön töltöm a forró nyári hónapokat, szinte jól fog esni.

- Ki tudja, uram? szólt a fekete ruhás rendőrügynök, gunyosan közbevágva - de bátyám egy pillantásra se érdekmesítette őt.

- Kész vagyok önöket követni. S mert jól tudom, hogy titkos levelezések után kutatnak, kövessenek szobámba, ott mindent kedvükre felforgathatnak. Talán még találnak is valamit.

- Erre nincs utasításom, mondá a rendőrügynök, gunyosan meghajtván fejét bátyám felé. - A levelezéseit jól ismerik a kabinet noárban alkalmazott urak s pontos másolataik vannak róluk. Nekünk csak az uraságod becses személyére van szükségünk s jól teszi, ha az asszonyiságtól

itt röviden bucsut vesz és megengedi, hogy a rendőrségi épületig udvariasan felajánljuk szives kíséretünket.

Az egyik csendőr újra nevetett, míg a másik mozdulatlanul, hivatalos komolysággal állt bátyám oldala mellett, míg szeméből részvét sugárzott. Bizonyosan magyar ember volt s csak az éhszükség kényszerítette szegényt, hogy ily pályára lépjen.

Bár a szívem majd megszakadt, óvakodtam e hitvány népség előtt elárulni fájdalommat és kétségbeesésemet. Elbucsúztam bátyámtól, a kit a két zsandár közbefogott s egész a vasrácsos kapuig elkísértem.

Szerencse, hogy az elfogatás éjjel történt s hogy az öreg Szekrényes mélyen aludt, mert a falu népe úgy szerette Attilát, hogy nem hagyta volna elvinni őt s bizonyára vér folyt volna.

Mikor másnap anyám fia elfogatásáról értesült, felöltözött s a szomszéd városkába ment a rendőrfőnökhöz. Ez udvariasan fogadta a csillagkeresztes hölgyet, de határozottan kijelentette, hogy Attila szabadon bocsátásáról szó sem lehet.

Anyám fenyegetőzött, hogy egyenesen Bécsbe ír fel s a császártól kér igazságot, mert az ő fia nem bűnös; jaj lesz akkor a szigoru policziának.

Az aranygalléros rendőrfőnök erre mosolyogva jegyezte meg, hogy Attila veszedelmes lázító, a kit szabadon hagyni roppant felelősség. Ő nem vállalhatja el e nagy felelősséget, s legmagasabb császári ura érdekében cselekszik, mikor hüvösre teszi őt, hogy négy fal között magába szálljon s „gutgeint” polgár váljék belőle.

Anyám erre azt kérdezte, hogy mivel van vádolva a fia, mire a főnök ur udvarias hajlongások közt s ünnepélyes arczzal kinyilatkoztatá, hogy ez hivatalos titok, s hogy ezt nincs módjában bárkinek is elárulni.

Ez már kihozta sodrából anyámat. Hazajött, s miután titokban jól kisírta magát, három napi töprenkedés után így szólott hozzám:

- Mit tehetnek Attilával? Legfőlebb elzárják pár hónapra. Sebaj. Családjából már nem egyet csukatott el a német.

Csodálkozva néztem rá, ilyen beszéd oly szokatlan volt az ő szájából. Észrevette leplezetlen bámulatomat.

- No igen - folytatá - sok kurucz ember volt már az Andrásfalvyak között. S jól tették, hogy kuruczok voltak; ezt én mondom, a ki gyermekkorom óta az udvar érdekeit védelmeztem. Micsoda világ ez? micsoda szörnyű állapotok ezek? mit akarnak odafent ezek a szerencsétlen flótások? Hát már csillagkeresztes hölgyek fiait is elzárják? S mért zárják el? Ha még volna rá elfogadható okuk. De nincs. Hisz ezek nem egy pártot s nem egyes embereket üldöznek, hanem az egész nemzetet. Hallom, hogy még konzervatív mágnásaink körében is nagy az elkeseredés, még csak be sem bocsátják őket a bécsi hatalmasok. Mindenki ellenségük nekik, a ki magyar... Meg vannak örülve. Elidegenítik az egész nemzetet, kiölik a dinasztikus hűség élő gyökereit a népből.

Elfogják a fiamat éjszakának idején, mint egy csirkefogót s nekem, csillagkeresztes dámának s ő felsége udvarhölgyének még annyit sem akar megmondani az az aranygalléros ficzkó, hogy miért fogták el? Azt mondja a számár, hogy az titok. Uramisten, hát hol vagyunk? Velenczében, a hol a tizek tanácsa titokban szötte sötét terveit? Ország ez, dinasztikus ország, a hol az emberek csak eltűnnek egy szép napon, mintha földalatti sülyesztő nyelte volna el őket! A hol a polgárokat, nagyurak gyermekeit kiragadják családjuk köréből s még azt sem mondjuk meg az édesanyának, hogy mi az oka vérlázító eljárásuknak? Attila férfi, kiállja ezt is.

Hanem aztán tőlem ne várjon senki semmit. Én nem leszek többé a fiam lelkesedésének kerékkötője. Bizony nem...

Ily módon könnyítvén szive bánatán, komor hallgatásba merült anyám, melyet csak az az általános nagy részvét tudott némileg megnyihetni, a melylyel a környék urai s a környék népe az elfogott Attila iránt viseltettek.

Üdvözlő iratok, gyöngéd, vigasztaló levelek érkeztek az ország minden részéből. Házunkban egész bucsujárás volt; a szeretet és a ragaszkodás oly megható jeleivel halmozta el a föld népe a „nagyasszony” házát, hogy csak mély megindulással vehetett róla szives tudomást anyám, a kinek a nélkül is érzékeny szive volt, daczára a mesterséges hidegségnek, melylyel szándékosan körülvette egész valóját.

Tegnap fogadtunk a házunkba egy társalkodónőt anyám részére, Z. grófné ajánlatára, a kinek anyja anyámmal együtt járt az iskolába. A társalkodónő fényűzés mai anyagi helyzetünkben, de Katinka (igy hívják a kedves leányt) igen szerény feltételek mellett állt be hozzánk. Főleg azért van most szükség reá, hogy válaszoljon mindarra a sok üdvözlő íratra és levélre, mely anyámhoz Attila elfogatása miatt az ország minden részéből érkezik.

Ily levelek írására igen alkalmas a kedves leány. Oly meleghangu leveleket ír, mintha szerelmeséről volna szó, s nem egy teljesen idegen ember sorsáról. Pedig talán Attilát sohasem látta életében, azt se tudja, minő fán termett. Vagy talán ismerik egymást? Alig hiszem.

Sohasem ismertem senkit, a ki úgy tudott volna bánni anyámmal, mint Katinka.

Sok őszinteség és erélyesség van természetében s ez anyámnak tetszik. Aztán ég a munka a keze alatt. Lassankint mindenbe beleegye, s mindenütt rendet csinál.

Legkorábban kel a háznál és legkésőbb fekszik. Fáradhatatlanul jár-kel, anyámnak még a gondolatát is ismeri és végrehajtja. Még házunk öreg, hűséges, dörögő medvéje, Szekrényes is nagy tisztelője Katinkának. Beleavatja gazdasági terveibe, s már talán tizedszer beszéli el neki - míg a köny végigpatakzik ránczos arcán, - milyen derék, jó fia volt s hogy lövették agyon a - hazáért.

Attilát kihallgatták, de semmit sem vallott. Mit is valljon, mikor semmit sem követett el olyant, a mi a törvényekbe ütközik? A multkor megengedték neki, hogy levelet írjon haza. Bizonyára azt hitték, hogy valami olyant talál írni, a mi nyomra vezethet. Mert meglátszott a levélen, hogy felbontották s végigfutották a gyorsan irt kedves sorokat gyanakvó rendőri szemek. Szinte nyomot hagytak a papíron.

S mily gyöngéd a kislány hozzám. Sokszor ingerült, igazságtalan vagyok az egész világ iránt; állapotom hozza úgy magával. Nagy fájdalmaim vannak, sokszor van álmatlan éjszakám, néha oly fáradtnak érzem magamat, mintha erős, meleg ásványvízfürdőben órák hosszáig ültem volna.

De ő türelmes s úgy vigyáz minden lépésemre, mintha anyám volna. Ha az esti homályban gyöngyvirág-eczettel dörzsöli homlokomat, vagy fölém hajolva, forró fejemre teszi nyugodt, hűvös kis kezét: szinte azt hiszem, hogy anyám van körülöttem, annyi gyöngéd szeretet sugárzik ki egész valójából.

De ha megcsendül hangja, az a friss, kedves, szivig ható hang, mely hajnali levegőben repülő pacsirta hangjára emlékeztet; s ha a meggyújtott gyertyák fényénél szép üde arcát, gyermeteg fiatalságát látom: akkor jut eszembe, hogy inkább én lehetnék anyja neki, a ki oly öreg vagyok, ha nem is az években, de a fájdalomban.

Anyám különösen hálás az én gondos ápolásomért. Ő is szivesen segít Katinkának, de a kis lány nem engedi.

Ő maga készíti nekem a könnyű, tápláló ételeket és az illatos, erős olasz borból a maga kezeivel önti tele kicsi poharamat.

Szememet behunyam s egy láthatatlan drága szellemalakkal mintegy koczcintva, születendő kis fiunk egészségére iszom.

Valami meleg ragyogás van szemében, ha rám néz. Mintha szerelmes volna belém, vagy abba, a kire talán hasonlítok s a kire őt arczom emlékezteti...

Minden óvatossága mellett rajtakapom néha az - ábrándozáson; vagy legalább oly édes magábavonuláson és szórakozottságon, mely a csalódásig hasonlít az ábrándozáshoz. Hanem meg sem kísérem ellesni titkát, egy fiatal gyermekleány titkait.

Pedig ráérek ilyenféle megfigyeléseket tenni, mert teljes tétlenségre vagyok kárhoztatva mostani állapotomban.

Elterülve valami kényelmes pamlagon, egy kissé hizott, lusta czicza állhatatosságával lesem meg Katinkát. Ő úgy tesz, mintha észre se venné s lepedő-nagyságu napilapot nyom kezembe, hogy másfelé terelje figyelmemet.

A falu népe s a cselédség a bálványozásig szeretik. Élnek-halnak érte. Engem sohasem szerettek ennyire. Hanem meg is érdemli, hogy bálványozzák. Hetenkint kétszer bejárja a falut, minden házba bekopog, a hol beteg van; mindenki számára van egy nyájas szava, valami adománya; hozzá fordulnak szükségükben s hozzá fordulnak, ha jó tanács kell nekik.

S mily erélyes tud lenni, ha a körülmények erre kényszerítik. A multkor nagy esők jártak, anyám örült, hogy kitűnő szénatermésünk lesz. A csőszünk azonban oly panasszal jött egy este, hogy szomszédfalubeli duhaj legények éjszakának idején ráhajtják a rétre lovaikat s rá se hederítve a csősz rozsdás puskájára s berozsdásodott öreg térdeire, kényük-kedvük szerint legeltetik a ropogós illatos füvet.

Katinka redőkbe vonta homlokát s neki biztatta a csősz, hogy kimegy vele ma éjszaka.

Én is, anyám is jóízűen neveltünk rá; hogy menne ki a kis lány éjnek idején, harmatos fűben, távol fekvő rétekre, a hol sötét, fenyegető árnyékot vetnek a fák s a hol tréfát nem ismerő, szilaj parasztlegények hajtják a tilosba tüzes csikóikat?

Másnap aztán nagyot néztünk, mikor a csősz diadalmasan hirdette fünek-fának, hogy az éjszaka a kisasszonynyal hat lovat hajtottak be. Óvatosan közelítették meg őket s a kisasszony, revolverrel kezébe, eléjük került. Erős, csengő hangon szólította fel őket, hogy adják át lovaikat. Egyikük elnevette magát, lovára ugrott s vágatni kezdett; a kisasszony kétszer utána lőtt, mire a többi megjuhászodva engedte, hogy lovaikat az öreg összefogdossa. Most fedél alatt van mind a hat. Tessék meggyőződni róla.

Nem állhattam meg, hogy szeretettel meg ne veregessem arczocskáját s meg ne csókoljam szüzies, tiszta homlokát mikor szemem elé került.

Ugyis valami csodálatos, erős érzés von engem a kislányhoz, mely annál érthetlenebb, mert hideg, tartózkodó, nehezen barátkozó természetű vagyok.

Mindezen megfigyeléseket lustálkodó, fekvő helyzetben teszem. Észrevétlenül, ártatlan alattomosassággal ügyelek Katinkára és - anyámra.

Van mit figyelni rajtuk. A kislány úgy bánik szegény öreg asszonynyal, a kit a sors úgy megviselt, mintha édes lánya volna; mintha valami nagy oka volna rá, hogy magát vele, a mennyire csak lehet, megszerettesse.

És anyám? Azt hiszi, vak vagyok és nem látom, mily erőszakot kell tenni magán, hogy Katinkát ország-világ előtt leányának ne nevezze. Hisz úgy szereti, mintha leánya volna s én -

Isten tudja, miért - nem vagyok féltékeny rájuk egy cseppet sem, pedig a hátam mögött szűrök össze a leveket, mintha az egyik nem akarná fölkelteni féltékenységet s a másik nem akarna fájdalmat okozni nekem.

S ők azt hiszik, hogy nem látok be a kártyájukba, mert látszólag közönyösen, nyugodtan és hidegen nyújtózkodom kényelmes pamlagomon, míg ők (bizonyára lelkiismereti furdalást érezve a fölött, hogy az én megrövidítésemmel egymást nagyon szeretik) mind a ketten a kedvemben járnak, helyemet sem lelik és képmutatóskodnak, - holott az nagyon rosszul illik az ő egyenes, nyílt természetükhöz.

Anyám adja a közönyöst, pedig ugyancsak óvakodni kell, hogy lángoló szavak ne toluljanak ajakára, ha róla beszél, s alig tudja palástolni félelmét, ha a kislánynak a feje fáj vagy kissé meghütötte magát.

Bár Katinka oly igénytelen és egyszerű, mint egy igazi mezei virág, mégis vannak apró kedvtelése, ártatlan örömei s van gondosan titkolt előszeretete egy vagy más gyümölcs vagy sütemény iránt.

Anyám ezeket észrevétlenül elleste s éberén örökdi, hogy ezekben az apró dolgokban Katinka ne szenvedjen hiányt.

Egyszer - frissen szedett szamóca lévén a kislány legkedvesebb gyümölcse - anyám a maga kezével szedte meg a kertben a szamóczabokrot, maga mosta meg hideg vízben és ő maga tette fel az asztalra. S bár határozottan kijelentette, hogy mindez az én kedvemért történt, azért mégis észrevettem, hogy folyton Katinkát kínálhatta vele s alig titkolható örömmel nézte, mily mohón eszi a kislány a szamóczát, szamóczánál is üdőbb és pirosabb szájacskájával.

Nagy mester is ám Katinka, nagyon érti, hogy kell anyám kedvében járni. Nehány hét alatt jobban kiismerte természetét, mint én oly sok év alatt. Aztán meg a természetük is sokban egyezik. Anyámnak az élet viharaitól megviselt tettejét jótékonyan pótolja a kislány erős akarata, mely rendben tartja a házat s kényelmes életet biztosít egy öreg asszonynak s az ő bánatos, beteges leányának.

Ha félig lehunyt szemekkel látom őt járni-kelni, a mint minden mozdulatom fölött gondosan örökdi: ha látom őt az asztalnál, a konyhában, vagy este, a mint anyámnak lapokat olvas: nem is tudom a házat többé elképzelni az ő kedves, rózsás arcza nélkül. Nem idegen ő többé nálunk, a családhoz tartozik s bátyámat azért sajnálom leginkább, hogy fogva lévén, nem ismerheti Katinkát. Igazán, rossz időben zárták el szegény fiút.

Az andrásfalvi ősi birtok eladott része s a kastély urat cserélt. Valami pesti bankár vette meg, bele is költözött másfél hét alatt. A cselédség sokat beszélt az új birtokosról. Társzekereken szállították a selyembutor, velencei tükröket, aranyozott csecsebecskéket és nagybecsű festményeket. A bankár nagy szolgaszemélyzetet hozott magával, nemesvérű lovakat, különféle hintókat, szóval - úgy mondja Szekrényes, a ki azonban az ilyenhez nem nagyon ért - hogy elegánsan rendezkedett be.

Hallottam később, hogy az új birtokosnak szép, fiatal és előkelő felesége van, egy eleven bárónő. Hanem az feltűnt, hogy Katinkát kellemetlenül lepte meg az új szomszédság, a kiktől különben egyetlen szóval sem emlékezett meg, sőt azt sem szerette, ha valaki róla beszélt.

Egy este felé kikocsiztam. Katinkának nem nagy kedve volt velem jönni, de mostani állapotomban veszélyesnek tartotta, hogy magam menjek, azért kénytelen-kelletlen velem tartott.

Az uton egy kis nyári eső ért bennünket, a minék örültem, mert pompásan lehült a levegő. Kissé átázva jöttünk haza, mikor egy uri fogattal találkoztunk.

Elegáns fiatal asszony hajtotta a lovat, mellette Kökörösényi gróf ült, az én kikoszarozott kérőm, hátul, összefont karokkal, a fehér keztyűs, czilinderes, mozdulatlan groom. A leírás után az új szomszéd fiatal nejének tartottam az illetőt. Katinkához fordultam, hogy közöljem vele gyanításomat; a kislány látása megijesztett. Halotthalványan ült helyén, szájacskája remegett, tekintetét makacsul elfordította a szemközt jövő fogatról.

A kucsirozó hölgy arcán is meglepetés látszott, bár ügyesebb volt annak elleplezésében. Hevesen megérinté Kökörösényi karját s fejével, szemével Katinkára mutatott, szólt is valamit neki.

A gróf köszönt.

Megvallom, az a gondolat villant át fejemen, hogy a kis baba nagyon jól ismeri az egykedvű, fekete dragonyos hadnagyot és érdeklődik iránta. Azért változtatta meg színét s azért fordította el fejét tőlük, mert talán fáj neki, hogy a férfi oly csábító szép asszony mellett ül; s mert talán szégyenli is alárendelt helyzetét, melyet házuknál elfoglal.

Mig haza nem értünk, ezek a gondolatok foglalkoztattak. A baba csendesen ült mellettem. Célzást tettem rá, hogy a gróf és ő már találkoztak valahol s jól ismerik egymást.

Rám nézett aztán jéghidegen mondá:

- Ugy van, ismerem a grófot.

- Hát a mellette ülő szép nőt?

- Azt is. Férjes asszony s mint látja, jól érzi magát fiatal dragonyos-hadnagyk társaságában.

Oly leplezetlen gyűlölet volt hangjában, mely megerősítette azon gyanumat, hogy Katinka s a gróf közt valami történt.

Ő azonban mélyen hallgatott s az ut hátralevő részét szótlansággal tettük meg.

E nap óta nagy változást vettem észre a baba viseletében.

Szórakozott, nyugtalan volt, nem szívesen ment ki a házból s gyakran kaptam rajta, hogy a kert félreeső részében jól kisírja magát.

Egy forró nyári délután két vadgesztenyefa árnyékában pihentem, mikor az országut felől lódobogás hallatszott. A pad, melyen ültem, úgy körül volt fogva áfonyával és vadszőlővel, hogy a lovas engem nem láthatott. Óvatosan félrehajtottam az ágakat s kitekintettem rejtekemből. A bárónő jött délczeg paripán, sötétzöld lovagló ruhában, mely előnyösen tüntette ki termete karcsúságát.

Egyenesen a kertünk felé tartott, a hol a zöld lycium kerítés mögött Katinka állott, kezében tartott nagy távcsővel nézve az andrásfalvi kastély felé. Ugy el volt merülve a nagy nézegetésbe, hogy csak akkor vette észre az ellenkező irányból jövő lovasnőt, mikor az előtte megállította lovát.

Világosan láttam, hogy Katinka menekülni akart, de az idegen nő megállította őt egyetlen gunyos szavával.

- Fél tőlem? - kérde, nyugtalankodó lova nyakát simogatva.

A baba megállott s büszke megvetéssel válaszolt:

- Öntől? Ugyan miért félnék öntől? Árthat ön még nekem?

Mellén összefonta karját s bátor, kedves szemeit nyugodtan a nőre szegezte.

- Árthatok bizony, gyermek. Azt hiszi, nincs részem abban, hogy Andrásfalvy Attilát elfogták s még most is börtönben tartják?

- Hát aztán? - mondá a baba s kicsinylően mosolygott ellenfelére. (Mert most már tisztán látszott, hogy halálos ellenfelek.) - Ha el van csukva - majd kiszabadul.

- Csakhogy én fogom kiszabadítani, nem ön, mert nekem hatalmamban áll kinyitni börtöne ajtaját. Fölteszem róla, hogy hálás lesz, ha egy szép napon beállítok sötét tömlőcébe, mint szabadító angyal... S mint udvarias ember csak megteszi, hogy megcsókolja a kezét, mely visszaadja szabadságát.

Katinka oda sem figyelt, mintha nem is hallaná, a mit a másik beszél. Ez kihozta sodrából a bárónőt.

- Ne játsza az egykedvűt, gyermek, mikor szívében pokoli féltékenységet érez, hogy nekem... ellenségének kénytelen átengedni a szeretett férfi kiszabadításának kötelességét. Különben én nem azért jöttem, hogy fölingereljem, hanem azért, hogy békejobbomat nyújtsam önnek.

- Nos, elfogadja?

A baba még mindig hallgatott, a bárónő tehát folytatta beszédét.

- Mért is ne jönné vissza atyjához? Nincs rá oka. Maga daczos volt, kicsinyem, ellenállott nekem s engem akaratom ellen azon kellemetlen helyzetbe hozott, hogy megmutassam önnek, hogy az erősebb én vagyok, s atyja szívéen korlátlan hatalommal uralkodom. Maga erről meggyőződött s én bebizonyítottam önnek erőmet; - nos, mi okunk lehetne még, hogy egymással czivakodjunk? Nyujtsa kezét, gyermek, béküljünk ki. Jó, nem bánom, menjen Attilához, ha annyira bele van bolondulva, hogy képes volt érte elhagyni az atyai házat. Mert higye meg, sokkal inkább megfelel a társadalom illemformáinak, hogy a leány atyja házából menjen férjhez, mintsem hogy itt éljen vőlegénye anyjának házában, mint fizetett cseléd.

Katinka arcza lángbaborult ez újabb sértésre, s egy pillanatig úgy látszott, hogy elveszti türelmét; de aztán erőt vett indulatán s kissé fojtott hangon, bár elég nyugodtan válaszolt.

- Ön üzött el atyám házából, bárónő s én megfogadtam, hogy nem térek vissza mindaddig, míg ön lesz abban az urnő. Erről nincs mit beszélni többet. Azt hiszem, el fogja ismerni, hogy olyan leánynak bizonyultam, a ki az efféle elhatározást meg tudja tartani. A mi azt illeti, hogy e házban élek, azon nincs mit szégyenkeznem. Senki sem tudja itt, ki vagyok; szegény leány, a ki tisztességesen keresi meg kenyerét. Mikorra Attila fogságából kiszabadul, én távol leszek e háztól, de addig teljesítem, a mi máskülönben az ő kötelessége volna: gondozom anyját és angyali nővérét. Felteszem, hogy ön, bárónő, még nincs annyira megromolva, hogy ezt rosszra magyarázza.

- S ha arra magyaráznám? kérdé a bárónő kihívóan, nyergében előrehajolva, mialatt egy pillanatra sem vette le a leányról kevély, parancsoló tekintetét. - Mit szólna ahhoz, ha holnap látogatást tennék itt kedves papájával? Micsoda érdekes és váratlan találkozás volna az, apa és leány között! Ugy is teszek. Mert végre is ingerel, hogy ön még mindig szembeszáll velem; ha visszautasítja a tisztességes békét, melyet szerencsém volt felajánlani önnek. Gyermek! ön hát daczolni akar velem? Jól van. Legyen meg az ön akarata. Ön hát késhegyig menő háborút akar?

- Nem, válaszolá a baba, - szerettem volna őt szívemre ölelni e pillanatban, - én csak egy dologra vagyok elhatározva: arra, hogy egy fedél alatt nem lakom önnel.

Megfordult és sebes léptekkel ment a ház felé, melynek egyik ablakában anyámnak szép ősz feje jelent meg.

A bárónő egyetlen erős rántással megfordította lovát és sebes vágatva tűnt el az országut akáczfái között.

Alig tudtam magamhoz térni a nagy bámulattól. Ime a megfejtett titok. Katinka a dusgazdag bankár leánya, a ki az Andrásfalvy-birtok ura. Otthagyta atyja házáat, mert szerette Attilát s mert a bárónő, az öreg bankár fiatal felesége, égő gyűlölettel üldözte őt. S most itt él nálunk, szerény alárendelt állásban, hogy szerelmesének fogsága alatt teljesítse azon gyermeki kötelességeket, melyeket az elzárt fiúnak nincs módjában teljesíteni.

Minő jelleme van a kis babának s mily tiszta nemes érzelem az, mely szívét Attila szívével összeköti.

Órákig elgondolkoztam ezen a dolgon s hosszas, érett megfontolás után föltettem, hogy anyámnak nem árulok el a titokból semmit. Katinkának sem szólok, bevárom a vonzó szerelmi történet fejlődését.

Ezen a délután a baba nagyon izgatott és nyugtalan volt. A szokottnál is nagyobb buzgalommal végezte dolgát, sokat járt-kelt anyám körül, tett-vett, tipegett, egész nap nem volt megállása.

Valamit tervelt magában: kényelmes hintaszékemben ide-oda ringatózva, figyelemmel kísérem minden mozdulatát és szentül meg voltam győződve, hogy valami történni fog, olyasmi, a mi válság felé viszi a dolgokat.

Az egész házban az a nyomasztó csend volt, mely a nagy viharok kitörését szokta megelőzni.

Este rosszul voltam, úgy, hogy orvosért kellett küldeni. A baba ott ült ágyamnál, kezemet fogta, kibámulva a nyitott ablakon besötétlő nyári éjszakába, míg két könnycsepp halkán folyt alá arczán.

Az orvos valami csillapító szert adott be, azt mondta, hogy bizonyára felizgattam magamat; föltétlen nyugalmat rendelt s tíz óra felé eltávozott.

Ekkor minden valószínűség szerint mély álomba merültem s csak éjfél felé ébredtem fel. Mintegy félálomban láttam a szobát; az asztalon lámpa égett, Katinka levelet fejezett be. Halvány arczocskáján meglátszott a sirás nyoma. Egy széken kis kézi bőröndje állott, egyszerű köpenye a szék karján függött, kalapja már fejen volt.

Felállott, felöltötte köpenyét, oly óvatosan, mint valami egér, osont át a szobán s ágyam felé tartott. Lehunytam szememet. A következő pillanatban éreztem, hogy fölém hajol, kibomlott, selymes haja homlokomat érinté, ajka gyöngéden és szeretettel ért ajkamhoz.

Valami kábulat tartott vissza attól, hogy átfogjam nyakát, arcomhoz szorítsam édes, könnyes arczát s szeretetteljes szavakat mondjak neki.

Rá akartam kiáltani s hangom mehtagadta a szolgálatot. Még egyszer megcsókolt s lassu léptekkel kifelé indult. Azon az ajtón ment ki, mely a kert felé nyilott s talán már ott jár a sötét fák árnyékában, a csillagos ég alatt és uramistenem, nincs erőm, hogy visszatartóztassam.

Alig hogy kiment, egy másik ajtón anyám lépett be. Éjjeli pongyolában volt, bizonyára aggódott értem, azért jött, hogy megnézzen nincs-e valami bajom?

Kezében gyertyát tartott, a gyertya ráeső fényében idősnek és szenvedőnek tetszett jóságos, nemes arca.

Pillantása az asztalon hagyott nyitott levélre esett. Valami megkaphatta benne figyelmét, mert kezébe vette és mohón futotta át az egyformán irt sorokat. Szokott nyugodtsága eltűnt, arca fel volt dülva, térdei reszkettek, úgy, hogy székbe kellett fogódzni, nehogy elessék.

Ezalatt sikerült magamra vonni figyelmét.

- Ott... ott... mondom a nyitott ajtóra mutatva.

- Ott ment ki? kérde anyám, kissé erőt véve felindulásán és ágyamhoz lépett. - Régen ment ki?

- Most... válaszolám és tekintetemmel, kezemmel sürgettem, hogy menjen utána.

Anyám megértette, mit akarok. Keze ismét nyugodt és hűvös volt, mikor megérinté vele arcomat. Aztán körülnézett; fogason egy sötét színű gyapot kendő függött, magára vette. Aztán kezemet biztatólag megszorítva, kiment az ajtón.

A kinos várakozásnak tiz nehéz percze telt el. A nyitva hagyott ajtón betört a éjszaka sötétsége és behallatszott a szél zugása, a mint végigfutott a fasorok között. Fáztam; ügyeltem minden neszre s a végtelen elhagyatottság érzete vett rajtam erőt.

Egyszer csak lépteket hallottam. Vajjon ők-e azok, a kik visszajönnek? Vagy csak anyám maga jő vissza s a kis babát nem hozza kézenfogva?

Szivem összeszorult a nagy félelemtől. Nagy erőfeszítéssel felültem ágyamban, s tágra nyitott szemmel néztem a világos falba vágott sötét nyílást, a hol ő, köpenykéjébe burkolva kétségbeesetten kiment... Jönnek... kezemet szivemre nyomtam, hogy elszorítsam lázas dobogását...

Végre! Csakugyan jöttek; anyám karonfogva hozta Katinkát, könnyektől áztatott arcocskáját simogatva és gyöngéd szavakkal vigasztalva őt.

A kis baba lassan lépdelt mellette, kezeit csókolta, míg szeméből patakzott a boldogság könye.

- Anyám, monda halkan, s mélyen lehajtotta fejét.

A jó öreg asszony felemelte őt, ágyamhoz vezette s egymásba tette kezünket.

- Ime, Eliz, monda gyöngéd szemrehányással, a *másik* leányom itt akart hagyni szó nélkül, mintha nem volnék épp oly jó anyja neki, mint neked.

TIZENNEGYEDIK FEJEZET.

Hazatérés.

A börtönben úgy bántak velem, mint egy közönséges gonosztevővel. Még elfogatásom éjszakáján kihallgattak, a rendőrtiszt nagyon a lelkemre beszélt, vallanám be, kik voltak bűntársaim, akkor a büntetés kiszabásánál tekintettel lesznek rá, hogy töredelmes vallomással nagy szolgálatot tettem az államnak.

Azt kérdeztem, mivel vagyok vádolva?

- Ön levelezésben volt külföldön élő forradalmárokkal.

- Soha sem voltam külföldön élő hazafiakkal összeköttetésben. De minek is? A magyar-kérdést nem forradalom útján kell megoldani. Megérik az szépen magától, mint fáján a gyümölcs s a nemes, drága gyümölcs érését nem lehet elfogatásokkal megakadályozni.

- Ön hát maga bevallja?

- Mit?

- Hogy ön és társai a magyar-kérdést érlelik s hogy az szépen érik.

- Én az ellenkezőt mondtam. Nem mi érleljük, hanem az elnyomatás hüvössége növeszti, az édes anyaföld ereje táplálja, a nemzeti szellem napfénye érleli meg. Csak egy szélfuvás kell, hogy a teljesen érett gyümölcs leessék fájáról. Mért ne várnók be ezt a szélfuvást türelmesen.

A rendőrfőnök mosolygott és ujjait ropogtatta meglepedésében.

- Concipist, írja, Andrásfalvy ur beismeri, hogy külső bonyodalmaktól remélték reményeik teljesülését. Tehát gondolatban és szándékban a monarkia ellenségeivel czimboráltak. Ez világos hazaárulás.

Egy kissé felpattantam ez önkényes magyarázatra.

- Tiltakozom, hogy ilyesmit jegyzőkönyvbe irjanak. Én azt nem mondtam.

- Hát nem szélfuvásról beszélt? Szélfuvás alatt mi mást érthet az ember egy kis háborunál, a miért maguk, rebellisek, jobban imádkoznak, mint az esőért?

Észrevettem, hogy veszedelmes dolog felelni kérdésére, mert minden szavamat ügyesen félremagyarázza s még igazán bajba kerülök. Annál inkább tartottam ettől, mert a rendőrfőnöknek érdekében állott egy nagy összeesküvést felfedezni, habár összeesküvésnek hirehamva sem volt. Érdemeket akart szerezni a jó ember az előléptetésre. Hagytam, hadd mulassa magát, hanem e naptól fogva egyetlen szót sem feleltem kérdésére.

A várakozásában megcsalatkozott férfit dühöngött, fenyegetett az ő rengeteg hatalmával, égre-földre esküdözött, hogy majd megtöri ő a magamfajta nyakas magyart és a legsötétebb czellába záratott, nem adott enni, csak éppen annyit, hogy éhen ne haljak s minden éjszaka felvert álmomból, szobájába vezetett, hogy az álmatlanságtól megtörve vallomásra birjon.

Ez két hétig tartott így, mely idő alatt nagyon kimerültem, megsoványodtam, a hangom gyöngévé és rekedtté vált; csak árnyéka voltam a hajdani Andrásfalvy Attilának.

Ugy látszik, belátta végre, hogy velem sem éheztetéssel, sem megfélemlítéssel nem megy semmire; talán tartott is anyám befolyásától, melylyel véleménye szerint egy csillagkeresztes hölgynek az udvarnál még ebben a felfordult világban is okvetetlenül birni kell; mert az első napon mondott meggondolatlan hasonlatom alapján befejezte a vizsgálatot és mint oda-tartozót, ügyemet a császári hadbírósághoz tette át.

Itt is kihallgattak, aztán három hónapig az ördög se gondolt velem. Ezt ők bizonyíték beszerzésének nevezték. Ezen idő alatt a külvilággal nem volt szabad érintkeznem. Családomból, ismerőseim közül senkit sem bocsátottak be hozzám, ujságot nem adtak olvasni, úgy, hogy teljes tudatlanságban és sötétségben éltem s fogalmam se volt róla, mi minden történt odakint a világban ezen idő alatt.

Pedig történt; nagy dolgok történtek, világesemények folytak le kápráztató gyorsasággal e néhány hónap alatt; erős szél tört rá Ausztriára s lefújta a fáról az érett magyarkérdést.

Minderről azonban mit sem tudtam, mikor szeptember vége felé, egy sápadt alkonyatkor megborotváltattak, rám adták ruháimat, aláíratnak velem valami írást s azt mondták, hogy most már szabad vagyok, mint a madár, mehetek, a hová nekem tetszik.

Egy perczig sem akartam tovább időzni a városcsúszán, a hol ártatlanul fogva voltam.

Fuvarost fogadtam, jó négy lovas parasztszekeret. Mig megetette, megittatta lovait, én a vendéglő kapujában állodogálva néztem a csinos felföldi városka fehér kövel kirakott, négyszegletes piaczát, a régimódi oszlopsort a házak alatt, a lemenő nap piros fényében barátságosan villogó ablakokat.

A fogadó ugyanaz volt, melyben boldogult atyámmal egy éjszakát töltöttem, mikor mint kis fiút beadott az internátusba; s ugyanaz, melynek egyik ablakából, egy felejthetetlen reggelen, a Katinka alvástól kipirult, kedves arcocskája hajolt fölém.

Szóba álltam a fogadóssal, a ki régi ismerősöm volt. Az idő nagyon megviselte már szegényt; nehezen járt, nehezen lélegzett s olyan bozontos, szürke feje volt, mint egy állatseregletben megvénült medvének. Nem ismert rám. Kikérdeztem a nyári hónapok eseményeiről s bámulva hallottam tőle a nagy háboru hírét Poroszországgal; a véres csatákat; a nagy visszavonulást; a hirtelen megkötött békét; a nagy felfordulást és az új állami berendezésnek, a magyarok kibékítésének előre vetett árnyékát.

Gyanakodva nézett rám, mikor látta, hogy ezekről a dolgokról semmit sem tudok, bár tiszta magyar kiejtésem elárulja, hogy nem vagyok idegen ember.

- Honnét jött az ur, hogy minderről egy hangot se tud? - kérdé, féloldalt nézve rám.

Kezemmel rámutattam a fogház hatalmas feketesárga kapujára, mely már homályba volt borulva, meg sem látszott rajta az aranyozott kétfejű sas, mely máskor messze ragyog.

- Ott laktam, bátya, mert inkább akartam a Bach kosztosa lenni, mint Bach-huszárral.

Az öreg megemelte kalapját s a pipát becsülettudóan kivette szájából.

- Kihez legyen szerencsém? kit tisztelhetek a tekintetes ur személyében, kérdé, figyelmesen nézegetve rám.

- Andrásfalvy vagyok, öreg, be megfélemezett rólam, pedig gyermekkorom óta ismer. - Sokat jártam itt a maga házában apámmal.

- Az atyjaura nagy pártfogóm volt, nyugtassa az Isten a halóporában. Be nagy öröme telnék a tekintetes urban, ha élne. Büszke volna rá, hogy, mint jó magyar emberhez illik, ingyen szálláson volt a „sógor”-nál. Tessék, kerüljön beljebb szegény házamba, pihenje ki magát, mig Gyuri befogja a táltosait. Eszemadta, be megemberkedett, szakasztott az édes apja, mint-ha csak a megboldogult öreg tekintetes urat látnám. Oh, be nagy kár, hogy meghalt a szegény s nem érthette meg az idők fordulását.

Harsányan kiabált, hogy összehívja cselédjeit s hogy jó vacsoráról rendelkezék, de az én talpam alatt már égett a föld s nem volt többé maradásom.

Szívesen bucsuztam el az öregtől, a jó hírekért, melyeket elmondott, megöleltem, aztán kocsiba vettem magamat. Gyuri közé vágott a négy tüzes pej csikónak s néhány percz múlva hátunk mögött hagytuk a várost.

Hamar besötétedett. A falvak, a melyeken átmentünk, már kezdtek elcsendesedni. Csak itt-ott hallatszott a leányok éneke, némely kapuban férfiak beszélgettek, máshol elkésett lovakat hajtottak az itatóhoz; a kis ablakokból enyhén, hivatogatólag sugárzott ki a gyertyafény; néhol beláttunk a házak megvilágított belsejébe, a hol anyák gyermeküket szoptatták, fiatal asszonyok ágyat bontottak, egyenes, délczag magatartásu férfiak meg pipára gyujtva, egykedvűen néztek ki az őszi éjszakába. Némely udvaron szurokfáklya fényénél hordókat öblögettek a szürethez, máshol kaszákat egyengettek, hogy holnap harmadszor kaszálhassák le a magasra nőtt szénát.

A kitörő örömmek, az izgatottságnak, a lármás jókedvnek sehol semmi nyoma. E magyar falvak derék, józan népe oly nyugodtan és egykedvűen fekszik le, hogy holnap ujult erővel foghasson mindennapi munkájához, mintha mi sem történt volna széles Magyarországon s mintha nem volna méltó megünnepelni a kiváló eredményeket, melyeket a magyar politika az utóbbi hetek válságos eseményei folytán elért.

Gondolatokba merülve mentem át e falukon s azon töprenkedtem, vajjon jónak mondhatók-e az oly politikai eredmények, melyek nem hatnak le a nép szívéhez és csak a felszinen, a nemzet élő fájának ugyszólván csak a külső kérge alatt idéznek elő változásokat?

Nemsokára oly messze jártunk, hogy a falvakból semmi sem látszott, még az ablakok világító fénye sem. A hosszú uton elég időm volt kedveseimről gondolkozni.

- Mit csinál szegény Ottó hátrahagyott fiatal özvegye, Eliz hugom? És anyám! Hogy van ő? Nem szakadt-e meg a szíve fájdalmában, hogy mint közönséges gonosztevőt, éjszakának idején hurczolták fogságra egyetlen fiát?

Aztán Katinka az én életem öröme, kisirta-e utánam szép szemét? Hol van most? Nem esett-e áldozatul mostohaanyja lángoló gyűlöletének? Vagy talán visszatért atyja házához, kibékült sorsával, s lemondott rólam, a kit oly szüzies, tiszta, nagy szerelemmel szeretett!...

Ezek a gondolatok, az iszonyu bizonytalanság csaknem örültté tettek. Repülni szerettem volna, biztattam kocsisomat, hogy sebesebben hajtson, pedig a harmadfű csikók a nélkül is oly vágatva mentek, mint a tüzoltó kocszi elé fogott lovak nagy égés veszedelmekor, mikor a félváros lángban áll.

Valóban, én is attól féltem, hogy lángban áll, vagy már le is égett földi boldogságom valamennyi drága épülete.

Szinte szerettem volna belekiabálni a nyugodt, csendes, méla őszi éjszakába!

Pedig a csillagok oly szépen fénylettek, oly kedves, csillapító hűvössége volt a levegőnek, oly barátságosan bólintottak felém az utszéli fák, mintha soha semmi rossz sem történt volna a világon; mintha senkinek sem volna szívemésztő gondja, s égő bánata; és mintha e siralom-völgyében nem járnának-kelnének rossz emberek, a kik hónapokig lezárják embertársukat, hogy azalatt szerettei, családja elpusztuljon, mint egy széltől lehajított gyámoltalan madárfészek...

Már reggeledett, mikor aggodalmam alábbhagyott, s én kissé nyugodtabb elmével néztem bele az előttem teljes ismeretlen események fekete szövedékébe. Mi minden történhetett családomban, a mig fogoly voltam? Mit rejteget előttem a fekete fátyol: a bizonytalanság?

Néhány pillanat múlva már megtudok mindent. Világos lesz előttem minden, mint a napfényben elterülő vidék; vagy pedig oly félelmetesen világos, mint az égő ház fénye.

De már látszik az andrásfalvi vár tornya. Őseim közül is hányan jöhettek ezen az uton halálos aggodalmak közt, nem találják-e felgyujtva, lerombolva, ellenségtől bevéve várukat? Nincs-e kincsük elrabolva? Nem lett-e családjuk földönfutó, míg ők odajártak „hírvirágot szedni, gyöngyös koszoruba?”...

A falu végén leszálltam, kifizettem a kocsisomat, köszöntünk egymásnak; akkor aztán gyalog nekiindultam a kerteknek, hogy az utcát elkerülve, jussak el utam végső céljához.

A megmaradt birtoknak azon részéhez értem, mely a Vág kiöntése folytán régente örökösén víz alatt állott. Atyám befásította e helyet, mely azóta jótékony árnyékot nyújt pihenő munkásoknak. A fű közt, tavaszkor érik a szamóca, csörgedezik a vékony vizsugár s tele van a lomb éneklő madárral. Harkályok kopognak a tölgyön; sárgarigó fütytyent és rekedten rikolt egy-egy vércse. A cserjék s füvek áthatolhatatlan zöld fallá szövődtek hosszú évek alatt. Egy-egy hüvös gyík - mint ijedségnél az érverés - hirtelen megáll sebes osontában.

Széthajtom a szívós ágakat, fejemre hull egy csomó száraz levél, aztán végignézek kis házunk udvarán.

Bár még igen korán van, egy kedves, karcsu alak áll az udvaron, tiszta buzát szór a galamboknak, melyek vállára, fejére szállnak és rózsás csőrükkel minden félelem nélkül szedegetik a magokat édes kis kezéből.

Mozdulatlanul állok, csak néhány lépést kellene tennem, hogy mellette teremjek, erős karomba ragadjam, mint könnyű pelyhet s bevigyem az én drága angyalomat az atyai ház fedele alá, a hol ő mint urnő fog élni boldogan ezentul.

Katinka!

Szerettem volna elkiáltani e mindennél kedvesebb nevet, hirtelen előlépve a bokrok közül, de féltem, hogy nagyonis megijesztem őt.

Óh, mily szép, mint a hajnalhasadás! Arczocskája halavány kissé, bizonyára a kiállott nehéz napok aggodalmától.

Nyugodtan, derülten néz körül az udvaron, mint a ki szíve mélyéből meg van róla győződve, hogy sorsa - s a férfi sorsa, a kit szeret - mielőbb jobbra fordul.

Egy bóbitás fehér galamb sokkal merészebb - sőt talán mondhatnám - sokkal szemtelenebb a többinél, csőrével megérintve ajkait.

- Nem szabad, kiáltja, keze egy mozdulatával elhajtva a vakmerőt, aztán vidáman nevet.

A nevetésre egy szép öreg asszony dugja ki az ablakon ősz fejét. Az én édesanyám áldott feje az. Ujjával megfenyegeti az én lelkem mindenemet, s szeliden mosolyogva mondja:

- Felköltöd Elizt és kicsijét. Az éjjel nagyon rosszul aludt a kis jószág.

A „kis jószág” bizonyára az Ottó fia lesz, gondolám, s nem birtam többé türtőztetni magamat, előléptem a lombok közül.

Az ágzörgésre felém néztek, de egyik se sikoltott, hanem mindakettő sápadt lett, mint a fal, aztán egyszerre kiáltották el nevemet, anyám s az én édes kis angyalom.

A másik perczben már nyakamon függött mind a kettő arczomat csókolva, fejemet simogatva, magukhoz ölelve és könnyek között kiabálva kitörő örömükben.

Odabent megmozdult valaki s a nyitott ablakon kihallatszott az Ottó árva kisfiának sirása, a kit a váratlan nagy öröm kiáltozásaival legédesebb álmából költöttek fel.

Mert a „kis jószág” úgy aludt, mint a tej, nem törődve az embereknek sem fájdalmával, sem örömével.

TIZENÖTÖDIK FEJEZET.

Az aratás.

Tavaszi kezdetén oly nagy szárazság volt, hogy a kutak kiapadtak s a kisebb folyók kezdtek kiszáradni. Hetekig készült az eső, beborult mindennap, de a megrémült gazdaemberek hiába várták, hogy megeredjenek az ég csatornái. A legtapasztaltabb gazdák is rossz termést, szűk esztendőt, éhínséget jósoltak s mindenféle oly betegséget, mely már éhség ő felségének - e sárga és aszott felségnek - a katonai kíséretéhez tartozik.

Hiába imádkozott a templomban esőért a pap, nem akart esni sehogy.

Az általános kétségbeesés közepett csak az öreg Szekrényes járt-kelt meglegedett arczczal, a ki térdét sokkal pontosabb és finomabb szerkezetű barometrumnak tartotta, hogysem egy percig is kételkedett volna annak csálhatatlanságában. Már pedig Szekrényes bácsinak a térde nagyon fáj, bele-belenyilalt a köszvény.

Végre csakugyan megered az eső és szakadatlanul esett két nap és két éjszaka. Azután négy hétig mindennap esett, de csak annyi, hogy estére felszikkadhatott a föld.

Nem is volt évek óta oly sulyos, oly piros s oly aczélos a buza szeme, mint az idén: Kánaáni esztendő lett ebből az évből, mely oly rosszul indult.

Andrásfalván is aratnak.

Az egész ősi birtokot értem, mert Katinka ezt kapta az apjától nászhozományul.

Az öreg Szekrényes beállított a beláthatatlan gabonátáblákba néhány száz embert, egy álló hétig tartott az áldott munka, ma befejezik s a koszoru-ünnepet megtarthatjuk még ma este.

Ugy tetszik, hogy jönnek.

Elül jön az öreg, ismeretes bagariacsizmájában és prémes kucsmájában. Más emberfia nem állaná ki ilyen öltözetben, oly pogány meleg van. Az öreg fel se veszi.

Utána jönnek az aratók, férfiak, lányok, asszonyok, szép sorjában. Két három óra előtt fejezhették be a munkát, mert volt idejük felvenni ünneplő ruhájukat, a szép magyar ingvállat, piros pruszlikot, suhogó selyemszoknyát, meg a kis piros csizmát. A férfiak lobogó ingujjban, ezüstgombos kék dolmányban, sarkantyus csizmában jöttek; hátha tánczra kerül köztük a dolog, s mivel verjék majd ki a nótát, ha nem a sarkantyúval?

A buzakalászból font koszorut átadja az „arató gazda”, egy-két szives szóval. Örül, hogy olyan sok jutott az idén az Isten áldásából.

Az öreg Szekrényes a szemét törülgeti. Sok jó és rossz esztendőt élt már ő át az Andrásfalvyak szolgálatában. Láta jólétüket és hatalmukat összeroskadni az idegen kormányzat megpróbáltatásai alatt; látta a beláthatatlan kánaáni földtáblákat idegen emberek kezében; látta szegénységben az öreg nagyasszonyt férje hirtelen halála után és látta végre a sors kedvezéséből újra felemelkedni a családot a régi jólétnek s a régi tekintélynek verőfényes magaslatára.

Mindezt elmondja az öreg és hűséges szeretettel nézi végig az egész családomat, mely ezalatt a verandára kigyült.

Legelül anyám, kézen fogva három éves kis fiamat az ő szemefényét, legkedvesebb unokáját, Gáborkát.

Másik unokája, a kis szőke Ottó, anyja mellett áll. Ez az én kedvencem; szakasztott az apja. Eliz szeme mindig könnyelábbad, ha rátekint, s korán elhalt fiatal férjére gondol, a ki tovább él fiában, nehogy kedves arcát s drága emlékét valaha elfelejtsük, míg e világon élünk.

Apósom nagy szélű rizsszalma kalapjában lement a munkások közé. Kislányomat tartja karján a boldog nagyapa, a ki már rég elfeledte, hogy fiatal neje faképnél hagyta őt egy szép napon s nászutra indult Kökörösényi gróffal, a ki a kedvéért kilépett a lovasezred kötelékéből, s most Monakóban és divatos külföldi fürdőhelyeken élék világukat, nyakára hágva annak a százezer forintnak, melyet apósom nagylelkűségéből juttatott nekik. A kis Katinka - a ki nincs több tizen négy hónaposnál - liliputi ujjacskáival az öreg Szekrényesre mutat, „ott-e, ott-e” kiáltja oly kedves gügyögéssel, hogy házunk régi, kipróbált támasza nem tudja megállni s hosszu, galambfehér bajuszát nagy önfeláldozással kiszolgáltatja neki.

Most egy gyöngéd kar ölelését érzem s az udvart megtöltő népség zajos éljenzése közt lép mellém az én egyetlenem, hogy fogadja az érte élő-haló emberek tiszteletteljes, szívből jövő üdvözlését.

Szép asszony vált a szép leányból. Kissé megtelt, a válla szélesebb, több délczezség van a járásban, de a szeme változatlanul az a vidám, bátor, lelkes, ártatlan gyermekszem, melynek legénykoromban örökös rabja lettem, s a mely magába zárja üdvösségemet.

Kezét nyújtja az „arató gazdának”, aztán karomra támaszkodva végigmegy a munkások között. Mint a napfény a bokrokat, úgy bevilágítja édes mosolygása ez egyszerű emberek arcát, a kiknek sohasem volt jobb urnőjük nála. Mindenikhez van egy nyájas szava, mindeniknek ismeri buját-baját; tudja közülok mindenik, hogy sem örömben, sem bánatukban nem hagyja el őket, hogy reá az élet minden változásában feltétlenül számíthatnak.

Négy éve már, hogy Katinkának örök hűséget esküdtem az oltár előtt s azzal az ideális hevüléssel, azzal a tiszta, lángoló vágygyal szeretem most is, mint a legelső napon.

Mi még folyton a mézesheteket éljük. Ha egy fél nap nem látom, izgatott és nyugtalan vagyok; utána megyek a konyhába, a kertbe, az udvarra, mert szoknyácskájához vagyok növe s mert úgy gondolom, hogy én az ő árnyéka vagyok s egy perczre sem maradhatok el tőle.

Ha - nagy himezés-hámozás s mélységes töprenkedés után - két hétre fürdőbe eleresztem, mig engem a gazdaság nem bocsát: naponkint két-három levelet írok neki, oly szenvedélyes leveleket, hogy kénytelen azokat szemérmesen rejtegetni anyám előtt, a ki őt fürdőbe kíséri. Hova gondol, az istenért, - írja ilyenkor - hisz maga még mindig olyan szerelmes leveleket ír nekem, mintha tizenhat éves leány vagy három napos asszony volnék, maga meg valami - éretlen diák. Ha ezek az édes, bolondos levelek a mama kezébe kerülnének! Mit gondolna a mama felőlünk, négy éves házashoz? Ne csináljon botrányt, kedves barátom, mert nem illik az már két ilyen öregedő házashoz, a minők mink vagyunk...

Az aratókat magukra hagytuk, a kik tüzes cigánymuzsika mellett frissen tánczra kerekedtek s ime, azon vettük észre magunkat, hogy kint vagyunk a parknak azon részén, a honnét végigláthattunk az egész istenadta gazdaságon.

Egy tölgyfa alá ültünk. Félkényökömre támaszkodva, szerelemmel nyugtattam szememet a feleségem tiszta, kedves arcán.

- Mily jó itt, mondám a füben, az ő lábánál végigheveredve, mily jó itt... veled. A meddig szemünk ér, minden a mienk. Földek, gabonaassztagok, barázdák, fák, hegyek... az ég!

A füben hanyatt feküdtem s mintha nem tudnék elválni tőle, néztem... néztem a mély, kristálykék eget.

- A szabad élet lehellete mindenütt. E fa ágán, mely alatt úgy ülsz, drágám, mint a szépség s a jószág királynője, madárfészket szedtem s erről fognak fészket szedni gyermekeim, mondtam elmélázva.

Katinka lehajolt, hogy elrejtse boldog pirulását, aztán megfogta kezemet. Én merengve folytattam.

- Nézd, amott az ősi ház, ide fehérlenek karcsu oszlopai. Jólét környezi e lakot és a szabaddá lett nép tisztelete. Ragaszkodásuk és munkabíró kezük oly szilárd és hűséges támasza lesz családunknak, mint házuknak azok az oszlopok. Aztán itt vagy mellettem, édes. Fiatal és szép vagy, mint az erdő, melyet atyám ültetett s van - mint az erdőnek - dalod, frisseséged, virágod.

Az én egyetlen szerelmesem derűlten hallgatta mindezt s nem felelt.

A lemenő nap fénye reszketett a lombokon s megvilágította kedves arcját, a mint szerelmesen és boldogan fölém hajolt.

Én e drága ifju arcba tekintve, mely küzdelmeimnek jutalma lett, gondolatban végigfutottam az elmúlt sulyos éveken, melyek oly tanulságosak voltak reánk nézve. Aztán a boldog, vidám aratás képe merült fel előttem.

Le van aratva, kévékben fekszik egy jó esztendőnek gazdag termése a földeken. Csak be kell hordani, okosan értékesíteni s takarékosan kell bánni vele, hogy az egész háznép megéljen belőle.

A magyar politikai földjén is le van aratva, kévékbe van kötve egy nemzedék munkájának eredménye. Vigyük hamar tető alá, okosan takarékosan, a pazarlást kerülve, a nemzet egy emberöltőn át élélhet vele.

Az új nemzedék aztán szántsa mélyebbre a talajt, ha jónak látja; vesse be jobban, mint mi s legyen szerencsésebb nálunk abban, hogy zsendülő vetésének ne ártson se a szárazság, se a tavaszi fagy, se a ránk jövő háborus felhőknek véres jégverése...

Hanem itt álljunk meg, emberek.

Az élet tarlóját járva, nekem jutott a legszebb, legdrágább asztagocska: az én hűséges szépséges hitvesem.

Az ő szeretetének és jószágos tiszta buzájából én már majd csak eléldegélek holtomig.

Lábánál fekszem a füben, fejemet kezén nyugtatom, szerelmes szavakat suttogok fülébe, mialatt a nap lassan lemegy s a nyári alkonyat rózsaszín világosságában egyenkint jön utánuk a kertbe az egész család és egy pillanat alatt körülállnak bennünket gyermekeink, a magyar földnek jövő munkásai.

V é g e.